

**T.C.
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE KÜRESELLEŞME ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA’NIN GÜVENLİK VE SAVUNMA
POLİTİKALARININ OLUŞUM VE GELİŞİM SÜRECİ**

Cihan GÜNYEL

2008.09.04.007

Danışman

Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN

İstanbul, 2011

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmamda güvenlik kavramı, çeşitli güvenlik oluşumları ve Avrupa güvenlik algısından başlayarak, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikalarının oluşum süreci, yaşadığı önemli gelişmeler, günümüzdeki durumu, sorunları ve geleceği ile ilgili öngörülerde bulunulmuştur.

Birinci bölümde güvenlik kavramı ve güvenlik oluşumları üzerinde durulmuştur. Ayrıca Avrupa savunmasının teorik esasları açıklanmaya çalışılmış, Avrupa Birliği entegrasyonunun teorik esasları ve aşamaları incelenmiştir. İkinci bölümde Avrupa'nın ortak bir dış politika ve güvenlik ve savunma politikası oluşturma süreci anlatılmış, günümüzdeki durumu, işleyişi, amaçları ve yaşadığı sorunlar incelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise NATO-ABD-Türkiye ile olan ilişkileri incelenmiş, NATO-ABD ve Türkiye ile olan ilişkilerde birbirine olan etkilerine bakılmıştır. Dördüncü bölümde Avrupa Birliği'nin AGSP kapsamında üstlendiği barış operasyonları ve üstlendiği görevler anlatılmış ve geleceği ile ilgili öngörülerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmamda bana değerli vaktini ayırarak yol gösteren, tez çalışmama ve araştırmama her türlü destek ve yardımı esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KOLLEKTİF GÜVENLİK VE AVRUPA SAVUNMASININ TEORİK ESASLARI

1.1. TANIM OLARAK GÜVENLİK.....	3
1.2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE GÜVENLİK ALGISI:.....	6
1.3. KÜRESELLEŞME VE GÜVENLİK:.....	8
1.4. AVRUPA SAVUNMASININ TEORİK ESASLARI:.....	11
1.4.1. REALİZM:.....	11
1.4.2. LİBERALİZM:.....	19
1.4.3. DÜNYA SİSTEMİ TEORİSİ:.....	30
1.5. KOLLEKTİF GÜVENLİK VE ULUSLARARASI İTTİFAKLAR:.....	31
1.6. BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜVENLİK:.....	36
1.7. AVRUPA ENTEGRASYON TEORİSİ:.....	39
1.7.1. ENTEGRASYON KAVRAMI:.....	39
1.7.2. FONKSİYONALİZM:.....	40
1.7.3. NEO-FONKSİYONALİZM:.....	42
1.7.4. AVRUPA ENTEGRASYONU VE FEDERALİZM:.....	45
1.8. AVRUPA ENTEGRASYONUN AŞAMALARI:.....	47

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKALARININ ESASLARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARININ OLUŞUM SÜRECİ	52
2.1.1 AVRUPA SAVUNMA TOPLULUĞU (AST):	52
2.1.2. BATI AVRUPA BİRLİĞİ (BAB):	53
2.1.3. BAB'IN KURULUŞ AMAÇLARI:	56
2.1.4. BAB'IN ÜYELERİ:	57
2.1.5. BAB'IN ORGANLARI	58
2.1.5.1 BAB GENEL MERKEZİ:	58
2.1.5.2. BAB KONSEYİ:	58
2.1.5.3. BAB BAKANLAR KONSEYİ:	58
2.1.5.4. DAİMİ KONSEY:	58
2.1.5.5. BAB GENEL SEKRETERLİĞİ:	59
2.1.5.6. BAB ASAMBLESİ (MECLİSİ):	59
2.1.5.7. BAB GÜVENLİK ETÜDLERİ ENSTİTÜSÜ:	60
2.1.6. AVRUPA SİYASİ İŞBİRLİĞİ (ASİ):	72
2.1.7. BAB'IN GÖREVLERİ VE ÇOK ULUSLU BAB BİRLİKLERİ:	73
2.1.8. BAB-AB İLİŞKİLERİ:	74
2.1.9. BAB-NATO İLİŞKİLERİ:	75
2.1.10. BAB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ:	76
2.1.11. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI:	76
2.1.12.1. MAASTRİCHT ANTLAŞMASI VE AGSP:	80
2.1.11.2. AMSTERDAM ANTLAŞMASI VE AGSP:	87
2.1.11.3. NICE ANTLAŞMASI VE AGSP:	94

2.1.11.4. AB ANAYASASI-LİZBON ANTLAŞMASI VE AGSP:.....	100
2.2. AGSP’NİN KURUMSAL YAPISI VE İŞLEYİŞİ:.....	100
2.2.1. SİYASİ VE GÜVENLİK KOMİTESİ:.....	102
2.2.2. AVRUPA BİRLİĞİ ASKERİ KOMİTESİ:.....	102
2.2.3. AVRUPA BİRLİĞİ ASKERİ PERSONELİ:.....	103
2.2.4. AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ: ...	103
2.2.5. AVRUPA BİRLİĞİ UYDU MERKEZİ:.....	103
2.2.6. AVRUPA SAVUNMA AJANSI:.....	104
2.2.7. SİVİL KRİZ YÖNETİM KOMİTESİ:.....	104
2.3. AGSP’NİN GELİŞİMDEKİ AŞAMALAR:.....	106
2.4. ODGP’NİN AMAÇLARI:.....	106
2.5. AVRUPA BİRLİĞİ’NDE ODGP’NİN ARAÇLARI:.....	107
2.5.1. ORTAK KARARLAR:.....	107
2.5.2. ORTAK EYLEMLER:.....	108
2.5.3. ORTAK TUTUM:.....	108
2.5.4. ORTAK BEYANLAR:.....	108
2.5.5. ORTAK STRATEJİLER:.....	108
2.6. AGSP’NİN EKSİKLİKLERİ:.....	110

3. BÖLÜM

AGSP-NATO İLİŞKİLERİ

3.1. NATO’NUN KURULUŞU:.....	113
3.2. NATO’NUN AMAÇLARI:.....	115
3.3. NATO’NUN ORGANLARI:.....	118
3.4. NATO’NUN ÜYELERİ:.....	119
3.5. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE NATO-AGSP İLİŞKİLERİ:.....	120
3.6. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO’NUN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ:	122

3.7. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO-AGSP İLİŞKİLERİ:	126
3.7.1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA'DAKİ GÜVENLİK TEHDİTLERİ:	126
3.7.2. NATO-AGSP İLİŞKİLERİ:	127
3.8. ODGSP/AGSP'NİN NATO'YA VE ABD'YE ETKİLERİ:	137
3.9. 11 EYLÜL SALDIRILARININ NATO-AGSP'YE ETKİLERİ:	142
3.10. IRAK SAVAŞI, ABD VE AGSP:	144
3.11. AB/NATO GENİŞLEMESİNİN ODGP/AGSP'YE ETKİLERİ:	146
3.12. TÜRKİYE-AGSP İLİŞKİLERİ:	148
3.13. TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNİN ODGP/AGSP'YE OLASI KATKILARI: ..	158

4. BÖLÜM

AGSP'NİN OPERASYONLARI VE GELECEĞİ

4.1. AGSP'NİN OPERASYONLARI:	162
4.1.1. ODGP/AGSP'NİN FİNANSMANI:	163
4.1.2. BOSNA-HERSEK POLİS MİSYONU-ALTHEA:	163
4.1.3. GÜRCİSTAN-JUST THEMIST:	165
4.1.4. MAKEDONYA-CONCORDIA VE PROXIMA:	165
4.1.5. KONGO-ARTEMIS VE KINGHASA:	166
4.1.6. KOSOVA-EULEX:	167
4.1.7. AFGANİSTAN-EUPOL:	168
4.1.8. ÇAD-EUFOR:	169
4.1.9. ADEN KÖRFEZİ -ATALANTA OPERASYONU:	169
4.1.10. FİLİSTİN AB POLİS MİSYONU-EUPOL COPPS:	170
4.1.11. IRAK-EUJUST LEX:	171
4.2. 2011 LİBYA İÇ İSYANI VE AB'NİN TUTUMU:	171
4.3. AGSP/ODGP'NİN GELECEĞİ:	173

SONUÇ	181
KAYNAKÇA.....	189

ÖZET

Bu tez çalışmasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşum süreci, günümüze kadar yaşadığı önemli gelişmelere bakılmış, günümüzdeki durumu ve sorunları incelenmiş, geleceği ile ilgili olası gelişmeler üzerinde durulmuştur.

Avrupa Birliği, oluşum sürecinde ekonomik entegrasyon alanında başarılı bir süreç geçirmiş ve dünyada şimdiye kadar görülen en başarılı girişim olmuştur. Siyasi bütünleşme alanı ise Birliğin epeyce zorlandığı alan olmuştur. Soğuk Savaş döneminde önemli bir çaba harcanmış fakat asıl önemli olan gelişmeler Soğuk Savaş'ın bitimi ile yaşanmaya başlamıştır. 1992 Maastricht Antlaşması ile Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasında çok önemli bir adım atılmış ve siyasi bütünleşme sürecine gidilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda tezimizde genel olarak güvenlik kavramından başlanarak uluslararası, toplumsal ve küresel anlamda güvenliğe ve güvenliğe etki eden faktörlere bakılmış, bu durumun Avrupa'ya olan yansımaları incelenmiştir.

Güvenlik kavramıyla başlayan bu akademik araştırma kapsamında, Avrupa'nın güvenlik algılayışına ve dönemselsel bazda değişen güvenlik tehditlerinin Avrupa Birliği'nin güvenlik algısındaki etkisine bakılarak bir değerlendirme yapılmıştır. Avrupa Birliği'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nı oluşturma çabaları incelenmiş, günümüzdeki gelişmeleri, sorunları ve geleceği ile ilgili muhtemel gelişmeleri ve sorunları incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Avrupa savunmasının teorik esasları ve Avrupa Birliği entegrasyonunun teorik esasları açıklanmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma isteği incelenirken, ABD ve NATO ile olan ilişkilerine bakılmıştır. ABD ve NATO'nun bu sürece olan etkisi ve Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik politikası oluşturma sürecinde NATO ve ABD'ye yansıyan etkilerine bakılmış ve gelecekte olası muhtemel ilişkiler öngörölmeye çalışılmıştır. Ayrıca tezimizde Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma politikası kapsamında Türkiye ile olan ilişkileri incelenmiş, Türkiye'ye olan etkilerine bakılmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne olası üyeliğinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına muhtemel etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği (AB), ABD, AGSP, BAB, ODGP, OGSP, Güvenlik, Küreselleşme, Türkiye.

ABSTRACT

This thesis looks at the formation of the European Security and Defence Policy, the changes it has undergone, its present condition, problems and its future development.

The European Union a successful period of economic integration and it has been one of the most accomplished enterprises in the World. Political Alliance has been the most hardest area to comprise. Many efforts have been given during the Cold War Era but the real important changes. Have taken place at the end of this era. Massive steps have been taken with the Treaty of Maastricht on common foreign policy and the process of Political alliance begun to take place. In this context this thesis looks at international, social and global security policies, factors affecting these policies and their in Europe.

After handling the security concept in general, this thesis looks at Europe's perception of security and its evolution in time. The efforts to form European Security and Defence Policy has been analysed and the present and future conditions and problems has been explored. Moreover theoretical essentials of European Defence and European Union ara explained.

The aim to form a common security one Defence policy for European Union has been analysed and the relations of NATO and EU have been explored. How NATO has affected the process of comming this policy has been discussed and future relations are interpreted. Besides EU's relations with Turkey concerning security and defence issues are handled its effects on Turkey have been interpreted. The effects of Turkey's possible integration to European Union on Security and Defence are discussed.

Key Words: European Union (EU), USA, ESDP, WEU, CFSP, CSDP, Security, Globalization, Turkey.

KISALTMALAR

- AB: Avrupa Birliği
- ABA: Avrupa Birliği Antlaşması
- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
- ACA: Silahlanmayı Denetleme Ajansı
- AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu
- a.g.e.: Adı geçen eser
- AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
- AGS: Avrupa Güvenlik Stratejisi
- AGSK: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
- AGSP: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
- AK: Avrupa Konseyi
- AKÇT: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
- AOGSP: Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
- AP: Avrupa Parlamentosu
- APS: Avrupa Para Sistemi
- ASA: Avrupa Savunma Ajansı
- ASİ: Avrupa Siyasi İşbirliği
- AST: Avrupa Savunma Topluluğu

AT: Avrupa Topluluğu

BAB: Batı Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler Örgütü

BMGG: Birleşik Müşterek Görev Gücü

COROPER: Daimi Temsilciler Komitesi

DHBK: Avrupa Birliği Devlet/Hükümet Başkanları Konseyi

ECU: Avrupa Para Birimi

EURATOM: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

EUPM: Avrupa Birliği Polis Misyonu

HAK: Hükümetler arası Konferans

NATO: North Atlantic Treaty Organization

ODGP: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

OEEC: Avrupa İktisadi İşbirliği Örgütü

SACEUR: Avrupa Müttefik Baş Komutanlığı

SFOR: Bosna Hersek İstikrar Gücü

SGK: Siyasi ve Güvenlik Komitesi

s.: Sayfa

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Güvenlik insanoğlunun var olduğu ilk günden bugüne kadar önde gelen konularından birisi olmuştur. Bu durum toplum ve devlet sürecinde de en önemli konu olmuş ve her dönemde öncelikli bir konumda yer almıştır. Günümüzde küreselleşmeyle birlikte güvenlik parametreleri genişlemiş devlet, uluslararası ilişkiler, toplum ve toplumlararası alanda önemini daha da artırarak korumuştur.

Bu tez konusunda güvenliğin tanımından başlayarak toplumsal, devlet ve uluslararası alanda güvenliğe bakış, Soğuk Savaş ve küreselleşme ile güvenlik arasındaki bağlantıya bakılacak ve Avrupa'ya etkileri üzerinde durup Avrupa ülkelerinin ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturmasına etkisine bakılacaktır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ekonomik, siyasal, toplumsal alanda çökmüş bir halde çıkarken, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği (SSCB), dünyada dengeleri belirleyen ve değiştirebilecek güce sahip iki büyük güç olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni dönemde Avrupa artık bu iki gücün etkisine girmeye başladığı bir alana dönüşmüştür. Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu yeni dönemde Avrupa öncelikle güvenlik alanında ortaklaşa hareket etme arayışına girmiş fakat bu dönemde önemli bir başarı elde edememiştir.

Soğuk Savaş döneminde NATO ve Varşova Paktı, Batı ve Doğu Bloğunun güvenliğini sağlamada öncü olmuştur. Batı Avrupa, bu dönemde; güvenliğini NATO aracılığıyla sağlamış, bundan dolayı girilen ortak güvenlik ve savunma çok büyük bir ilerleme kaydedilmemiştir. Güvenlik ve savunma alanında önemli bir başarı yakalayamamışsa bile ekonomik alanda büyük bir başarı yakalamıştır. Dünyada şimdiye kadar gelmiş en başarılı ekonomik bütünleşme ve entegrasyon girişimi olmuştur.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile ekonomik alanda elde edilen başarılar Batı Avrupa'yı güvenlik ve savunma, ortak bir dış politika ve siyaset izleme konusunda cesaretlendirmiş ve bu alanlarda adım atmasına sebep olmuştur. Bu yeni dönemde Avrupa güvenlik ve savunma politikalarının oluşturulması ve NATO ile ilişkiler önemli bir konumda yer almıştır. Özellikle Avrupa'nın kendi güvenlik ve savunma örgütlenmesini yaratmak istemesi, bu konuda Birlik olarak hareket etme isteği ABD ve

NATO ile olan ilişkilerde sıkıntıya sebebiyet vermiştir. ABD, NATO içerisinde Avrupa savunma ve güvenlik kimliğinin geliştirilmesi yoluyla Avrupa Birliği'ne destek vermiştir. Bu gelişme üzerinden olma koşuluyla da Avrupa'nın güvenliği ile ilgili harcamalarda bulunmasına da teşvikte bulunmuştur.

Birinci bölümde güvenlik kavramından bahsedilmiş, Soğuk Savaş döneminde güvenlik algısı ve küreselleşmenin güvenliğe etkisi üzerinde durulmuştur. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın teorik esaslarından bahsedilmiş, kolektif güvenlik, bölgesel ve küresel güvenlik kavramlarından bahsedilmiştir. Avrupa entegrasyonunun teorik altyapısı ve aşamaları da konu edilmiştir. İkinci bölümde ise Batı Avrupa'nın Soğuk Savaş döneminden günümüze ortak dış güvenlik ve savunma oluşturma çabaları, tanımı, oluşumu, misyonu, eksiklikleri ve işleyişi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) bağlamında NATO, ABD ve Türkiye ile olan ilişkileri incelenmiş, Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda AGSP politikalarına muhtemel etki ve katkılarından bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde ise Avrupa'nın AGSP kapsamında uluslararası alanda yaptığı operasyonlar, üstlendiği misyonlardan bahsedilmiş, günümüzdeki durumu ve geleceğine ilişkin öngörülerde bulunulmuştur.

1. BÖLÜM

KOLLEKTİF GÜVENLİK VE AVRUPA SAVUNMASININ TEORİK ESASLARI

1.1. TANIM OLARAK GÜVENLİK

Güvenlik, tehlikeden uzak olma durumu, insanoğlunun var olduğu günden itibaren en önemli meselelerden birisi olmuş, bireyden, topluma ve devlet oluşturma sürecinde ve bu süreçlerin devamında da öncelikli konuları arasında yerini almıştır. Sadece kendi sınırları içerisinde değil uluslar arası alanda da öncelikli yerini almış, kendisini güvenlik içerisinde tutabilmek içinde çok miktarda emek ve harcamaya neden olmuştur.

Güvenlik kelime anlamı olarak Latince Securitos Securus olan güvenlik, aslı “sine cura” olan bir başka kelimedenden türemiştir. Sine; hariç, dışında, olmadan gibi anlamlar taşıırken cura ise sıkıntısız, endişesiz anlamı taşımaktadır. Securitos ise emniyet, selamet, korkusuzluk anlamına gelmektedir.¹ Güvenlik sözlük anlamı olarak da korku ve tehlikeden uzak olma durumu veya hissidir. Bu tanımdan güvenliğin fiziksel ve psikolojik boyutu olduğu çıkarımı yapılabilir. Tarih boyunca da daha çok fiziksel boyutu üzerinde durulmuş ve ulusal sınırları başka devletlerin saldırı ve tehdidinden uzak tutmak, devletlerin güvenlik anlayışlarının en önemli unsuru olarak belirlemiştir. Doğal kaynaklara rahatça ulaşabilme, dünyanın çeşitli yerleriyle ticaret yapabilme gibi fiziksel güvenliği ilgilendiren diğer konular sürekli olarak ulusal sınırların güvenliği önceliğinin altında kalmıştır. Diğer bakımdan güvenliğin psikolojik boyutu, fiziksel bir saldırı gibi nesnel tehditleri içermeyebilir. Bir devletin ve onun halkının kendini güvende hissetmemesi, özel yönleri olan ve farklı algılamalardan kaynaklanan bir olgudur.²

Birçok yazar, düşünür ve kurum da güvenliği tanımlama yoluna gitmişlerdir. Arnold Wolfer’e göre güvenlik “elde edilen değerlere karşı tehdidin yok olduğu

¹ Mesut Hakkı Çaşın, Uğur Özgöker, Halil Çolak, **Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına etkisi, Avrupa Birliği**, 1. Basım, İstanbul: Nokta Kitabevi, 2007, s.63.

² Çağrı Erhan, “ABD’nin Güvenlik Anlayışı”, **SBF Dergisi**, Cilt. 56, Sayı. 4 (Ekim-Aralık, 2001), s. 78.

durumdur”.³ Avrupa Birliği Standardizasyon Komitesi de 2005 yılında güvenliğin tanımını şu şekilde kabul etmiştir: “Güvenlik, bir kişi, toplum, örgüt, sosyal kuruluş, devlet ve onların vasıtalarını (eşyalar, altyapı vb); suç faaliyetleri, terörizm ve diğer saldırı veya düşmanca hareketler, afetler (doğal veya insan tarafından) gibi tehlike veya tehditlere karşı korunulmasının gerekli oldu sanılan veya teyit edilen durumdur”.⁴ Yine Heisenberg’de güvenliği “emniyet altına alınmak istenen toplumsal yapı, birey veya eşyaların gelecekte de korunacağına yönelik beklenti” olarak tanımlamıştır.⁵

Yukarıda tanımladığımız güvenliğin dönem ve toplumsal gelişmelere, ülkelerin yer aldığı konum ve zaman içinde iç ve dış politikaya göre güvenlik algılamalarının değişiklik gösterebileceğini söyleyebiliriz. Soğuk savaş döneminde NATO gibi güvenlik yapılanmalarının arkasındaki mantık tehdit algılaması ile doğrudan ilişkiliydi. Bir taraftan NATO diğer taraftan Varşova Paktı vardı. Tehdit algılamasına göre Varşova Paktı saldıracak, NATO bu saldırıya karşı koyacaktır. Bu anlayışa göre Varşova Paktı saldıran, NATO ise savunan taraf olacaktı. Tüm güvenlik planlaması da bu temel esasa dayanıyordu.⁶ Güvenlik zaman ve algıya göre değişiklik gösterebilir fakat önemli olan nokta güvenliğin bu açıdan ülkelerin dış politikasında önemli bir yere sahip olduğudur. Dış politikanın temel amacı her şeyden önce ülkenin bekasını sağlayacak ulusal güvenliği, dışı karşı en geniş biçimde gerçekleştirmek biçiminde tanımlanabilir.⁷

Beril Dedeoğlu da uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramını asal olarak birkaç düzlemde ifade etmiştir:

- a) Uluslar arası sistemin bütünü ya da bütününe yakınının güvenliği,
- b) Coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin güvenliği,
- c) Devletin Güvenliği,

³ İrfan Kayaülger, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arka Planı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları” **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, 1. Basım, Refet Yinanç, Hakan Taşdemir (dr.), Ankara : Seçkin Yayıncılık, 2002, s.85.

⁴ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2008, s. 96.

⁵ Muhuttin Demiray, İşcan İsmail Hakkı, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 21, (Ağustos 2008), s. 149.

⁶ Yaşar Büyükanıt, “Yeni Güvenlik Anlayışları ve Orduların Dönüşümleri”, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No. 71, Cilt. 2, Numara. 2, (Güz 2009), s. 4.

⁷ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Cilt II.**, 4. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 33.

- d) Toplumun güvenliği,
- e) Toplumsal alt grupların güvenliği,
- f) Bireylerin güvenliği.⁸

Güvenlik kavramının ulusal ve uluslararası güvenlik tanımları da mevcuttur. Kısaca bahsetmek gerekirse Ulusal güvenlik, ulus- devletlerin güvenliklerini sağlamaya ilişkin endişelerini ifade etmek için kullanılan terimdir. Dolayısı ile ulusal güvenlik ulus-devletlerden oluşan bir dünya siyasal yapısı içinde anlamını bulur. Ulus-devletlerin güvenliğinin gelişimini sağlayan her şey o devlet için yararlı, bu güvenliği azaltan olgu, eylem ve davranışlar ise zararlı olarak nitelendirilir.⁹Uluslar arası güvenlik ise güven ve güvenlik arttırıcı önlemlerin geliştirilmesi, silahsızlanma faaliyetleri, askeri işbirliği faaliyetleri, kolektif güvenlik sistemlerinde yer alınması gibi bir çerçeve içerisinde açıklanmaktadır. Ancak uluslararası güvenlik arayışları genellikle ulusal güvenlik arayışlarının bir üst seviyede buluşmasıdır. Bir ülke çıkarlarını bir kere tanımladığında, onları ilerletebilmenin yollarını arar ve bunlara yönelik tehditleri araştırır. Diğer tarafların ne istediğini öğrenmeye çalışır; benzeri çıkarlara sahip ülkeler içerisinde müttefikler arar, bu ülkeler ile ne çeşit anlaşmalar yapabileceğini sorgular, her iki tarafın çeşitli çıkarlarını birleştirmenin ve uzlaştırmanın yollarını bulmaya çalışır.¹⁰

Güvenlik konusunda çok uzun dönemlerden bu yana çalışmalar yürütülmüş ve üzerinde tartışılan bir konu olmaya devam etmiştir. Karşıt iki uluslararası disiplini olan realizm/neo-realizm ve liberalizmde bu konu üzerinde durmuş bir çok yazar, eser ve makaleye etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Realist/neo-realist ekol devleti uluslar arası ilişkilerin temel aktörü kabul ederek, uluslar arası ilişkiler ve uluslar arası politikayı devletler arasındaki güç mücadelesi olarak görmüştür.¹¹Realist/neo-realist ekol uluslar arası sistemin anarşik olduğunu hiçbir devletin diğeri üzerinde hakimiyet getirecek otoriteye sahip olmadığına dikkat çekmekte, bu varsayım üzerinden yola çıkarak güç

⁸ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, 1. Basım, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, 2008, s.24- 25.

⁹ Çağrı Erhan, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, 1. Basım, Refet Yinanç, Hakan Taşdemir (drl.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002, s. 57- 58.

¹⁰ Yılmaz , **a.g.e.**, s. 104.

¹¹ Yasin Athoğlu, “Suriye Dış Politikasında Güç ve Güvenlik İlişkisi”, **Bilgi Strateji Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 1, (Güz 2009), s.73.

kavramı üzerinde durmaktadır. Uluslararası sistemde ana aktör olan devletin hayatta kalabilmek için diğer devletlere karşı sürekli bir güç çatışması içinde bulunacağını, böyle bir ortamda varlığını sürdürmek için kendine müttefik devletler arayarak güç dengesi oluşturmaya çalışacağını savunmaktadır. Realizmin zayıf noktalarını iyileştirmek için ortaya çıkan neo-realistlerde güç kavramına öncelik vererek uluslararası sistemin yapısında anarşinin önemi yaklaşımına kutupluluk kavramını eklemişlerdir.¹² Soğuk savaş döneminde bu kuram büyük ilgi görmüştür. Liberalizmde realizmin uluslararası sistemin anarşikliğine katılmakla birlikte devlet dışı aktörlerin varlığını ve önemini vurgulamakta, askeri güç yerine yumuşak güç kullanarak ortak güvenlik sağlama üzerinde durmuştur. Güvenliğin sağlanmasında uluslararası örgütün önemine, karşılıklı bağımlılığın geliştirilmesine ve devletler arası işbirliğinin çeşitli yollarına atıfta bulunmuşlardır.¹³

1.2. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE GÜVENLİK ALGISI:

Kızıl Ordu II. Dünya Savaşı sırasında işgal etmiş olduğu Doğu ve Orta Avrupa'dan kolayca çıkmayacağını, hatta baskısını Batı yönünde arttıracığını savaştan sonraki tutumu ile ortaya koymuştur. Amerika tam bir yalnızlık politikasına dönmeyeceğini, Sovyet girişimlerine karşı cephe olacağını belli etmişti. Böylece, savaş içinde kader birliği yapan, savaş sonrası dünyasının bu iki büyük devleti arasında başlayan çekişme, uzun bir süre yeni uluslararası sistemin ana teması olmuştur. Bu ikili çekişme ve kutuplaşma nedeniyle, savaşlardan sonra yenenlerle yenilenler arasında daima yapılmış olan barış anlaşmalarının imzalanması bile olanaksızlaşmıştır. Bu dönem, Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılmıştır.¹⁴

Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik algılamalarına bakıldığında, bu algılamaların askeri, ekonomik, ideolojik ve siyasal temellere dayandıkları görülmektedir. ABD, Batı Avrupa'nın Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) karşı güçlendirilmesi yolunda çaba harcayarak, ekonomik, siyasal destek amacıyla Truman Doktrini, Marshall yardımı ve NATO'yu, SSCB ise Doğu Avrupa

¹² Kenneth Waltz, George H. Queston, **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 510, 1982, s.45-46.

¹³ Nil Şatana, Burak Bilgehan Özpek, "ABD ve Türkiye'de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları", **Ortadoğu Etütleri Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, (Ocak 2010), s. 79.

¹⁴ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika, İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, 5. Basım, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000, s.442.

ülkelerine destek sağlamak amacıyla COMECON'u (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi) ve askeri amaçlı Varşova Paktını oluşturmuşlardır.¹⁵

Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu sistemin yaşanıyor olması nedeniyle alternatifleri kısıtlanmış ve az seçenekli imkanlar sunmuştur. Bu nedenden dolayı ya Amerika Birleşik Devletleri (Batı Bloğu) ya da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (Doğu Bloku) şemsiyesi altında bulunabilme imkanınız vardı. Eğer bu konuda taraf değilseniz 'bağlantısızlar' grubu içerisindeyinizdir. Soğuk Savaş Dönemi güvenlik algılaması yukarıda da belirttiğimiz üzere askeri, ekonomik, ideolojik ve siyasi temeller üzerine kurulmuştur. Bu noktadan hareketle özellikle askeri güvenliğin sağlanması noktasında her iki tarafta oluşturulan NATO ve Varşova Paktı güvenlik kaygılarıyla hareket etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında umutla bakılırken kısa süre sonra oluşan yeni ortamda barış odaklı kuruluşlar olmuştur. Bu kuruluşlardan biri de Birleşmiş Milletler (BM)'dir. 1945 sonrası yapılan konferansta, savaş sonrası barış düzeninin korunması için uluslararası bir teşkilat kurulması fikri bütün taraflarca kabul edilmiştir. BM Sözleşmesi'nin 1. maddesi örgütün amaçlarını şöyle saptamaktadır: I) uluslararası barış ve güvenliği sağlamak. II) uluslar arasında dostça ilişkiler geliştirmek. III) uluslararası işbirliğini sağlamak. IV) uluslararası sorunların çözüm bulduğu bir merkez olmak. Ama, aslında daha savaş sırasında SSCB ve Batılı ülkeler arasında çıkan görüş ayrılıkları bu umutların gerçekleşmeyeceğinin habercisi olmuştur. Uluslararası kuruluşların bu çabası Soğuk Savaş döneminde güvenlik algısı için bir sonuç teşkil etmemiştir.¹⁶

Güç dengesinin iki kutup arasında dağıldığı, askeri ve siyasi söylemlerin ve uygulamalarının hakim olduğu realist teorinin etkisi altında güç politikaları ve çatışmanın yaşandığı bu gevşek iki kutuplu sistem, 1990 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de SSCB'nin parçalanması ile son bulmuştur.¹⁷

¹⁵ "Soğuk Savaş ve 11 Eylül Sonrası Uluslararası Sistemdeki Değişimin Güvenlik Algılamalarına Etkisi ve Türkiye", <http://www.tasam.org/images/tasam/tepebas.pdf> (15 Ekim 2010), s.2.

¹⁶ Seval Gökbaş, "Çok Kutuplu Yeni Dünya Düzeninde "Güvenlik" Algısı", <http://www.stratejikongoru.org/pdf/yeniguvenlikalgisi.pdf> (16 Ekim 2010), s.2.

¹⁷ Bilgehan Emekler, "Soğuk Savaş Sonrasında Uluslararası Sistemin Analizi", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=698:souk-sava-uluslararar-sistemin-analizi&catid=113:analizler-sosyo-kultur&Itemid=151 (12 Ekim 2010).

1.3. KÜRESELLEŞME VE GÜVENLİK:

İçeriği ve kapsamı üzerinde genel bir mutabakat bulunmamakla birlikte “Batı”nın başta siyasi ve ekonomik olmak üzere tüm yapıları ve değerleriyle dünya çapında yayılması’ olarak tanımlanan küreselleşme, siyasi ekonomik, Sosyo-kültürel alanlara ilişkin olarak 20. yüzyılın son on yılına kadar yapılan klasik tanımlamaların kökten değişmesine yol açmıştır.¹⁸

Küreselleşme kavramının bir çok farklı kullanımı arasında en yaygın olan tanımlarının ekonomik ve siyasi alanlarda olduğu görülmektedir. Öncelikle küreselleşme birçok yazar tarafından küresel ekonominin var olmasıyla eşanlamlı olarak kullanılmaktadır.¹⁹

Bu bağlamda küreselleşmeyle ilgili kısaca bir tanım yapmak gerekirse mal, hizmet, sermaye ve insan kaynaklarının dünya çapında serbestçe dolaşımı, etkileşimi sonucu eskiye nazaran yeni bir hal ve biçim kazanması durumuna verilen “yeni” bir isimdir.²⁰Yine küreselleşme en basit şekilde, dünya çapındaki irtibatları (ya da birbirine bağlanmaların) genişlemesi, derinleşmesi ve hizalanması olarak tanımlanabilir.²¹

Noam Chomsky ise küreselleşmeyi uluslararası entegrasyon olarak tanımlamış, bunun özel biçiminin de neo-liberal politikalar olarak belirlemiştir. Fakat bunun büyük güçlerin serbest ticaretin ve liberalizmin geleneksel çifte standartlı doktrinini muhafaza ederek daha da sömürücü ve güç elde etme süreci olarak belirlemiştir.²²

Chomsky yine küreselleşmenin yol açtığı hızlı büyüme ve büyük refahın aynı zamanda küresel eşitsizliğe yol açtığını, bu hızlı büyüme ve refahın ise çok küçük bir kesimin faydalandığını belirtmiştir.²³

¹⁸ Çağrı Erhan, “Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele”,

http://www.stadigma.com/turkce/haziran2003/makale_01.html (13 Ekim 2010).

¹⁹ Emre Erdoğan, “Küreselleşen Dünyada Türkiye’nin Rolü Kırılgan Demokrasiyi Korumak”,

<http://www.urbanhobbit.net/PDF/kuresellesme.pdf> (18 Kasım 2010), s.7.

²⁰ Ahmet Özer, **11 Eylül ABD, Türkiye ve Küreselleşme**, 1 Basım, İstanbul: Peri Yayınları, 2003, s.14.

²¹ Ali Karaosmanoğlu, “Küresel Gelişmeler ve Uluslararası Sistemin Etkileri”, **Türkiye’nin Vizyonu, Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, 1. Basım, Atilla Sandıklı (drl.), İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2008, s.12.

²² Noam Chomsky, **11 Eylül ve Sonrası Dünya Nereye Gidiyor?**, 1. Basım, Taylan Doğan, Nuri Ersoy, Mehmet Kara, Ali Ekrem (çev.), İstanbul: Aram Yayınları, 2002, s.84.

²³ Chomsky, **a.g.e.**, s.90.

Küreselleşme süreci II. Dünya Savaşı'nın sona ermesini takip eden gelişmelerle kendini hissettirmeye başlamış ve Sovyet bloğunun çöktüğü 1989 yılından sonra ortaya çıkan olaylarla iyice belirginleşmiştir. Böylece insani varoluşun sosyal, kültürel ve iktisadi yönleri artık büyük ölçüde ulusları aşan bir nitelik kazanmıştır. Bununla beraber, bazı sorunların dünya ölçeğinde ortaya çıkmaya başlaması çok önceden beri bir gerçeklik olarak da ortada olmuştur.²⁴

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yeni dünya sisteminde ABD tek süper güç olarak ortaya çıkmıştır. ABD bu yeni düzende Birinci Dünya Savaşı sonrası olduğu gibi kendi istediği bir dünya düzeni oluşturmayı, küreselleşme ise kendi politikalarının oluşturulması ve uygulanması için bir olarak görmüştür. Fukuyama "Tarihin Sonu" adlı çalışmasıyla insanlığın ideolojik evriminin son noktasının düşünce bilinç alanındaki zaferi nedeniyle uzun vadede maddi dünyaya da hakim olacağını vurgulamıştır.²⁵ Huntington, uygarlık çatışmasının da Batıyı bir arada tutacak bir düşman yaratılması ve asıl çatışmanın din ve kültürler üzerine kurulu uygarlıklar arasında olacağını ileri sürmüştür. Brzezinski, "Büyük Satranç Tahtası" adlı kitabında Soğuk Savaş sonrası güç dengesi için neler yapılması gerektiğini belirtmiştir.²⁶ Bu düşünceler ABD özelinde Batının yeni dünya sistemi ve küreselleşme içerisinde neler yapması gerektiğini ve hegemonyanın nasıl devam ettirilmesi üzerine olmuştur. Bu yeni dönemde özellikle ABD tüm dünya kamuoyunun desteğini almak istemiş bununla birlikte ortak güvenlikte uluslararası sorumluluğunu müttefikleriyle paylaşmak istemiştir. Bunu da BM, NATO, AGİT gibi uluslararası örgütlerin kullanılması ve bölgesel düzenlemelere giderek yapmak istemiştir.²⁷

Bloklar arası dengenin ortadan kalkmasıyla, blok liderlerinin kendileriyle aynı kutup içinde yer alan yahut yakın etkileri altında bulunan devletler üzerindeki denetim mekanizmasının da yok olmasına neden olmuştur. Böylece Soğuk Savaş yıllarında bazı bölgelerde sınırlı tutulabilen silahlanma, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dünya çapında yayılmıştır. Yeni dönemin etnik-dinsel nitelikli bölgesel çatışmaları ve siyasal

²⁴ Turgay Uzun, Serap Özen, **Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye**, 1 Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004, s.14.

²⁵ Francis Fukuyama, **Tarihin Sonu mu?**, 5. Basım, Çev: Yusuf Kaplan, Mustafa Aydın, Ertan Özensel (drl.), Ankara: Vadi Yayınları, 2005, s.22-23.

²⁶ Caşın , Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.59-60.

²⁷ Caşın , Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.60.

parçalanmalardan doğan sınır ve toprak anlaşmazlıklarına bağlı anlaşmazlıklar, birbirinden tehdit algılayan ülkelerin karşılıklı olarak silahlanmaları sonucunu doğurmuştur. Küreselleşmenin yarattığı yeni ortam dolayısıyla Afrika, Balkanlar, Kafkasya, Güney Asya gibi bölgelerdeki ağır ekonomik ve siyasal sıkıntılar çeken ülkelerdeki hızlı silahlanma, dikkat çekici olmuştur. Bununla beraber nükleer silahların yayıla tehdidi de ortaya çıkmıştır. Büyük güçler ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyi ülkelerinin nükleer silahlarına mevcut, İran, Cezayir, Kuzey Kore gibi ülkelerin nükleer silah elde etmek istemesi bir tehdit unsuru yaratmaya başlamıştır.²⁸

Bununla beraber terörizm de küreselleşme içinde en önemli güvenlik tehditlerinden birisi olmuştur. 11 Eylül 2001 saldırıları ABD'nin bile güvende olmadığını ortaya koymuştur. Kasım 2003 İstanbul, 11 Mart 2004 Madrid saldırıları küreselleşme çağında terörizmin nedenli büyük çapta olduğunu göstermiştir. Teknolojik gelişmeler, bazı devletlerin terörizmi görmemezlikten gelmesi veya destek vermesi ile terör örgütlerinin uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi yasadışı işlerle maddi olanak sağlaması, terörizmin küresel çapta büyümesine ve toplumları ve devletleri tehdit eder hale gelmesine neden olmuştur.²⁹

Küreselleşme sadece askeri ve siyasal açıdan değil toplumsal, doğa ve teknolojik gibi birçok boyutlarda da güvenlik açısından sorunlara neden olmuştur. Kuraklık, iklim değişikliği, kaynakların aşırı tahribi ve tüketimiyle birlikte, önlenemeye göçlere ve sosyal patlamalara neden olmaya başlamıştır. Nüfus artışıyla birlikte yaşanan işsizlik ve bununla birlikte kötü çalışma koşullarının neden olduğu iş güvenliği gibi sorunların yanında kap-kaç, hırsızlık gibi toplumsal düzeni tehdit eden güvenlik konularının doğmasına neden olmuştur. İnsan kaçakçılığı, uyuşturucu, fuhuş ticareti, etnik çatışmalar, suç örgütlerinin artması, sanal alemde kişilik haklarının ihlali gibi birçok konuda küreselleşme, yeni güvenlik durumlarını ortaya çıkarmıştır.³⁰

²⁸ Erhan Çağrı, *Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele, a.g.e.*

²⁹ Mutlu Sesli, "21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Tehditleri ve AGSP'nin geleceği", <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=21.%20Y%DCZYILDA%20YEN%DD%20G%DCVENL%DDK%20TEHD%DDTLER%DD%20VE%20AGSP%92N%DDN%20GELECE%D0%DD&kimlik=1192007985&url=makaleler/mesli-1.htm> (18 Ekim 2010).

³⁰ Celalettin Yavuz, "Güvenlik' Kavramının Çok Boyutlu Yeni Anlamları", <http://www.turksam.org/tr/a1997.html> (22 Ekim 2010).

1.4. AVRUPA SAVUNMASININ TEORİK ESASLARI:

AB'nin yapısı incelenip küresel bir güç olması açısından bakılınca bu süreci en iyi ortaya koyabilecek üç teori liberalizm, realizm ve dünya sistemi teorileridir. Ekonomik liberalizm AB'nin altyapısını oluşturur. Serbest piyasa ekonomisi kapitalist işleyişini yansıtır. Rasyonel anlayış realist politikanın bir sonucudur. Dünya politikası teorileri ise diğer teorilerle genel bağlamda ve bir üst boyutta AB ODGP/AGSP'ye yaklaşım göstermeye çalışma ve geleceği ortaya koyacak teorilerdir.³¹

1.4.1. REALİZM:

Uluslararası politika alanında özellikle 1940'dan sonra 1970'lere kadarki çalışmaların ağırlık noktasını oluşturan klasik realist yaklaşımda güç kavramı ve bu bağlamda ulusal güç ve insan unsuru merkezi bir öneme sahip olmuştur. Siyasal gerçeklik adı verilen realist paradigmanda gerek uluslararası çatışmaların sonucunun belirlenmesinde gerekse diğer devletlerin davranışlarını etkileme konusunda devletlerin sahip oldukları kapasiteler büyük bir önem taşımaktadır. Realist yaklaşımı benimseyen yazarlar her ne kadar devletin kapasitesi ile askeri gücünü özdeşleştirirler de genelde ulusal gücün öğelerinin askeri olmayan unsurlarını da kapsadığını kabul etmektedirler.³²

1930'lu yıllarda uluslararası alanda meydana gelen gelişmeler ve idealist yaklaşımların çözüm üretememeleri, diğer bir deyişle Milletler Cemiyeti'nin Nazi Almanya'sı ve Faşist İtalya gibi Versay'ın bağlarından kurtulmak isteyen revizyonist devletlerin statüko karşıtı davranışları ve sınırları kendi yaralarına olacak şekilde yeniden değiştirmeye yönelmeleri karşısında etkisiz kalması ve barış ve düzeni sağlayamaması idealist/ütopyacı görüşlere yönelik kuşkuları arttırmıştır.³³ Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra ikinci büyük savaşın çıkmasıyla, savaş sonrası dönemde güç ilişkileri ön plana çıkmış, realizmin gelişmesine uygun bir ortam hazırlamıştır.³⁴ İdealizmin sorgulandığı ve realizmin ilk temellerinin atıldığı bu dönemin en önemli düşünürü şüphesiz E.H. Carr'dır. Carr'ın 1939 yılında yayınlanan Yirmi Yılın Bunalımı 1919-1939/ (The Twenty Years Crisis: 1919-1939) başlıklı kitabı

³¹ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.67.

³² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 4. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006, s. 163.

³³ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 8. Basım, Bursa: MKM Yayıncılık, 2009, s. 108.

³⁴ Bülent Uğrasız, "Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 2, (2003), s. 143.

kendisinin ‘‘ütopyacılık’’ dediği idealizmin en ciddi sorgulanması ve bu tartışma içinde realizmin oluşturulmasının en güzel örneğidir.³⁵

1940’lı, 1950’li ve 1960’lı yıllara Carr ve Morgenthau’nun çalışmaları damga vurmuştur. Bunların dışında Nicholas Spykman, Reinhard Niebuhr, Raymond Aron ve Martin Wight bu dönemdeki çalışmalarıyla realizme önemli katkılarda bulunmuş isimler arasında yer almışlardır. Öte yandan Winston Churchill ve George F. Kenan gibi diplomat ve siyaset adamları da uygulamalarıyla ve politikalarıyla realizmi, savunanlar arasında yer almıştır.³⁶

Realist teoride ve uluslararası ilişkiler disiplinin tarihsel gelişiminde ünlü teorisyen Hans Joachim Morgenthau’nun çok özel bir yeri vardır. Morgenthau sadece realist teorinin kurucusu değil, aynı zamanda uluslararası ilişkiler disiplinin bilimselleşmesinde oynadığı rol bakımından da bu disiplinin kurucuları arasında yer alır.³⁷ Morgenthau’nun bu liderliği, ilk kez 1948 yılında yayınlanan ve altı baskı yapan *Uluslar Arasında Siyaset (Politics Among Nations)* kitabının uzun zaman uluslararası ilişkiler derslerinde temel kitap olarak okutulmasından da rahatlıkla anlaşılabilir. İdealizme karşı olarak realizmin netleşme ve bu ilkeler döneminin diğer realistleri tarafından kabul görmüştür. Morgenthau insan doğasının savaş haline yol açtığını düşünmekte ve insanları özünde bencil, güç ve iktidar peşinde koşan varlıklar şeklinde görmektedir.³⁸ Morgenthau ‘‘Politics Among Nations’’ adlı eserinde gerçekçi bir kuram ortaya koyma amacı taşıdıktan sonra kuramın altı temel ilkesini belirtmiştir. Bu ilkeleri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Genel olarak toplum gibi, politikanın da, kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarca yönetildiğine inanılmasıdır. Siyasal gerçekliğin belli bir dış politikayı veya herhangi bir devlet adamının ne yaptığını anlama konusunda olguları incelemekle bir sonuca vardığıını, ancak bunu yaparken siyasal gerçeğe bir planla, belli bir rasyonel çerçeve ve taslakla yaklaştığıını belirtmektedir.

³⁵ Atila Eralp, **Devlet, Sistem ve Kimlik uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 9. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007 s. 108.

³⁶ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s. 163.

³⁷ Efe Çaman, ‘‘Uluslararası İlişkilerde (Neo) Realist Paradigmanın Almanya’daki Gelişimi ve Evrimi: Kindermann ve Münih Okulu,’’ <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/JigOrGLAZhif6qVnP2ZPOe8s6hF7Af.pdf> (22 Ekim 2010), s.38.

³⁸ Eralp , a.g.e., S. 72-73.

2) Siyasal gerçekiğin hareket noktasını güç olarak tanımlanan “çıkâr” kavramının oluşturduğudur. Uluslararası politikayı anlamaya çalışın akıl ile anlaşılması gereken gerçekler arasındaki bağlantıyı bu kavram sağlamaktadır. Bu kavram politikayı ekonomiden, ahlak biliminden ve estetikten ayırmaktadır ve bu kavram olmadan uluslararası veya ulusal hiçbir politikanın anlaşılması mümkün değildir.

3) Siyasal gerçekliğe göre, çıkâr kavramı gerçektende politikanın özüdür ve zaman ve mekana bağılı değildir.

4) “Evrensel moral prensiplerinin” devletlerin dış politikadaki eylemelerine aynen uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Ve bu prensiplerin zaman ve mekana bağılı olarak ortaya çıkan somut şartlara göre ayıklanması gerektiğini belirtmektedir.

5) Siyasal gerçeklik bir devletin siyasal eylemlerini, yani ahlaki hareket edip etmediğini evrensel ahlaki prensiplerde ölçmeye kalkmaz.

6) Siyasal etik kendi başına bir alandır. Siyasal gerçekçi, güç olarak tanımlanan çıkâr açısından düşünür. Yani bu politikanın devletin gücünü ne yönde etkilediğini konusunda düşünür.³⁹

Amerikan merkezli bir yaklaşım olduğu ileri sürülen realizmin temeli Machiavelli ve Hobbes'e dayandırılmaktadır.⁴⁰XVI. yüzyıl ortalarındaki Avrupa'ya bakarak düşünce sistemini geliştiren Machiavelli, her devletin farklı içsel özellikler gösterdiğini, birbirlerine de büyük ölçüde bağımlı olduklarını vurgulamıştır. Realist yaklaşımın ilk önermelerini taşıyan bu anlayışa göre, devletler arasındaki rekabet onları zorunlu olarak çatışmaya sürüklemekte ve çatışma da tarafların ısrarla birbirlerini bastırma faaliyeti anlamına gelmektedir. Her devlet güvenliğini karşı tarafı bastırma biçiminde ve karşıdan gelen baskılara direnme biçiminde algılamaktadır. Devletin güvenliği, bir başka gücün vesayeti altında bulunmamakla ifadelendirilmektedir.⁴¹

³⁹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., S.188-190.

⁴⁰ Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, a.g.e., s.110.

⁴¹ Dedeoğlu, *Uluslararası Güç ve Strateji*, a.g.e., s.41-42.

XVII. yüzyılda yaşamış olan Thomas Hobbes’de realistlere daha yakın görüşleri sürmüştür.⁴²Hobbes’in ünlü eseri Leviathan, siyaset alanında ilk genel teori kabul edilmektedir. Machiavelli gibi Hobbes’in de insan doğasına yaklaşımı olumsuzdur. Hobbes, insanın kendi varlığını ayakta tutma ve sürdürme güdüsünün tüm eylemlerini belirlediğini savunur. İnsanın bu yapısı olabildiğince çıkarıcıdır. Bundan dolayı ister istemez birbirinin düşmanı olur ve “herkesin herkese karşı savaş durumu (bellum omnium contra omnes) başlar.” Bu durumda “insan insanın kurdudur”.⁴³

Asıl olarak iç politika üzerinde durmuş olmakla beraber Hobbes’in çıkardığı ilkeler uluslararası ilişkilere de uygulanabilecek niteliktedir. Hobbes’e göre insanlar bir toplum haline gelmeden önce doğa durumunda yaşamaktaydı. Doğa durumu herkesin herkesle savaştığı kuşku, korku ve şiddetin olduğu güvensiz bir ortamdır. Bu durumdan kurtulmak için insanlar her türlü yetkilerinden vazgeçerek bunları Leviathan’a (en üst yönetici ya da devlet otoritesi) devrederek “commonwealth” oluşturdular.⁴⁴Başka bir deyişle doğa durumunda kendini koruma hakkı, egemen güç olan ve kendinde devletin gerçek kişiliğini taşıyan üçüncü bir kesime aktarılarak, bundan sonra, uygun olarak güçlü bir hükümların her bir edimi aynı zamanda tebaasının her birinin edimi olarak açıklanarak, tebaanın hükümdara göre itaat etmesinin zorunlu olma durumudur.⁴⁵

Hobbes devletin ya da gücü elinde bulunduran egemenin “herkesin herkese karşı savaşına karşı halkı güç kullanarak koruyandır egemen; bunu yapamayan egemen olamaz; bunu yapamayan egemen olmaktan çıkar” diyerek egemenin halkı güç kullanarak da olsa koruması gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁶

Realizme kısaca yukarıda katkı sağlayan ve fikirleri ile yön veren bazı düşünür, siyaset bilimci ve politikacıyı bu şekilde anlattıktan sonra aşağıda uluslararası ilişkiler disiplininde, realizmin temel bazı ilkelerini belirtebiliriz.

⁴² Dedeoğlu, *Uluslararası Güç ve Strateji*, a.g.e., s.43.

⁴³ Arı Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.181.

⁴⁴ Arı Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.181.

⁴⁵ David Thomson, *Siyasi Düşünce Tarihi*, 3. Basım, Ali Yaşar Aydoğan (çev.), İstanbul: Şule Yayınları, 2000, s.71.

⁴⁶ Lary Arnhart, *Siyasi Düşünce Tarihi Plato’dan Rawls’a*, 2. Basım, Ahmet Kemal Bayram (çev.), Ankara: Adres Yayınları, 2005, s. 241.

Realizm, ulus-devleti uluslararası sistemin temel aktörü olarak görür.⁴⁷ Devleti uluslararası politikanın temel aktörü olarak kabul eden realistlere göre, devletler arasında çatışmalar kaçınılmaz ve doğaldır. Devlet adamlarını ve karar vericileri rasyonel davranan kişiler olarak kabul eden realistlere göre devlet adamının temel amacı anarşik bir yapıda devletin varlığını sürdürmektir. Bu amaca ulaşmak için olabildiğince güçlü olması gerekir. Kendine yardım adı verilen ilkeye göre devlet, çıkarlarını gerçekleştirmek ve kendini korumak için ancak kendi gücüne dayanabilir ve kendi kaynaklarına güvenebilir. Böyle bir amacı olan ve dış politikada rasyonel davranan devletin moral ilkelere bağlanması veya ahlaki hareket etmesi beklenmemelidir; çünkü bu oldukça tehlikelidir. Uluslararası politikanın değerden arındırılması gerektiğini savunan realistler için ideolojik tercihlerin iyi yada kötü olması diye bir şey yoktur; önemli olan neyin devletin çıkarları için daha uygun olduğudur.⁴⁸

Realizmin önemli bir varsayımı ise devletin tek tek güvenliğini sağlayacak merkezi bir otoritenin olmadığı, uluslararası yapının anarşik olduğudur. Realistler bu yapı içinde her bir devletin kendi güvenliğini sağlamak (self-help) zorunda olduğunu varsayarak, diğer devletlerin de aynı şekilde davranacağını ve dolayısı ile her devletin kendi çıkarları doğrultusunda hareket edeceğini ileri sürmektedir.⁴⁹

Realist görüşün bir diğer varsayımı da evrensel devletin anarşik ortamda üniter yapıya sahip olması, rasyonel ve uluslararası alanda karşılaştıkları sorunlar hiyerarşisinde ulusal güvenliğin ilk sırada olmasıdır. Devletin geleceği için şart görülen askeri güvenlik ve stratejik meseleler (high politics) ve daha az önem verilen ekonomik ve sosyal meseleler (low politics) arasında ayırma gider.⁵⁰

Realist teoriye göre devletler, hedeflerine ulaşmak için yeterli güce sahip değillerse farklı yöntemlere başvururlar. Başvurulan yöntemde belirleyici olan güçtür; fakat burada kendisi dışındaki devletlerin gücü söz konusudur. Önemli bir dış tehditle karşılaştıklarında devletler ya denge kurmaya (dengeleme) çalışırlar ya da tehdidin geldiği güce yaklaşma gereği duyarlar (band- wagoning). Dengeleme, tehdit karşısında başka güçlerle ittifak içine girme olarak tanımlanırken bandwagoning, tehlike

⁴⁷ Uğrasız, **a.g.e.**, s.143.

⁴⁸ Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, **a.g.e.**, s.109-110.

⁴⁹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, **a.g.e.**, s.167.

⁵⁰ Caşın , Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.69.

kaynağına yaklaşmayı ifade etmektedir. Bir başka deyişle “bandwagoning”, güç dengesi siyasetinde zayıf devletlerin daha güçlü bir devlet veya koalisyona katılması anlamına gelmektedir. Realist teoriye göre “bandwagoning”, zayıf devletler, güçlü bir devlete karşı çıkmamanın maliyetinin, o devleti desteklemenin getireceği faydadan fazla olduğuna karar verdiklerinde gerçekleşir.⁵¹ kısaca bir açıklama daha yapmak gerekirse realistler için uluslararası politikada güç politikası ile eş anlamlıdır.⁵²

Realizmin üstünde durmuş olduğu bir diğer nokta ise devletlerin politikalarını değerlendirilen kullanılmaya başlanacak olan kıstasın güç cinsinden tanımlanmış olan çıkarlar olmasıdır. Bu çıkarların güç cinsinden tanımlanmasının önemi şu noktadadır, bir devlet adamı sürekli olarak kendisine “benim ülkemin çıkarları nelerdir?” ve “bu çıkarlar hangi alanlarda benim devletimin gücüne katkıda bulunur?” sorusunun sorduğundan, güç cinsinden tanımlanmış çıkarlara odaklanmak bizlerin devletlerin yürüttüğü politikaları daha iyi anlaşılmasına imkan tanır.⁵³

Yukarıda realizmin önemli olan bazı ilke ve varsayımlarını incelemiş olduktan sonra alt bölümde, neo-realizmin önemli ilke ve varsayımlarını da ayrı incelemekte yarar vardır.

1970’lerden itibaren uluslararası alanda yeni aktörler ve yeni problemlerin ortaya çıkması, mevcut teorilerin yeniden düşünülmesini gerektirmiştir. Bu yönelimler sonucu; “küreselleşme (globalizm)”, “çoğulculuk (pluralizm)”, “yapısalcılık (structuralizm)” ve de “neo-realizm” gibi realizmin dayandığı varsayımlara karşı olan muhtelif yaklaşımlar ve paradigmlar ortaya çıkmıştır.⁵⁴ Yine bu dönem geleneksel güvenlik çalışmaları incelendiğinde neorealist ve onunla beraber neoliberal kurumların etkisi gözlenmektedir.⁵⁵

⁵¹ Cenap Çakmak, “Realist Teori, Uluslararası İlişkilere Etkisi ve Kritiği”, http://www.akader.info/KHUKA/2006_mart/4.pdf (23 Ekim 2010), s.45.

⁵² John J. Mearsheimer, “Structural Realism”, http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199298334/dunne_chap04.pdf (25 Ekim 2010).

⁵³ “Uluslararası İlişkilerde Realizm”, <http://www.slom.com.tr/news/detail.14137-uluslararasi-iliskilerde-REALIZM.aspx> (26 Ekim 2010).

⁵⁴ Sait Yılmaz, “Güçsüz Güç”, **Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl.3, Sayı.5, (Haziran 2007), s.73.

⁵⁵ Şatana, Özpek, **a.g.e.**, s.78.

Kenneth Waltz neo-realizmin öncüsü olmuştur. Kenneth Waltz'ın 1979 yılındaki "Theory of International politics" adlı eseri on yıl boyunca uluslararası ilişkiler ile ilgili çalışmalarda en etkili çalışma olmuştur. Bugün hem realistler, hem eleştirilenler için bir mihenk taşı olmaya devam etmektedir.⁵⁶ Kenneth Waltz'ın eseri uluslararası sistemde devletlerin davranışlarını açıklamak için pek çok siyasi realist tarafından kullanıldı.⁵⁷ Kenneth Waltz'ın "Theory of International Politics" adlı 1979 yılında basılan çalışması 1980 sonrası döneme egemen olarak bir tartışmayı başlatmıştır. Kendisi de realist olmakla beraber, kitabında yer verdiği düşüncelerle neo-realist düşüncenin öncüsü olan Waltz, ilginç şeyler üzerinde durmakta ve o güne kadar sonuç olarak bakılan ve anarşik ortam olarak görülen uluslararası yapının devletlerin davranışlarını sınırladığını söylemekte; aynen güç kavramına yeni anlamlar yüklemekteydi.⁵⁸

Waltz'a göre, hiyerarşik bir yapıya sahip olmayan uluslararası sistemde alt-üst ilişkisi ya da itaat eden/edilen ilişkisi bulunmadığından düzeni sağlayacak bir merkezi otoritesi de bulunmamaktadır. Bu durum uluslararası sistemin ana özelliği anarşi olduğundan bu durumun neden olduğu korku ve güvensizlik uluslararası ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle merkezi otoritenin bulunmadığı sistem, doğa durumundaki toplumsal yapıya benzemektedir. Doğal olarak bu anarşik uluslararası sistemde her bir devletin öncelikli amacı egemenliğini ve güvenliğini korumak oluyor. Devletler en azından varlıklarını korumak, ancak mümkünse genişlemek ve etkilerini arttırmak amacı gütmektedir. "Güvenlik paradoksu" ve "kendine güvenme" kavramları üzerinde duran Waltz'ın izinden giden neorealistlere göre, herhangi bir devletin güvenliğini sağlamaya dönük faaliyetleri mevcut ya da potansiyel düşmanlarının güvenliğini tehlikeye sokmaktır. Bir devletin mutlak güvenlik içinde olması diğer devletlerin mutlak güvensizliği anlamına gelmekte ve bu durum diğer devletleri silahlanmaya veya başka türlü düşmanca davranışlara

⁵⁶ Jack Donnelly, "Realism And International Realitions", <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam032/99053676.pdf> (01 Kasım 2010).

⁵⁷ Bear Braumoeller, "Systemic Politics: The Great Powers İn General (dis) equilibrium", <http://kb.osu.edu/dspace/bitstream/handle/1811/31804/Bear%20Braumoeller%20lecture%20summary.pdf> .Sessionid=43BA6A79317D4A94EA7 (15 Kasım 2010).

⁵⁸ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e, s.192.

itmektedir.⁵⁹Güvenlik ve anarşi Waltz'ın teorisinin uluslararası politikanın ve nedenlerinin arasında ana konular olarak yer almıştır.⁶⁰

Yine Waltz'a göre, birimlerin özellikleri ve fonksiyonlarıdır. Uluslararası sistemde yer alan devletler iç politikada farklı uygulamalar gösterebilir de benzer fonksiyonlara sahiptirler. Egemenlik aracı ile hepsi uluslararası anarşik sisteme bağlıdır.⁶¹

Waltz bir başka konu olan güç dengesi üzerinde durmuştur. Güç dengesi; süreklilik göstermekte, denge bozulsa bile başka bir şekilde yeniden kurularak devam etmektedir. Waltz'a göre ister iki kutuplu olsun isterse çok kutuplu olsun her ikisinde de güç dengesi sistemin ana özelliğidir.⁶²

Bununla beraber neo-realizm ile realizm arasında bazı noktalarda farklılıklarda göze çarpmaktadır. Hatta Keohane'ye göre neo-realizm, realizmi bir uluslararası politika teorisi haline getirme çabasıdır. Teoriksel temeli uluslararası ilişkilere koyduğumuzda, neo-realistler sistem yapısına odaklanmakta, sistemin parçalarını düzenleyerek veya hükmederek tanımlamaktadır.⁶³

Tarihsel bir bakış açısını benimseyen realistler uluslararası sistemin süreklilik gösterdiğini düşündükleri için değişim sorunu üzerinde fazla durmamaktadırlar. Waltz neorealizmin tarihselcilik yerine yapısalcı bir yaklaşım benimsediğini vurgulamaktadır. Uluslararası yapıda sürekliliğin egemen olduğunu varsaymakla beraber değişimi de tamamen reddetmeyen Waltz'a göre değişim devletlerin askeri kapasitelerinde ve dolayısı ile güç dağılımında olabilir; fakat bu, sistemin anarşik özelliğinde bir değişiklik yapmadığı için, yapıda esas olarak bir değişim söz konusu olmayıp bu anlamda bir süreklilik söz konusudur.⁶⁴

⁵⁹ Tayyar Arı, "Türk-Amerika İlişkileri: Sistemdeki Değişim Sorunu mu?", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt.4, No. 13, (2007), s.21.

⁶⁰ Chris Lebron, <http://ocw.mit.edu/courses/political-science/17-960-foundations-of-political-science-fall-2004/assignments/waltz.pdf> (03 Kasım 2010).

⁶¹ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.74.

⁶² Arı Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.193.

⁶³ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.73.

⁶⁴ Arı Tayyar, *Türk-Amerikan İlişkileri: Sistemdeki Değişim Sorunumu?*, a.g.e., s.22.

Neo-realizm uluslararası çatışmaları ve savaşları analizinde, belirgin bir şekilde yapı ve sistem üzerinde odaklandığı için kimi varlıklara da daha olumlu bakar. Devletler yine sistemde ana aktör olarak görülmekle beraber, devlet dışı diğer unsurlarında varlığını kabul eder.⁶⁵

Kenneth Waltz'a göre, klasik realistler, uluslararası politika ve dış politika ayrımı içinde ağırlığı daha çok dış politikaya vermektedirler. Morgenthau ve diğer geleneksel realistler, devletlerin davranışlarına ve karşılıklı etkileşimine bakarak buradan uluslararası sonuçlara varmaya çalışırlar. Waltz' göre bu nedenle klasik realist düşünce tümevarımcı, neorealizm ise daha çok tümdengelimcidir.⁶⁶

Yukarıda realizm ve neo-realizme ile ilgili anlattıklarımızı kısaca özetlemek gerekirse, realizm Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra idealizme bir tepki olarak doğmuştur. İdealist düşünce ve bunun sonucu olarak hayata geçen kurumların İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyememesi realizmi öne çıkartmış, savaş sonra yeni dünya düzeninde realizmin etkisi hızla yayılmıştır. Realizm uluslararası sistemde devleti ana aktör olarak kabul edip, uluslararası sistemi anarşik olarak tanımlamıştır. Güvenlik, savunma ve ulusal çıkarlar öncelikli gündem konularını oluşturmuştur. Güç üzerinde duran realistler uluslararası sistemi de güç mücadelesi olarak tanımlamışlardır. Devlet dışındaki aktörleri ise ön plana almamışlardır.

1.4.2. LİBERALİZM:

Liberalizm, ortaçağ düzeninin çözülmesiyle ortaya çıkan ulus-devletlerin sosyal, siyasal ve ekonomik organizasyon arayışlarını, eski düzen yerine yeni düzen oluşturma çabasının, hemen her alanda yeni meşruiyet dayanaklarını aramanın bir sonucu olarak doğmuş ve gelişmiştir. Liberalizmin bu meşruiyet arayışlarının temeline bireyi oturtma süreci olarak da okunabilir.⁶⁷ Liberalizm ana ilke olarak birey eksenli bir

⁶⁵ ‘‘Klasik Realizm, Neo-realizm, Neo-klasik Realizm’’,
<http://fikirizleri.blogspot.com/2009/05/klasikrealizm-neo-klasik.html> (04 Kasım 2010).

⁶⁶ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.195.

⁶⁷ Halis Çetin, ‘‘Liberalizmin Tarihsel Kökenleri’’, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt.3, Sayı.1, (2002), s.80-81.

düzlem üzerine oturmuştur. Liberalizmin bireyi temel sivil hakların sosyal düzenin, iktisadi ve siyasal yaşamın temel birimi olarak kabul etmektedir.⁶⁸

Liberal düşünce, mutlakıyetçilik akımlarına karşı bir siyasi doktrin olarak XVII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. İngiliz filozof John Locke'un eserleri ile Siyasi Liberalizmin hüviyetinde ortaya çıkan liberal düşünce, daha sonraki yıllarda özellikle David Hume ve Adam Smith'in eserleri ile Ekonomik Liberalizm hüviyetini de kazanmıştır. Liberalizm, statik bir düşünce olarak kalmamış, zaman içerisinde kendini sürekli yenileyen bir sosyal doktrin olarak gelişimini sürdürmüştür.⁶⁹

Liberalizm, bir ideoloji olarak özellikle İngiltere ve ABD'de XVIII. Ve XIX. Yüzyıl siyasal ve ekonomik düşünce tarihinde etkili olmuştur. Klasik liberal düşünce, eşitlik, rasyonellik, özgürlük ve mülkiyet kavramları üzerine inşa edilmiştir. Aslında liberalizm aydınlatma çağının filozoflarının temel felsefelerini oluşturmuştur. Bilindiği gibi aydınlanma çağı dendiğinde 1688 ile 1789 yılları arasını kapsayan dönem akla gelmektedir.⁷⁰

Liberalizmin doğuşu ve gelişiminde coğrafi keşifler, Reform ve Rönesans hareketleri, Fransız Devrimi, İngiltere'deki Sanayi Devrimi ve Amerikan Devrimi önemli bir rol oynamıştır. Yaşanan bu gelişmeler liberalizme yeni dinamikler katarak, siyasal ve ekonomik liberalizme önemli katkılar sağlamıştır.

Coğrafi keşifler sonucunda Batı Avrupa'da iktisadi ilişkilere Ortaçağ'da egemen sistemin dökümünü de beraberinde getirmiştir. XVI. yüzyılın sonunda Anvers, Amsterdam, Londra gibi büyük limanlar bir ticaret merkezi haline gelmiş ve bu şehirlerin borsalarında her türlü mali işlem yapılır haldedir. Bu gelişme sömürge sistemini geliştirmiş ve üretimin feodal sınırlarının parçalanıp atılmasında geniş ölçüde katkıda bulunmuştur.⁷¹

⁶⁸ Bahar Burtan Doğan, "Klasik Liberal Teoride Bireyciliğin Yeri ve Önemi İle Bireycilik ve Kalkınma Sorunsalı Arasındaki Etkileşimler", <http://www.mevzuatdergisi.com/2010/08a/01.htm> (15 Kasım 2010).

⁶⁹ Coşkun Can Aktan, Yaşar İstiklal Vural, Tülay Aktan, "Liberalizme Katkıda Bulunan Düşünürler," http://www.canaktan.org/canaktan_personal-arastirmalar/liberal-demokrasi/aktan-liberal-dusunurler.pdf (16 Kasım 2010).

⁷⁰ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.354.

⁷¹ Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası Cilt III., 16-17 Yüzyıllar Kapitalizm ve Dünya*, 2. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1999, s.85.

XV. yüzyılın sonlarına doğru kilise ve din adamlarını eleştirmeye başlayan düşünürler ortaya çıkmıştır. Kilisenin kralın karşısında ikinci bir egemen güç olması, iç işlerine sürekli karışarak, kralı eleştirmesi, mahkemeler kurması ve halktan vergiler toplayarak kendi refah seviyesini arttırması, halkı krallık dışında kendisine bağlaması, iki başlı bir iktidar yaratmış, bu durum karşısında kral ve burjuva sınıfında büyük bir rahatsızlık uyandırmış ve kiliseye karşı bir savaş ilanına dönüşmüştür. Bu durum sonucunda Avrupa’da her yönüyle tarihsel bir değişim süreci başlamıştır. Bu süreç modern devlete gidişi hızlandırmıştır. Reform hareketi Rönesans ile birlikte Ortaçağ’a damgasını vuran kilise tutuculuğu ve dinsel felsefeden kurtulmayı sağlayan ‘özgürlük hareketi’ olarak ortaya çıkmaktadır.⁷²

XVI. yüzyılda ortaya atılan Rönesans, bu dönemde olağanüstü parlak ve yetenekli kişilikler yetiştirdi. Hepsi de bilim ve sanatların gelişimine dev katkılarda bulundular. İdeolojik ve siyasal mücadeleye katıldılar.⁷³ Rönesans insanın, eşyanın, dünyanın yeniden tanımlanmasını sağlamış, birey ve özgürlük kavramlarını geliştirmiştir. Temel noktasında hümanizm yer almıştır. İnsanların özgürlüğü, eşitliği, aklın egemenliği savunulmuştur. Dinsel iktidar yerini aklın iktidarına bırakmıştır. Liberalizmin fikir adamları bu dönemde sahneye çıkmışlardır. Eserlerinde hümanizmaya, rasyonalizme ve bireyciliğe uygun siyasal yapı arayışı temel sorundu. Locke, Hume, Smith, Kant gibi liberaller düşüncelerini bu ortamda açıklayarak liberalizmin felsefi temellerini attılar.⁷⁴

1750-1850 yılları arasında gelişen Sanayi Devrimi liberalizmin yerleşmesini sağlayacak yapısal ve düşünsel değişimlerin temelleri üzerinde ve doğrultusunda gelişmiştir. Liberal gelişimin aşamalarından biri olan bu devrim, insanı doğaya egemen kılacak, burjuvaziyi iktidara getirecek, ekonomide liberalizmin sloganı olan “laissez faire”i yerleştirecektir.⁷⁵

XIX. yüzyıl boyunca kapitalist üretim tarzının gelişmesi, esas itibariyle makineleşmiş üretimin yaygınlaşması biçiminde tezahür etmiştir. XVIII. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıktığını gördüğümüz fabrikalar sadece İngiltere’de değil, aynı

⁷² Çetin Halis, **a.g.e.**, s.85.

⁷³ Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, Cilt III. 16-17 Yüzyıllar Kapitalizm ve Dünya*, **a.g.e.**, s.97.

⁷⁴ Çetin, **a.g.e.**, s.87-88.

⁷⁵ Çetin , **a.g.e.**, s.88.

zamanda Belçika’da, Fransa’da, İsviçre’de, Almanya’da, Birleşik Devletlerde de yaygınlık kazandı. 1780-1880 aralığında büyüme hızı, önemi ve genişletici etkisi itibariyle motorlu sanayiler sayılabilecek olan dallar, pamuk, dökme demir, demiryolu raylarıydı ve bunların en gelişkin ve dikkat çekici olduğu ülke İngiltere’ydi.⁷⁶

Sanayi devriminin gelişmesiyle birlikte, yeni teknolojiler dayalı artan işbölümü ve uzmanlaşma, üretimdeki verimliliği etkilemiş, insanlık o güne kadar görmediği bir üretim artışına tanık olmuştur. Geleneksel tarım toplumunda üretim, evlerde, el tezgahlarında yürütülürken, sanayi devrimiyle birlikte üretim kitlesel boyut kazanarak, fabrikalarda yapılmaya başlanmıştır.⁷⁷ Sanayi üretimindeki bu gelişme, binlerce yıllık tarımsal üretimin hakim olduğu kırsal kesimle kopuşu başlatıp derinleştirmiştir.⁷⁸ Nüfus hareketliliğine neden olan bu durum köyden kente göçü başlatmış ve kentlerin büyümesine neden olmuştur. Bunun akabinde, fabrika işçiliği kadar yaygın bir takım yeni iş alanları da okur-yazar kitlesinin büyümesini gerektirmiştir. Geleneksel olarak aristokrat ailelerin çocuklarına hizmet eden eğitim sistemi, farklılaşıyor, herkese eğitim ulaştırmak ve muhasebeden, hukuk ve mühendisliğe, gereksinilen mesleklerde artan sayılarda insan yetiştirmek üzere, ilköğretimden yükseköğretime, dönüşüme uğruyordu.⁷⁹

Makineleşme sonucunda büyük bir halk kesimi işsiz kalmıştır. Başka bir ifadeyle, sanayi devrimiyle iktisadi refah akıl almaz boyutlarda artmış, ancak geniş toplum kitleleri büyük ve yaygın bir sefaletle karşı karşıya kalmışlardır.⁸⁰

Sanayi devriminin İngiltere’den diğer Avrupa ülkelerine sıçramasıyla rekabet oluşmuş, rekabet yeni sömürgeleri ve yeni savaşları doğurmuştur. Bütün bu gelişmeler

⁷⁶ Michael Beaud, **Kapitalizmin tarihi**, 1. Basım, Fikret Başkaya (çev.), Ankara: Dost Kitapevi, 2003 s. 106-107

⁷⁷ Halil İbrahim Aydın, “Sosyo –Ekonomik Dönüşüm Süreci (Post Fordizm) ve Sanayi Ötesi Yaklaşımlar”, **Kamu-iş Dergisi**, Cilt.7, Sayı.4, (2004), s.35.

⁷⁸ Beaud, **a.g.e.**, s.108.

⁷⁹ “Sanayi Devrimi”, http://web.iyte.edu.tr/~denizsengel/ar_421/ar421texts/Sanayi%20Dev.1-1.pdf (19 Kasım 2010). s.2.

⁸⁰ Nihat Akbıyık, Muzaffer Koç, “Küresel Krizler ve Sosyal Politikalara Etkileri”, <http://ozal.congress.inonu.edu.tr/pdf-71.pdf> (16 Kasım 2010).

anayasal hareketlere yol açmıştır. Bunlarda liberalizmin oturacağı sosyal-siyasal-ekonomik yapıyı ortaya çıkaracaktı.⁸¹

Liberalizm Ortaçağ düzenindeki yapının çözülmesiyle doğan ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla kendisine üzerine oturacağı bir taban bulmuştur. Evrensel Hıristiyan dünyası yerine ulusal devletler ortaya çıkmıştır. Tanrının yerini akıl, papanın yerini rasyonel birey, feodal ilişkilerin yerini bir ülkenin uyrukluğu almıştır. XVIII. yüzyılda gerçekleşen Amerikan ve Fransız devrimleri ile bunların yaydıkları insan hakları bildirgeleri süreci hızlandırmış, bu dalga tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Liberalizm de bu dalgaların içinden bir siyasal sistem olarak yükselmiştir.⁸²

Kişi güvenliği, vicdan, söz, basın, toplanma özgürlükleri, mülkiyet hakkı gibi klasik hak ve özgürlükleri ilan eden 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve benzer hususlara değinen 1789 Fransız Devrim'den sonra imzalanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, insan hak ve özgürlüklerinin seyrinde önemli birer mihenk taşı olmuşlardır. Ancak İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi sadece kendi vatandaşları için değil, tüm insanlık için doğal ve devredilemez hakları nitelendirdiğinden evrensel bir içeriğe sahiptir. Ayrıca farklı olarak “ulusal egemenlik ilkesi”, “erkler ayrılık ilkesi”, “yasanın genel iradenin ifadesi olması ilkesi” gibi bazı siyasal esaslar ve anayasa esaslarına da değinmiştir.⁸³

1775'te başlayan Amerikan kolonilerinin İngiltere'ye karşı bağımsızlık savaşı, bütün Amerika'yı etkileyen oradan da tüm Avrupa'yı etkisi altına alacak olan bir beyanname ile Amerikan bağımsızlık savaşını noktalar. Bu beyanname; siyasal liberalizmin ilk ve en önemli siyasal belgesi olarak tarihe geçmiştir. 4 Temmuz 1776 tarihli Bağımsızlık Bildirgesi'dir.⁸⁴ Kuzey Amerika devriminin ortaya koyduğu bu model Fransız Devrimi'ne ve insan haklarının açıklanmasına ortam hazırlamıştır.⁸⁵

⁸¹ Çetin, a.g.e., s.89.

⁸² Çetin, a.g.e., s.89.

⁸³ Bülent Kara, “Yeni Paylaşım Dili Olarak İnsan Hakları Söylemi ve Gelişimi”, <http://ide.edu.tr/tammetinler/demokrasi22.pdf> (18 Kasım 2010).

⁸⁴ Çetin, a.g.e., s.90-91.

⁸⁵ Zafer Gönen, “Temel Hakların Sınırlanması- Sınırlamanın Sınırları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 12, Yıl. 6, (Güz 2007/2), s.42.

Amerika'daki gelişmeler İngiltere'ye, Fransa'ya yol göstermiştir. Fakat Amerikan devriminden daha etkili olarak 1789'da Fransa'da bir devrim yaşanmıştır. Fransız Devrimi'nin etkisinin büyüklüğü savunduğu fikirlerin daha hızlı yayıla imkanına sahip olmasıydı. Fransız devrimi insanlık tarihinin en önemli olaylarından birisidir. XVI. yüzyılda başlayan XVII. yüzyılda gelişen XVIII. yüzyılda güçlenen yeni bir sınıf, burjuva sınıfı, mutlakiyetçi kraldan ve aristokrasiden iktidarı zorla alıyordu. Burjuvazi soylular ve ruhbanlara karşı halkı arkasına alarak tüm Avrupa'ya devrimlere giriştiği eski düzeni yıkıp yeni bir düzen ortaya çıkardı. Yeni düzenin sözcülüğünü "İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi" üstlenecekti. Feodal düzenden doğan sosyal hukuki ayrıcalıklar ortadan kaldırıldı. Toprak mülkiyeti sınırlandırıldı. Tüm insanlar yasalar önünde eşit kabul edildi. İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirisi, kapsamı bakımından evrensel nitelikteydi.⁸⁶

Devrim Fransa'nın tarihinde, aristokrasinin egemenliğine sor vererek, krallığın pek uzun tarihini kapar ve burjuvaziyi siyasal iktidara getirir. Böylece, Fransa'nın modern tarihini açarken geçmişteki bir gelişmeyi de taçlandırmış olur; çünkü feodal dünyanın bağrından doğan bu sınıfın, yani burjuvazinin palazlanması, o uzun gelişmenin egemen çizgilerinden biriydi. Devrimin Fransa için getirdikleri pek açık, klasik burjuva devrimi olarak feodaliteyi kesinlikle ortadan kaldırıp, kapitalizme, onun topluma kapıları ardına kadar açar. Bunun yanı sıra devrim Fransa'nın tarihinde liberal demokrasinin de çıkış noktasıdır.⁸⁷

1789 Fransız Devrimi, genellikle bireyciliğin büyük zaferi olarak kabul edilir. Geleneksel toplumun üzerinde yapılandığı topluluk içi bağların bağımlılık ilişkilerinin yıkılmasına ve aynı zamanda siyasal iktidarın karşısında bir özerklik alanının tanınması düşüncelerini içerir.⁸⁸

Liberalizmin doktrinal gelişimine Socrates, Democritus, Lucretius, Adam Smith, John Locke, Montesquieu, John Stuart Mill, Edmund Burke, J.J Rousseau, E. Kant, F. Voltaire, J.M. Keynes, Herbert Crolyn, Alexis de Tacqveville, Friedrich Von

⁸⁶ Çetin, a.g.e., s.91-92.

⁸⁷ Server Tanilli, **Dünyayı Değiştiren On Yıl Fransız Devrimi üzerine (1789-1799)**, 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1999, s.191.

⁸⁸ Mehmet Ali Ağaoğulları, "Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/45315110.pdf> (19 Kasım 2010), s.195.

Hayek, John Dewey, Benjamin Constant, Spencer, William Graham ve Summer gibi liberal düşünürler, liberalizmin ekonomik, toplumsal, siyasal evrelerindeki temel prensiplere yön vermişlerdir.⁸⁹

Adam Smith insanın kendi çıkarlarının peşinden gitmeleri, hem bireylerin kendi isteklerine uygun davranış tarzına imkan tanımakta, hem de ortaya istenilir bir toplumsal düzen çıkarmaktadır, fikrini savunmuştur.⁹⁰ Adam Smith devletin görevinin ülkeyi korumak olduğunu, adaleti sağlaması ve kamu kurumlarının kurulması ve bayındırlık hizmetlerinin verilmesi, düşünceleri ile devlete ait fikirlerini de belirtmiştir.⁹¹ Jeremy Benthan, devletin amacının bireysel amacı arttırmak olduğunu, özgürlük olmadan fayda, fayda olmadan ekonomik özgürlük, ekonomik özgürlük olmadan mülkiyet, bunların hepsi olmadan mutluluk olmayacağı düşüncelerini ileri sürmüştür.⁹² John Locke'nin tüm insanlar eşit yaratılmışlardır ve yaşama hakkı, özgür olma ve mutluluğu sürdürme hakkı gibi birtakım dokunulmaz haklarla donatılmışlardır fikri XIX. yüzyıl liberalizminin birinci temel kuralını oluşturmuştur.⁹³

Edmund Burke'de dengeli bir anayasa düzenini savunmuş, yasama organının bağımsız olmasını ve kendilerini ulusun yararına adanmış, yetenekli, ilkelerine bağlı kişilerden kurulmasını belirtmiştir.⁹⁴ Jean Jaques Rousseau'da Toplum Sözleşme adlı eseriyle liberalizmin önemli bir yapı taşı olmuştur. Rousseau Toplumsal Sözleşme'de devleti, yurttaşların özgürlük ve eşitlik için doğuştan, vazgeçilmez hakları ve kendi yazgılarını belirleme güçleri yoluyla katıldıkları bir toplumsal sözleşme üzerine dayalı politik bir örgüt olarak tanımlamaktadır.⁹⁵ John Stuart Mill de bireylerin istediklerini yapabilecekleri bir alanın, toplumsal baskı uygulanamayacağını, gerek yasaların gerekse de kamuoyunun baskısını dayatamayacağı, bir alanın sınırlarını açıkça çizmeye

⁸⁹ Caşın , Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.80.

⁹⁰ Mine Kara, “Yerleşik İktisatta Bireycilik, Adam Smith ve Friedrich Von Hayek Üzerine Bazı Gözlemler”, **Görünmez Adam Smith**, Mine Kara, 1. Basım, N. Emrah Aydınonat (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.120.

⁹¹ N. Emrah Aydınonat, “Adam Smith'in “Görünmez Eli””: Doğru Sayar Olabileceğime Yanlıklar”, **Görünmez Adam Smith**, 1. Basım, Mine Kara, Aydınonat N. Emrah (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.158.

⁹² Caşın , Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.80.

⁹³ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, **a.g.e.**, s 354.

⁹⁴ Mete Tuncay, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi Seçilmiş Yazılar Yeniçağ**, 1. Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s.574.

⁹⁵ Arı, *Uluslararası, İlişkiler Teorileri*, **a.g.e.**, s.359.

çalışır.⁹⁶Yukarıda liberalizme fikir ve düşünceleriyle yön veren, katkıda bulunan bazı bilim adamları ve düşünürlere kısaca değinildikten sonra, alt kısımda liberalizmin uluslararası ilişkiler disiplindeki bazı önemli ilkelerine değinilecektir.

Liberalizmin, uluslararası politika ve dış politikayı açıklamaya yönelik bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak görülmesi Birinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası barış ve güvenliğin egemen kılınması ve çatışmaların önlenmesine ilişkin çabaların bir sonucu olarak gündeme geldi. Uluslararası liberal teori olarak da ifade edilebilecek olan XIX. yüzyıl liberalizminin temel özelliği, klasik liberal teorinin insan unsuru ve bireye yaklaşımını esas alarak, uluslararası ilişkilerde barış ve işbirliğini analiz edilmesidir. Bu bağlamda klasik liberal teoride birey temel analiz birimi olarak anılırken, liberal uluslararası ilişkiler teorisinde analiz birimi sadece birey değildir, hem de analiz düzeyi olarak plüralist bir yaklaşım benimsenerek, uluslararası ilişkiler ve devletin dış politikası, birey, ulusal baskı grupları, devlet, uluslararası örgütler ve ulus aşırı örgütlenmeler (yani aktör düzeyinde) analiz edilmektedir.⁹⁷

Liberal düşünce, demokratikleşme ve özgürlüklerin genişletilmesinin bireylerin zenginleşmesinin, ticaretin artmasına, uluslararası işbirliği arttırarak, savaş ve çatışmayı önlediğini, sonuçta barış ve refahı sağladığı temasını esas prensip edinir.⁹⁸

Ünlü liberal düşünür Moravcsik, liberalizmin üç temel varsayımı üzerinde durmaktadır. Birincisi, liberalizmde uluslararası ilişkilerin temel aktörleri yalnız devletler değildir; aynı zamanda bireyler ve sivil toplum kuruluşlarıdır. İkincisi, tüm hükümetler belli bir kesimin temsilcileridir; hangi kesimin çıkarlarının yansıtıldığı veya temsil edildiği önemlidir. Üçüncüsü, uluslararası çatışma ve işbirliği ile ulus aşırı ekonomik etkileşimler devletlerin davranışlarının yansımaları ve tercihlerinin sonucudur.⁹⁹

Liberal teori, realizminden farklı olarak uluslararası çatışma yerine barış ve işbirliği konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Liberaller uluslararası ilişkilerin tek gündeminin güvenlik olmadığını, XX. yüzyıldan itibaren uluslararası ilişkiler

⁹⁶ Francisco Vergara, **Liberalizmin Felsefi Temelleri, Liberalizm ve Etik**, 1. Basım, Bülent Arıbaş (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s.84.

⁹⁷ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.367.

⁹⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.82.

⁹⁹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.367.

gündeminin çeşitlendiğini, refah, modernleşme, çevre ve bezeri konuların en az güvenlik konusu kadar dış politikada tutum ve tavırları etkilediğini kabul etmektedir. Devletlerin dış politikalarını, tek unsurunun sadece güvenlik faktörü olmaktan çıktığını, ticaret, para, göç, sağlık, çevre ve benzeri konularında güvenlik kadar önemli hale geldiğini ileri sürmektedirler.¹⁰⁰

Liberalizm, realizmin savunduğu devletin uluslararası politikanın temel aktörü olarak gören görüşüne karşılık, uluslararası politikada başka aktörlerin varlığını da kabul etmektedir. Siyasal partiler, işçi sendikaları, ticari örgütlenmeler, çok uluslu şirketler ve sivil toplum örgütleri de birer aktör olarak dış politikayı etkileyen aktörler olarak kabul görmektedir.¹⁰¹

Liberalizmin bir diğer önemli ve yapı taşı olan ilkesi de demokrasidir. Liberalizmde demokrasi olmazsa olmazlarından birisidir. Liberaller demokrasiyi, siyasal erk ve otoriteyi sınırlandırma ihtiyacına odaklanmış bir bireysel özgürlük meselesine işaret ederler. Liberaller, yönetimin güç ve otoritesini sınırlandırmanın istenen bir şey olduğunu düşünmekte, sınırlandırma, hükümeti ve yazılı bir anayasa ve/veya haklar bildirgesi gibi aygıtlar aracılığıyla düzenlemeye tabi kılmak düşüncesindedirler.¹⁰²

Liberal demokrasinin üç önemli varsayımı bulunmaktadır. İlki siyasal iktidarın Sınırlı olmasıdır. Siyasal iktidar yalnızca toplumsal eylemlerin çizdiği sınırdaki hareket eder. Şüphesiz siyasal iktidarın, toplumsal düzenin ve iç barışın sağlanabilmesinin asgari koşullarını yerine getirmek ve ülkeyi dış güçlerin istilalarına karşı korumak bakımından önemli ve geniş kapsamlı görevleri bulunmaktadır. Bireylerin ve toplumsal örgütlerin korunması ve varlıklarını sürdürmesinin korunması devletin görevlerinden birisidir. Fakat müdahale edilmesi, denetlenmesi ve baskı altında tutulması normal olarak kabul görmesi bir varsayım değildir. Bu durumun gereği, nedeni ve ölçüsünü topluma kabul ettirme sorumluluğu da siyasal iktidara düşmektedir. İkinci özelliği ise toplumun çoğulcu olduğunun kabul edilmesidir. Toplumun çoğulcu olduğunun kabul edilmesi, siyasal iktidarın bir grup ya da gruplar ittifakı çıkarları yerine, toplumsal

¹⁰⁰ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e, s.368.

¹⁰¹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e, s.369.

¹⁰² Bary Holden, *Liberal Demokrasiyi Anlamak*, 1 Basım, Hüseyin Bal (çev.), Ankara: Liberte Yayınları, 2007, s.14.

çıklarlar adına görev yapacağı anlamına gelmekte, siyasal iktidarın azınlık kesimlerine de ılımlı olması ve uzun dönemde iktidara gelebilme şanslarının olanak tanınması demektir. Üçüncüsü ise siyasal sistemde nesnel herhangi bir toplum yada töre (ahlak) bilimi olduğu kesinlikle kabul edilmemektedir. Hoşgörü ve çoğunluk kararının sınırlılığı da kısaca diyebiliriz.¹⁰³

Kısaca özetlemek gerekirse liberalizm, uluslararası ilişkileri vazgeçilmez sayması ve uluslararası ilişkilerin işbirlikçi yapısı üzerinde durur. Liberalizm iyimserdir. Devlet merkezlidir. Uluslararası örgütlerle işbirliği içindedir. Barış, adalet ve demokrasi kavramları üzerinde durur.¹⁰⁴

Yukarıda liberalizmin temel ilkelerine kısaca değinilmiş olup, Alt paragraflarda da neo-liberalizmin temel ilke ve varsayımlarına değinilecektir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası sistemin yaşadığı evrim süreci neticesinde devletlerin sistem içerisinde oynadıkları rolün aşınması ve otoritelerinin sorgulanabilir hale gelmesine yol açan transnasyonel aktörlerin gündeme gelmesi, diğer yandan bilinen süper güçlerin ve iki kutuplu dünya düzeninin yıkılarak yeni bir dünya siyasal sisteminin yapılanması, ağırlığın askeri yeteneklerden ekonomik verilere kayması, devletler arasındaki kurumların etkinliklerinin artması, devletlerin egemenlik anlayışlarının değişmek durumunda kalması ve daha birçok gelişme ile birlikte gündeme gelen neo-liberalizm akımı Wilson'un idealizm anlayışının yeni koşullara adapte edilmiş bir versiyonu olarak da kabul edilmektedir. Neo-liberalizmin en önemli özelliği uluslararası kurumlar ve uluslararası hukukun barışın korunmasında etkili olması, demokratik yönetimler ve insan haklarının yaygınlaştırılması, serbest ticaret, silahların sınırlandırılması/kontrolü ve kollektif güvenlik anlayışına göre çeşitli kurum ve kuralların yardımıyla dünya çapında barışçıl, rekabet yerine işbirliği yönelimli bir yapının oluşturulması mümkündür düşüncesidir.¹⁰⁵

Bu süreçte neo-liberalizm dünya siyasi politikalarının yanında ayrıca dünya ekonomik politikalarında da etkili olmaya başlamıştır. Neo-liberalizm ekonomik

¹⁰³ S.E. Finer. , “Liberal Demokratik Devlet”, Kemali Saybaşı (drl.), **Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar**, 1. Basım, Kemali Saybaşı (çev.), Ankara: Doruk Yayıncılık, 1999, s.101-102.

¹⁰⁴ John T. Rourke, **International Politics on The World Stage**, 11. Basım, Boston:McGraw-Hill, 2006, s.24-25.

¹⁰⁵ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.88.

politikaları, 80'li yıllardan itibaren kabul görmeye ve dünya ölçeğinde etkinlik sağlamaya başlamıştır.¹⁰⁶ 1990 sonrası gelişen ekonomik ve siyasal olaylara bağlı olarak neoliberalizm üç şey hakkında bazı hakları savunur. Birincisi malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı. İkincisi sermayenin serbest dolaşımı. Üçüncüsü yatırım serbestisi ya da özgürlüğü.¹⁰⁷

Neo-realizm uluslararası ilişkiler disiplinde neo-realizmle karşılaştırıldığında bazı benzerlikler taşıdığını yakalamak mümkündür. Neo-liberalizm de neo-realizm gibi uluslararası sistemi anarşi olarak tanımlamakta, nasıl ulaşılabileceği konusunda farklılıklar olmakla beraber he ikisi de uluslararası işbirliğini mümkün görmektedir. Neo-liberaller mutlak kazanç ve ortak çıkar üzerinde dururken neorealistler nispi kazanç üzerinde durmaktadır. Bir diğer benzerlikte neo-liberallerin de savaşı olağan görmeseler de uluslararası ilişkilerin temel özelliklerinden biri olduğuna ve uluslararası sistemde anarşi durumunun devam ettiğine ilişkin neorealist görüşleri paylaşımlarıdır.¹⁰⁸

Liberalizm uzun bir sürecin sonucu olarak günümüze siyasal, ekonomik ve uluslararası ilişkiler disiplinde yer edinerek gelmiştir. İnsanlık tarihindeki önemli siyasal, ekonomik, sosyal, dinsel gelişmeler liberalizmin doğmasına ve gelişmesine yardımcı olmuştur. Temeline bireyi oturtan liberalizm kişisel hak ve özgürlüklerden yola çıkarak toplumsal ve toplumlararası hak ve özgürlükleri de içine alan evrensel bir hak ve özgürlükler haline dönüşmüştür. Temelinde demokrasi, hak, özgürlük, eşitlik kavramlarını yerleştirmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplinde de önemli bir ekol olmuş ve günümüzde bu konumunu devam ettirmiştir. Uluslararası politikada devleti ana aktör olarak kabul etmeyip birey, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütleri, ulus aşırı şirketleri de ana aktör olarak kabul etmiştir. Devletlerin dış politikasının yalnızca güvenlik olmadığını, göç, çevre, finans gibi birçok konunun daha öncelikli dış politika olduğunu savunmuştur. Uluslararası çatışma yerine işbirliğinin geliştirilmesini, dünya ticaretin kolaylaştırılmasını ve refah seviyesinin artırılması gibi konular üzerinde durmuştur.

¹⁰⁶ Ekrem Erdoğan, Mehmet Zeki Ak, "Neo-liberal Ekonomik Dönüşümler ve Sendikalar", **Kamu-iş Sendikası Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 2, (2003), s.5.

¹⁰⁷ Fikret Birdişi, "Neoliberalizmin Ulusal Güvenlik Siyasaları Üzerine etkileri ve Türkiye'nin Güvenlik Siyasası Üzerine Bir İnceleme", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 13, (2009), s.49.

¹⁰⁸ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.371.

1.4.3. DÜNYA SİSTEMİ TEORİSİ:

Dünya sistemi teorisi yapısalcılık veya neomarksizm olarak da bilinir. Dünya sistemi teorisi diğer teorilerin en az akıcısı ve liberalizm ve realizmden daha az yaygın olanıdır.¹⁰⁹Dünya sistemi teorisinin bakış açısına göre, kapitalizm pratikte dünyadaki tüm ulusları kapsayan/bağlayan ve toplumlararası olan bir üretim tarzıdır. Kapitalizmin tabiatında mevcut olan çelişkiler, krizlerle noktalanmış farklı gelişme safhalarında ortaya çıkar. Devlet ve devletlerarası ilişkilerde ortaya çıkan bu krizler, merkez ve çevre arasında sömürgeye dayalı iktisadi ilişkilerin sürdüğü yerde görülen siyasal yapıları her defasında yeniden düzenlemektir.¹¹⁰Dünya sistemi teorilerinin en belirgin özelliği, dünya kapitalist ekonomisinde yer almasıdır.¹¹¹

Dünya sistemi teorisi Immanuel Wallerstein tarafından ortaya konulmuştur.¹¹²Sistemin en belirgin özelliklerini şu şekilde söyleyebiliriz. Tarihsel olarak uzun süre yaşanmış olan tek dünya, ekonomi modern dünya sistem olmuştur ve bu nedenle modern dünya sisteminin tanımlayıcı özelliği olarak kapitalist sistem kök tutmuş ve gelişmiştir. Bu nedenle kapitalistler büyük bir pazara ihtiyaç duyarlar, mini sistemler kapitalistler için fazlasıyla dardır. Ama aynı zamanda bir devletler çokluğuna ihtiyaç duyarlar; böylece devletlerle birlikte çalışmanın avantajlarından faydalanırlar; aynı zamanda, çıkarlarına düşman devletleri atlatabilir ve çıkarlarına dostça yaklaşan devletlere yanaşabilirler. Kapitalist bir dünya ekonomi birçok kurumun toplamıdır; bu kurumların birleşimi, kapitalist bir dünya ekonomisinin süreçlerini açıklayan temel unsurdur ve bu kurumların hepsi birbirleriyle iç içe geçmiştir. Temel kurumlar pazarlardır, pazarlarda rekabet eden firmalardır. Devletlerarası bir sistem içinde çok sayıda devlettir, hane halklarıdır, sınıflardır ve statü gruplarıdır.¹¹³

Bu sistemde aktörler devletler değil sınıflardır. Devletler, çok uluslu şirketler ve uluslararası şirketler dünya ekonomik sistemi içinde baskın sınıf menfaatlerini temsil ederler. Bu teoride dünya politikası sınıf çatışmaları olarak ortaya çıkar. Dünya sistemi

¹⁰⁹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.92.

¹¹⁰ Mehmet Duman, “Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri”, <http://kosbed.kocaeli.edu.tr/duman.pdf> (19 Kasım 2010), s.11.

¹¹¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.92.

¹¹² Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.92.

¹¹³ Immanuel Wallerstein, **Dünya Sistemleri Analizi**, 2. Basım, Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy (çev.), İstanbul: Aram Yayınları, 2005, s.46-47.

teorileri, politikayı askeri açıdan çok öncelikli olarak ekonomik açıdan ele almıştır. Uluslararası ekonomi dünyanın merkez, yarı-çevre ve çevre bölgeleri olarak bölümlere ayırır. Yarı çevre ve çevre bölgeleri dünya kapitalist sisteminin bir bölümüdür. Gücün üstünlüğü devletlerden değil, uluslararası kapitalizmden gelir. Bu güç dünya politikasındaki ana politik yolları belirler.¹¹⁴

Wallerstein dünya sistemlerinin iki çeşidinin ortaya çıkmış olduğunu öne sürmektedir. Bunları ‘‘Dünya İmparatorlukları’’ ve ‘‘Dünya Ekonomisi’’ olarak adlandırmaktadır.¹¹⁵

Dünya sisteminin olmazsa olmazları; uluslararası mali sistemin düzenlenmesi, korumacı eğilimlerle mücadele etmek suretiyle liberal ticari ortamının sürekliliğinin sağlanması ve sermaye birikimi için hayati önem taşıyan siyasi ve ekonomik istikrardır.¹¹⁶

1.5. KOLLEKTİF GÜVENLİK VE ULUSLARARASI İTTİFAKLAR:

Kollektif güvenlik, fikir ve devlet adamlarının yüzyıllardan beri üzerinde durdukları bir konudur. Bir merkezi güvenlik organı yeteneğiyle devletlerarası kuvvet ilişkilerinin düzenlenmesi ve anlaşmazlıkların silahlı çatışmalara dönüştürülmeksizin çözüme götürülmesi, Kollektif güvenlik felsefesinin temel ilkesidir. Devletlerin silah kullanarak menfaatlerini gerçekleştirmeleri yerine kuvvetin hak ve adalet hizmetine bağlanması, Kollektif güvenlik sistemini destekleyenlerin eskiden beri gerçekleştirebileceğine inandıkları bir idealdir.¹¹⁷

Kollektif güvenlik terimi, geniş olarak politikacılar, yazarlar ve genel olarak devletler tarafından kullanılmaktadır.¹¹⁸ Tanım olarak baktığımızda kollektif güvenlik aynı ittifak yada birlik içerisinde yer alan üyelerin kendi aralarında ve bağlaşıkları arasında saldırmazlık esaslı bir iç düzenleme yapılması anlamına gelmektedir. Uzun

¹¹⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.92-93.

¹¹⁵ Immanuel Wallerstein, ‘‘The Modern World-System’’, <http://marriotscholl.byu.edu/emp/WPW/class%209%20-%20World%20System%20Perspective.pdf> (22 Kasım 2010).

¹¹⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.93.

¹¹⁷ Feridun Ergin, **Uluslararası Politika Stratejileri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları No. 347, 1975, s.153.

¹¹⁸ Caşın Mesut Hakkı, Özgöker Uğur, Çolak Halil, **a.g.e.**, s.103.

soluklu ve daha kapsamlı bir işbirliğine işaret eder.¹¹⁹Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde barışın ve güvenliğin korunması için kollektif güvenliğin terminolojisinde, barışın tehdidi durumlarında barışın tesisini ve barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya saldırı eylemi olduğu saptanırsa ihlal edenlere karşı cesaretle hareket etmeyi desteklemektedir, şeklinde ifade edilmektedir.¹²⁰

Güvenlik konusu ulus devletlerin arasındaki ilişkileri düzenleyen temel özelliklerden birisidir ve devletlerin sürekli bir güvenliği sağlaması birincil amaçları arasındadır.¹²¹Bu gayret aynı zamanda güvenliğin sağlanarak devletin mevcudiyetinin muhafazasıdır. Bu muhafaza çaba içerisinde askeri unsur kullanımı ve tehdit algılaması, güvenlik üzerinde düşünülüp karar verilen meseleye ait önemli bir bakış açıdır. Avrupa'nın tarihi varsayımlarla oluşturduğu güvenlik konsepti, Avrupalı devletlerin tehdit algılamalarına bağlı olarak şekillenmiştir. Tarihsel açıdan güvenlik tehdidi algılamaları göstermiştir ki, devletler kuvvetlerini birleştirerek kendi güvenliklerini güçlendirme gerekliliğini hissetmişlerdir. Bu durum uluslararası arena önünde liberal düşünce sahibi "Immanuel Kant" ve "Woodrow Wilson" tarafından Kollektif güvenlik konsepti olarak getirilmiştir.¹²²

1795 yılında "Ebedi Barış" kavramını geliştirmiş, Immanuel Kant'a göre ebedi barış için gerekli koşullar, gelecekte savaşa neden olabilecek barış antlaşmalarının geçersiz sayılması, daimi orduların zamanla bertaraf edilmesi, devletlerin başka devletlerin içişlerine güç kullanarak karışmamaları, devletlerin savaş sırasında bile uymaları gereken kuralların var olduğunu kabul etmeleri ve bu kurallara saygı göstermelerinden geçmektedir. Kant'ın böylesi bir sistemin etkin bir biçimde çalışabilmesi için gösterdiği adres ise bir dünya devletleri federasyonudur. Bu düşünce uluslararası örgütlerin kurulmalarına esin kaynağı olmuştur.¹²³

¹¹⁹ Yalçın Akdoğan, **Kırk Yıllık Düş, Avrupa Birliği'nin Siyasal Geleceği ve Türkiye**, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, s. 86.

¹²⁰ Çaşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.103.

¹²¹ Rana İzci, "Uluslararası Güvenlik ve Çevre", **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Bakışlar**, 1. Basım, Faruk Sönmezoğlu (drl.), İstanbul: Der Yayınları, 1998, s.404.

¹²² Çaşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.104.

¹²³ Ali Şevket Ovalı, "Westfalyan Adalet'ten İnsan Merkezli Adalete: Uluslararası Adalet ve Adaletsizliğin Gündemi", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt.10, Sayı. 3, (2010), s.915-916.

Woodrow Wilson uluslararası barış ve güvenlik konusunda Kant'ın fikirlerinin önde gelen savunucusu olmuştur. Wilson'a göre barışın tesis edilmesi yeterli değildir; önemli olan barışın kalıcı hale getirilmesidir. Kant ve Wilson güç dengesi düzenlemelerini güvensiz ve tehlikeli bulmuş, gizli antlaşmaların barışı sekteye uğratacağını, ancak organize düşmanlıklar yerine kurulacak olan organize ortak barışın gerekliliğine işaret etmişlerdir. Woodrow Wilson, ilkeleri içerisinde yer alan “büyük ve küçük ülkelerin siyasal bağımsızlıklarını ve ulusal bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak amacı ile özel statüleri olan bir uluslar birliğinin en kısa zamanda kurulması için çalışmalarına hemen başlanacaktır” maddesi ile savaş sonrası dünyasında “Milletler Cemiyeti”nin kurulması ve “Kollektif Güvenlik” kavramının yerleşmesi için çalışmalarda bulunmuştur.¹²⁴1919-1920 Paris Barış Antlaşmaları ile Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Wilson'a göre Milletler Cemiyeti yepyeni bir anlayış olan Kollektif güvenlik ilkesine dayanacak, böylece eski güç dengesi yaklaşımlarını ortadan kaldırarak ve barışa dayalı bir dünya düzeninin kurulmasına yol açarak, savaşları imkansız kılacaktır.¹²⁵Fakat Milletler Cemiyeti İkinci Dünya Savaşı'nı engelleyememiştir. İki savaş arası dönemde yaşanan barış ve güvenlik karşıtı gelişmelere müdahalede etkisiz kalmış, ikini bir dünya savaşını önleyememiş, evrensel barış ve düzen kurmada başarılı olamamıştır.¹²⁶

Uluslararası sistemin bütününe yakın bir bölümünde istikrar sağlanması amacıyla güvenlik ve savunmayı konu edinmiş girişimler oldukça eskidir. Güvenlik adına yapılan askeri anlaşmalarda, bu düşüncelerin ürünü olarak çok eskiden beri yapıla gelmiştir antik Yunan'dan antik dönem Mezopotamya uygarlıklarındaki girişimlerden başladığı bilinmektedir.¹²⁷ Roma dönemi de dahil olmak üzere bu dönemde mevcut olan federatif yapı, site uygarlıklarında kurulmuş olan meclis, kurullar ve yargı mekanizmaları Avrupa'da birlik fikrine büyük katkı sağlamıştır.¹²⁸Ortaçağ'ın dağınık ve parçalanmış yapısında bile bu tür örneklerin bulunması mümkündür. Haçlı seferleri dışında, 1259'da Fransa ile İngiltere arasında imzalanmış işbirliği anlaşması, 1295

¹²⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.105.

¹²⁵ Uğrasız , **a.g.e.**, s.142.

¹²⁶ Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ ., **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Örgütler, Tarihçe-Organlar-Belgeler-Politikalar**, 4. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010, s. 90-91.

¹²⁷ Dedeoğlu, *Uluslararası Güç ve Strateji*, **a.g.e.**, s.225.

¹²⁸ Ekrem Yaşar Akçay, Çiğdem Argun, Elvettin Akman, “AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 4, (2010), s.118.

yılındaki Fransa kralı Philippe Le Bel ile İskoç kralı John Balliol arasındaki ittifak antlaşması gibi girişimler yaşama geçirilmiştir. 1579 Utrecht Birliği, 1620 Mayflower Paktı, 1648 Westphalia Barışı'nı örnek gösterebiliriz.¹²⁹ Kollektif güvenlik açısından 1815 Waterloo Savaşı önemli bir adım olmuştur. Avusturya, Rusya, Prusya ve İngiltere ittifakı Waterloo Savaşı'nda Napolyon'u yenerek Fransa'yı durdurmuştur.¹³⁰ Bunu takiben büyük Avrupalı güçler arasındaki ilişkileri düzenleyecek ve silahlı çatışma ihtimallerini azaltacak uluslararası bir kurum kurmak için girişimler başlatılmış ve bunun sonucunda "Avrupa Ahengi" ortaya çıkmıştır. Bu durum çoğu kimse için ittifak, Avrupa'nın Kollektif güvenlik örgütü inşa etmek amacıyla attığı ilk adımdır.¹³¹

Başarısız olan Milletler Cemiyeti gelmiş geçmiş en azimli ve Kollektif güvenlik sistemiydi.¹³² 1920 ve 1930'larda saldırgan tutumları engelleyememiş ve II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır. Buna rağmen Milletler Cemiyeti ittifak sistemi adına ilk kez kısmen de olsa evrensel bir düzleme taşımıştır.¹³³ Bu gelişmeyi takribinde II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler Örgütü izlemiştir. Birleşmiş Milletler Örgütü, büyük ölçüde II. Dünya Savaşı sonrası statüsünü korumak ve uluslararası sorunları çözerek onları kurala bağlama amacıyla oluşturulmuştur. Karmaşık ve çok geniş bir örgütlenmeye sahip olan BM, insani, sosyal, mali ve ekonomik hemen her sorun ile ilgili bir birime ve faaliyet alanına sahiptir. Bununla birlikte BM'nin uluslararası güvenlik ile doğrudan ilgili organı olan Güvenlik Konseyi'dir, ve bu örgüte uluslararası alanda etkinlik sağlayan ya da kaybettiren de bu örgüttür.¹³⁴ BM devletlerin egemenliklerini, bağımsızlıklarını, toprak bütünlüklerini, Kollektif güvenlik sistemiyle bir teminat altına almakta, dünya barışını tehlikeye atan devletlere karşı önleyici müdahalede bulunabilmekte, bunun dışında ilkelerini, taahhütlerini ve üyelik şartlarını ihlal etmeyen bütün devletlere eşitlik ve varlığının idamesi konusunda garantiler sunmaktadır.¹³⁵

NATO , Varşova Paktı ve Avrupa İşbirliği ve Güvenlik Teşkilatı (AGİT), ittifak ve Kollektif güvenlik sistemine güzel birer örnek olmuş ve önemli bir yer

¹²⁹ Dedeoğlu, *Uluslararası Güç ve Strateji*, a.g.e., s.225-226.

¹³⁰ Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, a.g.e., s.314.

¹³¹ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.103.

¹³² Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.107.

¹³³ Dedeoğlu, *Uluslararası Güç ve Strateji* a.g.e., s.226.

¹³⁴ Dedeoğlu, *Uluslararası Güç ve Strateji* a.g.e., s.226.

¹³⁵ Haşgüler, Uludağ, a.g.e., s.100.

edinmişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrasında gelişen soğuk savaş döneminde dünya iki kutupluluğun temel özelliği olarak bölümlere ve düşman kamplara ayrılmıştır. İki kutupluluğun bir sonucu olan Doğu-Batı kamplaşması oluşmuştur.¹³⁶Bu dönemde NATO ve Varşova Paktı iki kamp tarafından kurulmuştur. NATO, II. Dünya Savaşı'nın harabeye çevirdiği bir Avrupa'nın yarısına hakim olan Sovyet gücünün uyandırdığı panik ortamında doğmuştur. NATO sadece Kuzey Atlantik bölgesini savunma ittifakı olarak kalmamış ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB), çevreleme politikasında da, büyük bir etkinlik uygulamıştır.¹³⁷NATO'ya karşı Doğu Bloğu da 1955 tarihinde Varşova Paktını bilinen asıl adı "Varşova Antlaşması Örgütü" olan ittifakı kurmuştur. Örgütün temel ilkesi de örgüte üye herhangi bir devlete saldırı olduğunda saldırıya uğrayan devlete diğer üyeler yardım etmekle sorumludurlar, ilkesidir. Varşova Paktı Soğuk Savaşın bitimi ile birlikte ortadan kalkmıştır.¹³⁸

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte bölgesel Kollektif güvenlik için teşvik edici çabalar artmıştır. 1990'lardan itibaren bütün eski düşmanları Kollektif güvenlik topluluğu bağları ile bir işbirliği sistemi olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ile bağlamak makul bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır.¹³⁹Avrupa güvenliği kapsamında insan haklarının korunması konusunda çok önemli düzenlemeler geliştirmiştir. Devlet ve demokrasi kurumunun öğeleri olarak özgür seçimler, yasaya uygun yönetim, yargının tarafsızlığı tanımlandı ve izleme- gözetim mekanizmaları kuruldu. Bunun dışında insan hakları, ayrımcılık, kadın, azınlıklar, göçmen işçiler, çocuk ve özürllüer koruma kapsamına alındı.¹⁴⁰

Kollektif güvenlik sistemleri çok büyük avantajlara sahiptirler, çünkü anlaşmaların kolayca tanımlanabilmesine olanak verirler. Sistem içerisindeki şeffaflık oranının çok yüksek olması sebebiyle potansiyel tehlikeleri kolayca ve çabuk bir şekilde tespit edebilirler. Bu arada Kollektif hareket tarzı sebebiyle dış tehditlerde asgariye

¹³⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.106.

¹³⁷ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.309.

¹³⁸ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.329-330.

¹³⁹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.106.

¹⁴⁰ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.329-337.

indirilir. Buna bağılı olarak, Kollektif güvenlik sistemleri önceden tehdit unsuru olan bir devletin iyileştirilerek mevcut sisteme dahil edilmesine olanak sağlar.¹⁴¹

Ulus devletlerin ittifak arama gerekçelerini şu şekilde kısaca sıralayabiliriz. Özkaynakların yetersizliği, güç dengesi oluşturmak, sorumluluğu paylaşmak, meşruiyet arayışı, prestij kazanmak, güvenlik kaygıları, içsel gereksinimler, ortak kültürel ve ideolojik değerler, inisiyatif kullanma kapasitelerini artırma ve diğere devleti denetim altında tutmak.¹⁴²

1.6. BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜVENLİK:

Bary Buzan'a göre bölgesel güvenlik, salt coğrafi güvenlikten çok daha detaylı bir kavramdır. Bölgesel güvenlik devletler arasındaki dostluk ve düşmanlık ilişkilerinden ortaya çıkmaktadır. Şüpheli ve korku bölgesel güvenliğin oluşumunda etkilidir.¹⁴³

Güvenlik kapsamında bölgenin anlamı, geleneksel görüşte daha çok tarihsel bir düzlemde ele alınmıştır. Avrupalı devletlerin ortaya koyduğu güç dengesi teorisine referans verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun nedeni, Avrupalı devletler, büyük güçler ve o güçlerin oluşturduğu taraflar çerçevesinde bölgesel gücü tanımlıyordu. Fakat bu bölgesel güç, kendi fiziksel veya siyasi gücünden dolayı değil, uydusu olduğu büyük devletlerin politikalarına bağılılığı ile belirleniyordu. Örneğin Danimarka ve İtalya coğrafi olarak güvenli konumda olmalarına rağmen, o dönemdeki şartlar dahilinde bölgesel güvenlik alanı içerisinde kendilerini aynı tarafın içerisinde bulmuşlardır.¹⁴⁴

Özellikle Soğuk Savaş döneminde uluslararası güvenlik yapısının üç temel yaklaşımı olmuştur. Neo-realist, küresel ve bölgesel yaklaşımlardır.¹⁴⁵ Neo-realist yaklaşım iki kutuplu ve çok kutuplu dünyadaki güvenlik anlayışını ele alarak küresel

¹⁴¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.108.

¹⁴² Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, **a.g.e.**, s.321.

¹⁴³ Selma Bardakçı, "Bölgesel Güvenlik ve Bölgesel Çatışma Ekseninde ASEAN Örneği", <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar/39-selma-bardakci/529-bolgesel-guvenlik> (25 Kasım 2010).

¹⁴⁴ Bardakçı, **a.g.e.**

¹⁴⁵ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.113.

seviyedeki önceliği sorgulamaz.¹⁴⁶İki kutuplu soğuk savaş döneminde neo-realizm, ulus-devlet ve güvenliği üzerinde vurgu yaparak ana aktörün devlet olduğu görüşünün mevcudiyetini sürdürmüştür.¹⁴⁷Güvenliği ulus-devletler arasındaki güç mücadelesi olarak görerek güç dengesi ve hegemonya kavramları üzerinde durmuştur. Özellikle soğuk savaş döneminde ABD ve SSCB arasındaki güç dengesi siyaseti neo-realizmin ilham kaynağı olduğu söylenebilir.¹⁴⁸

Güvenlik kavramı, soğuk savaş döneminin sona ermesi ve hızlanan küreselleşme süreciyle birlikte değişime uğramış ve devletlerin güvenlik algılamaları da değişmiştir. İnsanların, malların ve hizmetlerin göreceli olarak serbestçe dolaşması ve devletler arasındaki etkileşimin artması, bir devleti ilgilendiren güvenlik sorunun olmadığını ve yeni güvenlik sorunlarının görüldüğü bir uluslararası sistem ortaya çıkmıştır.¹⁴⁹Devletlerin kendi başlarına ağır maliyetlerine katlanarak üstelerinden gelemeyecekleri türden çok çeşitli güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır. Yerküreyi tehdit eden çevre kirliliği, ekonomik istikrarsızlıklar, yasadışı ve yoğun uluslararası göç hareketleri, ulus-ötesi organize suç şebekeleri, terörist örgütlenme ağı, kitle imha silahlarının çoğalması gibi güvenlik sorunlarıyla salt yerel veya ulusal ölçekte mücadele etmek neredeyse imkansız hale gelmiştir. Küreselleşme bir yandan bu tür sorunların oluşumun ve zarar verebilme kapasitelerini arttırırken, diğer yandan da devletleri bu sorunlar karşısında beraber stratejiler izlemeye teşvik etmiştir.¹⁵⁰

Küresel yaklaşım, realizmin ve neo-realizmin devletçi, uluslararası güç politikası anlayışına karşı anti-tez olarak da anlaşılır.¹⁵¹Küreselleşme sürecinin güvenlik alanına etkisi; güvenliği çok taraflı (devlet dışı birimleri de barındıran), çok boyutlu (askeri boyutun yanı sıra ekonomik, sosyal, çevresel v.b boyutları da barındıran) ve karmaşık (tehditlerin belirlenmesi, bertaraf edilme yöntemleri v.b konularda yaşanan karmaşıklıklar) bir alan haline getirmesi olarak özetlenebilir. Robert C. Johansen'e göre

¹⁴⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.113.

¹⁴⁷ Bülent Aras, Şule Toktaş, **Güvenlik, demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan**, 1. Basım, Ankara: Seta Yayınları, 2008, s. 18.

¹⁴⁸ Duman, **a.g.e.**, s.8.

¹⁴⁹ Kamer Kasım, "11 Eylül Sürecinde Kafkasya'da Güvenlik Politikaları", **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 1, No. 1, (2006), s. 21-22.

¹⁵⁰ Ömer Göksel İşyar, "Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejiler: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama", **Akademik Bakış Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 3, (Kış 2008), s. 6.

¹⁵¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.113.

küresel güvenliğin sağlanması şu beş prensibin hayata geçirilmesiyle mümkündür: Mütekabiliyet, eşitlik, sürdürülebilir çevre, demokratikleşme ve silahsızlanmadır.¹⁵²

Ulusal ve uluslararası bölgelerin güvenlik kaygıları ve konuları birbirleriyle bağlantılı olarak değişmektedir. Bu parametreler etkileşim içindedir. Bölgesel düzlemdeki aktörler ve tehditlerin değişken diğer devletlerin sabit kalması beklenemez. Bölgesel güvenlik algısında; Karl Deutch'ın “güvenlik toplulukları” kavramını görebiliriz. Güvenlik toplulukları ve bu topluluğu oluşturan devletler “biz” kimliğini oluşturmaktadırlar. Özellikle, liberal anlayışın geneline hakim olan anlayışı, bu hayati çıkarları karmaşık ve maliyeti azaltmak için devletler birbirleriyle örgütlenmektedir. Savunma sisteminin geliştirilmesi, enformasyon ve teknolojinin paylaşılması alanında devletlerin bölgesel güvenliğin de yaratılmasına katkı sağlayarak çalışmaları vardır. Deutch'ın işaret ettiği diğer bir kuram “spill over effect”tir. Bir alanda başlayan işbirliği diğer alanlara da yansır, ve önlenemez bir etki oluşturmaya başlar. Karl Deutch'a göre; Avrupa Birliği bir güvenlik topluluğudur. Biz kimliğinin ve ortak değerlerin içselleştirilmesi ile birlikte, ortak bir güvenlik alanı oluşturulmuştur.¹⁵³

Bölgesel güvenlik anlayışının temelleri güvenlik ve ülkeseliktir. Bölgesel güvenlikte, devletler veya birimlerin yeterli yakınlıkta birbirine bağlı olup, güvenlikleri birbirinden ayrı düşünülemez. Güvenlik ve işbirliği doğal, kültürel, coğrafi veya tarihsel bağlarla karşılık gelmelidir.¹⁵⁴

1.7. AVRUPA ENTEGRASYON TEORİSİ:

II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa devletleri kalıcı bir barışı sağlamak ve güçlendirmek istemiş, bunun yanı sıra totaliter rejimlere karşı durmak ve uluslararası arenada tekrar ses getiren bir Avrupa ilişkisine ihtiyacı olduğunu hissetmiştir. Bu doğrultuda, entegrasyon pan-Avrupa ve liberal temellere oturtulmaya çalışılmış, antifaşist ve antikomünist bir kimlik şekline dayanmıştır.¹⁵⁵

¹⁵² Bilal Karabulut, “Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler: Karadeniz’in güvenliğini Yeniden Düşünmek”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 23, (Güz 2009), s. 7-8.

¹⁵³ Bardakçı, **a.g.e.**,

¹⁵⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.113-114.

¹⁵⁵ **Frank Schimmelfening, The EU, NATO and The Integration of Europe**, 2. Basım, New York: Cambridge University Press, 2003, s.266.

Avrupa Birliği, bir güvenlik sistemi olarak doğmuş ve gelişme sürecine devam etmiştir. Avrupa'da entegrasyon fikri II. Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım sonrasında oluşturduğu tehditlerin bir sonucu olarak somutlaşmıştır. Avrupa'da çatışmalardan ve bunların yaratacağı tahribattan kaçınma, Avrupa entegrasyonunun özünü teşkil eder. Soğuk Savaş dönemi boyunca bölgesel entegrasyon, sayıca çoğalan işlev alanlarında ve katılımcı ülkelerin arasında tekamül eden yayılım süreci olarak izah edilmiştir. Avrupa'da tam siyasal birlik hedefi doğrultusunda ilerleyen entegrasyon süreci, oluşumundan itibaren güvenlik sağlama işlevi yerine getirmiştir. İktisadi gelişme, sosyal refah ve eski düşmanlar arasında güçlü bağların ortaya çıkması Avrupa entegrasyonunun somut başarısı olarak görülebilir. Bu entegrasyon II. Dünya Savaşı sonrasında olumsuz yönde değişen Batı Avrupa jeopolitiğini olumlu yönde değiştirmiştir. Bu köklü değişim ve dönüşüm etkisi yaratan entegrasyon, Soğuk Savaş sonrası dönem koşulları ve bu koşulların şekillendirdiği gelişmeler dikkate alınarak, nihai hedefler doğrultusunda ilerlemeye devam etmektedir.¹⁵⁶

1.7.1. ENTEGRASYON KAVRAMI:

Entegrasyon uluslararası politika ile ilgilenenler için iki açıdan önemli olmuştur. Birincisi, çok sayıda uluslararası ve ulus üstü örgütlenme bulunmakta ve gün geçtikçe bunlara yenileri eklenmektedir. Bu nedenle uluslararası ilişkileri bunlarsız düşünmek olanaksız hale gelmiştir. İkincisi ise artık ulusal devletlerin kendi halklarına karşı olan başta barış ve güvenlik sağlama gibi temel sorumlulukların çoğunu yerine getirmede yetersiz kalmaları bu tür global yapıların ve üst kurumlaşmaların bu amaçların gerçekleştirilmesindeki önemini arttırmıştır.¹⁵⁷

Küreselleşme süreciyle artan bölgeselleşme eğilimleri, entegrasyon olgusunu uluslararası ilişkilerin önemli bir gündem maddesi haline getirmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra entegrasyon kavramını açıklamaya çalışan ve buna ilişkin kuramlar geliştiren çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, entegrasyonun ne olduğu hakkında tam bir görüş birliği sağlanamamıştır. Entegrasyon teriminin bir süreç mi bir durum mu olduğu konusunda bilim adamları arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Entegrasyonun

¹⁵⁶ Zeynep Yücel, "Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikasının Güvenlik Boyutu", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 4, No. 13, (2008), s. 37-38.

¹⁵⁷ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.446.

bir süreç olarak görenler arasında Amitai Etzioni en kapsamlı tanımı yapmıştır. Etzioni'ye göre entegrasyon, farklı devletlerden oluşan bir kurumun, zorlama araçlarını kullanma yetkisini ele geçirmesi, karar verme mekanizmasına sahip olması ve bu devletlerin vatandaşları için siyasi bir kimlik oluşturabilmesi durumudur. Entegrasyonu bir duruma yol açan bir süreç olarak değerlendiren teorisyenler arasında da Ernest Haas dikkat çekmektedir. Haas'a göre entegrasyon, farklı ulusal ortamlara sahip politik aktörlerin bağılıklarını, beklentilerini ve politik eylemlerini, kurumları veya devletler üzerinde yetkiye sahip bir merkeze kaydırmaları için ikna edilmeleri sürecidir.¹⁵⁸

Entegrasyon Karl Deutch'a göre, genel anlamda aralarında karşılıklı bağımlılık bulunan birimlerin ayrı ayrı tek başlarına sahip olamadıkları özelliklere sahip yeni bir sistem meydana getirmeye dönük ilişkilerdir.¹⁵⁹

Karl Deutch entegrasyonun amaç ve yaralarını dört başlık altında toplamıştır. Bunlar 1) barışı korumak 2) daha büyük çok amaçlı kapasitelere ulaşmak 3) belli spesifik görevler yapmak 4) yeni bir imaj ve kimlik kazanmak.¹⁶⁰

Uluslararası entegrasyon teorileri içerisinde en öne çıkan entegrasyon teorileri, fonksiyonalizm (işlevselcilik) ve neo-fonksiyonalizm (yeni işlevselcilik)'dir.

1.7.2. FONKSİYONALİZM:

İşlevselci bakış açısı, bir ulusun bağımsızlığının zaman içerisinde bazı alanlarda teknik işbirliğini desteklemek suretiyle azalması anlamına gelir. Bu işlevselci, düşüncü ilk kez ortaya atan kişi Avrupa'nın en ünlü iktisat ve siyaset okulu olan London School of Economics and Political Sciences (LSE)'de yıllarca ders veren Romanyalı bir akademisyen olan David Mitrany'dir.¹⁶¹

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yayınlanan David Mitrany'in 'A Working Peace System' adlı eseri ile yankı bulan fonksiyonalizmin amacı, insani çatışmanın sona ermesi için gerekli şartları teorileştirmektir. Mitrany, bu eserinde fonksiyonalizmin ana

¹⁵⁸ Merve İrem Yapıcı, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 3, (2007), s.132-133.

¹⁵⁹ Arı Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.446.

¹⁶⁰ Yapıcı Merve İrem, a.g.e., s.136.

¹⁶¹ Mesut Hakkı Caşın, Uğur Özgöker, *Avrupa Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Temelleri*, 1. Basım, İstanbul: Arion Yayınevi, 2008, s.85.

argümanlarını ortaya koymuştur. Buna göre, dünyadaki savaşların temel nedeni, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklardır. Buna karşılık, ekonomik ve sosyal refah barışın ön koşuludur. Ulus-devlet yapılanması ve milliyetçilik akımı savaşı körüklemektedir. Ulus-devlet yapılanması aynı zamanda vatandaşları savaşa mecbur eden sübjektif bir karakter taşımaktadır. Oysa insanlar rasyonel varlıklardır; uluslararası ticaretin artmasına paralel olarak insanların tercihlerinin uluslararası işbirliğinin güçlenmesi lehine değişmesi doğaldır. Bu gelişme sonucunda uluslararası örgütler ortaya çıkacak, ortak çıkara dayanan örgütlerin gelişmesi de savaşı teşvik eden milliyetçi akımları zayıflatacaktır.¹⁶²

David Mitrany'nin çalışmaları fonksiyonalizmin temel çıkış noktasıdır. Kendisinden sonra birçok kişiye ilham kaynağı olan Mitrany, artan hükümet sistemlerinin giderek kompleks hale gelmesinin, bunların politik olmayan teknik konularla daha fazla yüz yüze gelmelerine yol açtığını, teknik konuların giderek bu şekilde önem kazanmasının ise bu alanlarda uluslararası işbirliğini gerekli kılacağını, bunlarında çok fazla uzmanlaşmış görevlilere ihtiyaç olmayan ama sadece belli konuların uluslararası alanda çözümünü gerçekleştirmek için çalışan görevlilerin yer aldığı fonksiyonel uluslararası örgütlerin kurulmasına ve artmasına yol açtığını ileri sürmekteydi.¹⁶³

Mitrany bir alanda gerçekleşecek teknik işbirliğinin diğer teknik alanlarda da benzer işbirliği süreçlerini tetikleyeceğini ileri sürmektedir. Dallanma (ramification) adı verilen bu doktrine göre bir alanda başlayan fonksiyonel işbirliği ve örgütlenme diğer alanlarda da benzer örgütlenmelere zincirleme şeklinde yol açacaktır. Örneğin bir ortak Pazar oluşturulması, fiyatlama, yatırım, taşımacılık, vergi, ücret, sosyal güvenlik, bankacılık ve sigortacılık gibi konularda da benzer girişimlerde bulunulmayı teşvik eder. Mitrany'e göre bu süreç ile birlikte fonksiyonel eylem uluslararası işbirliğine dönüşerek dünya barışının korunması sağlanır diye belirtmektedir. Bu anlamda fonksiyonalist teori, devletlerarası ilişkileri sadece rekabet ve çatışmadan gören realist teoriden farklılaşmaktadır.¹⁶⁴

¹⁶² Yapıcı, **a.g.e.**, s.137-138.

¹⁶³ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, **a.g.e.**, s. 448.

¹⁶⁴ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, **a.g.e.**, s. 448-449.

Fonksiyonalizmin temelinde dogma ve sertlikten kaçınma yer almaktadır. Toplumun refahı ve insani ihtiyaçların karşılanması öncelikli konulardır. İnsanların ihtiyaçlarını belirleme konusunda her zaman rasyonel olduğu ve bu ihtiyaçları karşılayacak işlevleri olan otoriter örgütler yaratacağı savunulmuştur. Fonksiyonalizm, savaşın insanın topluluk halinde yaşamasının nesnel ürünü olduğunu varsaymaktadır. Savaş insan doğasının değil, devletlerin irrasyonel politikalarının ürünüdür. Bu bakış açısı ile fonksiyonalizm, insan doğasının kötü olduğunu savunan realizm ile karşı karşıya gelmektedir.¹⁶⁵

1.7.3. NEO-FONKSİYONALİZM:

Ernst Haas, Philippe Schmitter, Robert Keohane, Leon Lindberg ve Joseph Nye gibi yazarlarca geliştirilen neofonksiyonalizm, Mitrany'in çalışmaları üzerine inşa edilmiş ve onu geliştirmiştir.¹⁶⁶ Neo-fonksiyonalist yaklaşıma göre iktisadi, mali ve teknik alanlar gibi daha az önemli politika alanlarında başlatılan bütünleşme, zamanla yayıla (spill-over) etkisiyle bir tür tetiklemeyle diğer alanlara da yayılıp siyasal bütünleşmeye dönüşmektedir.¹⁶⁷ Daha çok Avrupa entegrasyonu üzerinde duran neo-fonksiyonalizm, realistler tarafından pek önemli olmayan (low) politik konular içinde olduğu varsayılan ekonomik sektörlerdeki entegrasyonu vurgulamaktadır. Ekonomik, mali, parasal ve teknik alanda başlatılan işbirliklerinin kademe kademe siyasal işbirliğine dönüşebileceği düşüncesi, Avrupa Birliği'nin işlevsel boyutunu geliştirmiştir. Ulusal ekonomilerin zamanla entegre olacağı ve entegrasyonun derinleşmesi ile Avrupa'da kurumsallaşmanın artmasına gereksinim duyulacağı söylenmiştir. Dolayısıyla, politik entegrasyon ve devletler üstü kurumlar ekonomik entegrasyonun bir yan etkisi olarak oluşur. Bu kavrama göre, bir alandaki işbirliğinin başka bir alana daha taşınması (spill-over) entegrasyon sürecinin en önemli noktasıdır; böylece neden daha fazla entegrasyonun yaygınlaştığı açıklanmaktadır.¹⁶⁸ Öte yandan

¹⁶⁵ Yapıcı, a.g.e., s.137-138.

¹⁶⁶ Nilüfer Karacasulu , “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşaatçı Yaklaşım”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 3, No. 9, (2007), s. 87.

¹⁶⁷ Hüseyin Kutay Ayтуğ, “Bütünleşme Kavramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine bakışı”, **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt. 5, Sayı.1, (2008), s. 152.

¹⁶⁸ Karacasulu, a.g.e., s. 87.

neo-fonksiyonalist kuram siyasal elitlerin, iş dünyası elitlerinin ve çıkar gruplarının, entegrasyonu yayma (spill-over) işlevinin bulunduğunu varsaymaktadır.¹⁶⁹

Neo-fonksiyonalist kurama katkıda bulunan en önemli bilim adamlarından birisi Ernest Haas'tır. Mitrany'in dallanma (ramification) olarak ifade ettiği görüşler Haas'ın çalışmasında spill-over kavramıyla ifade edilerek temel bir kavram niteliğine dönüşmektedir. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (1952) örneğinden hareket eden Haas, kömür ve çelik ile ilgilenen seçkinlerin AKÇT'nin kurulmasını ilk teşvik eden ve destekleyen kesim olduğunu ileri sürmektedir. AKÇT'nin kurulmasından yıllar sonra sendika liderleri ve siyasal partiler, Topluluğun bir parçası haline gelebildiler. Bu gruplar AKÇT'nin sağladığı avantajları ve kazanımları görünce Ortak Pazar'la (1957) başlayan Avrupa Entegrasyonu çabalarına öncülük etmeye başladılar. Buradan hareketle bir alanda oluşturulan supnasyonel kurumların avantajlarından yararlananların diğer alanlarda da benzer oluşumları destekleyecekleri ile sürülmektedir. Spill-over etkisi denen ve genişleme mantığı çerçevesinde ele alınan bu yaklaşıma göre, bir sektörde gerçekleşen entegrasyonun diğer sektörlerde de entegrasyonu teşvik edeceği ve devletlerin ulusal çıkarlarını daha üst, bütünleşmiş bir yapı içerisinde değerlendirmelerine yol açacağı kabul edilmektedir.¹⁷⁰

Haas Mitrany'i teknik görevleri politik görevlerden ve refahı da güçten ayırdığı için eleştirmiştir. Gücün refahtan ayrılmayacağını savunan Haas'a göre, refah gerçekleştirme amacıyla güç bir araç olarak kullanılabilir. Ayrıca fonksiyonalizm, hükümetin görevlerini refah eğilimli görevler (ekonomiye ilişkin) ve güç eğilimli (askeri savunma görevleri) olarak ikiye ayırmasını eleştiren Haas, öğrenme yoluyla güç eğilimli devlet politikasının, refah eğilimli devlet politikalarına evrilebileceğini savunmuştur. Haas'a göre, refah eğilimli devlet politikalarına geçiş, uzmanlar ve gönüllü grupların uluslararası entegrasyon çabasına dahil olması ile gerçekleşecektir.¹⁷¹

Avrupa Topluluğu'nun kurulması ile beraber Avrupa'da yaşanan entegrasyon deneyimi ile Haas ve diğer entegrasyon teorisyenleri, spill-over kavramı üzerinde yeni

¹⁶⁹ Ahmet Arabacı, "Avrupa Birliği Entegrasyon Süreci ve Tarım Lobileri", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 33, (2007), s. 40.

¹⁷⁰ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, a.g.e., s.462.

¹⁷¹ Yapıcı, a.g.e., s.145.

yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Philippe Schmitter, spill-overi olası aktör bütünleşme stratejilerinden birisi olarak görmektedir. Schmitter'e göre, dinamik bir entegrasyon teorisi bu aktör stratejilerine dayanır. Spill-over yeni bir siyasal toplumun oluşmasında en etkili stratejik yön olabilir ama aktör stratejileri spill-over ile beraber diğer alternatif seçeneklerin bir karışımı şeklindedir. Alternatif aktör stratejileri Schmitter tarafından şu şekilde sıralandırılmıştır.

Spill-around: bütünleştirici bir organizasyon tarafından gerçekleştirilen fonksiyonların alanı genişlerken, otoritede benzer bir genişleme söz konusu değildir.

Build-up: bütünleştirici bir organizasyonun otoritesi ve karar alma yetkisinde artış gerçekleşirken, yeni sorunsal alanların girişi gerçekleşmemektedir.

Retrenchment: bütünleştirici bir organizasyonun otoritesinde azalma meydana gelirken, ortak dayanışmanın düzeyinin artmasıdır.

Spill-back: bütünleştirici bir organizasyonun fonksiyonlarının alanının hem de otoritesinin azalarak bir önceki duruma düşmesidir.¹⁷²

Neo-fonksiyonalizmin önemli teorisyenlerinden Leon Lindberg, siyasi baskı grubu olan aktörlerin bütünleşmede derinleşme açısından rolleri üzerinde çalışmıştır. Lindberg siyasi entegrasyonu bir süreç olarak ele alarak, sonuçta mutlak siyasi topluluk hedefi ortak kaynaşmadan, söz konusu süreci: devletlerin iç ve dışışlerini birbirinden bağımsız yürütme tercihlerini bırakarak ortak karar almaları, karar verme süreçlerini merkezi organlara devretmeleri ve siyasi aktörlerin de beklenti ve aktivitelerini yeni bir merkeze kaydırma konusunda ikna olmaları şeklinde tanımlamıştır. Tanımın ikinci bölümünü; yöneticiler, parlamenterler, çıkar grubu liderleri vb elitlerle ilgili olup, aktörlerin algı ve davranışları üzerinde durulması gerektiğini belirtir. Ortak kararlar alabilmek için bir araya gelen hükümet yetkilileri, sivil görevliler bütünleşme sürecini etkileyebilmek için değişik taktikler kullanarak, yeni karar mekanizmasına uyum sağlarlar. Dolayısıyla bütünleşmeyi bir durum değil, bir süreç kabul eden Leon Lindberg, sürecin aktörlerin çıkarlarını nasıl algıladıklarına bağlı olduğunu belirtmiştir.

¹⁷² Yapıcı, a.g.e., s.144-145.

Çıkarların ortak algılandığı noktalarda bütünleşme mümkün olabilecek ve ortak çıkarlar bölgesel tanımlanmaya başlanacaktır.¹⁷³

Neo-fonksiyonalizm alanına katkı sağlayan bir başka çalışma Joseph Nye tarafından gerçekleştirilmiştir. Nye'in katkısı "süreç mekanizması" ve "bütünleşme potansiyeli" kavramlarına dayanarak işlevselcilik modeli geliştirilmesi ile görülmüştür. Nye'in kavramı yedi tane "süreç mekanizmasına" dayandırılmıştır. Görevlerin fonksiyonel bağlantısı veya taşınma (spill-over): Sermaye hareketi, ticari, haberleşme gibi işlemlerin artması; seçkinler grubunun bağlantılı konular ile ilgili koalisyon oluşturması; seçkinlerin sosyalleşmesi; bölgesel grup oluşumu; ideolojik ve kimlik olgusunun cazibesi ve son olarak da sürece yabancı aktörlerin karışmasıdır. Bu nedenle Nye'e göre, entegrasyon süreci "süreç mekanizması" ile desteklenmektedir. Entegrasyon eğilimin destekleyen dört şart vardır: Aktörlerin ekonomik simetrisi veya eşitliği, seçkinlerin değeri, çoğulculuğun bulunması ve üye devletlerin adapte olan veya yanıt verme kapasiteleri. Böylece Nye entegrasyon sürecinin nasıl geliştiğini gösteren bir çerçeve koymuştur.¹⁷⁴

1.7.4. AVRUPA ENTEGRASYONU VE FEDERALİZM:

II. Dünya Savaşı sonrası yaratılmak istenen Avrupa entegrasyonu içerisinde federalist tartışmalar ve girişimler de önemli yer tutmuştur. Hatta savaşın sürdüğü yıllarda işgal altındaki Avrupa ülkelerinde güçlü bir şekilde federalizm tartışmaları ve federalist düşünce önemli bir konu haline gelmiştir.¹⁷⁵ Federalizm tartışmaları savaş sonrasında birlik oluşturmak isteyen Avrupa ülkelerinde önemli derecede tartışmalara ve girişimlere neden olmuştur.

Federalizm, bir siyasi organizasyon şekli olarak belirtilebilir. Bu organizasyonda, farklı hükümetlerin egemenliklerini (genel olarak hükümet unsurları) aralarında paylaştıkları ve otoritesini koruduğu bir üst bağ ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle dar anlamda federalizm; politik sistemlerin bütün olarak sürekliliğini sağlayan siyasal bir entegrasyondur. Geniş anlamda ise, bir siyasal hareket tarzıdır ve bu hareket

¹⁷³ Elif Toprak, "Neo Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kavramları Işığında Türkiye-Avrupa Birliği Uyumu", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.7, No.1, (Güz 2007), s.73.

¹⁷⁴ Karacasulu, **a.g.e.**, s.88.

¹⁷⁵ Caşın Özgöker Çolak, **a.g.e.**, s.173.

tarzı, herhangi bir politik sistemi canlandıran belli çeşitlerde ortaklaşa ilişkileri gerçekleştirir. Federal sistemler, temel politikaların ortaya konduğu ve ilgili bütün politikaların uygulandığı bir görüşmeler sürecinde, yürütme işlemleri ve karar almada bir paylaşımı gerçekleştirebilirler. Bu sonuçla federalizm, otoritenin anayasa tarafından hükümete yetkilerle merkezi ve alt yönetsel birimlere ayrıldığı ve her ikisinin de asli yetkilerle donatıldığı bir bütündür şeklinde tanımlanabilir.¹⁷⁶

Yine başka bir ifadeyle, üye devletlerin egemenlik haklarının sınırlı olduğu federal düzenleme, ulus devletlerin eklemlendirilerek bazı yetki düzeyindeki politika belirleme hakları kendilerinde kalmak üzere, merkezdeki yönetim aygıtının otoritesine bağlanmalarını öngören bir bütünleşme yaklaşımıdır.¹⁷⁷

Savaş sonrası federalist girişimlerin asıl sebebi ise yeniden çıkabilecek bir savaşın engellenmek istenmesiydi. Avrupa’da federalist ilk girişim 1946 yılında ‘‘Avrupa Federalistler Birliği’’nin kurulmasıyla başlamıştır. 1948 yılının mayıs ayında Avrupalı federalistlerden oluşan bir komite Hague’de bir kongre organize etmişlerdir. Katılımcıları arasında Winston Churchill’de yer almıştır. Anti federalistlerinde katıldığı bu kongrede birleşmiş bir Avrupa modeli üzerinde anlaşmaya varılamayacağı düşüncesine yol açmıştır. 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi’nin oluşumunda bu girişim önemli bir etkisi olmuştur. Fakat bu konsey çok önemli derecede etkin siyasal bir rol oynayamamıştır.¹⁷⁸

AB’nin fikir babaları arasında yer alan ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)’nin projesini ortaya koyan Jean Monnet, bu kurumsal entegrasyonun ileride bir siyasal entegrasyona ve federalizme ivme vereceği düşüncesinde hareket etmiştir.¹⁷⁹

Birliğin ilk kurumlarının ortaya çıktığından bugüne, federalizm projesi hep gündemde kalmıştır. Günümüzde hala birlik içerisinde zaman zaman alevlenmekte ve AB’nin gündemine gelmektedir. Federalizm tartışmalarının son yıllarda yeniden alevlenmesinin nedeni, Avrupa Birliği’nin sürekli genişlemesinden duyulan kaygılardır.

¹⁷⁶ Namık Kemal Öztürk, ‘‘Federalizm ve Türkiye’’, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt. 25, Sayı. 4, (Aralık 1992), s.66.

¹⁷⁷ Hüseyin Kutay Aytuğ, **a.g.e.**, s. 151.

¹⁷⁸ Caşın Özgöker Çolak, **a.g.e.**, s. 174.

¹⁷⁹ İter Türkmen, ‘‘Avrupa Birliği ve Federalizm’’,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=164669&yazarid=194> (14 Kasım 2010).

Bu genişlemenin Avrupa Birliği'nin yapı taşı olan entegrasyonu gevşeteceği, bu nedenle Avrupa Birliği karar alma mekanizması ve demokratik işleyişin güçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.¹⁸⁰

1.8. AVRUPA ENTEGRASYONUN AŞAMALARI:

Avrupa'da bütünleşme sürecine ivme kazandıran, biri federasyon diğeri işlevselci iki akımın başlıca savunucuları İtalyan federalist Altiero Spinelli ile 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT), kurulmasına yol açan Schuman Planı'nın ilham kaynağı olan Jean Monnet'dir. Federasyon yanlısı bu yaklaşım, yerel, bölgesel, ulusal ve Avrupa ölçeğindeki güç odakları arasında diyaloga ve tamamlayıcı bir ilişki kurulmasına dayanıyordu. İşlevselci yaklaşım ise egemenliğin ulusal düzeyden Topluluk düzeyine tedricen aktarılmasını savunuyordu. Bu iki görüş, günümüzde, tek Pazar, para politikası, ekonomik ve sosyal kaynaşma, dış politika ve güvenlik gibi ortak eylemlerin devletlerin tek tek hareket etmelerinden daha etkili olduğu alanlarda, demokratik ve bağımsız Avrupa kurumlarına ulusal ve bölgesel makamlar kadar sorumluluk verilmesi gerektiği inancında iç içe geçmiştir. Sonuç olarak 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Batı Almanya, İtalya ve Fransa'dan oluşan altı üye ile kuruldu. Bu ülkelerdeki kömür ve çelik sanayi ile ilgili alınan kararlar, bağımsız ve devletler üstü bir kuruma (Yüksek Otorite) devredildi.¹⁸¹

İki dünya savaşının neden olduğu yıkımın ardından, Avrupa'nın dünya politikasındaki siyasal ve ekonomik statüsünde belirgin bir gerileme olmuş ve uluslararası politikada etkinlik, doğuda Sovyet Birliği'nin ve batıda Amerika Birleşik Devletleri'nin eline geçmiştir. Bu süreçte güç kaybeden Avrupa'nın tekrar eski gücüne kavuşabilmesi için Avrupalı devletlerin birlikte hareket etmeleri gerektiği yönünde bir fikir birliği oluşmuştur. Özellikle Winston Churchill'in 19 Eylül 1946'da Zürih'te

¹⁸⁰ Emine Akçadağ, "Amerikan Federalizmi ile Avrupa Federalizmi", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=articleid=492:Amerikan-federalizmi-le-avrupa-federalizmi&catid=analizler-sosyo-kultur&Itemid=151 (18 Kasım 2010).

¹⁸¹ "Avrupa Birliği, Tarihçe", http://www.euroxase.com.tr/tr_ab.php (12 Kasım 2010).

yaptığı konuşmada “Avrupa Birleşik Devletleri-A United States of Europa” konseptine vurgu yapması, Avrupa bütünleşme sürecinde önemli bir evre olmuştur.¹⁸²

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte Sovyetler Birliği'nin biryandan İran, Türkiye ve Yunanistan üzerinde baskıya geçmesi ve öte yandan işgalleri altındaki Avrupa ülkelerinde komünist rejimleri baskı ve tehdit metotları ile kurmaları, bilhassa ABD'nin Sovyetler Birliği ile barışta da işbirliği yapabileceği hususundaki ümitlerinin çabucak kaybolmasına neden oldu. Amerika tekrar Monroe Doktrinine (kabuğa çekilme politikası) dönmek şöyle dursun, Sovyet Rusya'nın şimdi yaratmaya başladığı tehlike ve tehdidi gayet açık olarak görmeye başladı. Bundan dolayı, 1947 Martında Truman Doktrini'ni ve 1947 Haziranında da Marshall Planı'nı ortaya attı. Truman Doktrini, Amerika'nın Sovyet tehdidinde maruz kalan ülkeleri destekleme kararını, Marshall Planı'nı da hür Avrupa'yı ekonomik bakımdan kalkındırma ve güçlendirme kararını ifade ediyordu.¹⁸³

ABD'nin Avrupa'ya yardımı savaş bitiminden hemen sonra başlamıştır. 1946 yılının sonuna kadar ABD'nin Avrupa'ya yardımı 15 milyar doları bulmuştur. Fakat bu yardımların iyi bir şekilde yönetilmemiş, yatırım ve gelir getirici alanlarda kullanılmamıştır. Bundan dolayı bu yardımların daha etkili ve verimli olabilmesi için ABD Dışişleri Bakanı George Marshall bir plan hazırlamış ve 5 Haziran 1947'de açıklamıştır. Buna göre Avrupa ülkelerinin önce kendi aralarında bir ekonomik işbirliği yapmaları ve birbirlerinin eksiklerini tamamlama yoluna gitmeleri hedeflenmiştir. Bu işbirliği sonucunda kapatılmayan açıklar için ABD'nin Avrupa'ya her türlü yardımı yapması öngörülmüştür. Marshall Planı'nı görüşmek için Paris'te bir konferans düzenlenmiştir. Paris Konferansı sonunda ABD'ye sunulmak üzere Avrupa Ekonomik Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu rapor üzerine ABD 1948'de Dış Yardım Kanunu'nu çıkarmıştır. ABD yardımının bir plan çerçevesinde ve verimli şekilde değerlendirilmek üzere dağıtılması ve Avrupa'nın kendi eksiklerini ekonomik işbirliği yaparak kapatmak için çalışmalar yapmak üzere aralarında Türkiye'nin de bulunduğu yirmi bir Avrupa

¹⁸² Uysal Kerman, “Avrupa Birliği: Yerel ve Bölgesel Yönetimler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.14, Sayı.1, (Yaz 2009), s.274.

¹⁸³ Naci Doğan, “Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu”, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd10/sbd-10-03-pdf> (14 Kasım 2010).

ülkesi 16 Nisan 1948’de Avrupa İktisadi İşbirliği Örgütü’nü (OEEC) kurmuşlardır. 1961 yılında örgüt İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’ne (OECD) dönüşmüştür.¹⁸⁴

Yukarıda bahsettiğimiz Monroe Doktrini biraz açıklamak gerekir. Monroe Doktrini, Amerikan dış politika doktrinleri arasında en uzun süre ayakta kalanlarından birisidir. İlk olarak 2 Aralık 1823’de Başkan James Monroe tarafından Kongre’ye hitaben yaptığı bir konuşmada telaffuz edilen doktrin, aslında Dışişleri Bakanı (daha sonra başkan olan) John Quincy Adams’ın düşüncesinin ürünüdür. Doktrin üç temel bölümü vardı. Monroe Doktrini öncelikle, Batı Yarımküresinin herhangi bir bölümünün artık “hiçbir Avrupalı güç tarafından daha ileri düzeyde sömürgeleştirilmesine izin verileceğini” belirtmiştir. İkincisi, Monroe Doktrini Avrupa (monarşiler) ve Batı Yarımküredeki (demokratik cumhuriyetler) siyasal sistemler arasındaki farklılıkların altını çizmiştir. Üçüncüsü, Avrupalı güçlerin Batı Yarımküreye müdahale etmemeleri karşılığında Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa’nın iç işlerine karışmayacaktır.¹⁸⁵ Monroe doktrinini bakıldığı zaman neredeyse Truman Doktrini’ne ters bir yaklaşımdadır.

Truman Doktrini, 12 Mart 1947 tarihinde, Avrupa’da komünist yayılmaya karşı uluslararası direniş planıdır. ABD Kongresinde başkan Truman, Sovyetler Birliği veya komünizm tarafından tehdit edilen herhangi bir ülkeye ekonomik ve ahlaki yardım etmeyi ABD’nin dış politikası olarak deklare etmiştir. Daha sonra kongre Türkiye ve Yunanistan’a 400 milyon dolar mali ve askeri yardımı onayladı. Aynı yıl içinde Truman Doktrini Marshall Planı’na rehberlik etti.¹⁸⁶

Truman Doktrini, bir yandan yeryüzünün iki blokla ayrıldığını ve Sovyet-Amerikan mücadelesinin başladığını ilan edip 1990’a kadar artıp azalan tempolarla sürecek olan soğuk savaşın ilk adımlarını oluştururken, öte yandan Doğu Avrupa ve Balkanlar’daki bölünmeyi de çok daha keskin çizgilerle ortaya koymuştur.¹⁸⁷

Bu üç ayrı politikanın birleşmesi ve karşılıklı etkileşimi 1950’lerin başlarında Avrupa Ortak Pazarı’nın oluşumu ve Topluluğun Amerikan askeri şemsiyesi altında

¹⁸⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.185-186.

¹⁸⁵ Antony Best, Jussi M. Hanhimaki., Joseph A. Moiola., Kirsten E. Schulze., **Uluslararası Siyasi Tarih 20. Yüzyıl**, 1. Basım, Taciser Ulaş Belge (çev.), İstanbul: Yayın Odası Yayınları, 2006, s. 132.

¹⁸⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.187.

¹⁸⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1914-1994**, 16. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2007, S. 259.

parlamasını ve ilerlemesine izin veren şartları yarattı. Avrupa Topluluğu 1951’de Fransa, Batı Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’un Paris Anlaşmasıyla kurduğu Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başladı.¹⁸⁸

Avrupa kıtasının güvenliğinin sağlanması konusundaki çabalar Avrupa Topluluklarının kurulmasından daha eski birtakım girişimlerle somutlaşmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası girişimlerden ilki hiç kuşkusuz Batı Avrupa Birliği (BAB)’dır. BAB’ın kökeni, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, ve Lüksemburg’un taraf olduğu 17 Mart 1948 tarihli Brüksel Antlaşması Örgütü’ne kadar uzanır. 23 Ekim 1954’de imzalanan Paris Anlaşmaları sonucu Almanya ve İtalya’nın birliğe katılımıyla üye sayısı 7’ye çıkmıştır ve birlik, Batı Avrupa Birliği ismini almıştır.¹⁸⁹

Avrupa Konseyi, evrensel temel değerler olarak kabul edilen demokrasi, insan hakları, ve hukukun üstünlüğü ilkelerini daha güçlü bir hale gelmesini amaçlayarak 5 Mayıs 1945 tarihinde Avrupa’nın ilk siyasal örgütü olarak yaşama geçirilmiştir. Avrupa Hareketi Örgütü olarak ortaya çıkan bu girişimin amacı II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan olumsuzluklardan arınmış, iç çekişmelerden uzak, barış içinde, özgür, insan haklarına saygılı siyasi bir toplum olarak, ortak mirasa, ortak geleneklere ve ortak değerlere sahip özgür ulusların bir araya gelerek aynı hedefe yönelik bir işbirliği kurmasıdır. Avrupa Konseyi’nin amacı görüldüğü gibi, güçlü bir Avrupa birliğinin oluşumun gerçekleştirmek, parlamenter demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanılmasını sağlayıp bu hak ve özgürlükleri korumak olarak ortaya konmuştur.¹⁹⁰

Avrupa Birliği’nin supnasyonel yapısı Maastricht Antlaşması’nda bir kere daha teyit edilmiştir. Bu anlaşma AB için üç ayaklı bir yapı öngörmüştür. Yürürlükte olan üç anlaşma AKÇT Topluluğu, Avrupa Topluluğu ve EURATOM Avrupa Toplulukları denen ilk ayağı oluşturmuş, Adalet ve İçişleri ikinci ayak ve Ortak Dış ve Güvenlik politikası AB’nin üçüncü ayağını oluşturmuştur. Ortak Dış ve Güvenlik politikasına daha fazla önem vermek AB’nin ana amaçlarından birisi olmuştur. Bu antlaşmada

¹⁸⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.186.

¹⁸⁹ Ercüment Tezcan, “Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/478/5520.pdf> (28 Kasım 2010), s.144.

¹⁹⁰ Nesrin Demir, “Avrupa Konseyi Sözleşme ve Şartlarının Avrupa Birliği Kopenhag Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi”, http://eab.ege.tr/pdf/6_2/C6-S2-M14.pdf (19 Kasım 2010), s.157.

NATO'nun Avrupa kanadını güçlendirmek amacıyla, BAB'ın AB'nin savunma boyutu olarak geliştirilmesi kararı alınmıştır. Bundan dolayı Maastricht Antlaşması'nda BAB'ın, "AB'nin gelişmesinin ayrılmaz bir parçası" olduğu vurgulanmıştır. Antlaşma bir Avrupa savunmasını acilen öngörmemiş ancak gelecekte böyle bir gelişmeye yeşil ışık yakmıştır.¹⁹¹

¹⁹¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e**, s.190.

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SAVUNMA VE GÜVENLİK POLİTİKALARININ ESASLARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARININ OLUŞUM SÜRECİ

2.1.1 AVRUPA SAVUNMA TOPLULUĞU (AST):

II. Dünya savaşı sonrasında Batı Avrupa ülkeleri önemli ölçüde güç kaybetmişlerdir. Almanya ikiye bölünmüş, Fransa, İngiltere, İtalya gibi büyü güçler önemli derecede güç kaybı yaşamışlardır. ABD ve SSCB'nin Avrupa güvenliği üzerinde etkin bir rol üstlenmeye başlaması, Batı Avrupa devletlerinde kaybolan uluslararası etkinliklerini tekrar geri kazanma düşüncesine itmiştir. Üye devletlerin egemenliklerini tekrar paylaştıkları uluslar üstü bir topluluk kurmayı amaçlamışlardır. Bir Avrupa toplulukları fikri üye devletler arasında gerçek bir güvenlik topluluğu oluşturulmasına yüksek ölçüde katkı sağlayacaktı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk günden itibaren Avrupa evriminde birliktelik kurma bir güç olarak mevcut olmuştur.¹⁹²

Savaş sanayinin ham maddesi olarak öneme sahip demir ve çelik endüstrileri entegrasyon içinde seçilen ilk sektördü. Avrupa'da kömür ve çelik üretimi alanında bir üst otorite olarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun başarıyla kurulmasının ardından 1950'lerin başında dikkatler dış politika, güvenlik ve savunma politikaları alanındaki bütünleşmeye çevrildi.¹⁹³

Avrupa Savunma Topluluğu'nun kurulması fikri, ilk kez 24 Ekim 1950 tarihinde Fransa Başbakanı Rene Pleven tarafından önerilmiştir. "Pleven Planı" olarak ta bilinen bu öneriyle Fransa bir Avrupa savunma bakanı ve ortak bir bütçe ile birlikte "ortak savunma için birleşik Avrupa'nın siyasal kurumlarına bağlı bir Avrupa ordusu oluşturulmasını" önermiştir. ABD'den bağımsız ve Almanya'nın da katılabileceği tek

¹⁹² Christopher Irwin, Bernard Burrows, **The Security Western Europe**, 1.Basım, London: Charles Knight& Co. Ltd., 1972, s.2.

¹⁹³ Haydar Efe, "Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 9, No.1, (2010), s. 40.

üniformalı, tek bayraklı ve tek bir Avrupa siyasi ve askeri otoritesi tarafından yönetilecek uluslara üstü bir “Avrupa Ordusu” olacaktı. Almanya’da dahil olmak üzere Avrupalı ülkelerin askeri güçlerinin uluslara üstü bir yapı içinde birleştirecek bir Avrupa Savunma Topluluğu (AST) fikri, Almanya’nın uluslar üstü Avrupa Ordusu’nun bir parçası olarak silahlandırılabilmesine olanak tanıyordu.¹⁹⁴

Pleven Planı, Fransız Parlamentosu tarafından onaylandıktan sonra NATO üyesi devletlere sunulmuş ve planın ayrıntıları 15 Şubat 1951 tarihinde Paris’te yapılan NATO üyesi devletlerin ve Almanya’nın katıldığı konferansta görüşülmüştür. Söz konusu taslakta; bu anlaşmaya taraf olan devletlerin birbirlerine yardım etmesi, ortak komutanlık altında görev yapacak bir “Avrupa Ordusu”nun kurulması ve taraf devletlerin deniz ötesi birlikleri dışında kalan kara, hava ve deniz kuvvetlerinin oluşturulacak AST’ ye bağlı olması öngörülmüştür. Federal Almanya’nın da dahil edileceği bir ortak savunma kuruluşunun oluşturulmasına karar verilmesiyle, 27 Mayıs 1952’de Avrupa Savunma Topluluğu kurulmuştur. Ayrıca AST Antlaşması’nın 18. maddesi, Avrupa Ordusu’nun barış zamanında NATO’ya tahsis edilmesi öngörülmüştür.¹⁹⁵

Benelux devletleri ve Almanya Parlamentosunda büyük çoğunlukla kabul edilen Pleven Planı, öneriyi gündeme getiren Fransa’nın Parlamentosunda 28 Mayıs 1954 tarihli toplantısında Almanya’nın yeniden silahlanmasının kabul edilmesi ve AST’nin NATO’ya bağımlılığının altını çizen düzenlemeler nedeniyle büyük çoğunluğunu De Gaulleciler ve sosyalistlerden oluşan parlamento tarafından reddedilmiştir.¹⁹⁶ Fransa Parlamentosu 319’a 264 oyla antlaşmayı reddetmiştir.¹⁹⁷ Böylece AST oluşturma çabaları başarısız olmuştur.

2.1.2. BATI AVRUPA BİRLİĞİ (BAB):

I. ve II. Dünya Savaşları Avrupa kıtasında çok büyük yıkımlar getirmiş, Avrupa ülkeleri bu savaşlar sonucunda sosyal, ekonomik, siyasi açıdan büyük

¹⁹⁴ Haydar Efe, “AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 3, Yıl. 3, Sayı. 2, (Güz 2007), s.4-5.

¹⁹⁵ Efe, *AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s.5.

¹⁹⁶ Efe, *AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s.5.

¹⁹⁷ Desmond Dinan, **Avrupa Birliği Tarihi**, 2. Basım, Hale Akay (çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2009, s.89.

felaketler yaşamıştır. Bu durumun bir daha yaşanmaması için II. Dünya Savaşı sonrasında yeni güvenlik arayışına girilmiştir. SSCB'nin yarattığı yeni tehdit ve Almanya'nın yeniden güçlenme olasılığı Avrupa'da yeni güvenlik örgütlerinin doğmasına neden olmuştur. Batı Avrupa ilk etapta kendi içinde güvenliğini korumak için BAB gibi yeni bir güvenlik örgütlenmesine yönelmiştir. Fransız-İngiliz yakınlaşması bu örgütlenmede önemli bir rol oynamıştır. Bu anda ABD'nin girişimiyle NATO kurulmuştur. Bu örgütlenmeler Doğu Bloku'nun Varşova Paktı'nı kurmasına neden olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ideoloji savaşları bu güvenlik örgütleri tarafından desteklenmiştir. Bu iki kutuplu süreç Avrupa güvenliğini dengede tutmuştur. Avrupa güvenliğine ilişkin BAB, NATO-AB arasında köprü görevini üstlenmiştir. BAB, 2000 yılında AB'ye katıldığından askeri misyonunu tamamlamıştır. 1992 Peterberg Görevleri BAB'ın görevleri olarak kabul edilmiştir. BAB Brüksel Antlaşması gereği NATO imkan ve yeteneklerini kullanarak bölge dışı operasyonlar gerçekleştirebilmesi, NATO'da "bölge dışılık" sorununa caydırıcılık açısından önemli derecede katkısı olmuştur. 1999 NATO Washington Zirvesi'nde özerk karar alabilme ve operasyon yapabilme düşüncesi filizlenmeye başlayınca misyonunu tamamlayan BAB 2000 yılında sona erdirilmiştir.¹⁹⁸

Batı Avrupa ülkeleri arasında Rus yayılmasını engellemek amacıyla yapılan ilk teşebbüs 4 Mart 1947'de İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dunkirk Antlaşmasıdır.¹⁹⁹Bu savunma ittifakı Avrupa savunma örgütünün temelini oluşturacak olan genişletilmiş bir örgüt fikrinin gelişmesine yol açmıştır. Bu ittifak ile Alman askeri gücünün yeniden canlanması ve Sovyetler ile çatışma tehlikesinin önlenmesi amaçlanmıştır.²⁰⁰

Mart 1948'de İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında Dunkirk Antlaşmasını genişleten Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. Fransa 1954'de Avrupa Savunma Topluluğu ve Avrupa Siyasi Topluluğu anlaşmaları meclisten geçiremeyince, inisiyatif İngiltere'ye geçmiştir. 23 Ekim 1954'de Paris Konferansı'nda üç antlaşma imzalanmıştır. Bunlar Almanya'nın güvenlik haklarının iadesi,

¹⁹⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e, s.213.

¹⁹⁹ İter Turan, **NATO İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1971, s.7

²⁰⁰ Uğur Özgöker, **Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler**, 1. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 2006, s. 102.

Almanya'nın NATO'ya katılması ve Brüksel Antlaşması değiştirilerek Almanya ve İtalya'nın katılımıyla BAB'ın kurulması antlaşmalarıdır.²⁰¹

BAB'ı tamamlayan üç protokolden birincisinde kara Avrupa'sı ülkesindeki silahların belli bir tavanı aşmaması öngörülmüş, ikincisinde kara ve hava kuvvetleri için ülke tavanları belirlenmiş ve son protokolde ise ulusal düzeyde silahlanmanın denetimi için Batı Avrupa Birliği Ajansı adıyla bir birimin kurulması kararlaştırılmıştır. Tüm bu çabaların gerisinde yatan düşünce Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasından duyulan kaygı olmuş; anlaşma ve tamamlayıcı protokollerle bu ülkenin askeri gücü sınırlandırılmıştır. Antlaşma ve protokoller sonucu ortaya çıkan bu duruma göre, Batı Almanya'nın askeri gücü 12 tümenle sınırlandırılmış ayrıca kimyasal-biyolojik silah üretimi, bazı klasik imha silahları üretimi, savaş gemileri ve denizaltı üretimi kısıtlanmıştır.²⁰²

BAB, 50 yıl için kurulmuş ve Avrupa savunmasının Avrupalılar tarafından yürütülmesi tezini savunmuştur. Üyeleri arasında askeri işbirliğinin yanı sıra siyasal ve sosyal ilişkilerin de geliştirilmesi öngörülmüş, birisine yapılacak saldırının hepsine yapılmış sayılması ilkesini benimsemiştir. Bu dönemde, ABD'nin Batı Avrupa'yı korumak için sürdürdüğü çabaların Avrupa'yı Sovyetler Birliği için yeniden tehdit durumuna getirdiği anlayış etkili olmuş ve bu nedenle yeni savaş olasılığında savaş alanının Avrupa olmaması gerekliliği savunulmuştur.²⁰³

Batı Avrupa, Avrupa Savunma Topluluğu projesinin başarısızlığa uğramasının ardından soğuk Savaş Döneminde güvenliğini sağlama görevini ABD'ye devretmiş, NATO Soğuk Savaş yılları boyunca Avrupa'nın savunmasından sorumlu tek örgüt olarak kalmıştır. BAB ise bu dönemde atıl bir güvenlik organizasyonuna dönüşmüştür.²⁰⁴BAB kurulduğu günden itibaren etkin bir savunma örgütü kimliğini

²⁰¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e**, s.213-214.

²⁰² Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e**, s.214.

²⁰³ Dedeoğlu, *Uluslararası Güç ve Strateji*, **a.g.e.**, s.260.

²⁰⁴ Haydar Efe, "AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 3, (2007), s.129.

kazanamamıştır. Paris Antlaşması'nda öngörülen kapsamlı çerçeveye rağmen BAB NATO'nun gölgesinde varlığını sürdürmek zorunda kalmıştır.²⁰⁵

Avrupa'nın kendi birliğini oluşturmak için başlattığı girişimler, sıkı iki kutuplu dönemde savunma alanında hemen hemen hiçbir etki doğurmamış, bu konudaki faaliyetler doğrudan NATO içinde yürütülmüştür. Daha çok güvenlik alanına ilişkin olarak, 1954-1973 yılları arasında BAB'ın bazı önemli fonksiyonlar gerçekleştirdiği ileri sürülebilir. Bunlar; Federal Almanya'nın NATO'ya katılımını sağlaması, silahların denetlenmesi konusunda karşılıklı güvenin sağlanması, silahların denetlenmesi konusunda karşılıklı güvenin oluşturulması-ki bu çerçevede 1954'de Silahlanmayı Denetleme Ajansı (ACA) kurulmuştur ve İngiltere'nin AET'ye katılım sürecinin hızlandırılması olarak sıralanabilir.²⁰⁶

2.1.3. BAB'IN KURULUŞ AMAÇLARI:

BAB'ın kuruluş amaçlarını aşağıda şu şekilde sıralayabiliriz.

- BM Tüzüğü'nde belirtilen idealler ve temel insan haklarına bağlılık.
- Üyelerin hali hazırda iktisadi, kültürel, sosyal bağlarını kuvvetlendirmek.

Bu amaçlara ulaşmak için BAB Antlaşmasında gösterilen araçlarda şunlardır:

- Avrupa'nın yeniden ekonomik gelişmesi için Batı Avrupa'da bir zaman yaratmak.
- Birbirlerine yardım etmeyi mümkün kılmak.
- Herhangi bir saldırgan politikaya karşı koymak.
- Birliği teşvik etmek ve Avrupa'nın sıkı entegrasyonunu sağlamak.²⁰⁷

²⁰⁵ Harun Arıkan, 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası', **Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye, Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Politikaların Uyumlaştırılması**, Muhsin Kar, Harun Arıkan (drl.), İstanbul: Beta Yayınları, 2003, s. 375.

²⁰⁶ Dedeoğlu, *Uluslararası Güç ve Strateji*, **a.g.e.**, s. 260.

²⁰⁷ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.218.

1954 yılında imzalanan Antlaşmanın Paris Antlaşması'yla tadil edilmiş olan Brüksel Antlaşması'nın köşe taşı olan 5. maddesi, antlaşmanın amacını şöyle belirtmektedir. ‘‘Eğer Antlaşmaya taraf olan BAB üyelerinden herhangi biri Avrupa'da silahlı bir saldırıyla karşı karşıya kalırsa, diğer üyeler, BM'nin Anayasası'nın 51. maddesindeki hükümlerine uygun olarak saldırıya uğrayan tarafa (üye ülkeye) kendi güçleriyle her türlü askeri ve diğer yardım ve desteği sağlayacaklardır’’.²⁰⁸

2.1.4. BAB'IN ÜYELERİ:

BAB'ın kurucu üyeleri Benelux ülkeleri olan, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ile Fransa ve İngiltere'dir. 1954'de Almanya ve İtalya 1988'de İspanya ve Portekiz BAB'a tam üye olmuşlardır. Maastricht Antlaşması'nın AT'ye tam üye olan ülkelerin BAB'a tam üye olabilmeleri ya da gözlemci statüsüne sahip olmaları, AT'ye üye olmayan NATO üyesi Avrupalı ülkelerin ise BAB'a ortak üye olarak katılmalarına imkan sağlayan hükmü uyarınca, 20 Kasım 1992'de Yunanistan BAB'a tam üye olmuş, aynı gün Danimarka ve İrlanda'da gözlemci statüleri kabul edilmiş ve Türkiye, Norveç ve İzlanda'da ortak üye olmuşlardır. Ayrıca Varşova Paktı ve SSCB'nin çöküşüyle bağımsızlıklarını kazanan eski Doğu Bloku olan dokuz Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle üç Baltık ülkesinin de BAB'a yakınlaşmaları için çalışmalar sürdürülmektedir.²⁰⁹

BAB'da dört çeşit üyelik mevcuttur. Bunlar tam üyeler, ortak üyeler, gözlemciler ve ortak katılımcılardır. 1954 yılında Brüksel Antlaşması'yla uyarlanmış tam üyeler; Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya, Almanya, Lüksemburg, İngiltere, Portekiz (1990), İspanya (1990) ve Yunanistan'dır (1999). 1992 Roma Antlaşması'yla ortak üyeler; Çekoslovakya (1999), Macaristan (1999), İzlanda, Norveç, Polonya (1999) ve Türkiye'dir. 1992 Roma Antlaşması'yla gözlemci üyeler; Avusturya(1995), Danimarka, Finlandiya (1995), İrlanda ve İsveç'tir (1995). 1995 Kirchberg Antlaşması'yla ortak katılımcılar; Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır(1996).²¹⁰

²⁰⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.218.

²⁰⁹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.219.

²¹⁰ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.219.

2.1.5. BAB'IN ORGANLARI

2.1.5.1 BAB GENEL MERKEZİ:

9-10 Aralık 1991 tarihli Maastricht ve 1992 Peterberg Deklarasyonları ile genel merkez Ocak 1993'ten beri Brüksel'de faaliyete başlamıştır.²¹¹

2.1.5.2. BAB KONSEYİ:

Konsey BAB'ın temel organıdır ve değiştirilmiş Brüksel Antlaşması'nın VII. Maddesi uyarınca örgütlenmiştir. Görevi anlaşma, protokoller ve eklerde yer alan hususların gerçekleştirmesini incelemektir. BAB'ın farklı statülerde ye olan 28 ülke aynı zamanda BAB Konseyi üyesidir. Hükümetler konsey'de iki türlü temsil edilirler.²¹²

2.1.5.3. BAB BAKANLAR KONSEYİ:

BAB Bakanlar Konseyi üye ülkelerin Dışişleri ve Savunma Bakanlarından oluşmaktadır. Konsey senede iki kere Konsey Başkanlığını üstlenen ülkenin başkentinde toplanır. Teşkilatın başkanlığı her yıl rotasyon sistemine göre değişir. 22 Kasım 1993'de Lüksemburg'da yapılan Bakanlar Konseyi toplantısında başkanlık döneminin, AB Başkanlığı ile paralellik sağlanması için bir yıldan altı aya indirilmesi kararına bağlanmıştır.²¹³

2.1.5.4. DAİMİ KONSEY:

Teşkilatın yerleşik olduğu Brüksel'de Genel Sekreter Başkanlığında askeri temsilcilerin desteğiyle BAB üyesi ülkelerin atadığı büyükelçi düzeyinde daimi temsilcilerle toplanır. Bir bütün olarak örgütün her gün takip etmekle yükümlü olduğu işlerden sorumlu merkezi bir organdır. Gerekli olduğunda her zaman, normal koşullarda haftada esasına göre belirlenen takvimlerle toplanmaktadır.²¹⁴

²¹¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.220.

²¹² Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.220.

²¹³ Özgöker, **a.g.e.**, s.104.

²¹⁴ Özgöker, **a.g.e.**, s.104.

2.1.5.5. BAB GENEL SEKRETERLİĞİ:

Brüksel’de yerleşik sekreter Konsey ile yan organlar arasındaki teması sağlar ve raporlar hazırlar. Daimi Konsey’de 10 tam üye ülkenin seçtiği Genel Sekreter başkanlık eder.²¹⁵

2.1.5.6. BAB ASAMBLESİ (MECLİSİ):

ABAB Asamblesi Paris’tedir. 108 parlamentodan oluşur. Asamble, tadil edilmiş Brüksel Antlaşması’nın anlamını ortaya koyan herhangi bir konuda görüşmelerde bulunur. BAB Asamblesi, savunma konularında uzman olan bir anlaşmayla kurulmuş tek Avrupa Parlamentolar Asamblesi’dir. Asamble planlı bir şekilde senede iki kere toplanır ve aşağıdaki komitelerden oluşmuştur.

-Bakanlar Komitesi.

-Savunma Komitesi.

-Siyasal Komite.

-Teknoloji ve Uzay Araştırmaları Komitesi.

-İdari ve Mali İşler Komitesi.

-Parlamento ve Halkla İlişkiler Komitesi.²¹⁶

2.1.5.7. BAB GÜVENLİK ETÜDLERİ ENSTİTÜSÜ:

1 Temmuz 1990’da Paris’te faaliyete geçmiş olan Enstitü’nün görevleri şunlardır:

-Konsey ve Asamble adına araştırmalar yürütmek.

-Avrupa güvenlik sorunlarında daha fazla bilgilendirmeyi(haber etmeyi) teşvik etmek.

²¹⁵ Özgöker, **a.g.e.**, s.105.

²¹⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.221.

-Doğu ve Batı Avrupa ülkelerinin ilgili kurumlarıyla toplantılar düzenlemek.²¹⁷

2.1.6. AVRUPA SİYASİ İŞBİRLİĞİ (ASİ):

AST ve Avrupa'da siyasi bir birlik kurmada yaşanan başarısızlık, öncelikle ulusal egemenlik yetkilerini daha az kısıtlayıcı olan ekonomik alanlarda entegrasyon sağlanması fikrini kuvvetlendirmiştir. Günümüzde AB'nin birinci sütunun oluşturan Topluluklar içinde üç örgüt yer almaktadır. Bunlardan birincisi olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 1951 yılında Paris Antlaşması ile kurulmuştur. Fransa, İtalya, Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg üyeleridir. Aynı ülkelerin katılımı ile 1957 yılında Roma Antlaşmaları ile iki yeni örgüt daha kurulmuştur. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), üç ayrı örgütün olduğu yapı, uzunca bir süre “Ortak Pazar”, “Avrupa Toplulukları”, “Avrupa Topluluğu” gibi isimlerle anılmıştır. Avrupa Topluluklarını kuran devletler, modern ulus devletinin damgası olan egemenlik haklarını; ortak barış, ekonomik bütünleşme ve uluslar üstü yönelim içi sınırlandırmayı tercih etmişlerdir.²¹⁸

AST girişiminin başarısızlığa uğramasından sonra 1950'li yılların ikinci yarısında Roma Antlaşması'yla birlikte Avrupa bütünleşmesi ekonomik konular ve bir ortak pazarın yaratılması üzerinde yoğunlaşmaya başlamış, dış politika gibi konular “Yüksek Politika” alanı olarak ifade edilerek, Soğuk Savaş dönemi boyunca “ortak dış politika” konusuna antlaşmalarda yer verilmemiştir. Paris ve Roma Antlaşmaları'nda Avrupa'da siyasi birlik oluşturulması yada ortak bir dış politika izlenmesi amaçlarından bahsedilmemiş, yalnızca antlaşmanın giriş kısmında “Avrupa halkları arasında giderek daha sıkı bir birliğin temellerini atmaya” kararlı olduğu belirtilmiştir. Ama ortak bir dış politika oluşturma çabaları devam etmiştir. De Gaulle'ün girişimleri sonucu 1961 ve 1962 yıllarında gündeme daha sıkı bir siyasi birlik ve ortak bir dış politika oluşturulmasını öngören, Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) gelmiştir.²¹⁹

Fransa'da iktidara gelen General De Gaulle'nin gelişiyle birlikte federasyon, konfederasyon tartışmaları Birlik içinde tekrar başlamıştır. Bu çerçevede, siyasi birlik

²¹⁷ Çaşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.221.

²¹⁸ Sertif Demir, “Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 9, Yıl. 5, (Haziran 2009), s.19-20.

²¹⁹ Haydar Efe, “Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 1, (2008), s.68.

stratejisini hazırlamakla görevli komisyon başkanı Fransız Başkanı Christian Fouchet'in adı ile anılan planlar hazırlanmıştır.²²⁰

Fouchet Planları, 18 maddeden oluşan özetlenmiş bir metindir. İşbirliğine dayalı bir 'Devletler Birliği' yaratılmasını öngörür. İçeriğini şu şekilde özetleyebiliriz: Üye devletlerin ortak çıkarları konularında, ortak bir dış politikalarının kabul edilmesi, ortak bir savunma politikasının kabul edilmesiyle üye devletler güvenliğinin güçlendirilmesi. Bilim ve kültür alanında işbirliği. İnsan haklarının, temel hürriyetlerinin ve demokrasinin savunulması.²²¹

Fouchet'in bu planı Birlik içerisinde tartışmalara neden olmuştur. Fouchet Planları ile ilgili tartışmalar iki noktada yoğunlaşmıştır. Benelux ülkeleri, İngiltere'nin yer alması durumunda birleşmenin uluslararası yapıda olacağını, İngiltere'nin bulunmaması halinde teşkilat yapısının kesinlikle ulus üstü olma görüşünü dile getirirken, De Gaulle'nin iktidarda bulunduğu Fransa, Avrupa savunmasının ABD'den bağımsız olarak örgütlenmesini, geriye kalan AB ülkeleri ise savunmanın NATO şemsiyesi altında kalması görüşünü savunmuşlardır. Bu koşullarda Benelux ülkeleri, ABD'nin Avrupa kıtasındaki yükümlülüklerinin azalmansa neden olacak girişimlerin desteklenmeyeceğini belirtmişler, taraflar arasındaki derin görüş ayrılıkları siyasi birlik kurulmasını öngören Fouchet Planı'nın uygulamaya aktarılmasını engellemiştir.²²²

1950'ler ve 60'lardaki Avrupa'da ortak bir dış politika oluşturmak amaçlı söz konusu girişimlerin başarısızlığa uğramasının ardından, 1960'lı yıllar boyunca ekonomik entegrasyondaki başarılar, AT ülkelerini siyasal alanda da işbirliği yapma konusunda Topluluk çatısı altında olmasa bile hükümetler arası boyutta işbirliği yapma konusunda cesaretlendirdi. Altı kurucu üye, 1969 Lahey Zirvesi'nde, ortak pazarın yaratılmasının birleşik Avrupa'nın yarının dünyasında sorumluluklarını üstlenmesinin ve gelenek ve görevleriyle orantılı katkı yapmasının yolunun çatısını belirlemişlerdir. Üye devletler arasında siyasi işbirliğinin geliştirilmesini sağlama yönünde kararların

²²⁰ Alaattin Kızıltan, Yasemin Kaya, "Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış", **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 19, Sayı. 1, (Nisan 2005), s. 207.

²²¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.227.

²²² Kızıltan, Kaya, **a.g.e.**, s. 208.

alındığı zirvede, siyasi işbirliği üzerine bir rapor hazırlanması için alt düzeyde bir komite oluşturulması kararlaştırılmıştır.²²³

1970 yılında dış politika konularında işbirliğinin nasıl sağlanacağıın belirlenmesi için çalışmalar başlamış, çalışmaların sonucunda 27 Ekim 1970 tarihinde AT ülkeleri dışişleri bakanları Lahey Zirvesi'ndeki bu görevlendirme çerçevesinde, Belçikalı Büyükelçi ve Siyasi Direktör Vincomte Etienne Davignon başkanlığında Lüksemburg (Davignon) Raporu'nu kabul etmişlerdir. “Paris ve Roma Antlaşmaları'nın önsözlerindeki ruha uygun olarak, belirtilmesi gereken ilk gerçek şudur ki; siyasi birlik iradesi Avrupa Toplulukları'nın ilerlemesinde her zaman itici güç olmuştur.” İfadesiyle siyasi birlik amacının altı çizilmiştir. Rapor, topluluk üyelerinin dış politika alanında işbirliğine verdikleri önemi ortaya koymaktadır. Ayrıca Bakanlar ve AP'nin Siyasi İşler Komitesi'nin dış politikada işbirliği çerçevesinde danışma konularında sorunlarını tartışmak için altı ayda bir toplanacağı belirtilmiştir.²²⁴

Davignon Raporu Avrupa Siyasi İşbirliği'nin ortaya çıkmasına yardımcı olmuş ve üye devletlerin bağlayıcı taahhüt altına girmeden dış politika ile ilgili tüm kararlarda birbirlerine danışmalarına karar verilmiştir.²²⁵

Fouchet Planları'ndan farklı olarak daha az zorlayıcı yöntemler içeren Lüksemburg Raporu'yla Avrupa Siyasi İşbirliği gayri resmi olarak başlatılmıştır. Oybirliği ile kara alan üye ülke dışişleri bakanlarının bir araya gelmesiyle oluşan ASİ, Avrupa'da dış politika konusunda, işbirliğinin temelini oluşturmuştur. ASİ sayesinde üye devletler arasında dış politika konularında danışma ve eşgüdüm sağlanması hedeflenmiştir. Ekim 1970'den itibaren, Avrupa Topluluğu üye devletleri belli başlı uluslararası politika sorunları üzerinde işbirliği yapmaya ve birbirlerine danışmaya başlamışlardır. Konsey toplantılarında kabul edilen ortak pozisyonlara dayanan bildirimler yayınlanması, üçüncü ülkelerle ilişkilerde diyalog ve ambargo gibi araçları kullanmışlardır. Topluluk organlarının dahil edilmediği bir işbirliği ve danışma süreci

²²³ Efe, *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası*, a.g.e., s.68.

²²⁴ Efe, *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası*, a.g.e., s.68.

²²⁵ Sinem Kocamaz, “Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt. 10, Sayı. 3, (2010), s.954-955

olan ASİ hükümetler arası düzeydeydi ve kurucu antlaşmalarda da ASİ ile ilgili bir hüküm yoktu.²²⁶

1973 Kopenhag Raporu ASİ sürecindeki önemli raporlardan birisi olmuştur. Avrupa Siyasi İşbirliği'nin nasıl işleyeceğini açıklayan ve dışişleri bakanları ile Siyasi Komite'nin daha sıkı toplanmasının kararlaştırıldığı raporda her bir üye devletle ASİ'yi gözlemek için Avrupa Muhabirler Grubu kurularak, ASİ'nin kurumsal yapısı oluşturulmaya başlanmıştır.²²⁷

Lüksemburg Zirvesi'yle başlatılan ve Kopenhag Zirvesi'yle kurumsal yapısı büyük ölçüde oluşturulan ASİ'nin gelişiminde diğer önemli bir adım ise Paris Zirvesi'dir. 9-10 Aralık 1974 tarihinde gerçekleştirilen devlet ve hükümet başkanları, dışişleri bakanları ve komisyon başkanının bir araya geldiği Paris Zirvesi'nde, Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi, “Avrupa Konseyi” adıyla kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur. Hem ASİ hem de AT sorunlarını görüşmek için tasarlanan Avrupa Konseyi, tam bir AT organı olmaktan çok AT ve ASİ çalışmalarını yönlendiren etkin bir hükümetler arası şemsiye görevini üstlenmiştir. Avrupa Konseyi Zirvelerinde ASİ ilkelerinin ortaya konulması, AT ve ASİ politikalarının koordinasyonu ve politikaların veya çıkarların çatışması halinde anlaşmazlıkları çözme ve Avrupa'nın dış politika sorunları üzerine deklarasyonlar yayınlama gibi görevleri vardı. Avrupa Konseyi'nin kurulması ve bir organ olarak resmiyet kazanması, ASİ'nin gelişiminde önemli itici güç olmuştur. Ayrıca Helsinki Son Senedi'ni Topluluk adına Konsey Başkanı'nın da imzalaması, ASİ'nin uluslararası sahneye çıkış belgesidir. Dışişleri bakanlarının bu çatı altında devlet ve hükümet başkanları iki yılda en az üç defa Topluluklar konseyi olarak ve ASİ çerçevesinde toplanarak, Batı Avrupa'nın dış politika sorunlarıyla topluluk çıkarlarını bir bütünlük içinde tartışmalarını, kararlaştırılmasıyla Topluluk ile ASİ arasında bir bağ kurulmuş oluyordu. Bu şekilde AT'nin en üst düzey karar organı olan Avrupa Konseyi, ASİ mekanizmasının da en yüksek karar organı oluyordu. Avrupa Konseyi Zirveleri de ASİ sürecini yönlendirmeye ve ASİ ile AT arasındaki temel bağlantıyı sağlamaya başladı.²²⁸

²²⁶ Efe, *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası*, a.g.e., s.68-69.

²²⁷ Efe, *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası*, a.g.e., s.69.

²²⁸ Efe, *Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s.49.

1980’li yıllara gelindiğinde ASİ için yapılan çalışma ve faaliyetler devam etmiştir. Bunlardan bir tanesi de Spinelli Raporu’dur. İtalyan siyaset adamı, eski AT Komisyon üyesi ve AP Parlamenti Altiero Spinelli’nin 1980’den itibaren ‘‘Crocodile Kulübü’’ adı altında kurduğu çalışma grubuyla kademeli olarak hazırladığı ‘Avrupa Birliği’ projesidir.²²⁹1982-1984 yılları arasında Spinelli’nin hazırladığı bu rapor bir tür ‘‘Avrupa Anayasası’’ şeklinde olmuştur.²³⁰Hazırladığı raporunda şunlardan bahsetmiştir. Topluluğun şimdiki durumunda reform yapmak gerektiğini bunun için önce Topluluk kurumlarının demokratik temellerini arttırmak yani AP’nin yetkilerini arttırmak ve komisyon üyelerinin seçilme şekillerini değiştirmek, komisyon başkanının Konsey tarafından seçilmesini ve bunun ekibinin kendisinin oluşturması ve AP tarafından onaylanmasını; siyasi işbirliğinin devletlerarası çerçevede geliştirilmesini, bunun güvenlik, savunma ve dışişleri alanına da getirilmesini önermiştir. Bu proje ‘‘Avrupa Birliğini Kuran Anlaşma Projesi’’ ismiyle 14 Şubat 1984’de AP tarafından kabul edilmiş, 1985’de pek çok tartışmalara neden olmuş ama Tek Senet’te ele alınmamıştır.²³¹

1981 yılında hazırlanan Genscher Colombo Planı da siyasi işbirliği alanında önemli bir yere sahip olmuştur. 17 Kasım 1981’de hazırlanan Genscher Colombo Planı Avrupa Konseyi’ni ortak karar alma sürecine dahil etmek, Avrupa Toplulukları ve siyasi işbirliği konularında tek bir bakanlar konseyi oluşturmak, Avrupa Parlamentosu’nun gücünü arttırmak, siyasal işbirliğini yürütecek bir sekreteryaya oluşturmak gibi yeni öneriler gündeme getirmiştir. Önerileri bu tarihte pek kabul görmese de, söz konusu rapor daha sonra hazırlanacak Tek Avrupa Senedi’ne ilham kaynağı olmuştur.²³²

Bu dönemde atılan önemli adımlardan bir tanesi de Dooge Raporu’dur. Bir komite kurularak rapor hazırlaması istenmiştir. Dooge Komitesi, Mart 1984’de Brüksel’de Avrupa Konseyi ve Haziran 1984 Fontainebleau Avrupa Konseyi’nde, Avrupa Birliği konusunu geliştirmek ve AT’nin Antlaşmalarından ve yönetiminden

²²⁹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s. 234.

²³⁰ Turgut Turhan, ‘‘Ortak Pazar’dan İç Pazar’a’’, <http://degiler.ankara.edu.tr/degiler/38/302/2844.pdf> (08 Aralık 2010), s. 325.

²³¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s. 235.

²³² Mehmet Akif Özer, ‘‘Dünden Bugüne Avrupa Birliği’’, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 1, Numara. 2, (Güz 2008), s. 174.

doğan bazı sorunlara çözüm bulabilmek için kurulmasına karar verilen komitedir. Başkanın adı nedeniyle Dooge Komitesi diye anılan bu komite, bir anlaşma taslağını doğrudan ortaya koyma yerine bir hükümetler arası komite aracılığı ile sorunların çözülmesini önermiştir. Yaptığı hükümetler arası çalışmalar, ileride Tek Avrupa Senedi'ni ortaya çıkarmıştır. Bazı önemli önerileri şunlardır: 1990'a kadar tam iç pazarın kurulması. Bir Avrupa Teknoloji Topluluğunun kurulması. Avrupa Para Sistemi'nin kuvvetlendirilmesi ve ECU'nün uluslararası rezerv para olması.²³³

1987'de yürürlüğe giren Tek Senet ASİ için en önemli gelişme olmuştur diyebiliriz. 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile içi pazarın tamamlanması amacıyla Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmaların ilk kapsamlı düzenlemesi yapılmıştır. Tek Senet ile ortak güvenlik ve dış politikada işbirliği, yasama sürecinde bazı konularda oybirliği yerine nitelikli çoğunluk aranmasından sosyal politikaya, ekonomik ve sosyal uyum gibi alanlarda yeni maddeler eklenmesine kadar birçok yenilik getirilmiştir.²³⁴

Tek Senet Avrupa Topluluğu'nu kuran ve anayasası niteliğindeki Roma Antlaşması'na bazı konularda değişiklik getiren bir belgedir. Daha önce 1965'de kabul edilip 1967'de yürürlüğe giren ve üç Topluluğun (AKÇT, AET, EURATOM) organlarını birleştiren Füzyon Antlaşması birinci anayasa tadili niteliğindeki bir antlaşmadır. 1985'de hazırlanan 1986'da onaylanan ve 1987'de yürürlüğe giren Tek Senet, Roma Antlaşması'nda değişiklik yapan ikinci belgedir.²³⁵

Tek Senet aslında AT'nin 1992 yılında üye ülkeler arasında bütün teknik, mali ve fiziki engellerin kaldırılmasıyla oluşan Tek Pazar'ın gerçekleştirilmesi amacıyla alınacak tedbirleri öngören bir belgedir. Bunun yanında siyasi entegrasyon alanında da bazı yenilikler getirmiştir. Siyasi birliğe ivme kazandırmak amacıyla oluşturulan ve üye ülkelerin devlet yada hükümet başkanlarını sende üç kez bir araya getiren AT Zirvesi diye olarak da adlandırılan Topluluk Avrupa Konseyine Tek Senet ile hukuki yapı kazandırılmıştır. Diğer bir gelişme ise, 1970 yılından beri AT ülkeleri Dışişleri Bakanları arasında ortak dış politika uygulanabilmesi için karşılıklı görüş alışverişini

²³³ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.235.

²³⁴ "Avrupa Birliği", <http://www.abuzmanlari.org.tr/web/docs/TR-AB/Tarihce.pdf> (10 Aralık 2010), s.1.

²³⁵ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.236.

öngören Avrupa Siyasi İşbirliği organizasyonu Tek Senet'le ilk defa uluslararası bir antlaşmaya dahil edilmiştir.²³⁶

Topluluk içerisindeki siyasi ve dış politika alanlarında gerçekleşen başarılı adımlar, BAB'ın yeniden gündeme gelmesine neden olmuş ve yeniden üzerinde çalışmalar yapılması için önemli bir konu haline gelmiştir.

1984 yılı BAB tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. 26-27 Ekim 1984 tarihleri arasında BAB Antlaşması'nın 30. yıldönümü sebebiyle Roma'da bir araya gelen BAB Dışişleri ve Savunma Bakanları, BAB'ın yeniden canlandırılmasını öngören Roma Deklarasyonu'nu yayımlayarak, BAB üyesi ülkelerin Dışişleri ve Savunma Bakanlarının yılda iki kez bir araya gelmelerini kararlaştırmışlardır. BAB'ın 1984 Roma Deklarasyonu ile yeniden canlandırılmasındaki nedenlerden biri, Soğuk Savaş ortamındaki savunmalarını, ABD tekelinden kurtarıp, kendi güvenliklerini sağlamak istemeleridir. BAB'ı tekrar faal hale getiren 27 Ekim 1984 tarihli Roma Deklarasyonu ile AGSP oluşturma yolunda önemli bir adım atılmış ve BAB ile NATO arasında güvenlik alanında daha fazla işbirliği sağlanması kararlaştırılmıştır.²³⁷ Kurulduğu günden beri NATO'nun gölgesinde kalan BAB, Roma Deklarasyonu ile uluslararası alanda rol üstlenmeye başlamıştır. Avrupa'nın savunmasıyla ilgili konuların NATO'nun dışında tartışılacağı ikinci bir forum olarak yeniden gündeme gelmiştir.

1987 Lahey BAB Bakanlar Konseyi toplantısında da yine BAB için önemli gelişmeler yaşanmıştır. 27 Ekim 1987 tarihinde Lahey'de bir araya gelen BAB Bakanlar Konseyi, "Avrupa Güvenlik Çıkarları Platformu"nu kabul etmişlerdir. Söz konusu Lahey Platformu, "Avrupa Tek Senedi'ne uygun olarak bir Avrupa Birliği taahhüdümüzü yineliyoruz. Eminiz ki bütünleşmiş bir Avrupa'nın inşası, güvenlik ve savunma dahil edilmediği sürece tamamlanmamış olarak kalacaktır" ifadesiyle Avrupa'nın savunma alanında kendi kimliğini geliştirmesi ve güvenlik ve savunma alanlarında bütünleşmeye odaklanılması amacı ortaya konması, bu kapsamda BAB'a önemli bir rol verilmek istenmiştir.²³⁸ Lahey Platformu'nda Kuzey Atlantik İttifakı'nın

²³⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.236.

²³⁷ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s.7.

²³⁸ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s.7-8.

“Avrupa Kanadı” olarak BAB’ın daha da güçlendirilmesi şartı ileri sürülmüş, Avrupalı devletlerin ayrı bir güvenlik kimliği oluşturma kararlılığı ortaya konmuştur.²³⁹

1980’li yıllar Avrupa Toplulukları’nda ortak bir güvenlik ve savunma politikaları oluşturma ve BAB’ın daha aktif bir hale getirilmesi için önemli gelişmelere neden olmuş, ama asıl önemli adımlar Soğuk Savaş’ın bitimiyle önem kazanmış, Topluluk ve NATO toplantı ve zirvelerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası ortak dış politika ve savunma politikaları ve BAB için en önemli adım, Maastricht Anlaşması diyebiliriz. Soğuk Savaş sonrası BAB’ın Avrupa güvenlik ve savunma yapısında önemli bir rol oynamaya başlaması, 1991 Maastricht Antlaşması ile olmuştur. AB üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının 1991 yılında Maastricht’de gerçekleştirilen zirvede, “Ortak Dış ve Savunma Politikası oluşturulmuş” ve AB’nin II. Sütunu haline getirilmiştir. 10 Aralık 1991 Tarihli Maastricht Deklarasyonu’yla da BAB, AB’nin ayrılmaz bir parçası olarak kabul görmüş, ayrıca NATO-BAB ilişkisi ortaya konulmuş, BAB’ın NATO’ya alternatif olmadığı, aksine NATO’nun Avrupa ayağını güçlendireceği belirtilmiştir.²⁴⁰

Maastricht Antlaşması’nda güvenliğin savunma boyutu ayrı olarak ele alınarak, BAB’ın Avrupa bütünleşme sürecinin vazgeçilmez bir parçası olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede, BAB’a bir taraftan AB’nin savunmasıyla ilgili karar ve eylemleri uygulama işlevi verilmesi, diğer taraftansa, NATO’nun Avrupa ayağını şekillendirecek bir kurumsal unsur olacağı öngörülmüştür. BAB’ın NATO ve AB ile ilişkileri antlaşmaya ekli bir metinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. AB üyesi ülkeler BAB’a tam üye olmuşlar, NATO üyesi olan ancak AB üyesi olmayan Türkiye ve Norveç’e ise ortak üye veya gözlemci sıfatı verilmesi kararlaştırılmıştır.²⁴¹

Maastricht Antlaşması BAB ve Avrupa ortak savunma ve güvenlik politikası yaratma açısından önemli bir oynamış bundan sonraki Topluluk ve NATO zirvelerinde önemli adımlar atılmaya başlamıştır. Haziran 1992’de BAB’ın Dışişleri ve Savunma Bakanları Almanya’nın Petersberg kentinde BAB’ın rolü ve görevlerini belirlemek

²³⁹ Kader Özlem, “Avrupa’da Güvenlik Politikalarının Oluşum Süreci ve NATO-AB-Türkiye İlişkileri Açısından Analizi”, <http://www.turksam.org/tr/a699.html> (15 Aralık 2010).

²⁴⁰ Efe, *AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 8.

²⁴¹ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.254-255.

üzere buluşmuşlardır.²⁴²Bunun sonucunda ‘‘Petersberg Kararları’’ alınmıştır. Petersberg Kararları ile yeni bir güvenlik ve savunma örgütü olarak Avrupa Birliği’ne bağlı olduğu bir kez daha teyit edilmiştir. Petersberg Kararları ile AB’nin kriz yönetimine ilişkin üstleneceği görevler belirlenmiştir.²⁴³Bunlar barışın yeniden tesisi dahil olmak üzere, kriz yönetimindeki mücadele güçlerinin görevi, insani yardım ve kurtarma ve barışı koruma görevlerini kapsamaktadır.²⁴⁴

1994 NATO Brüksel Zirvesi de ortak savunma ve güvenlik politikası için önemli kararların alındığı bir zirve olmuştur. 1994 Brüksel NATO Zirvesi, AGSP oluşumunun NATO’nun Avrupa kanadını güçlendireceği teyit edilmiştir. NATO üyelerinin ve ABD’nin AGSP’nin oluşumunu onaylaması BAB’ın NATO içindeki rolü tartışmalarına da son vermiştir.²⁴⁵Ocak 1994 Brüksel Zirvesi’nde ‘‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği’’ (AGSK)’nin kurularak ‘‘Birleşik Müşterek Görev Gücü’’ (BMGG) adı verilen ve Avrupa ülkeleri ile ortak bir savunma gücü kurulması karara bağlanmıştır. Bu seçenek Avrupalı devletleri tatmin etmese de ABD için bir süre daha Avrupa güvenliğini kontrol edebilme şansı tanımıştır. Bu noktada Brüksel Zirvesi, BMGG aracılığıyla, NATO ile Avrupa arasında ‘‘ayrılabilir fakat ayrılmayan’’ bir ilişki kurarak her iki tarafında tatmin edici bir karar benimsetmeye çalışılmıştır. BMGG’nin kurulması NATO’nun Avrupa ayağını güçlendirirken aynı zamanda BAB için de dönüm noktası olmuştur. Alınan karar, BAB için NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanma hakkını tanıırken bu imkanların hem NATO hem AB tarafından kullanımına olanak tanımıştır.²⁴⁶

1996 yılında NATO Konseyi toplantısında, NATO Dışışleri Bakanları AGSK’nin geliştirilmesi amacıyla AB’nin NATO imkanlarından yararlanılması yönünde bir karar almışlardır. Berlin-Plus adı verilen bu antlaşmaya göre AB, NATO’nun operasyonel planlamasını, yeteneklerini ve ortak varlıklarını kullanabilecektir. Ayrıca Doğ Avrupa’nın Batı’ya kazandırılması amacıyla Barış için Ortaklık projesine dahil

²⁴² Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.256.

²⁴³ Demir, **a.g.e.**, s. 22.

²⁴⁴ Efe, *AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 9.

²⁴⁵ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.257.

²⁴⁶ Öner Akgül, ‘‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet-İşbirliği Analizi ve Türkiye’’, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 4, Yıl. 7, (Haziran 2008), s. 95-96.

edilen Polonya, Macaristan, ve Çek Cumhuriyeti'nin, 1997 Madrid Zirvesi'nde genişleme sürecinin bir parçası olmasına karar verilmiştir.²⁴⁷

Ekim 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması, Batı Avrupa Birliği'nin, BAB'ın ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu, Birliği ODGP'nin savunma yönlerinin belirlenmesinde destekleyeceği, Avrupa Konseyinin bu doğrultuda karar vermesi halinde, BAB ile bütünleşme olasılığını göz önünde bulunduran Birliğin, BAB'la daha yakın kurumsal ilişkiler içinde olacağı belirtilmiştir. Birliğin BAB'da savunma etkisi olan Birlik kararlarını ve faaliyetlerini değerlendirmek ve yürürlüğe koymak için yararlandığı ve Avrupa Konseyi'nin yönlendirici ilişkiler belirleme yetkisinin Birliğin BAB'dan yaralandığı konulara ilişkin olarak da geçerli olduğu belirtilmiştir.²⁴⁸

Amsterdam Antlaşması bir ortak savunma politikası da öngörmüştür. BAB'ın operasyonel kapasiteye kavuşması ve AB'nin BAB'ın operasyonel yeteneğinden yararlanabilmesi amaçlanmıştır. AB'nin savunma ve güvenlik politikasına Petersberg Görevleri eklenmiş, kriz durumlarında AB ve BAB arasında dayanışma ve karar alma konularında işbirliği arttırılmıştır.²⁴⁹

Amsterdam Antlaşması kapsamında AB ve BAB, tüm AB üyelerinin BAB operasyonlarına katılımın sağlamak için çeşitli pratik düzenlemelere gitmiş ve bu şekilde gözlemci üyelerin (AB üyesi ama BAB'a üye değil) de operasyonel rolü güçlendirilmiştir.²⁵⁰

Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girişini takiben, 17. maddeye uygun olarak, AB ve BAB daha iyi bir işbirliği için bazı düzenlemelere gitmiştir. Bunlar özetle şöyledir:

-Özellikle kriz durumlarında olmak üzere, AB ve BAB'ın danışma ve karar alma koordinasyonu için bir rehber oluşturulması;

²⁴⁷ Emine Akçadağ, "NATO ve Avrupa Birliği: Ortaklar mı, Rakipler mi?", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=585:nato-ve-avrupa-birlii-ortaklar-m-rakipler-mi&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (18 Aralık 2010).

²⁴⁸ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 9.

²⁴⁹ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 9.

²⁵⁰ Savaş Biçer, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği: Süreç ve Kurumlar", **Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci**, 1. Basım, Cengiz Aktar (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s.136.

-Her iki kuruluşun değişik davalarına yönelik toplantılar için ortak düzenlemeler;

-BAB Genel Sekreterliği'yle AB Genel Sekreteri arasında artan işbirliği;

-AB'ye tanınan ve BAB'ın askeri kumandanlık kaynakları, uydu merkezi ve Güvenlik Enstitüsü'nden yararlanma hakkı bağlamındaki düzenlemeler;

-İki örgütün de çeşitli kurumları arasında işbirliği, vs.²⁵¹

Bu dönemde süregelen Balkan trajedisi, Avrupa'nın ortasında meydana gelen bu insanlık dramına karşı AB'nin hiçbir müdahalede bulunamaması, 1991 yılından bu yana harcanan tüm çabaların etkin olmadığını göstermiştir. AB'nin bu olay karşısında etkisiz kalması İngiltere'nin dış politikasında değişiklik meydana getirmiştir.²⁵²Kasım 1998'de St. Malo'da ortak bir Fransız-İngiliz deklarasyonu yayımlanmıştır. Bu deklarasyona göre; AB'nin NATO'nun müdahale etmediği durumlarda NATO çerçevesi dışında ulusal Avrupa güçleriyle yada NATO'nun Avrupa kanadı için planlanmış Avrupa güçleriyle karar alınması gerekmekte olduğu vurgulanmıştır. Bu Brüksel Bakanlar Toplantısı'nda ele alınan AGSK'nin ittifak içerisinde gelişmesi vurgusundan farklı bir görüntü yaratmış, amaç ABD'nin veya AB üyesi olmayan herhangi bir NATO üyesinin NATO yeteneklerine ulaşımını engellemek istemesine karşı bir tedbir niteliğindedir.²⁵³

Bu dönemdeki bir diğer önemli gelişme 1999 Köln Zirvesi olmuştur. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın çerçevesinin çizildiği 3-4 Haziran 1999'daki Köln Zirvesi, Avrupa Birliği Antlaşması'nda tanımlanan insani yardım ve kurtarma, barışı koruma ve barış yapma dahil, kriz yönetimi ve kriz önleme görevlerini AGSP'nin temel unsurları arasına katmıştır. Avrupa Birliği Konseyi, bu amaçla Birliğin, NATO eylemlerine zarar vermeden, uluslararası krizlere yanıt vermek amacıyla, inandırıcı askeri güçlerle desteklenen özerk eylem kapasitesine, bu güçleri kullanmayı kararlaştırma olanaklarına ve onları kullanmak için gerekli hazırlığa sahip olması

²⁵¹ Biçer, a.g.e., s.136-137.

²⁵² Akgül, a.g.e., s. 98.

²⁵³ Efe, AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları, a.g.e., s. 9.

gerektiğini ve bu suretle AB'nin BM Şartı ilkeleriyle uyum içinde uluslararası barış ve güvenliğe katkısının artacağı belirtilmiştir.²⁵⁴

AB Köln Zirvesi'nde, Batı Avrupa Birliği'nin misyonunu tamamladığına ve 2000 yılına kadar feshedilmesine karar verilmiştir. BAB'ın insani yardım ve kurtarma operasyonları yapma, barış sağlama ve koruma, kriz yönetimi gibi görevleri AB'ye devredilmiştir. BAB'ın sadece Ortak Savunma İlkesi AB'ye devredilmemiştir. Bunun sebebi de NATO'nun görevlerini tekrarlama kaygısıdır.²⁵⁵

AB'nin stratejik planlama için ve durum analizi yapabilecek bir kadro ile istihbarat kaynaklarına ihtiyaç duyacağı da belirtilmiştir. Siyasi ve askeri uzmanlardan oluşan, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin Brüksel'de oluşturulması; Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne tavsiyelerde bulunmak üzere, askeri temsilcilerden oluşan bir AB Askeri Komitesinin oluşturulması; durum merkezine sahip olan ve askeri sevkiyat gerektiren kriz yönetimi durumunda AGSP'ye danışmanlık yapacak bir askeri personel gibi ADGP ile ilgili birçok yapı da, Köln'de yapılan AB Zirvesi'nde belirlenmiştir.²⁵⁶

Yukarıda anlattığımız Köln Zirvesi'nde ayrıca AB içerisinde bir askerin gücün oluşturulması fikri 4 Haziran 1999 Köln Deklarasyonu ile kabul edilmiştir. Köln Deklarasyonu, 1996 yılında NATO Konseyi toplantısında kabul edilen Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'nin geliştirilmesi düşüncesi ile de uyumlu haldedir.²⁵⁷

1999 Helsinki AB Zirvesi Birliğin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikaları açısından önemli kararların alındığı bir zirve olmuştur. 1999 AB Helsinki Zirvesi Bildirgesi'nin IV numaralı ekinde Ortak Savunma ve Güvenlik konusundaki ilerleme durumu ortaya konulmuştur. “Temel Hedefler- Headline Goal” ve “Ortak Yetenek Hedefleri- Collective Capabilities Goals”ın oluşturulması AB üyesi olan ülkeler tarafından kararlaştırılmıştır. Temel Hedefler çerçevesinde AB üyesi 15 ülke 2003 yılına kadar, yeterli deniz ve hava vasıtaları ile desteklenen, 50-60 bin kişilik kolordu büyüklüğünde bir kuvveti (Acil Müdahale Gücü) 60 gün içinde bir kriz ortamında

²⁵⁴ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 11.

²⁵⁵ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 11.

²⁵⁶ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 11-12.

²⁵⁷ Kamer Kasım, “NATO'ya ve ABD-AB İlişkilerine Etkisi Bakımından Ortak Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 1, Sayı. 2, (Bahar 2002), s. 88.

konuşlandırılabilme ve bu kuvveti en az bir yıl süre ile muhafaza edebilme konusunda fikir birliğine varmıştır. Söz konusu gücün görevi NATO'nun bir bütün olarak müdahil olamayacağı kriz durumlarında AB öncülüğünde yapılarak Petersberg tipi görevleri yerine getirmektir. Birliğin bu operasyonlar için yeni siyasi ve askeri yapıların, Konsey içinde oluşturulması kararlaştırılmıştır.²⁵⁸

1999 Haziran ayında AB Köln Zirvesi ile 2000 yılı sonuna kadar bir takvim dahilinde Petersberg Görevleri'ni AB bünyesine alınması konusunda anlaşma sağlanmasının ardından 13 Kasım 2000'de Marsilya'da düzenlenen BAB Bakanlar Toplantısı'nda da Değiştirilmiş Brüksel Antlaşması'nın 5. ve 9. madde yükümlülükleri hariç, görevlerini AB'ye devretmiştir. AB Askeri Karargahı oluşturulması faaliyetlerinin hızlandırılmasına paralel olarak, 2001 yılında BAB Merkezi Brüksel'e taşınmış ve 30 Temmuz 2001'de BAB Askeri Karargahı kapatılmıştır. BAB Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü ve BAB Uydu Merkezi ise Ocak 2002'de AB'ye devredilmiştir.²⁵⁹

2.1.7. BAB'IN GÖREVLERİ VE ÇOK ULUSLU BAB BİRLİKLERİ:

Soğuk Savaş'ın bitmesi ardından yayımlanan BAB'ın anayasası niteliğinde olan 1992 tarihli Petersberg Deklarasyonu ile BAB'ın üstlenmesi gereken görevler, günün şartlarına uygun olarak Kollektif savunma dışı görevler olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu görevler, insani yardım operasyonu, kurtarma operasyonu, tahliye operasyonu, barış koruma, muharip kuvvetlerinde kullanılabilen kriz görevleridir. Asli amacında ortak bir savunma ittifakı olan BAB'a Petersberg Deklarasyonu ile askeri etkinliklerde bulunma görevi de verilmiştir. Ama bununla beraber bir saldırı karşısında savunma işleri NATO'ya bırakılmıştır. BAB'ın Anayasası olarak görülen Brüksel Antlaşması ortak savunma gücü geliştirilmesini öngörmüştür. Üyeler bir saldırı halinde sahip oldukları bütün olanakları kullanarak yardıma gitmekle yükümlüdürler. Tam anlamıyla savunma ittifakı olan BAB, savunmanın gündemde olmadığı bir dönemde

²⁵⁸ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 12.

²⁵⁹ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 13.

hazır NATO’da varken, genişleyen yeni güvenlik ve savunma kavramı kapsamında güncel ihtiyaçlara cevap vermeye çalışmıştır.²⁶⁰

BAB’ın çok uluslu birlikleri şunlardır:

- Avrupa Kolordusu: Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg ve İspanya.
- Çok Uluslu Tümen: Belçika, Almanya, Hollanda ve İngiltere.
- Amfibi Gücü: İngiltere, Hollanda.
- Eurofor (Avrupa Çevik Hareket Kuvveti): Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya.
- Euromarfor (Avrupa Deniz Gücü): Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya.²⁶¹

2.1.8. BAB-AB İLİŞKİLERİ:

Batı Avrupa Birliği, Avrupa Birliği’nin operasyon kapasitesini geliştiren ve onun bir savunma politikası oluşturup uygulanmasına olanak veren bir kurumdur. Üye devletlerin 1992 Maastricht Antlaşması ile belirledikleri ‘gerçek bir Avrupa güvenlik ve savunma kimliği’, Amsterdam Antlaşması’nın Sonuç Belgesi’nde yeniden vurgulanmaktadır. BAB, ‘‘kriz önlemeye yönelik siyasi-askeri bir Avrupa organı olarak Avrupa güvenlik ve savunma kimliğini geliştirici bir özelliğe sahiptir’’.²⁶²

BAB-AB ilişkisi net olarak 7 Şubat 1992 tarihli Maastricht Antlaşması’nda ortaya konarak Amsterdam’da vurgulanmıştır. Antlaşmadaki ortak savunmaya ilişkin esaslar şunlardır:

-ODGP zaman geldiğinde ortak bir savunma kavramına getirecek şekilde ve belirli bir vadede ortak savunma politikasının tanımını içerecek nitelikte AB’nin güvenliği ile ilgili sorunların bütününe içerir.

²⁶⁰ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.248.

²⁶¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.248.

²⁶² İbrahim S. Canbolat, **Avrupa Birliği, Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel Teoriksel Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler**, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002, s.246.

-Birlik, AB'nin genişlemesinin ayrılmaz bir parçası olan BAB'ın savunma alanında etkili olan kararları ve Birlik eylemlerini belirleyip BAB'ın kurumları ile uyumlu halde gerekli pratik yöntemleri kabul eder.

-Bu madde anlamında Birlik politikası bazı üye devletlerin özel nitelikteki güvenlik ve savunma politikasını etkilemez NATO Antlaşması'nda kaynaklanan yükümlülüklerine saygı gösterir ve bu çerçevede kabul edilen AGSP ile bağdaşır.

-BAB ve NATO çerçevesinde bir yada daha fazla üye devlet arasında ikili seviyede daha sıkı işbirliğinin gelişimine ve bu işbirliği bu başlık altında öngörülen işbirliğine aykırı olmadığı ve bunu engellemediği ölçüde engel teşkil etmez.²⁶³

BAB'a AB'nin savunma boyutu niteliğinin yanı sıra, NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirecek bir kurumsal kimlik verilmek istenmiştir.²⁶⁴ BAB kendisini bu bağlamda AB ile NATO arasında bir köprü olarak görmüştür. BAB, NATO'nun sorumlu ayağının tam ortasında kalmıştır. BAB sonuçta AB ile NATO arasında bir çehre oluşturmuştur. Nitekim Kasım 2000 Marsilya BAB Zirvesi'nde BAB'ın operasyonel faaliyetleri AB'ye devredilerek sona erdirilmiştir. Bu durumda BAB'ın görevleri hükümetler arası konferansla AB üzerine geçmiş, Brüksel Antlaşması vadesini tamamlamıştır. Maastricht ve Petersberg'deki BAB hükümleri AB'nin henüz kendi başına bir savunma politikası yürütemeyeceğini ve ortak bir savunma oluşturamayacağını, bir geçiş dönemi içinde olduğunu ortaya koymuştur. BAB'ın Petersberg Görevleri Avrupa güvenlik ve savunma boyutunun inşasında ilerlemeyi öngörmüştür.²⁶⁵

2.1.9. BAB-NATO İLİŞKİLERİ:

BAB, kuruluşundan itibaren NATO ile rekabet etmemeye büyük özen göstermiştir. BAB Antlaşması'nın IV. Maddesinde bu açıklıkla işaret edilmiştir. BAB Antlaşması NATO'dan daha ileriye giden bir yapıya sahiptir. Yani NATO Antlaşması'nda müttefik bir ülkeye saldırı halinde nasıl mukabele edebileceklerini daha

²⁶³ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.248-249.

²⁶⁴ Demir, **a.g.e.**, s.24.

²⁶⁵ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.249.

flu ifade edilmişken, BAB Antlaşması'nda bu çok daha açıklıkla ifade edilmiştir. Herhangi bir saldırıya karşı topyekun reaksiyon verilmesi açıklanmıştır.²⁶⁶

BAB Antlaşması Almanya ile Fransa arasındaki gerilimin ortadan kalkmasında anahtar rol oynamıştır.²⁶⁷ Bunun sonucunda Almanya'nın NATO üyesi olması sağlanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Avrupa güvenliği NATO çerçevesinde sağlanmıştır. Anlaşma'nın 5. maddesine göre taraflardan birinin Avrupa'da saldırıya uğraması durumunda antlaşmayı imzalayan diğer taraflar ellerindeki askeri ve diğer bütün imkanları ile yardım edeceklerdir.²⁶⁸

Maastricht Antlaşması ile AB'nin savunma kolu olarak belirlenen BAB, Amsterdam Antlaşması ile AB'ye entegre edilme süreci başlamıştır. Ancak 1992-1995 Bosna-Hersek Krizi ve 1998-1999 Kosova Krizi sırasında, AB üyelerinin askeri alanda zayıflığı görülmüş ve her türlü operasyon için başta ABD ve NATO'nun desteğine ihtiyaç duydukları da ortaya çıkmıştır. Bu durum AB üyelerinin Acil Müdahale Gücü'nü oluşturmasına kara verilmesine neden olmuştur.²⁶⁹

2.1.10. BAB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ:

1952'de NATO'ya katılarak, Avrupa güvenlik mimarisine dahil olan Türkiye, 1988'de Yunanistan'la birlikte BAB'a tam üye olabilmek için başvurmuştur. 1992 Petersberg Deklarasyonu ile BAB'a tam üye olabilmek için AB'ye tam üyelik koşulu getirilmiş, bunun üzerine 20 Kasım 1992 tarihli Roma Bakanlar Konseyi toplantısında BAB'ın genişlemesinin kabul edilmesiyle ortak üye statüsünde BAB'a katılarak BAB Konseyi toplantılarına, çalışma gruplarına ve BAB'ın planlama birimine katılma hakkına sahip olmuştur. 1995 yılından itibaren BAB Askeri Karargahı'na subay göndermiş ve askeri karargahın tüm faaliyetlerine tamamen eşit olarak katılmıştır.

²⁶⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.250-251.

²⁶⁷ Emre Gönen, **AB'nin Güvenlik Arayışı ve organlarının İşlevi(BAB-NATO-AGİT)**, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri, Bildiriler, Soru-Cevap, Katkılar ve Konuşma Metinleri 11-12 Ocak 2001, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı İstanbul Harp Akademileri Basımevi, 2001, s.21.

²⁶⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.250-251.

²⁶⁹ Meltem Müftüler Baç, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bakış**, 1. Basım, İstanbul: Tesev Yayınları, 2006, s.12.

Ayrıca, Avrupalı devletlerin savunma harcamalarını koordine etmek amacıyla 1993’de oluşturulan Batı Avrupa Silahlanma Grubu (WEAG) ve 1996’da oluşturulan Batı Avrupa Silahlanma Organizasyonu (WEAO)’nun kurulmasından beri üye olmuştur.²⁷⁰

Türkiye’nin BAB içerisinde elde ettiği en önemli kazanım 15 Nisan 1997 tarihinde NATO destekli BAB operasyonlarına tam üye hakları ile katılım hakkı kazanması olmuştur. Bu statü, 18 Kasım 1997’de yapılan Erfurt BAB Bakanlar Toplantısı’nda daha ileri götürülmüş ve Türkiye, BAB’ın kriz yönetimi fonksiyonlarının sona erdirildiği 30 Temmuz 2001’e kadar düzenli bir şekilde BAB içerisindeki pozisyonunu güçlendirerek, BAB’ın görev alanı dahilindeki tüm kriz yönetimi faaliyetlerine tam üyelere yakın haklarla katılma olanağına kavuşmuştur. Türkiye, BAB içindeki faaliyetlerinde NATO üyeliğinden yararlanmış, her türlü BAB faaliyetlerine aktif olarak katılmıştır. Onay vermediği konularda veto hakkını kullanmıştır.²⁷¹

2.1.11. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI:

AB temellerinin atıldığı ilk günlerden itibaren, üye devletler arasında tutarlı ve etkili bir politika yürütebilmek için Ortak Dış ve Güvelik Politikası (ODGP) oluşturulmasının hedeflendiği görülmektedir. Dış politikada işbirliği tesis etme amacıyla 1950’lerden itibaren çalışmalara başlayan AB üyesi devletler, 1991 yılında Maastricht’te bir ODGP üzerinde uzlaşmaya varmışlardır.²⁷²

2.1.12.1. MAASTRİCHT ANTLAŞMASI VE AGSP:

Avrupa Birliği, bir Ortak Dış Politika geliştirip uygulama iradesini 1987’de Avrupa Tek Senedi ile göstermiş, sonra 1992’de Maastricht Antlaşması bunu Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası olarak kurumsallaştırmaya çalışmıştır. Amsterdam Antlaşması ise söz konusu politikanın, dış politika ile güvenlik politikasına ilişkin bütün

²⁷⁰ Efe, *AB’nin Gelişen ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ ve Türkiye*, a.g.e., s. 129-130.

²⁷¹ Efe, *AB’nin Gelişen ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ ve Türkiye*, a.g.e., s. 130.

²⁷² **Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4. Basım, İstanbul: Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı Yayınları, 2003, s. 60.

alanları kapsayacak şekilde yaşama geçirilmesi amacıyla ayrıntılı hükümler ortaya koymuştur.²⁷³

Maastricht Antlaşması'nın dikkat çeken önemli en önemli özelliklerinden birisi de Avrupa bütünleşme sürecinde güvenlik politikasına ilişkin hükümlerin ilk kez antlaşma metninde yer almış olmasıdır. AT ülkeleri bakımından güvenlik, Soğuk Savaş'ın başından beri NATO şemsiyesi altında ele alınmıştı. Maastricht Antlaşması, bu anlamda radikal bir değişimi simgelemektedir. Maastricht Antlaşması'nda güvenlik ve savunma kavramlarına yer verilmesinde, Avrupa bütünleşmesinin siyasi boyutunu takviye etme düşüncesi yanında, dünya siyasal sistemindeki değişim de rol oynamıştır. Gerçekten de 1990'lı yıllarda Avrupa'da güvenlik ve savunma konularının yeni parametrelere göre tanımlanması gereği ortaya çıkmış; Doğu Avrupa devrimleri ve SSCB'nin yıkılması gibi siyasal olaylar bu gelişmede başat rol oynamıştır.²⁷⁴

7 Şubat 1992 Maastricht Antlaşması'nda ODGP'nin sınırları oldukça geniş tutulmuştur. Söz konusu antlaşmaya göre, Avrupa güvenliği ve savunması ile ilintili tüm konular ODGP kapsamı içerisindedir.²⁷⁵ 1993 Kasımında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile güvenlik ilk kez kurucu antlaşmalara girmiştir. Maastricht Antlaşması'nın J. 4 maddesine göre, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'nın kapsamı "Birliğin güvenliğini ilgilendiren ve uzun dönemde ortak savunmaya yol açabilecek her konu dahildir".²⁷⁶

1992 tarihli Maastricht Antlaşması üç sütundan oluşmaktadır. 1. sütun adı verilen ve AET, AKÇT ve EURATOM içerisine dahil olan tüm başlıkları kapsayan bu alan, üye devletlerin genellikle nitelikli çoğunlukla karar aldıkları alanı ifade etmektedir. Maastricht Antlaşması'nın düzenlediği ikinci alan ise, 2. sütun adı verilen Ortak Dış ve Güvenlik Politikasıdır. Avrupa'nın kendi savunmasını sağlamada BAB'ın güçlendirilmesi ve canlandırılması ile AB'nin kendisine özgü bir dış politika sürdürürken bunu NATO ile birlikte yürütülmesi ilke edinilmiştir. NATO'dan

²⁷³ Canbolat, **a.g.e.**, s.238.

²⁷⁴ İrfan Kaya Ülger, "Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi", **Avrupa Birliği Üzerine Notlar**, 1. Basım, Oğuz Kaymakçı (drl.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005, s.37.

²⁷⁵ İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği'nin ABC'si**, 3. Basım, Ankara: Sinemis Yayınları, 2005, s. 92.

²⁷⁶ İrfan Kaya Ülger, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arka Planı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları", **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, 1. Basım, Refet Yinanç, Hakan Taşdemir (drl.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002, s. 101.

ayrılabilir, ancak ayrılamaz bir düzenleme öngörülmüş, ama antlaşma bu konuyu ayrıntılandırmamıştır. Antlaşmanın 3. sütunu ise Adalet ve İçişlerinde İşbirliği'dir. Kişilerin serbest dolaşımından, Avrupa vatandaşlığına, terörle mücadeleden Avrupa Polis Gücü (Europol) oluşturulmasına kadar izlenen süreçler, bu başlık altında ele alınmaktadır.²⁷⁷

Maastricht Antlaşması'nda ODGP'nin amaçları J. 1 madde 2. fıkrada şu şekilde sıralanmaktadır.

-Birliğin ortak değerlerini temel çıkarlarını ve bağımsızlıklarını korumak.

-Birliğin ve üye devletlerin güvenliğini tüm yöntemlerle pekiştirmek.

-Birleşmiş Milletler Ana Sözleşmesi ve Helsinki Nihai Senedi hükümleri ve Paris Şartı ile uyumlu olarak uluslararası barış ve güvenliği korumak.

-Demokrasiyi ve hukuk düzenini geliştirmek ve pekiştirmek, insan hakları ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirmek.²⁷⁸

Maastricht Antlaşması'nda Ortak Dış ve Güvelik Politikası'nda nasıl izleneceği hususunda şu araçlar öngörülmüştür.

ODGP için temel esas ve genel ilkeler (AB tarafında belirlenir).

Ortak stratejilerle ilgili kararlar.

Ortak tutum ve pozisyonların tutumu.

Politika yürütülürken üye devletlerin işbirliği içinde olmalarını sağlamak.²⁷⁹

Maastricht Antlaşması'na göre, karar alma sürecinin ilk halkasını oluşturan gündem belirleme, hükümetler seviyesinde yapılan danışma ve görüşmelerle şekillenmektedir. Bu süreçte temel aktör, devlet ve hükümet başkanlarından oluşan Avrupa Birliği Konseyi'dir. Zirve toplantılarında ayrıca üye ülkelerin Dışişleri ve

²⁷⁷ Beril Dedeoğlu, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi", **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, 1. Basım, Beril Dedeoğlu (drl.), İstanbul: Boyut Yayınları, 2002, s.59.

²⁷⁸ Ülger, *Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi*, a.g.e., s.35.

²⁷⁹ Akçay, Argun, Elvettin, a.g.e., s.126.

Komisyon Başkanları da katılmaktadır. Yılda iki kez zirve toplantılarında ODGP'ye yön verecek genel prensipler ve ilkeler belirlenmektedir.²⁸⁰

Maastricht Antlaşması'na ilişkin en önemli hususlardan bir tanesi de BAB ile AB'nin bütünleşmesinin öngörülmüş olmasıdır. AB üyesi ülkelerle, BAB ülkelerinin birbirleri ile kesişmediği dikkate alındığında bu gelişme bir yandan yeni sorunlara kapı aralamış, öte yandan AB'nin askeri gücünü takviye amacını hedeflediği için yeni bir atılımı simgelemiştir.²⁸¹

Maastricht Antlaşması'yla ikinci sütunu oluşturan sadece dış politika konusunda karara varılmamış, ilk defa üye ülkeler güvenlik ve savunma konularını antlaşma altına alma konusunda anlaşmışlardır. ODGP; AB'nin güvenliğini etkileyen bütün konuları kapsamaması ve uzun dönemde ortak savunmaya yol açacak bir ortak savunma birliği olmayıp herhangi askeri bir yapıya sahip bulunmamaktadır. Savunma politikalarıyla ilgili kararları AB'nin isteği üzerine BAB tarafından hazırlanıp yerine getirilmesi kabul edilmiştir.²⁸²

Maastricht Antlaşması kapsamında üye ülkeler; ortak savunma politikasının oluşturulmasında ve BAB'ın AB'nin gelecekte dış politika ve güvenlik sürecine dahil edilmesinde anlaşmışlardır. Böylece Batı Avrupa devletleri 40 yıllık serüven sonucunda antlaşma ile ODGP konusundaki tereddütlerini gidermişlerdir.²⁸³

Avrupa Birliği hükümetler arası bir nitelik gösteren Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası uygulamaları ile, ekonomik bütünleşmede sağladığı gelişmeyi, dünya politikasında da kullanmak iradesini göstermiştir. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'ndan önce Avrupa Siyasi İşbirliği çerçevesi içinde yürütülen dış politika, ODGP sütununun Avrupa bütünleşmesi içine dahil edilmesiyle, AB ekonomik gücünü, dünya politikalarında söz sahibi olma yolunda kullanma olanağına kavuşmuştur.²⁸⁴

²⁸⁰ Ülger, *Avrupa Birliği'nin ABC'si*, a.g.e., s.93.

²⁸¹ Ülger, *Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi*, a.g.e., s.35.

²⁸² Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.350.

²⁸³ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.349-350.

²⁸⁴ Burak Tangör, "Ortadoğu Barış Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin İsrail'e Yaklaşımı (1991-2001)", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 6, Sayı. 1, (Bahar 2004), s.239.

Maastricht Antlaşması diğer bir deyişle Avrupa Birliği Antlaşması ile ODGP, ilk defa bir antlaşma altına alınmıştır. ABA'dan sonra 1996 tarihli Torino hükümetler arası konferansta ODGP için önemli bir viraj olmuştur.

29 Mart 1996'da İtalya dönem başkanlığı sırasında Torino'da hükümetler arası konferans yapılmıştır.²⁸⁵ Konferans ABA'da ikinci ve üçüncü sütunlara ilişkin hükümler de dahil olmak üzere bazı hükümlerinin değiştirilmesi için düzenlenmiştir. Bu konferansta çoğunluk oyuyla karar alma kapsamının genişletilmesi, Komisyon üyelerinin ve Konsey Başkanlığının 6 ayda bir değiştirilmesi konusunda birlikte dış politika, savunma, suçlarla mücadelede alınacak önlemler konusunda pek çok kanunun yer alacağı belirtilmiştir. Bu konferansta BAB'ın Petersberg Görevlerine atıfta bulunulmuş ve bu Sözleşmenin ilkelerine uygun olarak Birliğin faaliyet kapasitesinin geliştirileceğine karar verilmiştir. Silahlarla ilgili alanda daha yakın işbirliği antlaşmasının desteklenip desteklenmeyeceği hangi ölçüde olacağı da ele alınmıştır.²⁸⁶

AB'nin Torino Hükümetler arası Konferansı, üye devletler arasında ODGSP konularında önemli kararların tesis edilmesi açısından bir fırsat olmuştur.²⁸⁷ Bu konferansta ileride atılacak adımlar daha net belirlenmesi açısından önemli bir nokta olmuştur.

2.1.11.2. AMSTERDAM ANTLAŞMASI VE AGSP:

2 Ekim 1997'de imzalanan ve 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'nda üye devletlerin ortak ilkeleri olan hürriyet, demokrasi, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğüne dayandığı ifade edilmiş; bunlara ilave olarak güçlendirilmiş işbirliği ve esneklik, kurucu antlaşmalara dahil edilmiştir. Maastricht Antlaşması'nda üçüncü sütunda yer alan kimi hükümler, Amsterdam Antlaşması'yla Topluluklar sütununa aktarılmış ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın yetki alanı içine alınmıştır. Schengen Protokolü ve istihdam alanında yeni adımlar atılmıştır. Ayrıca AB'nin ikinci sütununu oluşturan Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'nın

²⁸⁵ Desmond Dinan, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi İkinci Cilt H-Z**, 1. Basım, Hale Akay (çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, s.19.

²⁸⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.352.

²⁸⁷ Kamuran Reçber, "AB Kurucu Antlaşması Düzenlemeleri İtibarıyla AB Üyesi Devletler Arasında Ortak Dış Politika, Güvenlik ve Savunma Konularında Bir Uzlaşma Var mı?", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt. 35, Sayı. 3, (Eylül 2002), s.114-115.

etkinliğini sağlamayı amaçlayan düzenlemelere gidilmiş, AB ile Batı Avrupa Birliği'nin bütünlüşmesi öngörölmüşür. Öte yandan, Amsterdam Antlaşması ile Kurucu Antlaşmalar yeniden numaralandırılmıştır.²⁸⁸

Amsterdam Antlaşması'nın temel amacı, dış politika, güvenlik ve savunma alanlarında ortak stratejik çerçevenin kurulması ve Amerika Kontrolündeki NATO'dan daha bağımsız ve etkin bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturulması olarak ifade edilebilir.²⁸⁹

Amsterdam Antlaşması, bir yandan Maastricht Antlaşması'nın eksiklerini gidermeye çalışırken diğeryandan da Birliğin 15'ten fazla bir üye ile işleyebilecek bir yapı ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca 15 üye devletin ortak çıkarları paylaştığı vurgulanarak, eğer birlikte hareket ederlerse bu çıkarları daha iyi savunabileceklerini vurgulamışlardır. Antlaşmaya göre, Avrupa liderleri, biri hareketlerine yol göstermek üzere uzlaşma sonucunda ortak strateji belirleyeceklerdir.²⁹⁰

Amsterdam Antlaşması ile bazı yeni değişiklikler getirilmiştir. Amsterdam Antlaşması'nın ODGP konusunda getirdiği en önemli yeniliklerden bir tanesi, kararlarını ilke olarak oybirliği ile alan Konsey Toplantılarına katılmayan üyelerin ortak karar alınmasına engel olamayacağı yönündeki hükümdür. 'yapıcı geri çekilme' olarak tanımlanan bu mekanizmayla, ODGP'de ortak karar almanın önündeki engellerin kaldırılması hedeflenmiştir.²⁹¹

Amsterdam Antlaşması hem ODGP'yi hem de AGSP'yi daha kurumsal hale getiren düzenlemelere yer vermiştir. Amsterdam Antlaşması'nın III. Bölümü "Etkin ve Uyumlu Dış Politika" başlığını taşımakta olup, söz konusu bölüm hükümleri itibariyle ODGP'nin kurumsal yapısı, karar alma süreci ve tasarruf türlerine göre değişiklikler yapılmıştır. ODGP'ye yönelik yapısal değişikliklerin başında bir Politik Planlama ve Erken Uyarı Birimi'nin kurulması gelmektedir. Söz konusu birim AB Bakanlar Konseyi'nin Genel Sekreterliği'nin sorumluluğu altında kurulmuştur. Politik Planlama ve Erken Uyarı Birimi'nin amacı uluslararası olayların analizini yapmak, Avrupa

²⁸⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.352-353.

²⁸⁹ Kızıltan, Kayan, **a.g.e.**, s.213.

²⁹⁰ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.352-353.

²⁹¹ Arıkan, **a.g.e.**, s.381

Topluluklarının dış politikası ile ODGP arasında ve üye devletlerin dış politikalarıyla uyum sağlamaktır.²⁹²

Amsterdam Antlaşması ODGP ile ilgili amaçlarını V. Başlık 11. maddede şu şekilde sıralamıştır.

-Ortak değerlerin, temel çıkarların ve Birliğin bağımsızlığının ve bütünlüğünün Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak korunması;

-Tüm yönleriyle Topluğun güvenliğinin güçlendirilmesi;

-Birleşmiş Milletler Şartı İlkeleri ile Helsinki Nihai İlkelerine ve Paris Şartı amaçlarına uygun olarak, dış sınırlar da dahil olmak üzere, barışın korunması ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi;

-Uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi;

-Demokrasi ve hukuk devleti ile insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi olacaktır.²⁹³

Birlik madde 11'de belirtilen amaçları:

-ortak dışişleri ve güvenlik politikasının ilkelerini ve bu politika için genel yönlendirici ilkeleri tanımlayarak;

-ortak stratejileri üzerinde karar vererek;

-ortak eylemler uygulayarak;

-ortak tutum belirleyerek;

-politikayı uygularken üye devletler arasındaki düzenli işbirliğini geliştirerek; takip eder.²⁹⁴ Belirtilerek 12. maddede bu şekilde sıralamışlardır.

²⁹² Kocamaz, a.g.e., s.957.

²⁹³ Cenk Bolayır, **Amsterdam Antlaşması, "Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları"**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2000, s.97-98.

²⁹⁴ Bolayır, a.g.e., s.98.

1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile Maastricht kararlarının teyidi, uygulanmasındaki sorunların giderilmesi, söz konusu olduğu gibi bunun yanında AB vatandaşlığının tesisi, özgürlüklerin geliştirilmesi, güvenlik ve adaletin işleyişi ve yaygınlaştırılması, birliğin kurumlarının düzenlenmesi, daha sıkı işbirliği, etkili ve ortak bir dış politika, tek para birimi ve AB kurumlarının ODGP aracılığıyla ön plana çıkarılması kararları alınmıştır.²⁹⁵

Amsterdam Antlaşması, istihdamın ve yurttaş haklarının geliştirilmesi ve güvenceye alınmasını, serbest dolaşımın özgürlüğün önündeki engellerin kaldırılması ve güvenliğin güçlendirilmesi, uluslararası ilişkilerde daha etkin bir varlık olunmasını ve yeni katılımlar öncesinde AB kurumsal yapısının daha işlevsel kılınmasını da hedeflemiştir.²⁹⁶

Maastricht Antlaşması'yla Avrupa Birliği'ni oluşturan üç sütun ki bunlar birinci sütun Avrupa Toplulukları, ikinci sütun Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası üçüncü sütun Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği, bu antlaşmayla biçimlendirilmişse de yeni yapılanmanın kilometre taşı Amsterdam Antlaşması olmuştur. Amsterdam Antlaşması ve sonrasındaki hukuki düzenlemeler, adalet, içişleri ve güvenlik konularındaki pek çok regülasyonu Birinci sütun kapsamına alarak, AB yurttaşlarının güvenli bir yaşam sürmeleri için gerekli kurumsal yapılanmanın temellerini atmışlardır. Avrupa Topluluğu, Amsterdam Antlaşması sonrasında, serbest dolaşım hakkının ötesinde, göç ve iltica, sınır güvenliği, medeni hukukta adli işbirliği konularında düzenleme yapma yetkisine kavuşmuştur.²⁹⁷

Özellikle Balkan Krizi gibi bölgesel sorunların artması, “AB tarafından dış politika yürütülmesi” düşüncesinin gelişmesine neden olmuştur. Amsterdam Antlaşması'nda bu trend kendini hissedilir derecede göstermiştir.²⁹⁸

²⁹⁵ Akay, Argun, Akman, **a.g.e.**, s.123-124.

²⁹⁶ Hasan Erdoğan, “Avrupa Birliği'nde Anayasa Hazırlık ve Onay Sürecinin Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 13, Sayı. 3, (2008), s.347.

²⁹⁷ Derya Tallan, “Amsterdam Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği İç Güvenlik Stratejisine Özet Bir Bakış”, <http://www.isref.org/index.php?pid=43&page=view&=997> (20 Aralık 2010).

²⁹⁸ Cüneyt Yeniğün, “Milli Egemenlik ve Supranasyonalizm ikilemi: Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Dış Politikalarının Analizi”, **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, 1. Basım, Mustafa Aykaç, Zeki Parlak (drl.), İstanbul: Elif Kitabevi Yayınları, 2002, s.370.

Amsterdam Antlaşması'yla ilk defa ortak savunmanın kurulması konusunda Avrupa Konseyi'ne yetki verilmiştir. ODGP'nin, eğer AB Konseyi bu yönde karar verirse ortak bir savunma anlayışına dönüşebilecek olan ortak bir savunma politikasının giderek oluşması dahil Birliğin güvenliği ile ilgili tüm sorunları kapsayacağı (mad. 17/1) ve yine Avrupa Konseyi'nin karar vermesi halinde BAB ile bütünleşme olasılığının göz önünde bulundurulacağı (mad. 17/2) belirtilerek, ortak bir savunmaya giden yolda bir AGSP kurulması ve BAB'ı AB'ye katma amacı belirtilmiştir. Ayrıca ODGP Yüksek Temsilcisi atanmasına karar verilmiş ve Petersberg Görevleri, ODGP kapsamına alınmıştır.²⁹⁹

Bu gelişmenin ardından ODGP Yüksek Temsilciliğine eski İspanyol kabine bakanı ve NATO Genel Sekreteri Javier Solana Ekim 1999'da atanmıştır.³⁰⁰

Amsterdam Antlaşması Birliğin savunma ve dış politika alanında birliktelik için önemli bir adım olmuş, bunun yanında hukuk, siyasal, özgürlük, toplumsal birçok alanda da önemli kararların alınmasına katkıda bulunmuştur.

1998 yılındaki St Malo Zirvesi AGSP için önemli bir viraj olmuştur. 1997'de Maastricht Antlaşması'nı gözden geçirmek için Amsterdam'da toplanan Avrupa Konseyi, AGSK'nin geliştirilmesine ve NATO'dan bağımsız bir güvenlik boyutuna kavuşturulmasına karar verilmiştir. 1998 St Malo Zirvesi'nde aynı yönde alınan karar, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'na giden yolu açmıştır. AGSP'de amaç AB'nin uluslararası krizlerle mücadele edebilecek karar mekanizmalarına ve askeri kuvvete sahip olmasını sağlamaktır. Böylece AB'nin güvenlik alanında ABD'den ve NATO'dan bağımsız hareket etmesi söz konusu olacaktır. AB'nin dış politikada temsili yetini güçlendirmek amacıyla 1999'da Javier Solana ODGP Yüksek Temsilciliği'ne getirilmiştir.³⁰¹

St Malo Zirvesi'nin başını Fransa ve İngiltere çekmiştir. İngiltere Başbakanı Tony Blair ile Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın 4 Aralık 1998'de St Malo'da

²⁹⁹ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, a.g.e., s. 132.

³⁰⁰ 2'The Treaty of Amsterdam(1997)', <http://www.historiasiglo20.org/europe/amsterdam.htm> (22 Aralık 2010).

³⁰¹ Aslıhan P. Turan, "Avrupa Birliği Güvenlik Aktörü Olmaya Ne Kadar Yakın?", **Bilge Strateji, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 3, (Güz 2010), s. 32-33.

bir araya gelerek AGSP'nin temellerini atmışlardır.³⁰²1998-1999 Kosova krizi de bu zirvenin gerçekleşmesinde önemli rol oynamıştır. Kosova krizi, bir mutabakat sağlamaya ve bir Avrupa güvenlik ve savunma politikası geliştirebilecek siyasi iradeyi sağlama imkanı vermiştir.³⁰³

Soğuk Savaş Boyunca NATO'dan bağımsız bir AGSP oluşturulması fikrine soğuk bakan İngiltere'nin İşçi Partisi'nin iktidar olmasıyla, Avrupa'da savunma ve güvenlik alanında bütünleşmeye evet demesinin ardından, ABD'nin de kendi kontrolünde bir AGSK'nin geliştirilmesini desteklemeye başlamasıyla birlikte, Aralık 1998'de St Malo Zirvesi'nde AB'nin savunma rolünü genişletme kararı alan Fransa ve İngiltere, BAB'ın bağımsız bir kurum olarak varlığına son verip, AB içine almak için girişimde bulunmuşlardır. St Malo'da “Birliğin, güvenilir askeri güçler tarafından desteklenmiş özerk hareket kapasitesine” sahip olması ve bunları uluslararası krizlere yanıt vermek için hazır bulundurulması ve kullanılması konusunda anlaşmaya varmışlardır. BAB'ın AB ile bütünleştirildiği Köln Zirvesi'ne giden süreç St Malo kararlarıyla başlamıştır.³⁰⁴

Avrupa Birliği içerisinde “Atlantikçi şahin” olarak bilinen İngiltere, bu görüşmeyle birlikte geleneksel çizgisinden uzaklaşmış ve AB'nin savunma ve güvenlik alanında etkinliğinin artması görüşünü savunmaya başlamıştır. İngiltere'nin tavır değiştirmesi, sonraki yıllarda yapılan AB Zirvelerinde AGSP'nin şekillenmesinin yolunu açmıştır.³⁰⁵

1999 Köln Zirvesi AGSP için önemli kilometre taşlarından birisi olmuş ve önemli zirvelerden birisi olmuştur. Köln Zirvesi'nde BAB'ın Petersberg Bildirisi ile

³⁰² Hasret Çomak, “Türkiye'nin AB Üyeliği Avrupa ve Dünya'da Barış ve Güvenliği Ne Yönde Etkileyecek?”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_central&view=article&id=95:tuerkiyenin-ab-ueyelii-avrupa-ve-etkileyecek&catid=70:ab-analizler&Itemid=134 (28 Aralık 2010).

³⁰³ Mireille Sadege, “Türkiye, NATO ve AGSP”, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 1, Numara. 1, (Bahar 2008), s.84.

³⁰⁴ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 132.

³⁰⁵ İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, 1. Basım, İstanbul: AB-Türkiye İşbirliği Derneği Yayını, 2003, s.38,

belirlenen görevlerinin AB'ye devredilmesine karar verilmiş ve AGSP'nin çerçevesi çizilmiştir.³⁰⁶

3-4 Haziran 1999 Köln Avrupa Konseyi, AGSP'nin genel çerçevesini çizerken 15 üye devlet, Köln'de AB'nin NATO'nun bütünüyle ilgilenmediği durumlarda Petersberg Görevleri'nin yerine getirilmesi amacıyla kendi özerk eylemlerini gerçekleştirecekleri özerk eylem kapasitesini geliştirilmesini kararlaştırmışlardır.³⁰⁷

Köln Avrupa Konseyi'nden sonra AGSP, ODGP'nin önemli bir parçasını oluşturmaya başlamıştır. Aynı zirvede Batı Avrupa Birliği'nin tarihi misyonunu tamamladığına ve 2000 yılında feshedilmesine karar verilmiş, BAB'ın insani yardım, kurtarma operasyonları, barış sağlama ve kriz yönetimi görevleri de AB'ye devredilmiştir.³⁰⁸

Köln Zirvesi'nden sonra Aralık 1999'da Helsinki'de yapılan zirvede de önemli adımlar atılmıştır. Helsinki Zirvesi'yle AB bir 'büyük Avrupa Amacı' ortaya koymuş, yeni siyasi ve askeri organların oluşumunu kararlaştırmıştır.³⁰⁹

Köln Zirvesi'nde alınan kararlar Helsinki Zirvesi'nde daha ileri taşınmıştır. Konsey Sonuç Bildirgesi'nde, AGSP ile ilgili iki önemli kurumsal yapılanmanın temellerini atmıştır:

-Peterberg Görevleri kapsamında faaliyette bulunmak amacıyla, üye ülkelerin katkılarıyla oluşacak 60 bin kişilik Acil Müdahale Gücü'nün oluşturulması.

-AGSP alanında daha etkin işbirliği ve koordinasyonu sağlamak için Siyasi ve Güvenlik Komitesi (Political and Security Committee), Askeri Komite (Military Committee) ve Askeri Personel Birimi'nin (Military Staff) oluşturulması karara bağlanmıştır.³¹⁰

³⁰⁶ Fehmi Ağca, "Avrupa-Akdeniz Ortaklığının Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunma Politikalarına Etkileri", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 4, Yıl. 2, (Aralık 2006), s.160.

³⁰⁷ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 132.

³⁰⁸ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 133.

³⁰⁹ Biçer, **a.g.e.**, s.138.

³¹⁰ Arıkan, **a.g.e.**, s.382.

Zirve’de önemli bir nokta üzerinde daha durulmuş, Helsinki AB Konseyi, NATO’nun Avrupa’nın esas savunma ve güvenlik unsuru olduğuna dikkat çekilerek, AGSP’nin NATO’ya rakip bir “Avrupa Ordusu” olarak algılanmaması gerektiği vurgulanmıştır.³¹¹

Avrupa güvenlik ve savunma politikası mekanizmaları ile ilgili kapsamlı düzenlemeler yapıldığı bir başka zirve 19-20 Haziran 2000 Feira Zirvesi’dir.³¹²Feira Zirvesi’nde de AGSP ile ilgili kararlar alınmıştır. Öncelikle, kriz bölgelerinde konuşlanması için 5000 polis memurunun hazır bulundurulması kararıyla “kriz yönetiminin sivil yönleri” güçlendirilmiştir. Ayrıca AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyelerinin AB öncülüğünde yapılacak operasyonlara dahil edilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır.³¹³

Feira Avrupa Konseyi; Haziran 2000’de AB, AGSP mekanizmalarına katılım konusunda “AB üyesi olmayan NATO üyelerinin ve AB üyeliğine aday diğer ülkelerin AB askeri Kriz yönetimine katkıda bulunabilmeli ile ilgili düzenlemeler için gerek ilkeleri ve özellikleri” belirlemiş, AB üyesi olmayan Avrupalı NATO ülkeleri ile AB adayı ülkeleri aynı kategoride değerlendirmiştir.³¹⁴

2.1.11.3. NICE ANTLAŞMASI VE AGSP:

Feira Zirvesi’nde AB üyesi devletler, AGSP’nin güvenilirliğinin ve etkinliğinin AB’nin askeri yeteneklerinin geliştirilmesiyle artacağı vurgulanırken, AGSP kapsamında “Güvenlik ve Savunma Alanlarında Ortak Avrupa Politikası’nın Güçlendirilmesi” başlıklı bir rapor da kabul edilmiştir. Bu rapor dahilinde zirvede, 30 Ekim 2000 tarihine kadar AB üyesi devletlerin, Acil Müdahale Gücü’nün oluşturulması için bu kuvvete tahsis edecekleri asker sayılarını bildirmesi kararlaştırılırken, 2000 yılının sonunda yapılacak olan Nice Zirvesi’nde AGSP’nin kurumsal yapısına son şeklinin verilmesi kararlaştırılmıştır.³¹⁵

³¹¹ Biçer, **a.g.e.**, s.138.

³¹² Efe, *AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 13.

³¹³ Efe, *AB’nin Gelişen ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 134.

³¹⁴ Efe, *AB’nin Gelişen ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 134.

³¹⁵ Efe, *AB’nin Gelişen ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 135.

Aralık 2000'de Fransa'nın Nice kentindeki Avrupa Konseyi Zirvesi, ODGP için önemli kararların alındığı zirvelerden birisi olmuştur. 07-09 Aralık 2000 Nice Zirvesi'nde; Temel Haklar Şartı, AGSP, ekonomik ve sosyal Avrupa için yeni atılım, vatandaşlar Avrupa'sı, dış ilişkiler konuları ele alınmıştır. ODGP alanında en kısa sürede gerçekleştirilecek kapasiteye ulaştırılmasının hedeflendiği ve Laeken Zirvesi'ne kadar Avrupa Konseyi'nin bu konuda bir karar alacağı belirtilmiştir.

NATO Baş Komutan Yardımcısı (DSACEUR)'na da görevler veren Nice Zirvesi sonucunda aşağıdaki hususlar karara bağlanmıştır:

-AB Askeri Komitesi, Askeri Personeli ve AB Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin sürekli hale getirilmesine karar verilmiş, çalışma ve teknik usuller ayrı, kapsamlı bir EK olarak sunulmuştur.

-AB'nin 1000 adedi 30 günden daha kısa sürede göreve başlayacak şekilde toplam 5000 kişilik bir polis gücüne sahip olması kararlaştırılmıştır.

-NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanılacağı harekatta planlamanın NATO tarafından yapılacağı ve AB üyesi olmayan NATO üyesi devletlerin planlamaya bizzat katılacakları, bağımsız/otonom olarak AB tarafından yürütülen harekatta ise (stratejik düzeydeki) planlamanın AB Askeri Karargahı tarafından yapılacağı, bu tür hareketlerle AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkelerin AB askeri personeline irtibat subayı göndereceği belirtilmiştir.³¹⁶

Nice Zirvesi'ni takiben 22 Ocak 2001 tarihinde AB Genele İşler Konseyi AGSP ile ilgili bir takım kararlar almıştır. Bu doğrultuda kurumsal olarak öngörülen yeniliklerde şu şekildedir:

-Siyasi ve Güvenlik Komitesi, kararın alındığı tarihten itibaren Daimi Komite şekline dönüştürülmüştür. Bir kriz durumunda Ortak Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisinin Dönem Başkanlığına danıştıktan sonra Komiteye başkanlık etmesi kararlaştırılmıştır. Bu tür kriz durumlarında Komitenin, Komisyonun rolüne hanel getirmeksizin, Konseye siyasi hedefler önermesi ve bu hedeflerin hayata geçirilmesine yönelik önlemlerin uygulanmasını denetlemesi.

³¹⁶ Kızıltan, kaya, a.g.e., s.215-216.

-Avrupa Askeri Komitesi'nin Daimi Komiteye önerilerde bulunması.

-Konsey'de bulunan üye devletlerin askeri uzmanlarının yerine AB Askeri Personel Merkezinin kurulması öngörülmüş, ayrıca NATO ile ilişkilerde düzenlenerek Daimi Komite ile NATO Konseyi'nin her dönem başkanlığında en az üç defa bir araya gelmesi, AB ve NATO'nun her dönem başkanlığında en az bir defa Bakanlar seviyesinde toplanması kararlaştırılmıştır.³¹⁷

Nice Zirvesi'nde ODGP Konusunda bir diğer gelişmede, BAB'ın AB ile entegrasyonun gerçekleşmesinin altı çizilebilir. Antlaşma ile BAB'ın kriz yönetimi işlevleri nükleer konular haricinde AB'ye dahil edilmiştir. AB ve BAB arasındaki hükümler kaldırılmış ve AB Antlaşması'nın 17. maddesi yenilenmiştir.³¹⁸

Nice Zirvesi sonrası İmzalanan Nice Antlaşması'nda Ortak Dış Politika Yüksek Temsilcisi gibi kilit noktalara yapılacak atamalarda oybirliği şartı kaldırılmıştır.³¹⁹

ODGP ile ilgili önemli kararların alındığı ve BAB'ın faaliyetlerini AB'ye devreden ve BAB'ın AB içindeki rolüyle ilgili maddelerin AB Antlaşması'ndan çıkarıldığı Nice Antlaşması 1 Şubat 2003'te yürürlüğe girmiştir.³²⁰

Nice Antlaşması ile AGSP'nin ODGP'nin bir uzantısı olduğu resmen ifade edilerek, savunma ve güvenlik alanlarının siyasal bütünleşmenin ayrılmaz bir parçası olduğu ve geliştirilmesine verilen önemde teyit edilmiştir.³²¹

Bir diğer hususta 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması'nda da AB'de önemli değişiklikler yapılmıştır. AB liderleri, karar alma konusunda yaşanan sorunları gidermek için pek çok alanda oybirliği ilkesinden oy çokluğu ilkesine geçmişlerdir. 6 önemli üst atamada da oybirliği ilkesinden oy çokluğu ilkesine geçilmiştir. Ancak İngiltere, Almanya ve Fransa'nın itirazı ile sınır kontrolü, vergilendirme, sağlık, eğitim, göçmenler gibi ulusal konularda; İspanya'nın itirazı ile de geri kalmış bölgelere yardım

³¹⁷ Kızıltan, kaya, **a.g.e.**, s.216.

³¹⁸ Kocamaz, **a.g.e.**, s.958.

³¹⁹ Kızıltan, kaya, **a.g.e.**, s.216.

³²⁰ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s.135.

³²¹ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 14.

kararında -2007’de sağlanabilmiştir- oy çokluğu ilkesine geçiş sağlanamamıştır. Ayrıca bu zirve ile Avrupa Parlamentosu’nun sayısı 2004’te 10 devletin üye olacağı ve 2007’de ise Bulgaristan ve Romanya’nın üye olacağı göz önüne alınarak 626’dan 732’ye çıkartılmıştır. 2004 yılında 10 devlet, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta ve Kıbrıs, 2007 yılında ise Bulgaristan ve Romanya birliğe üye olmuş ve AB’nin üye sayısı 27’ye yükselmiştir.³²²

11 Eylül 2001 saldırıları, AB’de bir şok etkisi yaratmış, 11 Eylül’e kadar terörizmle savaşta marjinal bir rol oynayan AB’nin güvenlik algılamalarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Düşmanın yalnız sınırların dışından değil içinden de vurabileceğinin ortaya çıkmasıyla AB Devlet ve Hükümet Başkanları, AP Başkanı, Avrupa Komisyonu Başkanı, ODGP Yüksek Temsilcisi 14 Eylül 2001’de birlikte kaleme aldıkları ortak deklarasyonda Birliğin tek bir sesle konuşmasını sağlayacak bir ODGP’nin geliştirilmeye devam edilmesini ve AGSP’nin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde operasyonel bir hale getirileceği belirtilmiştir.³²³

11 Eylül saldırılarının ardından gerçekleşen 2001 Laeken Zirvesi, önemli kararların alındığı zirvelerden birisi olmuştur. 14-15 Aralık 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilen Laeken Zirvesi Avrupa Konseyi Sonuç Bildirgesi’nde “AGSP konusunda süregelen gelişmeler, sivil ve askeri kapasitelerinin artırılması ve uygun kurumsal yapılanmanın oluşturulması sonucunda, Avrupa Birliği’nin kriz yönetimi operasyonlarını uygulayabilecek durumuna geldiği” belirtilmiştir. Ayrıca Birliğin, NATO ile ilgili düzenlemeleri hızlı bir şekilde tamamlamaya kararlı olduğu vurgulanarak, bu yöndeki çalışmaların, AB’nin sahip olduğu kriz yönetimi kapasitesini artırarak daha kapsamlı operasyonların yürütülmesini sağlayabileceği ifade edilmiştir.³²⁴

Laeken Zirvesi’nde gelişen diğer bir önemli gelişmede, 2001 yılında İsveç ve Belçika Dönem Başkanlıkları tarafından başlatılan ve yürütülen Avrupa’nın geleceği

³²² Akçay, Argun, Akman, **a.g.e.**, s.124.

³²³ Efe, *AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 19.

³²⁴ Arıkan, **a.g.e.**, s.383.

tartışması, Laeken Zirvesi'nde yeni bir aşamaya girmiş ve 28 Şubat 2002 tarihinde Avrupa'nın Geleceği Konvansiyonu adı verilen bir oluşuma dönüşmüştür.³²⁵

21-22 Haziran 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Sevilla Zirvesi'nde de AB'nin kriz yönetimi operasyonlarını üstlenecek durumda olduğu teyit edilerek, Bosna-Hersek'de BM yerine 1 Ocak 2003'den itibaren AB'nin polis misyonunu üstlenmeye hazır olduğu belirtilmiştir.³²⁶

24-25 Ekim 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde, Laeken Zirvesi AB Konseyi kararları doğrultusunda, AB üyesi Olmayan NATO üyesi ülkelerin, AB'nin Acil Müdahale Gücüne katılımları konusundaki belirsizlik netliğe kavuşturulmuştur. AB Konseyi Sonuç Bildirgesi Ekinin ikinci paragrafında açıkça şu ifadeler yer almıştır: “AGSP'nin hiçbir koşulda ve krizde herhangi bir NATO müttefikine karşı kullanılmayacağı gibi, NATO askeri kriz yönetiminin de karşılıklı olarak, AB'ye ve üye ülkelerinden herhangi birine karşı eyleme geçemeyeceği” ilkesi benimsenmiştir.³²⁷

12-13 Aralık 2002'de gerçekleşen Kopenhag zirvesi sonucunda, bütün AB üye devletlerinin, ortak bir savunma politikasının çerçevesinin çizilmesi dahil olmak üzere Birliğin güvenliğine ilişkin tüm konuları kapsayacak ODGP'nin tanımlanması ve uygulanmasına bütünüyle katılacakları deklare edilmiştir.³²⁸

Kopenhag Zirvesi'nde AGSP'nin hiçbir koşulda ve krizde herhangi bir NATO müttefikine karşı kullanılmayacağı, buna karşılık NATO askeri kriz yönetiminin de AB'ye ve üye ülkelerinden herhangi birine karşı eyleme geçemeyeceği teyit edilmiştir.³²⁹

12 Aralık 2003 tarihinde ise AB üyesi Devletlerin Devlet ve Hükümet başkanları Roma'da OGSP Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanan “Avrupa Güvenlik Stratejisi” olarak tanımlanan bağlayıcı bir askeri stratejiyi kabul

³²⁵ Sanem Baykal, “Reform Antlaşması ve Getirdikleri: Kurumsal Yapı Çerçevesinde Genel Bir Değerlendirme”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 7, No. 1, (Güz 2007), s.47-48.

³²⁶ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 19.

³²⁷ Arıkan Harun, **a.g.e.**, s.383.

³²⁸ Kızıltan, *kaya*, **a.g.e.**, s.216.

³²⁹ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 138.

etmişlerdir. AB'nin kabul ettiği ilk güvenlik stratejisi olan bu belgede, Birliğe yönelik yeni küresel tehditler ve stratejik hedef şu şekilde saptanmıştır:

Terörizme karşı mücadele.

Kitle imha silahlarının yaygınlaştırılmasına karşı mücadele.

Örgütlü suçlara karşı mücadelenin bir aracı olarak “başarısız devletlere” yardım.³³⁰

Avrupa Güvenlik stratejisi, AB'nin güvenlik alanında küresel bir oyuncu olma amacını ortaya koymuştur. Solana, AB'nin dış politikasının genel hatlarını ortaya koyan bu stratejiyi Avrupa Birliği'nin stratejik kimliği olarak tanımlamıştır. Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB'nin güvenlikle ilgili düşüncelerinde önemli bir ilerleme sağlamıştır. AB'nin terörizm, kitle imha silahlarının yayılması ve bölgesel çatışmalar, çökmüş devletler, büyük boyutlu organize suçlar gibi bel temel tehdide karşı tetikte olan küresel aktörü olduğunu vurgulamıştır.³³¹

AGSP ile ilgili bir diğer önemli gelişmede Mayıs 2004'de gelişmiştir. 17 Mayıs 2004 tarihinde Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nde onaylanan ve 18 Haziran 2004 tarihinde kabul edilen “Temel Hedef 2010” ile AB ülkeleri, kendilerini 2010 yılına kadar Avrupa Birliği Antlaşması'nın kapsadığı kriz yönetimi operasyonlarının bütün çeşitlerini yapabilecek konuma getirme amacını ortaya koymuşlardır.³³²

AGSP'nin eksikliklerinin giderilmesi ve askeri kapasitesinin artırılması yolunda önemli bir adım olan Temel Hedef 2010'da “Avrupa Birliği bir küresel aktördür ve küresel güvenlik için sorumluluğunu paylaşmaya hazırdır” ifadesi ile AB'nin küresel bir rol oynama niyeti vurgulanmıştır. 2003 yılının Aralık ayında benimsenen Avrupa Güvenlik Stratejisi ile BM ile birlikte etkili çok taraflılığa dayalı

³³⁰ Barış Özdal, “Lizbon Reform Antlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na İlişkin Düzenlemelerin Analizi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 7, Yıl. 4, (Haziran 2008), s.139.

³³¹ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s.23

³³² Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s.23.

bir uluslararası düzeni destekleyecek bir rol oynama amacıyla olduğunun altı çizilmiştir.³³³

Bu plan 2010 yılına kadar AB'nin küresel çaptaki askeri müdahaleleri için silahlı gücün inşa edilmesini öngörmekte olup, bu görevi yerine getirecek birliklerin iki ayaklı olarak, Avrupa Müdahale Birlikleri ile bu birliklere bağlı 60.000 kişilik güç ve Avrupa Muharebe Grupları (European Battle Groups) adlı küçük savaş birliklerinden oluşturulmuştur.³³⁴

Acil Müdahale Gücü'nü yeni oluşumlar ile destekleme çalışmalarını hızlandırmak için AB Dışişleri Bakanları, Mayıs 2006'da Brüksel'de yapılan Genel İşler Konseyi'nde, ODGP kapsamında 2010 yılına kadar tamamlanması öngörülen askeri yetenekleri de belirlemişlerdir. Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya'nın birer birlik oluşturacakları Muharebe Grupları'nın Acil Müdahale Gücü'nden farklı olarak 15 gün içerisinde harekete geçebilmesi ve operasyon kararı verildikten en fazla 10 gün içinde konuşlanabilmesi amaçlanmıştır. 6 aylık bir rotasyon sistemi ile çalışacak bu Muharebe Grupları'nın en az ikisinin sayesinde anında konuşlandırılabilir olmasının, AB'nin kriz anında çabuk cevap verebilme yeteneğini artırması planlanmıştır.³³⁵

20 Kasım 2004'te Sivil Yetenekleri Geliştirme Konferansı'nda AB'nin Dışişleri Bakanları AGSP'nin Sivil Yönleri İçin Eylem Planı adı altındaki gelişmelerden mutluluk duyduklarını ve bir "sivil temel hedef" oluşturmayı kararlaştırmışlardır. Bu kapsamda 17 Aralık 2004 Brüksel Avrupa Konseyi tarafından onaylanan "Sivil Temel Hedefler 2008" ihtiyacı duyulan yetenekleri güçlendirmek için sağlam bir temel sağlayacak AB'nin sivil AGSP hedefini ortaya koymuştur. Polis, hukuk düzeni, sivil yönetim, sivil koruma, gözleme görevleri ve AB özel temsilcilerine yardım şeklinde altı öncelik alanı belirlenmiştir. AGSP'nin sivil kriz yönetimi operasyonları bağımsız olarak yapabildiği gibi ortak yada askeri operasyonlarla işbirliği içinde de yapılabilir.³³⁶

Amsterdam ve Nice Antlaşması sonrası dönemde yaşana gelişmeler Birliğin ortak savunma ve güvenlik için önemli derecede yol aldığını daha sıkı işbirliği ve tek

³³³ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s.23-24.

³³⁴ Özdal, a.g.e., s.140.

³³⁵ Özdal, a.g.e., s.140.

³³⁶ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s.24.

bir ses yaratma konusunda isteki ve azimli adımlar attığını göstermiştir. Bu gelişmelerin yanında Avrupa Anayasası girişimi ve Lizbon Antlaşması da AGSP için önemli gelişmelerin yaşandığı önemli virajlar olmuştur. AB Anayasası ve Lizbon Zirvesi'nin AGSP ile ilgili önemli gelişmeleri aşağıda anlatılmıştır.

2.1.11.4. AB ANAYASASI-LİZBON ANTLAŞMASI VE AGSP:

Ekim 2001 tarihli Avrupa Konseyi'nde kurumsal reformlara ilişkin çalışmalar yapacak bir “Avrupa Konvansiyonu”nun oluşturulması kararlaştırılmıştır. Konvansiyon'a üye devletlerin parlamento ve hükümet temsilcileri, Avrupa Parlamentosu üyeleri, Komisyon temsilcileri ve sivil toplum örgütlerinin katılması ve aday ülkelerin de Konvansiyon'a davet edilmesi öngörülmüştür. Konvansiyon çalışmaları arasında “AB Anayasası” ya da Anayasal Antlaşmanın hazırlanması önemli yer almıştır. Anayasal Antlaşma Taslağı hem Avrupa vatandaşlarını, Avrupa bütünleşmesine yaklaştırmak, AB'nin demokrasi açığı ve meşruiyet sorununa çözüm bulmak, hem Birliğin amaçları ve nihai şekli konusunda öngörülerde bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Aslında Anayasal Antlaşma Taslağı AB'ye içerik bakımından gerçek bir “anayasa” kazandırmamaktaydı. Söz konusu belge, adından da anlaşılacağı gibi, “uluslararası antlaşma” niteliğinde bir belgeydi.³³⁷

Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Konvansiyon, 2003'ün Ekim ayından 2004 yılının Mart ayına kadar sürmesi planlanan hükümetler arası konferansa hazırlık amacıyla taslak bir Anayasal Antlaşması hazırlama görevini üstlenmiş ve bu konudaki çalışmalarına 28 Şubat 2002 tarihinde başlamıştır. AB'ye üye ve aday ülkelerin hükümet ve parlamento temsilcileri ile Avrupa Parlamentosu ve Komisyonu temsilcilerinden oluşan Konvansiyon, Haziran 2003'te çalışmalarını tamamlayarak hazırladığı Anayasa taslağını 20-21 Haziran 2003 tarihlerinde gerçekleştirilen Selanik Avrupa Konseyi'nde AB devlet ve hükümet başkanlarına sunmuştur.³³⁸ Taslakta, Avrupa Birliği'nin temel belgeleri olan Roma, Maastricht, Nice Antlaşmalarında Birliğin amacı yetki alanları ve politikaları yeniden şekillendirilmiştir. Ne var ki;

³³⁷ Galym Zhussipbek, “2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB'nin Nitelikleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 8, No. 1, (2009), s.145.

³³⁸ Kızıltan, Kaya, **a.g.e.**, s.216-217.

Selanik Zirvesi'nde Taslak üzerinde uzlaşma sağlanamamış, ümitle ileride yapılması planlanan toplantılara ertelenmiştir.³³⁹

Selanik Zirvesi'nde mutabakata varılamaması üzerine Taslak Anayasa, Ekim 2003 başında Roma Zirvesi'nde daha sonra yine Ekim'de Brüksel Zirvesi'nde ele alınmıştır. Oylama sistemi başta olmak üzere pek çok konuda anlaşmazlık doğması yeni sistemin temsil güçlerini zayıflatacağını düşünen ve egemenliklerini büyüklerin eline teslim etmek istemeyen Polonya ve İspanya gibi devletler, Taslak Anayasa metnine karşı çıkmışlardır. İspanya ve Polonya, Nice Zirvesi'nde kararlaştırılan ve nüfus yoğunluğuna bağımlı kılınmayan oy sistemini savunması, kendilerine Birliğin büyük ülkeleri kadar oy hakkı tanıyan kuralların değiştirilmesine, değişikliklerin AB'nin dört büyük ülkesi Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'ya daha fazla kontrol gücü vereceği gerekçesiyle itiraz etmişlerdir. Taslak Anayasa, yılın son zirvesi olan 12-13 Aralık 2003 tarihlerinde tekrar ele alınmış, ancak zirveden sonuç alınamamış, sadece Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası'nda anlaşma gerçekleştirilebilmiştir.³⁴⁰

Taslak Anayasa'da ODGP konusundaki ve siyasi birliğe ilişkin önemli hususlar şunlardır:

-İngiltere'nin ısrarı üzerine hazırlan Taslak Anayasa metninde “federal” kelimesi çıkarılmış, yerine “her zaman olduğundan daha yakın bir şekilde birleşmiş” ifadesi ön söze konmuştur.

-İngiltere ve Fransa'nın baskısı sonucu, ODGP üye devletlerin tekeline bırakılmıştır (ulusal veto korunacaktır. ODGP konusunda üye devletler oybirliği ile karar alacaklardır).

-Taslağın kabulü ile savunma konusunda güçlendirilmiş işbirliği imkanı doğacaktır. ODGP'nin kademeli bir şekilde çerçevesi çizilerek, Avrupa Konseyi'nin oybirliği ile karar almasını takiben ortak savunma politikası oluşturulacaktır. Ortak savunma politikası oluşturuluncaya kadar, üye devletler istedikleri takdirde kendi aralarında karşılıklı savunma konusunda daha yakın bir işbirliği tesisi edebileceklerdir. Söz konusu işbirliğine dahil olan üye ülkelerin kendi topraklarında silahlı saldırıya

³³⁹ Erdoğan, a.g.e., s.349.

³⁴⁰ Kızıltan, Kaya, a.g.e., s.217.

maruz kalması halinde, işbirliğine dahil ülkeler imkanları dahilinde bu ülkeye yardım edeceklerdir.

-Üye devletlerin askeri kapasitelerini artırmalarına yardımcı olmak maksadıyla bir Avrupa Silah, Araştırma ve Askeri Kapasite Kurumu (European Armaments, Research and Military Capabilities Agency) kurulacaktır.

-Birliğin ODGP'ye idare edecek bir AB Dışişleri Bakanı pozisyonu oluşturulacaktır. AB Dışişleri Bakanı, AB Komisyonu üyesi olacak ve Komisyon Başkanı'nın onayı ile Avrupa Konseyi tarafından atanacaktır. AB Dışişleri Bakanı, görevini yerine getirirken, yeni oluşturulacak Avrupa Dış İlişkiler Servisi'nden yardım alacaktır.³⁴¹

17-18 Haziran 2004 tarihlerinde Brüksel'de yapılan Hükümetler arası Konferansında nihayet Anayasa Taslağı üzerinde uzlaşma sağlanabilmiştir. Sağlanan uzlaşmanın ardından AB devlet veya hükümet başkaları ve dışişleri bakanları, üzerinde Latince "Europae Rei Publicae Status" (Avrupa Cumhuriyeti Anayasası) yazılı kalemle "Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Taslağı" nı 29 Ekim 2004 tarihinde imzalamışlardır. Türkiye'nin yanında diğer iki aday ülke Romanya ve Bulgaristan'da metne imza koymuştur.³⁴²

Anayasa konusunda mutabakata varılmış olması, sınırlı bir coğrafi alanda ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla kurulan Avrupa Birliği'nin, daha geniş bir alanda Avrupa Birleşik Devletleri oluşturma yolunda aşmış olduğu bir eşik olmuştur. AB liderlerinin Anayasa konusunda varmış oldukları uzlaşma, kurumun yarım asrı aşan geçmişinde önemli bir dönüm noktası olarak kayıtlara geçmiştir.³⁴³

Bu gelişmenin ardından 28 Mayıs 2005 tarihinde Fransa'da ve 1 Haziran 2005 tarihinde Hollanda'da yapılan referandumlarda sonuçların olumsuz çıkması zerine AB Anayasası yürürlüğe girememiştir. AB Konseyi, AB Anayasası'nın yürürlüğe girememesine karşı 21-22 Haziran 2007 tarihlerinde Brüksel'de yapılan Zirve'nin Sonuç Bildirgesi ile AB'nin üzerine kurulu olduğu Antlaşmaları revize edecek bir hükümetler

³⁴¹ Kızıltan, Kaya, **a.g.e.**, s.217-218.

³⁴² Erdoğan, **a.g.e.**, s.349.

³⁴³ Erdoğan, **a.g.e.**, s.350.

arası konferans (HAK)'ın toplanması kararını almıştır. HAK'ın Birlik Anayasası'nın yerini alacak Reform Antlaşması üzerinde çalışmalar yapılmıştır.³⁴⁴Bu çalışmanın ardından Lizbon'da 19 Ekim 2007 Tarihinde üye devletler, Lizbon Antlaşması olarak da bilinen “Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşması'nın Değişiklik Yapılmasına İlişkin Taslak Antlaşması” metninde mutabık olmuşlardır. Lizbon Antlaşması 13 Aralık 2007 tarihinde Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanmıştır.³⁴⁵Lizbon Antlaşması Reform Antlaşması olarak adlandırılmaktadır.

Lizbon Antlaşması kurucu antlaşmaların yerine geçme amacı taşımamakta, onları tadil etmekte ve AB bakımından “anayasal” nitelik taşımamaktadır. Ayrıca Antlaşmada AB'nin marşı, arması ve bayrağı ile ilgili hükümler bulunmamaktadır. Sadece Nihai Senede ekli 52 Numaralı Bildiri'de “üye devletler, mavi arka plan üzerinde on iki altın yıldızlı çemberli bayrağın, marşın, sloganın, para birimi avronun, kendileri için AB'nde halklar topluluğu hissini ve ona bağlılıklarını simgelemeye devam edeceğini bildirir” denilmiştir. Lizbon Antlaşması'nın adını “Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma” (Treaty on the Functioning of European Union) olarak değiştirmiştir.³⁴⁶

Lizbon Antlaşması'nda Avrupa Konseyi Başkanı makamının oluşturulması ve AB'nin sütun yapısının kaldırılması öngörülmüştür. AB Dışişleri Bakanı makamı oluşturulmamakla birlikte, Birliğin farklı sütunlarına (AB'nin 1. sütunu olarak adlandırılan Avrupa Topluluğu ve 2. sütunu olarak adlandırılan ODGP) dahil olan diplomasi, güvenlik, ticaret, kalkınma, insani yardım gibi Birlik dış politikasının farklı boyutları arasındaki uyumluluğun sağlanarak AB'nin dış ilişkilerinde daha tutarlı politika izleyebilmesi için “Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi”nin (High Representative of the Union For Foreign Affairs and Security Policy), ODGP Yüksek Temsilcisi görevi ile birlikte Komisyon'un Dış İlişkilerinden sorumlu üyesi görevlerini üstlenmesi kabul edilmiştir.³⁴⁷

³⁴⁴ Demir, a.g.e., s.32.

³⁴⁵ Gerrard Quille, **The Lisbon Treaty and Its Implications For CFSP/ESDP**, Briefing Paper Security and Defence, Brussels, European Parliament, 4February 2008, s.3.

³⁴⁶ Zhussipbek, a.g.e., s.146.

³⁴⁷ Zhussipbek, a.g.e., s.146.

Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası'nın en önemli ayağı ve Avrupa Birliği'nin askeriye ve savunma alanlarını kapsayan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın adını “Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası” olarak değiştirmiştir. Antlaşmada OGSP görevleri olarak: Barış oluşturma ve çatışma sonrası istikrar sağlama dahil, ortak silahsızlandırma operasyonları, insani yardım görevleri ve kurtarma görevleri, askeri danışma ve destek görevleri, çatışmayı önleme ve barış koruma görevleri, kriz yönetiminde muharip güç kullanılmasını içeren görevler belirtilmiştir.³⁴⁸

Reform Antlaşması OGSP'nin ODGP'nin tamamlayıcı bir parçası olduğu, Birliğe sivil ve askeri varlıklardan oluşan operasyonel kapasite sağladığı, Birliğin bu varlıkları barış koruma, çatışma önleme ve BM Antlaşması prensiplerine uygun bir şekilde uluslararası güvenliği güçlendirme görevlerinde Birlik dışında kullanabileceği belirtilmiştir. Ayrıca ODGP'nin kademeli bir şekilde ortak Birlik savunma politikasının oluşturulmasını da kapsadığı, Avrupa Konseyi'nin oybirliği ile karar verdiği takdirde, ortak savunmaya döneceği kabul edilmiştir.³⁴⁹

Oybirliği ilkesi AB'nin güvenlik ve savunma işbirliğinin temel taşı olmaya devam etmiş, Nitelikli Çoğunluk Oylama ODGP için bazı durumlarda geçerli iken askeri veya savunmaya etkili kararlar söz konusu olduğunda, bunun dışında bırakılmıştır. Lizbon Antlaşması, aynı zamanda “ulusal güvenlik her üye devletin sorumluluğunda kalır” olduğunu belirlemektedir.³⁵⁰

AB'nin OGSP görevlerini üye devletlerin sağladığı olanaklarla yerine getireceği belirtilerek, ayrıca OGSP'nin uygulaması ve Konsey tarafından belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için üye devletlerin Birliğe askeri ve sivil yetenekleri hazır etmesi gerektiği öngörülerek, AB'nin kendine ait daimi askeri güçlerinin (Avrupa Ordusu) söz konusu olmadığı dolaylı bir şekilde belirtilmiştir.³⁵¹

³⁴⁸ “Lizbon Antlaşması Işığında Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikasının işleyişi”, <http://www.bilgesam.org/tr/images/documents/emine.pdf> (25 Aralık 2010), s.1.

³⁴⁹ Zhussipbek, a.g.e., s.147.

³⁵⁰ Christian Mölling, “ESDP After Lisbon: More Coherent and Capable?”, **Center For Security Studies, ETH Zurich**, Vol. 3, No. 28, (February 2008), s.1.

³⁵¹ Zhussipbek, a.g.e., s.147.

Reform Antlaşması'nda "herhangi bir üye devlet kendi sınırları dahilinde silahlı saldırıya maruz kalması durumunda, diğer üye devlet BM Antlaşması'nın 51. maddesinde düzenlenen "müşterek meşru müdafaa hakkı" uyarınca, kendi imkanları dahilinde tüm araçlarla yardımcı ve destek olmak yükümlülüğüne sahiptir" denilerek AB mevzuatında ilk defa bir "karşılıklı dayanışma maddesi" öngörülmüştür. Fakat "karşılıklı dayanışma maddesine", "bazı üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının özgül niteliklerine hanel getirmez" ve "bu alandaki yükümlülük ve işbirliği, halen kollektif savunmalarının temelini ve bunun uygulanma forumunu oluşturan NATO'ya üye devletlerin yükümlülükleri ile uyumlu olur" denilerek önemli yapısal sınırlılıklar getirmiştir.³⁵²

Lizbon Antlaşması'yla OGSP alanında "kalıcı yapısal işbirliği" olanağı öngörülerek, "güçlendirilmiş işbirliği" olanağının askeri ve güvenlikle ilgili konularda uygulanmasını kabul etmeyen Nice Antlaşması'na göre daha ileri bir durum hedeflenmiştir.³⁵³

Reform Antlaşması'nda "Birliğin Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, Komisyon Başkanı onayı ile nitelikli çoğunluk esasına göre Avrupa Konseyi tarafından atanır; Konsey'in yetkilendirdiği gibi ODGP ile OGSP'yi yürütmekle sorumlu olur; Dışişleri Konseyi'ne başkanlık eder; yaptığı öneriler ile söz konusu politikaların gelişmesine katkıda bulunur; Birliğin dış faaliyetlerinin tutarlılığını sağlar" denilmiştir. Ayrıca Yüksek Temsilcisi'nin Komisyon Başka Yardımcılarından birisi olması, kendisine tevdi edilen görevler kapsamında Komisyon'un dış ilişkilerinden ve Birliğin diğer dış faaliyetlerinin koordinasyonunda sorumlu olması, ODGP konularında Birliği dışta temsil etmesi ve Yüksek Temsilciye yardım etmesi için Avrupa Dış İlişkiler Servisi'nin (European External Action Service) kurulması öngörülmüştür.³⁵⁴

Lizbon Antlaşması'nda OGSP dışında AB ile ilgili diğer bazı konularda da yenilikler getirilmiştir. Bunlar:

-Konsey kararları için yeni çifte çoğunluk sistemi öngörülmüş.

³⁵² Zhussipbek, a.g.e., s.148.

³⁵³ Zhussipbek, a.g.e., s.148.

³⁵⁴ Zhussipbek, a.g.e., s.148.

-Nitelikli çoğunlukla alınan kararların sayısı göç, iltica, yabancıların dolaşımı, polis ve yargıda işbirliği gibi konular dahil edilerek artırılmıştır.

-Altı aylık dönüşümlü başkanlık sistemi yerine 2.5 yıllığına seçilecek ve AB Konseyi'ne başkanlık edecek sistem getirilmiş.

-Ortak karar usulü olağan yasama usulü olarak yasama işlemlerinde uygulanacak genel usul haline getirilmiştir.

-Avrupa Parlamentosu'nun ve ulusal parlamentoların karar-alma süreçlerine katılımı artırılmıştır.³⁵⁵

2.2. AGSP'NİN KURUMSAL YAPISI VE İŞLEYİŞİ:

2.2.1. SİYASİ VE GÜVENLİK KOMİTESİ:

AB'nin krizlere vereceği yanıtların belirlenmesinde ve izlenmesinde merkezi bir role sahip olan ve ODGP ile AGSP'de çok önemli bir unsur olan Siyasi ve Güvenlik Komitesi (SGK), üye devletlerin daimi temsilcilikleri çerçevesindeki üst düzey yönetici büyükelçi düzeyindeki ulusal temsilcilerden oluşur. Komisyon'unda bir temsilci kanalıyla çalışmalarına katkı sağladığı SGK, 22 Ocak 2001 tarihli Konsey kararıyla kurulmuştur.³⁵⁶

SGK, ortak dış ve güvenlik politikası alanına giren uluslararası olayları takip etmek ve "görüşleri" hazırlayarak politikaların belirlenmesinde Konsey'e yardım etmekle yükümlüdür. Bunu ya Konsey'i talebi ya da kendi inisiyatifi ile gerçekleştirir. Üzerinde anlaşılan politikaların uygulanmasını takip etmek de görevleri arasındadır. SGK, ODGP ile ilgili konularda, diğer Konsey Komitelerine ve ODGP alanında çalışan çalışma gruplarına yönlendirici ilkeler sunmak zorundadır. Bu durum, SGK'nın bir bakıma mevcut diğer Konsey Çalışma Gruplarına göre hiyerarşide daha yukarıda olduğunu göstermektedir. Söz konusu Çalışma Grupları genelde coğrafi düzeyde veya konu olarak ayrılmıştır. Örneğin Orta Avrupa Çalışma Grubu, Orta Avrupa ile ilişkilerle

³⁵⁵ Akçay, Argun, Akman, **a.g.e.**, s.124-125.

³⁵⁶ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 15.

ilgilidir. Genişleme Çalışma Grubu müzakerelere başlamış aday ülkelerin, AB'ye üyelikleri ile ilgili tüm müzakere işleri ile uğraşmaktadır.³⁵⁷

ODGP'nin yeni askeri boyutunun merkezini oluşturan SGK'ya doğrudan Konsey Genel Sekreteri/ODGP Yüksek Temsilcisi başkanlık etmektedir. Askeri kriz yönetimi operasyonlarında SGK, Konsey'in yetkisi altında, operasyonun siyasi kontrolünü yapmakta ve stratejik yönünü belirlemektedir. Bu amaçla, etkin ve hızlı karar alma süreci için uygun prosedürlerin kabul edilmesi gerekmektedir. SGK yönlendirici ilkeleri de Avrupa Birliği Askeri Komitesi'ne gönderir.³⁵⁸

Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Avrupa Birliği Askeri Komitesi ile ilişkisinde de üst konumdadır. SGK, Avrupa Birliği Askeri Komitesi'ne yönlendirici ilkeleri gönderir ve onun görüşlerini ve tavsiyelerini alır. Avrupa Birliği Askeri Komitesi'nin Başkanı, Avrupa Birliği Askeri Personeli ile de irtibat halindedir ve gerekli olduğunda Siyasi ve Güvenlik Komitesi toplantılarına da katılmaktadır. ODGP ile ilgili tartışmalarda farklı Komiteler arasında arabulucu olarak çalışan Siyasi ve Güvenlik Komitesi bu tartışmaları koordine eder, izler ve kontrol eder.³⁵⁹

Bakanlar Konseyi kurumsal yapısının bir parçası olan Siyasi Güvenlik Komitesi'nin idari düzeydeki bel kemiğini Konsey Sekreterliğinin bünyesinde bulunan Durum Merkezi temsil etmektedir. Lizbon Antlaşması Nihai Senede ekli madde 9/C hakkında bildiriye göre, Siyasi Güvenlik Komitesi'nin Başkanlığı, Yüksel Temsilcisi'nin bir temsilcisi tarafından yürütülür. Siyasi Güvenlik Komitesi kriz durumlarında AB tutumunun belirlenmesinde ve gelişmelerin izlenmesinde merkezi rol oynamakta ve kriz yönetimi operasyonlarının siyasi kontrolü ve stratejik idaresinden sorumludur. Ancak Siyasi Güvenlik Komitesi, AB politikası üzerinde marjinal yetkiye sahip, zira kararların alınmasında değil, ancak şekillendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Diğer yandan üye devletlerin AB'deki büyükelçilerinden oluşan Daimi Temsilciler Komitesi (COROPER) ODGP alanında hala kilit konumdadır (COROPER, Bakanlar Konseyi çalışmalarının hazırlanmasından sorumludur.). Böylelikle, her bir üye

³⁵⁷ Michael Rupp, **Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu**, 1. Basım, Hürrem Cansevdi (Ed.), İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2002, s.31.

³⁵⁸ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s. 15.

³⁵⁹ Rupp, a.g.e., s.31.

devlet AB’de büyükelçi düzeyinde yetki farklılıkları her zaman açık şekilde belirlenmemiş iki farklı delegasyona sahip bulunmaktadır.³⁶⁰

2.2.2. AVRUPA BİRLİĞİ ASKERİ KOMİTESİ:

AB Askeri Komitesi (EU Military Committee) çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi alanlarında üye devletler arasında askeri danışma ve işbirliği sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir forum niteliğindedir. AB Askeri Komitesi operasyon sırasında Operasyon Komutanı faaliyetlerini denetleme yetkisine sahip bulunmaktadır. Üye devletler savunma alanındaki en üst görevlilerden ya da onların temsilcilerinden oluşan AB Askeri Komitesi, AB Askeri Personeli’nin çalışmalarını yönlendirmekte ve Siyasi Güvenlik Komitesi’ne askeri konularda tavsiyelerini iletmekte ve önerilerde bulunmaktadır.³⁶¹

2.2.3. AVRUPA BİRLİĞİ ASKERİ PERSONELİ:

Konsey Genel Sekreterliğinin nezdinde görevlendirilen üye devletlerin askeri uzmanlarından oluşan Avrupa Birliği Askeri Personeli doğrudan doğruya Yüksek Temsilciye bağlıdır. Avrupa Birliği Askeri Personeli’nin görevi, ulusal ve çokuluslu Avrupa güçlerinin belirlenmesi dahil, kriz yönetimi operasyonları için erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlama sağlamak ve yardım etiği Askeri Komite tarafından verilen talimatlara göre politikaları ve kararları uygulamaktadır.³⁶²

22 Ocak 2001 tarihli Konsey kararı ile kurulan bu organda Konsey yapısı içindedir ve AGSP’ye AB öncülüğündeki askeri kriz yönetimi operasyonlarının uygulanması da dahil olmak üzere askeri uzmanlık ve destek sağlar: Potansiyel krizleri izler; NATO ile daimi ilişkiler kurar; terörizmle savaş ve AGSP’nin askeri yönlerine katkı yapar; AB’nin kriz yönetimi prosedürlerinin askeri yönlerini değerlendirir.³⁶³

AB Askeri Komitesi ve AB Askeri Personeli ile ilgili hükümler, özellikle NATO’ya üye olmayan bazı AB ülkelerinin isteksizliği nedeniyle Nice Antlaşması’na dahil edilmemiştir. Dolayısıyla bu iki organ SGK’dan farklı olarak antlaşma temelli

³⁶⁰ Zhussipbek, **a.g.e.**, s.150.

³⁶¹ Zhussipbek, **a.g.e.**, s.150-151.

³⁶² Efe, *AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 17.

³⁶³ Efe, *AB’nin ‘Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’ Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 17.

kurumlar niteliğinde değildir. AB Askeri Komitesi ve AB Askeri Personeli ile ilgili hükümler Aralık 2007 tarihli Lizbon Antlaşması'na da konulmamıştır.³⁶⁴

2.2.4. AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ:

Avrupa Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü, 20 Temmuz 2001'deki Konsey'in Ortak Eylemine dayanarak 1 Ocak 2002'de kurulmuştur. Amacı, ortak bir Avrupa kültürü oluşturmak olan Enstitü, herhangi bir ulusal çıkarı savunmaz, temsil etmez, tam bir entelektüel bağımsızlık içerisinde çalışır.³⁶⁵

ODGP ve özellikle AGSP'nin uygulanmasında yardımcı olması amacıyla kurulan Enstitü'nün verdiği seminerler, Birliğin analitik kapasitesini genişletmeye ve derinleştirmeye yöneliktir. İlgili alanlarda akademik araştırma ve analizler yaparak, AGSP'nin de içinde bulunduğu OGSP'ye katkı yapan Enstitü kendi inisiyatifi ile ya da talep üzerine ilgili AB organları için raporlar, notlar ve çalışma dokümanları hazırlamaktadır.³⁶⁶

2.2.5. AVRUPA BİRLİĞİ UYDU MERKEZİ:

İspanya'da Torrejon'da altyapısı BAB tarafından kurulan Batı Avrupa Birliği Uydu Merkezi'nin 2002 yılında AB bünyesi içine alınmasıyla oluşturulan Avrupa Birliği Uydu Merkezi (European Union Satallite Center-EUSC)'nin temel görevi, ODGP kapsamında AB karar alma mekanizmasını desteklemektir. Özellikle AGSP konusunda çatışma önleme, barış yapmaya destek, insanların sebep olduğu felaketler ya da doğal afetlerle etkili insani yardım yapılması konularında uzaydan bilgiler toplayarak önemli bir görev üstlenmektedir.³⁶⁷

2.2.6. AVRUPA SAVUNMA AJANSI:

Haziran 2003 tarihli Selanik Avrupa Konseyi'nde ve 2010 Temel Hedef'i çerçevesinde kurulması öngörülen Avrupa Savunma Ajansı (ASA), Konsey'in Temmuz 2004 tarihli Ortak Eylemi ile kurulmuştur. Konsey'in yetkisi altında bulunan ASA'nın

³⁶⁴ Zhussipbek, **a.g.e.**, s.151.

³⁶⁵ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 17.

³⁶⁶ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 17-18.

³⁶⁷ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 18.

ODGP ile AGSP'yi desteklemesi ve AB üyelerinin kriz yönetimi alanında savunma yeteneklerini geliştirmesi, AB üyeleri arasında silahlanma alanında işbirliği sağlanması ve ilerletmesi, Avrupa savunma endüstrisi ve teknolojisinin temellerini güçlendirmesi, rekabet gücü yüksek Avrupa askeri ürünler pazarını oluşturması, Avrupa askeri AR-GE ve teknolojisini güçlendirmesi öngörülmüştür.³⁶⁸

2.2.7. SİVİL KRİZ YÖNETİM KOMİTESİ:

Mayıs 2000 yılında üye devlet temsilcilerinden, Komisyon ve Konsey Sekreterliğinden oluşan Sivil Kriz Yönetim Komitesi (CIVCOM) kurulmuştur. Görüş ve tavsiyelerini SGK'ye ileten CIVCOM, AGSP alanında danışma nitelikli rol oynamaktadır.³⁶⁹

2.3. AGSP'NİN GELİŞİMDEKİ AŞAMALAR:

AGSP 1999 yılından itibaren gelişim sürecinde değişik aşamalar kaydetmişti. AGSP, Petersberg Görevleri ile tamamen dış müdahaleler üzerinde yoğunlaşmıştı. 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrası AB, dış müdahale ile iç sınırları koruma arasındaki ayrımı kaldırmaya başlamış ve AB vatandaşlarını koruma görevini de AGSP kapsamına almaya başlamıştır. 2004 yılından itibaren AB vatandaşlarının AGSP kapsamına katılarak, yeni gelişim aşamasında geçmiştir.

11 Eylül saldırıları AB ülkelerine dış güvenlik yanında iç güvenliğin önemini gösteren bir gelişme olmuştur. 11 Eylül saldırılarının akabinde, 21 Eylül 2001'deki AB Olağanüstü Bürüksel Zirvesi'nde, 11 Eylül tarihinde ABD'ye yapılan saldırıyla ilgili olarak; terörizmin dünya ve Avrupa için çok ciddi bir tehlike olduğu ve buna karşı mücadelenin AB'nin öncelikli hedefi olduğu belirtilmiştir. Zirvede terörizmle mücadelede ve suçluların adalete teslim edilmesine yönelik süreçte ABD ile dayanışma ve işbirliği yönünde karar alan AB, BM gözetiminde terörizme karşı geniş global koalisyon çağrısında bulunmuştur. Zirvede bir "AB Terörizmle Mücadele" politikasını üye ülkeler arasında benimsemiştir ve bu doğrultuda istihbarat birimleri arasında işbirliği, BM ve diğer uluslararası kuruluşlar bünyesindeki terörizmle mücadele ile ilgili sözleşmelerin hızlı bir şekilde uygulanması ve terörizme finansal desteğe son verilmesi

³⁶⁸ Zhussipbek, a.g.e., s.151.

³⁶⁹ Zhussipbek, a.g.e., s.151.

konusunda gerekli hukuki ve mali eylem planının uygulamaya konulması gibi kararlar alınmıştır.³⁷⁰ 11 Ekim 2001’de AB Komisyonu uluslararası terörün mali kaynakları konusunda ortak tutum almasını önermiş, 13 Haziran 2002 tarihli Terörizmle Mücadele Çerçeve Kararı’nı almışlardır.³⁷¹ AB liderleri, 11 Eylül saldırıları sonrası ortaya çıkan terörizmle mücadele için terörizme karşı koyma ihtiyaçlarının geliştirilmesine karar vermişlerdir.³⁷²

Terörizm tehdidi, Avrupalı ülkelerin ulusal ve uluslararası güvenlik konularına ilgilerini artırmış ve oluşturmakta oldukları “Avrupa güvenlik kültüründe” başkalarından soyutlanmış “Avrupa kalesi” yaklaşımın gözden geçirmesi gerektiğini göstermiştir. Bu bağlamda, Helsinki Temel Hedefi’nin XXI. yüzyılın stratejik taleplerine cevap vermesinin oldukça zor olduğu belirtilmiştir. 2002 Sevilla Avrupa Konseyi’nde uluslararası terörizmle mücadelede AB’ye düşen rolün onaylanması, Aralık 2003’te AGS’nin onaylanması, AGSP’nin dış krizlerle mücadele etme aşamasından AB vatandaşlarını koruma aşamasına geçiş konusunda en önemli kilometre taşlarını oluşturan gelişmeler olmuştur.³⁷³

11 Mart 2004 tarihli Madrid saldırıları da dış müdahale yanında AB vatandaşlarını korumaya yönelik iç güvenlik konusunda da önemli gelişmelerden birisi olmuştur. Madrid saldırıları sonrası AB liderlerinin üye devletlerden birisine terör saldırısı yapıldığı durumda diğer üye ülkelerin askeri olanaklarda dahil her türlü yardımı yapmayı gerektiren bir ‘dayanışma’ maddesini onaylamışlardır.³⁷⁴ Yine Madrid saldırıları sonrası 25 Mart 2004 Deklarasyonu yayımlanmış, konunun dış politika ve diplomatik boyutuna özel önem verilmiş, terörizm konusunun iç güvenlik dışında, ODGP’nin de önemli bir parçası olduğu vurgulanmış ve terörün nedenlerini yerel ve küresel boyutta ortadan kaldırmak için çalışmaların yürütüleceği duyurulmuştur. Birlik

³⁷⁰ Serhan Yalçiner, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl. 2, Sayı. 4, (Güz 2006), s.15.

³⁷¹ Umut Kedikli, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 2, No. 7, (2006), s.68.

³⁷² Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.485.

³⁷³ Zhussipbek, **a.g.e.**, s.155.

³⁷⁴ Zhussipbek, **a.g.e.**, s.155.

dışındaki ülkelerle terörizmi engelleyebilmek için her türlü işbirliğine gidileceği belirtilmiştir.³⁷⁵

Bunun dışında ABD'nin 2001 sonrasında kabul ettiği Ulusal Stratejisi, Irak'taki durum, AB'nin doğuya genişlemesi, Anayasal Antlaşma taslağının hazırlanması gibi faktörlerde AGSP'nin yeni aşamalar kaydetmesinde etkili olmuştur.³⁷⁶

2.4. ODGP'NİN AMAÇLARI:

Maastricht Antlaşması'nın Başlık V'nin altında 18-25 arasında düzenlenen ODGP, bu antlaşmanın 11. maddesinde hedefleri şöyle sıralamıştır: Birliğin ortak değerlerinin, temel çıkarlarının ve bağımsızlığının her bakımdan pekiştirilmesi, BM Antlaşması İlkelerinin yanı sıra Helsinki Sonuç Belgesi İlkeleri ile Paris Şartı hedeflerine uygun olarak barışın korunması ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi ve sağlanmasınıdır. Maastricht Antlaşması'nın 112. maddesinde üye devletler; “aktif olarak ve itaat ruhuyla herhangi bir çekince olmaksızın ve karşılıklı dayanışma halinde” ODGP'yi destekleyecek ve AB çıkarlarına aykırı veya uluslararası ilişkilerde tutarlı bir güç etkinliğini yaralayacak herhangi bir eylemden kaçınacaklarını belirtmişlerdir. Amsterdam Antlaşması'nda “AB'nin dünya çapındaki sorunlara daha güçlü tepki vermesi” Birliğin hedefleri arasında sayılmıştır. Avrupa Bütünleşmesinin merkez ayağı barış ve uzlaşmadır. Varşova Paktı'nın çökmesi, Almanya'nın birleşmesi, SSCB'nin dağılması üzerine milliyetçilik akımlarının canlanması, Yugoslavya'daki iç savaş ve bölünme AB üye devletlerin siyasi işbirliği konusunda ciddi adımlar atmasını sağlamıştır. Bu gelişmeler ODGP'nin temellerini oluşturmuştur.³⁷⁷

2.5. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ODGP'NİN ARAÇLARI:

AB'nin ODGP araçları, ortak kararlar, ortak eylemler, ortak tutumlar, ortak stratejiler ve uluslararası antlaşmalardır. ODGP'nin bu beş aracının amacı, üye devletler

³⁷⁵ Şevket Ovalı, “AB'nin Terörizmle mücadele politikasındaki dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid Saldırılarının Etkileri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 5, No. 3, (Bahar 2006), s.99.

³⁷⁶ Zhussipbek, *a.g.e.*, s.155.

³⁷⁷ Caşın, Özgöker, Çolak, *a.g.e.*, s.378-379.

arasında mümkün olabilen işbirliğini geliştirmek ve mevcut politikadaki iradenin izin verdiği ölçüde AB'yi çok daha birleşik hale getirmektir.³⁷⁸

2.5.1. ORTAK KARARLAR:

Maastricht Antlaşması'nda “ortak karar alma prosedürü yöntemi” getirilmeden önce “işbirliği prosedürü” yasamanın katılımını sağlamaktaydı. İşbirliği prosedürü günümüzde çok sınırlı alanlarda kullanılmaktadır. Topluluk tüzükleri, direktifler ve diğer enstrümanlar ortak karar alma prosedürüyle Parlamento ve Konsey tarafından ortaklaşa çıkarılır. ODGP'de ortak kararlarla uygulanan yöntemin hükümetler arası olmasından dolayı, dış ekonomik ilişkilere uygulanan yöntemden farklıdır. Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları ve Bakanlar Konseyi ODGP üzerinde genel bir denetim yetkisine sahiptir. Ortak eylemlerin yerine getirilmesi ile ilgili bazı kararlar hariç tüm Konsey kararları ODGP için oybirliği ile alınır. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu tüm tartışmalara katılır ve teklifte bulunabilir. AP'ye düzenli bir şekilde danışılır. Ancak doğrudan bu konu ile ilgili yetkisi bulunmamaktadır. Ortak eylem kararının oybirliği ile çıkması AB'de ODGP'nin hızlı çalışmasını engellemektedir.³⁷⁹

2.5.2. ORTAK EYLEMLER:

Ortak eylemler, Bakanlar Konseyi tarafından saptanır. Bunlar genellikle, Avrupa Birliği'nin müdahalesini gerektirecek spesifik durumlarla ilgilidir. Amacı, kapsamı, süresi ve uygulama için Avrupa Birliği emrine verilen araçların nitelik ve miktarı önceden belirlenmektedir. Ortak eylemin konusuyla ilgili konjonktürel bir değişikliğin olması durumunda, Konsey söz konusu eylemin temel ilke ve hedeflerini gözden geçirerek gerekli kararları alır. Konsey kararı olmadığı sürece ortak eylem geçerlidir. Konsey ortak eylemlerin etkin bir biçimde uygulanabilmesi amacıyla Komisyon'dan ortak dış politika ve güvenlik politikasına ilişkin öneriler geliştirmesini talep edebilir. Ortak eylem çerçevesinde planlanan ulusal düzeydeki yaklaşım ve önlemler Konsey'de yapılacak oylama için önceden bildirilmek durumundadır. Konsey

³⁷⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.382.

³⁷⁹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.382-383.

kararlarının doğrudan üye ülkelerde uygulanması şeklindeki önlemlerin bildirilme zorunluluğu yoktur.³⁸⁰

2.5.3. ORTAK TUTUM:

Belli bir bölgeye veya konuya ilişkin herhangi bir sorun hakkında Avrupa Birliği'nin yaklaşımını göstermek üzere Bakanlar Konseyi tarafından belirlenir. Üye devletler, ulusal politikalarının ortak tutum ile uyumlu olmalarını sağlarlar. Avrupa Birliği'nin dış politika ve güvenlik politikası konularında aynı amaca yönelik uyumlu davranışlarla etkili olması için, bu alandaki her önemli konuda Konsey üyeleri arasında görüşme ve oylama yapılır.³⁸¹

2.5.4. ORTAK BEYANLAR:

Avrupa Birliği, uluslararası gelişmeler konusunda ortak beyanlarda bulunmaktadır. Birlik, böyle beyanlarla siyasi olayları etkileyebilmek için, siyasi ve ekonomik ağırlığını kullanabilir. Birlik belli ülkelerdeki siyasi gelişmeleri, insan haklarını korumaya veya o anki çatışmalar konusunda kendi tepkilerini ortak beyanlarla ifade eder.³⁸²

2.5.5. ORTAK STRATEJİLER:

Maastricht Antlaşması'nın ODGP araçlarına, Amsterdam Antlaşması'yla "ortak stratejiler" de eklenmiş durumdadır. Ortak stratejilerin özellikleri: Üye ülkelerin önemli ortak ve menfaatleri bulunduğu alanlarda ortaya konması, üye devletlerin ve Birliğin eline verilecek hedeflerin, sürenin ve araçların belirlenmesi işlevini görmesidir. Konsey'in tavsiyesi üzerine AB Konseyi tarafından ortak stratejiler kararlaştırılır. Her strateji amaçlarını, süresini ve Birliğe üye devletlerin temin edecekleri kaynakları belirtir. Konsey bu stratejileri özellikle ortak eylemler ve ortak pozisyonlar kabul ederek uygular. Ortak eylem ve ortak tutumlar, nitelikli çoğunluk yöntemiyle kabul edilir. Askeri ve savunmaya ilişkin konularda kararlar daima oybirliğiyle alınır. Bir Konsey üyesi önemli ulusal politik nedenlerle böyle bir karara karşı çıkmak isterse, Bakanlar

³⁸⁰ Canbolat, **a.g.e.**, s.244.

³⁸¹ Canbolat, **a.g.e.**, s.244.

³⁸² Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.384.

Konseyi Avrupa Birliği Konseyi'ne başvurabilir. AB Konseyi konuyu oybirliği ile temelden çözer. Bugüne kadar Komisyon'un benimsediği stratejilerden üçü Ukrayna, Akdeniz ve Rusya'dır.³⁸³

1 Aralık 1997'de yürürlüğe giren Avrupa Birliği ile Rusya Federasyonu arasındaki ortak strateji çerçevesinde bir Ortaklık ve İşbirliği Sözleşmesi imzalanmıştır. AB Devlet/hükümet Başkanları Konseyi (DHBK), Rusya ile Ortak Stratejisi'nin amaçları şöyle belirtilmiştir:

-Rusya'da demokrasi ile hukuk devletinin sağlamlaştırılması ve devlet kurumlarının güçlendirilmesi.

-Rusya'nın ortak bir Avrupa ekonomik ve sosyal alanına dahil edilmesi.

-Avrupa'da istikrar ve güvenliğin güçlendirilmesine yönelik geniş kapsamlı işbirliği.

-Avrupa'da yaşamı tehdit eden çevre sorunları, enerji kaynaklarının kullanım ve işletiminin iyileştirilmesi, nükleer güvenlik ve örgütlü suçlar konusunda işbirliği.³⁸⁴

1 Mart 1998'de yürürlüğe giren Avrupa Birliği ile Ukrayna arasında imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Sözleşmesi ile DHBK, ortak stratejiyi şu amaçlarla kabul etmiştir:

-Ukrayna'da demokratik ve ekonomik geçiş sürecinin desteklemek.

-İstikrar ve güvenliği koruyarak, Avrupa kıtasında ortak tehditleri bertaraf etmek.

-AB genişleme bağlamında Avrupa Birliği ile Ukrayna arasında işbirliğinin iyileştirilmesine destek vermek.³⁸⁵

Ortak strateji, Avrupa-Akdeniz alanı için Ortak Strateji ülkeleri ve Libya'yı kapsamaktadır. Amaçları, genel olarak Barselona Bildirisi ile açıklanan hedeflerin gerçekleştirilmesine yöneliktir.³⁸⁶

³⁸³ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.385.

³⁸⁴ Canbolat, **a.g.e.**, s.245.

³⁸⁵ Canbolat, **a.g.e.**, s.246.

Konunun daha iyi anlaşılması için Barselona Bildirisinden kısaca bahsetmek gerekirse, 27-28 Kasım 1995 tarihinde Barselona’da gerçekleştirilen AB ve Akdeniz Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı’nda, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı olarak adlandırılan iki taraflı ve çok taraflı veya bölgesel işbirliğini kapsayan bir “ortaklık” süreci başlatılmıştır. AB ve Akdeniz ülkeleri kapsamında Akdeniz ortağı 12 ülkenin dışişleri bakanlarının bir araya gelmesiyle bölgenin iktisadi mali işbirliği, refah, barış ve güvenliğine yönelik hususları içeren “Barselona Bildirgesi” kabul edilmiştir. Barselona sürecinde yer alan Güney ve Doğu Akdeniz’de bulunan 12 Akdeniz ortağı, Cezayir, Fas, Tunus, Mısır, İsrail, Ürdün, Filistin, Lübnan, Suriye, Türkiye, Güney Kıbrıs ve Malta, Barselona Bildirgesini imzalamışlardır. İnsan hakları ve demokrasiye dayalı ilkeler çerçevesinde ortak bir Avrupa-Akdeniz barış ve istikrar alanının oluşturulması, AB ve Akdeniz ortaklığı, serbest ticaretin kademeli olarak sağlanması, yoksulluğun azaltılması, ekonomik sorunların çözümü, mali destek, göç, terörizm, kaçakçılık, yabancı düşmanlığı, yolsuzlukla mücadele, sosyal, kültürel işbirliği gibi amaçları kapsamaktadır.³⁸⁷

2.6. AGSP’NİN EKSİKLİKLERİ:

AGSP’nin hem siyasi hem de askeri açıdan bazı eksiklikleri bulunmaktadır. AGSP’nin ortaya koyuluş biçimi hala güvensiz ve istikrarsız politika yaklaşımının bazı izlerini taşımaktadır. Politikanın gelişimi, Antlaşmalarda ciddi bir anayasal tanım üzerine inşa edilmemiştir ve Antlaşmalar bir ortak güvenlik politikasının kurumsal olarak nasıl işleyeceği konusunda belirsizdir. Yapılan antlaşmalar yerine, ASİ’nin ilk aşamalarında olduğu gibi Başkanlık raporlarından oluşturulmuştur. Ayrıca askeri yetenek ve NATO ile ilişkiler sorunu da öne çıkan iki net olmayan konudur.³⁸⁸

ODGP’nin işleyişinde Birlik açısından önem arz eden noktalardan biri olan, AB yetkilerinin kapsamına giren dış ilişkiler girişimleri ile bütünlük sağlama sorunudur. AB bir yandan dış ilişkilerini hükümetler arası ilişkiler boyutunu Birlik mekanizmaları içerisinde yürütmekte, bu da çift boyutlu bir çelişki yaratmaktadır. ODP’nin işleyişi

³⁸⁶ Canbolat, a.g.e., s.246.

³⁸⁷ Narin Güler, “Barselona Süreci& Akdeniz İçin Birlik”, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/271E2928-83D9-49BD-AB01-4D1CF9767A75/15819/Barselona.pdf> (28 Aralık 2010), s.5-6.

³⁸⁸ Rupp, a.g.e., s.38.

ile Birlik içindeki karar alma mekanizmaları ve kurumlarının rolleri arasında kopukluk ortaya çıkarken, uluslararası siyasal ve ekonomik konular aynı bütünün bir parçası olarak ele alınmayı gerektirmektedir.³⁸⁹

Bir başka konuda dış politikanın koordinasyonu ile ilgilidir. Büyük Avrupa ülkeleri genellikle tek başlarına hareket ediyormuş görünmeyi sürdürmekte, daha küçük ülkeler de işi AB'ye atmakla birlikte, AB'nin bu yeni sorumlulukları üstlenmesi için gereken kaynakları sağlamamaktadır. Bir diğer meselede üyelerin çoğu Washington ve diğer önemli başkentlerde kendi özel ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmektedirler. Bunun sonucu olarak tutum toplu etkilerini azaltmakta ve diğer tarafın “böl ve yönet” yaklaşımı benimsemesine davetiye çıkartmaktadır.³⁹⁰

Askeri yetenek ve NATO ile ilişkiler sorunu da AGSP'nin eksiklikleri arasında içerisinde yer almaktadır. Kosova savaşı, ABD ile Avrupa arasında askeri-teknolojik mesafeyi ortaya koymuştur. Hava saldırılarının %80'i Amerikan uçakları, istihbarat faaliyetlerinin %90'ı Amerikan uyduları aracılığıyla sağlanması, Avrupalıların birliklerinin %2'sini acilen sevk etmekte bile zorlanması, AB'nin imkanlarının ne kadar yetersiz olduğunu göstermiştir. Birliklerin konuşlandırılabilmesi, sürdürülebilirlik, etkin müdahale en büyük eksiklikler olarak göze çarpmaktadır. Komuta kontrol, iletişim, bilgisayarla, istihbarat, keşif ve gözetleme gibi modern savaş teçhizatları Birlik ülkelerinde olmasına rağmen, AGSP çatısı altında bulunmaması da önemli eksikliklerden birisidir.³⁹¹ Aralık 2001 Laeken Avrupa Konseyi'nde AB, kendisinin askeri operasyonları gerçekleştirebilecek kapasitede olduğunu açıklayarak çok tartışılan bir adım atmış bulunmaktadır. Tabi bunu bazı açıklamalar getirerek yapmıştır. Kapasitesi ve kamuoyu beklentisi arasında bir boşluk yaratmamak için, Sonuç Bildirgesi'nde “AB, şu anda bazı kriz yönetimi operasyonlarını yürütebilir” denilmiştir. Bu açıklama aslında, askeri kapasitenin hala iyileştirilmesine hala gerek olduğunu ortaya koymaktadır.³⁹²

³⁸⁹ Kızıltan, Kaya, **a.g.e.**, s.218.

³⁹⁰ Celalettin Yavuz, “Avrupa Birliği'nin Güvenliği ve Türkiye”, <http://www.turksam.org/tr/a1880.html> (02 Ocak 2011).

³⁹¹ Efe, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, **a.g.e.**, s. 21.

³⁹² Rupp, **a.g.e.**, s.38.

Bir diğerk önemli eksiklikte NATO’da bulunan SHAPE adlı kurumda toplanan askeri stratejik planlama yeteneğinin AGSP’de bulunmamasıdır.³⁹³

AGSP oluşum sürecinde AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyesi ülkeler ve AB’ye aday Avrupalı ülkelerin, NATO üyesi ülkeler ve AB’ye aday Avrupalı ülkelerin, AGSP içerisinde nasıl yer alacağı olmuştur. AB ülkelerinin birçoğunun askeri gücün yeterli olmaması dolayısıyla AGSP bünyesinde NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmak istemesiyle bir sorun yaratılmasına neden olmuştur.³⁹⁴ AB’nin krizlere müdahale gibi özellikle askeri ve lojistik konularındaki yetersizlikleri, “bu imkanlar NATO’da varken ve NATO’ya üye birçok AB üyesi devlet üye iken bu imkanlara sahip olmak için zaman ve para harcanmasına gerek var mıdır?” sorusunu akla getirmektedir. AB tüm bu maddi temellere sahip olmadığı sürece, ABD’nin bir çatışmaya veya farklı jeostratejik çıkar değerlendirmesi sebebiyle AB için öncelik taşıyan bir operasyona katılmak istemediği zaman, AB’nin NATO’nun elindeki imkanları kullanabilmesi bazı antlaşmaların yapılmasına bağlıdır. Bu antlaşmaların yapılmasında iki kilit nokta vardır: Birliğin operasyonel anlamdaki ve karar alma sürecindeki özerkliği ve genellikle güvenceli imkan ve kabiliyetlerinin kullanılabilmesinde, güvenceli erişim, AB’nin NATO imkan ve kabiliyetlerinden NATO’ya danışmadan yararlanma beklentisi olduğu anlamına gelir ki, bu AB üyesi olmayan NATO üyesi Türkiye ve Norveç gibi ülkeler için sorun yaratmaktadır.³⁹⁵

³⁹³ Rupp, **a.g.e.**, s.38.

³⁹⁴ Sesli, **a.g.e.**

³⁹⁵ Kızıltan, Kaya, **a.g.e.**, s.218-219.

3. BÖLÜM

AGSP-NATO İLİŞKİLERİ

3.1. NATO'NUN KURULUŞU:

İkinci Dünya Savaşı'nı ardından ABD ve Sovyetler Birliği “süper güç” olarak doğmuş ve savaş sırasında ortaya çıkan politik çatışma belirginleşerek bu devletlerin önderliğini yaptığı bir yanda Batılı ve diğer yanda sosyalist devletlerden oluşan iki kutuplu bir dünya sistemi ortaya çıkmıştır.³⁹⁶

NATO, Sovyet tehdidine karşı, Kuzey Atlantik ve üye ülkeleri korumak amacıyla 1949 yılında kurulmuş askeri savunma teşkilatıdır. Bu askeri savunma örgütüne Türkiye de başvurmuş ve üye olmuştur.³⁹⁷NATO, İkinci Dünya Savaşı'nın harabeye çevirdiği bir Avrupa'nın yarısına hakim Sovyet gücünün uyandırdığı panik ortamında doğmuştur.³⁹⁸Savaş sonrası Sovyetlerle Batılılar arasında görüş ayrılıkları, Doğu Avrupa ülkelerinin teker teker Sovyet etkisine girmeye başlamasıyla yaşanan ideolojik ve ekonomik örgütlenme, Japonya ile müttefikler arasında ortak bir anlayışın kurulamaması, Yunan iç savaş ortamında ilan edilen Marshall Yardımı ve Truman Doktrini ve İran ile Türkiye üzerindeki Sovyet baskısı Avrupa'da Soğuk Savaş doruk noktasına çıkarmıştır.³⁹⁹bu gelişmelerin akabinde “Prag darbesi” olarak anılan 1948'in Şubat ayında Çekoslovakya Komünist Partisi'nin Sovyetler Birliği'nin desteğini alarak askeri bir darbeye ülke yönetimini ele geçirmesinin, Avrupa'da demokratik devletlerin örgütlenmesinde ve NATO'nun kuruluşunda önemli bir rol oynamıştır.⁴⁰⁰ Batının bu olaya ilk tepkisi Brüksel Antlaşması olmuştur. 17 Mart 1948'de Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa ve İngiltere Brüksel'de bir antlaşma imzalamışlardır. Bu antlaşmayla taraflar, ortak bir savunma sistemi kurmayı, ekonomik ve kültürel ilişkilerini güçlendirmeyi kararlaştırmışlardır. Brüksel Antlaşması'nın 4. maddesine

³⁹⁶ Nejat Doğan, “NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999 Kuzey-Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne”, <http://www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/447/5027.pdf> (18 Şubat 2011), s.72.

³⁹⁷ Emin Baydil, “Sovyetlerin Yıkılmasından Sonra NATO'nun Yeni Hedefleri İle Ortadoğu Bölgesi Arasındaki İlişkiler Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme”, <http://www.akademikbakis.org/19/11.pdf> (18 Şubat 2011), s.4.

³⁹⁸ Hasgüler, Uludağ, **a.g.e.**, s.309.

³⁹⁹ Sander, **a.g.e.**, s.263-264.

⁴⁰⁰ Nejat Doğan, **a.g.e.**, s.72.

göre, taraflardan biri “Avrupa’da silahlı bir saldırıya uğradığı takdirde” antlaşmayı imzalamış bulunan öteki devletler ellerindeki askeri ve öteki tüm olanaklarla saldırıya uğrayana yardım edeceklerdir. 1948 Eylülünde de Brüksel Antlaşması çerçevesinde bir askeri organ kurulmuş ve Batı Birliği Savunma Örgütü adını almıştır.⁴⁰¹

Brüksel Antlaşması devletleri ile ABD’nin bir ittifak içerisinde yer almasına giden süreçte Berlin bunalımı ile Vandenberg Kararı’nın etkisi büyük olmuştur. Prag darbesinin yanında 1948 yılında Berlin bunalımı yaşanmıştır. Sovyetler Birliği, Batı Berlin ile Batı Almanya arasındaki her türlü ulaşımı keserek müttefikleri yıldırma ve Batı Berlin’den vazgeçmelerini sağlamak istiyordu. Batı Berlin ablukası, ABD’nin “hava köprüsü” oluşturması sonunda anlamını yitirse de bunalım, Berlin’in her iki tarafında belediye seçimlerinin de yapılmasıyla Berlin’de bölünmüşlüğü tanınmasına kadar gitmiştir. Prag darbesi ve Berlin bunalımı, aynı zamanda ABD’nin ittifaklardan kaçınma olarak tanımlanacak geleneksel dış politikasını bırakması yönünde baskı oluşturdu. Senatör Vandenberg’in hazırladığı karar tasarısının 11 Nisan 1948’de ABD Senatosu tarafından kabul edilmesiyle de, ABD’ni Avrupalı devletlerle bir ittifak antlaşması imzalamasının yolu açılmış oldu.⁴⁰²

Bu gelişmelerin sonucu olarak 4 Nisan 1949 tarihinde Kuzey Atlantik Antlaşması Belçika, Kanada, Hollanda, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, İngiltere ve ABD’nin Washington kentinde antlaşmayı imzalayarak NATO’nun doğmasını sağlamışlar ve ABD izolasyon politikasından artık vazgeçmeye başlamıştır.⁴⁰³

25 Haziran 1950’de Kuzey Kore’nin Güney Kore’ye saldırmasıyla başlayan savaş, dünya ve Avrupa güvenliğine karşı Sovyetlerin sadece politik değil, aynı zamanda askeri bir tehdit oluşturduğu inancını Batı bloğunda pekiştirdi. Sovyetler Birliği, Avrupa’yı doğrudan işgal edebilir veya Kuzey Kore birliklerini Güney Kore’ye karşı kışkırttığı gibi, Doğu Alman “polis gücünü” de Batı Almanya’ya saldırması için destekleyebilir ve böylece Avrupa’da istikrarı dolaylı yoldan bozabilirdi. Sovyet tehdidinin bu şekilde algılanmasıyla New York’ta toplanan Kuzey Atlantik Konseyi,

⁴⁰¹ Sander, **a.g.e.**, s.264.

⁴⁰² Nejat Doğan, **a.g.e.**, s.72.

⁴⁰³ Julian Lindley French, **A Chronology Of European Security and Defence 1945-2006**, 1. Basım, New York: Oxford University Press, Inc., 2007, s.4.

Avrupa’da askeri bir gücün oluşturulmasına karar verdi Avrupa Müttefik Komutanlığı kuruldu, General Dwight D. Eisenhower il Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı olarak atandı ve 2 Nisan 1951 tarihinde Avrupa Müttefik Kuvvetleri Karargahı Fransa’da açıldı. Bunun sonucunda Kuzey Atlantik Antlaşması askeri-politik bir örgüt haline getirildi. Bu tarihten önceki askeri ittifaklara bakıldığında, bunların belirli bir dönem için belirli bir düşmana karşı yapılmış, diplomaside klasik ittifaklar olarak adlandırılan, kendi bürokratik ve askeri örgütlenmesi bulunmayan antlaşmalar olduğu görülmektedir. Ancak ilk kez NATO ile bir ittifak antlaşması, kendi ordusu, karargahı ve personeli ile uluslararası bir örgüt haline getirilmiştir.⁴⁰⁴NATO’nun kuruluşu ile Sovyetlerin Avrupa’daki yayılması, o günden bugüne durdurulmuştur.⁴⁰⁵

NATO Antlaşmasını imzalayan taraflar özgürlük, ortak mirası ve medeniyeti korumak için belirlenen hakların demokrasi, bireysel özgürlük ve toplumsal özgürlük ve hukukun üstünlüğü üzerine inşa etmiştir. Bununla Kuzey Atlantik bölgesinde istikrar ve refahı teşvik etmeyi amaçlamışlardır.⁴⁰⁶

NATO, Avrupa ve Kuzey Amerika’nın güvenliğini bir arada gören bir anlayışın ürünüdür. Dolayısıyla, bu iki bölgenin ve bölgedeki aktörlerin benzer güvenlik ve savunma stratejileri bulunduğu varsayımına dayanır. Çıkarları farklı olan aktörlerinde, bu kuruluş bünyesinde çıkarlarını ortaklaştırmaları beklenir.⁴⁰⁷

NATO sonuç olarak barış zamanında tarihin en başarılı askeri kurumu olmuş ve Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa devletlerinin güvenlik politikalarının merkezinde yer almış bir örgüt olmuştur.⁴⁰⁸

3.2. NATO’NUN AMAÇLARI:

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, Avrupa ve Kuzey Amerika’yı eşsiz bir savunma ve güvenlik ittifakıyla birbirine bağlayan transatlantik yapıyı vücuda

⁴⁰⁴ Nejat Doğan, a.g.e., s.73.

⁴⁰⁵ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyılda Siyasi Tarih, Cilt 1-2:1914-1995**, 16. Basım, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007, s.449.

⁴⁰⁶ Douglas, D. Feith, “North Atlantic Treaty Organization’s Future”, The DISAM Journal, Summer 2002, <http://www.disam.dsca.mil/pubs/V24-4%20PDF%20Files%20By%20Author/Feith,%20Douglas.pdf> (15 Şubat 2011),s. 1.

⁴⁰⁷ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji a.g.e.*, s.231-232.

⁴⁰⁸ Tom Lansford, **All for One: Terrorism, NATO and the United States**, 1. Basım, Burlington USA: Ashgate Publishing Company, 2002, s.30.

getirmektedir. NATO'nun Washington Antlaşmasıyla öngörülen esas ve kalıcı amacı tüm üyelerin güvenlik ve bağımsızlıklarını siyasi ve askeri araçlar kullanmak suretiyle muhafaza etmektir. Avrupa-Atlantik bölgesinin barış ve istikrarının temel yapı taşlarından biri olarak NATO, kurulduğu 1949 yılından bu yana üye ülkelerin kolektif savunmasını temin etmekte, müttefiklerin güvenlik çıkarlarını ilgilendiren konularda bir forum görevi görmektedir.⁴⁰⁹

NATO'nun temel hedefi, Birleşmiş Milletler Yasası ilkeleri doğrultusunda politik ve askeri yollarla üyelerinin özgürlük ve güvenliğini güvence altına almaktır. İttifak, kurulduğu tarihten itibaren, Avrupa'da ortak demokratik değerler, insan hakları ve hukukun üstünlüğü temelleri üzerinde yükselen adil ve kalıcı bir barış düzeninin kurulması için çalışmıştır. İttifak'ın bu temel hedefi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra daha da önem kazanmıştır. Zira Soğuk Savaş sonrası Avrupa'sında ilk kez bu amacın gerçekleşmesi olasılığı belirlemiştir.⁴¹⁰

Yukarıda genel hatlarıyla bahsettiğimiz NATO'nun amaçlarının, NATO Antlaşması'nda önemli maddeleri ve içeriğini şu şekilde belirtebiliriz:

NATO Antlaşması tüm üyeler için ortaklaşa savunma ilkelerine dayanmıştır ve en önemli özelliği budur. Bu ortaklaşa savunma antlaşmasınının 5. maddesinde şu şekilde bir anlatım bulunmaktadır: taraflar, içlerinden birine ya da birkaçına karşı Avrupa'da ya da Kuzey Amerika'da ortaya çıkacak silahlı bir saldırının bütün taraflara yöneltilmiş bir saldırı sayılması ve dolayısıyla taraflardan her birinin böyle bir saldırı durumunda, BM Antlaşması'nın 51. maddesiyle tanınan tek tek ya da ortak meşru savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği yeniden kurmak ve sürdürmek için silahlı kuvvetler kullanımı da dahil olmak üzere, gerekli göreceği harekete, tek tek ve öteki taraflarla anlaşma halinde, hemen başvurmak yoluyla saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardım etmesi konusunda anlaşmışlardır. Bu nitelikte olan her silahlı saldırı ve bunun sonucunda alınan her önlem hemen Güvenlik Konseyi'nin bilgisine sunulacaktır.

⁴⁰⁹ “Yirmi birinci Yüzyılda NATO”, http://www.nato.int/docu/21-cent/21st_tur.pdf (16 Şubat 2011), s.3.

⁴¹⁰ “NATO El Kitabı”, <http://www.uik.sakarya.edu.tr/wp-content/nato-handbook.pdf> (22 Şubat 2011), s.30.

Bu önlemler, BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği yeniden kurmak ve sürdürmek için gereken önlemlerin alınması ile son bulacaktır.⁴¹¹

NATO Antlaşması'nın bir diğer önemli maddesi de 1. maddedir. Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 1. maddesi uyarınca taraflar, BM Şartı'nda ortaya konduğu üzere, taraf olabilecekleri herhangi bir uluslararası barışı, güvenliği ve adaleti tehlikeye atmadan barışçıl yollarla çözmeyi ve uluslararası ilişkilerinde BM'nin amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımının ya da tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedirler.⁴¹²

NATO Antlaşması'nın 2. maddesi, üyeleri arasında ekonomik ve siyasi istikrarı sağlamak ve yakın ilişkiler kurmaktır. Bu amaçla 2. madde şöyledir: Taraflar, kendi özgün kuruluşlarını sağlamlaştırmak, bu kuruluşların dayandığı ilkelerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve istikrar ile refahı sağlamaya yönelik koşulları geliştirmek yoluyla, uluslararası iyi niyetli ve dostça ilişkilerin gelişmesine yardım edeceklerdir. Taraflar uluslararası ekonomik politikalarındaki tüm farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışacaklar ve içlerinden her biri ya da tümü arasında ekonomik işbirliğini teşvik edecekleridir.⁴¹³

NATO Antlaşması'nın 7. maddesi de şu şekildedir: Antlaşma, BM üyesi olan tarafların BM Şartı uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülükleri ya da Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik temel sorumluluğunu herhangi bir şekilde etkilememekte ve etkilediği şeklinde de yorumlanmamaktadır.⁴¹⁴

NATO Antlaşması'nın 12. maddesine göre ise antlaşma 10 yıl yürürlükte kaldıktan sonra ya da herhangi bir tarihte, tarafların herhangi birinden talep geldiği takdirde Kuzey Atlantik Bölgesi'nde barış ve güvenliği etkileyen faktörleri, BM Yasası uyarınca uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla yapılan evrensel ve bölgesel düzenlemeleri de göz önünde bulundurarak antlaşmanın gözden geçirilmesi amacıyla

⁴¹¹ Sander, **a.g.e.**, s.267.

⁴¹² Ufuk Tepebaş, "Bölgesel Sorunların Çözümünde Uluslararası Örgütlerin Rollerini", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 10, (2007), s.92.

⁴¹³ Sander, **a.g.e.**, s.268.

⁴¹⁴ Tepebaş, **a.g.e.**, s.92.

görüşlerde bulunabilirler şeklindedir.⁴¹⁵ Bunun yanında 9. madde, savunma politikasını gerçekleştirmek için bir konsey kurulmasını öngörmüştür.⁴¹⁶

NATO Antlaşması'nın 5. maddesi de dahil olmak üzere 5. ve 6. maddeler caydırıcılık ve savunma üzerinedir. Herhangi bir NATO üyesi devlete yöneltilen saldırı tehdidine karşı caydırıcılık ve savunma sağlanmak amaçlanmıştır.⁴¹⁷

3.3. NATO'NUN ORGANLARI:

NATO ya da Atlantik İttifakı'nın başında, üye devletlerin dışişleri bakanlarından oluşan Kuzey Atlantik Konseyi vardır. Bu ittifakın en yüksek karar organı olup, müttefikler arasında siyasal danışma ve dayanışma açısından önemli bir form niteliği taşır. NATO temelde askeri bir kuruluş olmasına rağmen, nihai karar merkezi siyasal ve sivil otoritedir. Üye devletler egemen olduklarından ve eşit haklara sahip bulduklarından, Konsey tüm kararlarını oybirliğiyle alır. Üyeler için üretim programlarını saptayan, bütçe ihtiyaçlarını görüşüp oluşturan, askeri katkıların nitelik ve sayısını belirleyen Konsey'dir. Konsey'in karar alma yetkisini de elinde bulundurarak, sürekli görev yapmasını sağlamak için (çünkü dışişleri bakanları her zaman toplantı halinde bulunamazlar) üye devletlerin büyükelçi düzeyindeki Daimi Temsilcileri, bakanlar düzeyindeki bileşimler arasında toplanırlar. Konsey, yılda genellikle iki kez dışişleri bakanları; haftada bir ya da birkaç kez de daimi temsilciler düzeyinde toplanır. Konsey, genel bir kural olarak, savunma sorunlarını ele almaz, savunma sorunları, Konsey kadar sık ve aynı düzeyde toplanan Savunma Planlama Komitesi tarafından incelenir.⁴¹⁸ 1966'da Fransa'nın askeri kanattan çekilmesi üzerine Konsey'in yapısı yeniden düzenlenmiş ve askeri konular için Savunma Planlama Komitesi oluşturulmuştur. NATO Genel Sekreteri ittifakın en üst düzey sivil yetkilisidir. Aynı zamanda hem Konsey'e hem de Savunma Planlama Komitesi'ne başkanlık eder. Genel Sekreterliğe bağlı olarak çeşitli uzmanlık daireleri bulunmaktadır. Bunlar; 1) Siyasi İşler

⁴¹⁵ Tepebaş, a.g.e., s.92.

⁴¹⁶ Sander, a.g.e., s.268.

⁴¹⁷ *NATO El Kitabı*, a.g.e., s.32.

⁴¹⁸ Sander, a.g.e., s.268-269.

Dairesi, 2) Savunma Planlaması ve Politikası Dairesi, 3) Savunma Desteği İşleri Dairesi, 4) Bilimsel İşler Dairesi, 5) Altyapı, Lojistik ve Konsey Harekat Dairesi'dir.⁴¹⁹

NATO'nun en yüksek askeri organıysa, üye devletlerin genel kurmay başkanlarından oluşan Askeri Komite'dir. Askeri Komite, barış döneminde NATO bölgesinin ortak savunmasıyla ilgili tedbirleri Konsey'e tavsiye etmekle yükümlüdür. Başlıca NATO komutanlıkları Komite'ye karşı sorumludurlar. Komite'nin sürekli bir biçimde toplanabilmesi için, her ülke, genel kurmay başkanını temsilen, bir Daimi Askeri Temsilcisini, Askeri Komite'ye atamaktadır. Üye devletlerin Avrupa ve Kuzey Amerika kıtasındaki topraklarını kapsayan NATO bölgesi 3 komutanlığa bölünmüştür. Atlas Okyanusu Komutanlığı, Avrupa Komutanlığı ve (Manş) Kanal Komutanlığı. Bir de Kuzey Amerika kıtası için Bölgesel Planlama Grubu bulunmaktadır. Bu komutanlıklara atanan NATO komutanları, bölgesel savunma ve planlarının hazırlanmasından ve üye devletlerin kendilerine tahsis ettiği ulusal kuvvetlerin nasıl kullanılacağından sorumludurlar.⁴²⁰

3.4. NATO'NUN ÜYELERİ:

Kuzey Atlantik Antlaşması'nı imzalayarak üye olan 12 ülke, ABD, Norveç, Kanada, Hollanda, Danimarka, İngiltere, Lüksemburg, Belçika, Portekiz, Fransa, İzlanda ve İtalya'dır. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılımına ilişkin Kuzey Atlantik Protokolü, 22 Ekim 1951'de Londra'da imzalanmış, Türkiye, Kuzey Atlantik Antlaşması'nı 18 Şubat 1952'de onaylayarak NATO'ya üye olmuş, aynı tarihte Yunanistan'da Antlaşmayı onaylayarak NATO'ya üye olmuştur.⁴²¹

Almanya Federal Cumhuriyeti 1955 yılında ittifaka katılmış, 1982 yılında İspanya'da NATO üyesi olmuştur. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya 1999 yılında NATO'ya katılmıştır. Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya ve

⁴¹⁹ Hasgüler, Uludağ, a.g.e., s.310.

⁴²⁰ Sander, a.g.e., s.269-270.

⁴²¹ "Kuzey ATLANTİK Antlaşması, NATO'nun Kuruluşuna İlişkin Antlaşma", <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/nato.html> (01 Mart 2011).

Romanya 2004 yılında NATO'ya üye olmuştur. Hırvatistan ve Arnavutluk Nisan 2009'da NATO'ya üye olmuştur.⁴²²

3.5. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE NATO-AGSP İLİŞKİLERİ:

II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'nın ekonomisinin ve altyapısının tahrip olması nedeniyle Avrupa'nın kendi güvenliğini kendisinin sağlama olanağı kalmamış, ABD ile işbirliğine gidilme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 15 Mart 1949'da Brüksel Antlaşması ülkeleri, ABD ve Kanada, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz'i antlaşmaya davet etmişleridir. Bu arada 4 Nisan 1949 tarihinde 10 Bat Avrupa devleti, Kanada ve ABD arasında imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması ile NATO kurulmuştur. NATO'nun kurulmasıyla, Brüksel Antlaşması Örgütü'nün savunma yetenekleri NATO'ya devredilmiş, BAB'ın Danışma Konseyi, Aralık 1950'de Avrupa'da NATO tarafından yeni yönetim yapısı olan SACEUR'un (NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanı) oluşturulmasıyla yönetim yapısını devam ettirmeme kararını almıştır. Bu tarihten sonra NATO, Avrupa'da güvenliği sağlamada Soğuk Savaş'ın sonuna kadar tek sorumlu örgüt olarak kalmıştır.⁴²³ Soğuk Savaş yorgun düşen Avrupa kıtasına bir istikrar getirmiş ve uluslararası güç dengelerinin izin verdiği ölçüde, siyasal yaşamın canlanmasını sağlamıştır.⁴²⁴

Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa Birliği (o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu) içerisinde özerk bir güvenlik ve savunma politikası geliştirilmesi konusunda tam bir oydaşma sağlanamamıştır. 1990'lı yıllara gelene dek sınırlı birkaç girişim yer almış, çabalar daha çok ortak bir dış politika üzerinde yoğunlaşmıştır. Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın öncülleri gösterebileceğimiz girişimler arasında 1950'li yıllara dayanan Avrupa Savunma Topluluğu projesi ve Fouchet Planları bulunmaktadır. Bu girişimler sonuçsuz kalmış; 1970'de başlayan Avrupa Siyasal İşbirliği projesinde ortak bir dış politika arayışı öncelik kazanmış ve güvenlik konusu çok sınırlı olarak ele alınmıştır. 1986'da imzalanan Tek Avrupa Senedi de ortak

⁴²² "North Atlantic Treaty Organization(NATO)",

http://www.nti.org/e_research/offical_does/inventory/pdfs/nato.pdf (19 Mart 2011), s.1.

⁴²³ Haydar, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s.4.

⁴²⁴ Mark Mazower, *Karanlık Kıta Avrupa'nın 20. Yüzyılı*, 2. Basım, Mehmet Morallı (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.286.

bir dış politika oluşturma konusunda işbirliğini destekleyen hükümlerin ötesine geçememiştir.⁴²⁵

Bir önceki bölümde bu dönemle ilgili gelişen ortak savunma ve güvenlik çalışmaları detaylı olarak anlatmış bulunmaktayız. NATO ile ilişkiler açısından baktığımızda göze çarpan gelişme ise 27 Ekim 1984 tarihli Roma Deklarasyonu'dur. Roma Deklarasyonu ile BAB yeniden canlandırılmıştır. Bunun sebebi de Soğuk Savaş döneminde, Topluluğun savunmasının ABD tekelinden kurtarıp, kendi güvenliklerini kendilerinin sağlamak istemesi olmuştur. 1984 tarihli Roma Deklarasyonu ile AGSP oluşturma yolunda önemli bir adım atılmış, üye devletlerin savunma politikalarının uyumlaştırılması ve BAB ile NATO arasında güvenlik alanında daha fazla işbirliği sağlanması kararlaştırılmıştır. Kurulduğu günden itibaren NATO'nun gölgesinde kalan BAB, bu gelişmeyle uluslararası alanda rol üstlenmeye başlamıştır. Avrupa'nın savunmasıyla ilgili konuların NATO'nun dışında tartışılacağı ikinci bir forum olarak yeniden gündeme gelmiştir.⁴²⁶

Bu dönemde önemli bir gelişme olan ve 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi'nde, Avrupa Toplulukları, güvenlik ve savunma konusunda genelde NATO ile ilintili olarak değerlendirme yaptığından bu anlaşmaya bu konuyu dahil etmemişlerdir.⁴²⁷

Soğuk Savaş döneminde NATO üzerinden ABD, Avrupa ilişkilerine baktığımızda ABD Avrupa'daki siyasi ve ekonomik yapılanmaları olumlu yönde desteklemiştir. Bunun nedeni de Rusya tehdidine karşılık ABD'nin Avrupa'nın askeri ve siyasi desteğine ihtiyacı vardı. Ancak, ABD'nin Avrupa ülkelerinin müstakil olarak silahlanarak kendisine askeri açıdan rakip olmalarını da istememekteydi. Bu nedenle ABD, AST gibi Avrupa'ya has askeri işbirliği girişimlerini engelleyerek, yerine Avrupa'nın ekonomik işbirliği öngören yaklaşımları desteklemiştir. Böylece ABD, hem

⁴²⁵ Ülkü Demirdöğen, "Nice Zirvesi Sonrasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", http://www.iku.edu.tr/TR/iku_gunce/SosBilSanGunceC1S2/SosBilSanC1S2_69.pdf (17 Mart 2011), s.70.

⁴²⁶ Haydar, *AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları*, a.g.e., s.7.

⁴²⁷ Demir, a.g.e., s.20.

Rus tehdidine karşı Avrupa'nın askeri potansiyelinin desteğini sağlamış hem de ileride herhangi bir Avrupa ülkesinin kendisine tehdit olmasını engellemiştir.⁴²⁸

Ancak Vietnam sendromunun yarattığı psikolojik etki ve ABD'nin özellikle Reagan döneminde pervasızca yürüttüğü dış politika (Merkezi Amerika'da yürüttüğü operasyonlar, Yıldız Savaşları Projesini Anti Balistik Füze Antlaşmasına karşı başlatılması, Libya'nın 1986'da bombalanması); Avrupa ülkelerinin Atlantik dayanışmasından ayrışmasına ve bağımsız Avrupa güvenlik yapılanmasına katkıda bulunmuştur.⁴²⁹

Soğuk Savaş döneminde Avrupa Topluluğu, ekonomik entegrasyon konusunda gösterdiği başarıyı savunma ve güvenlik konusunda gösterememiştir. Bu dönemde yapılan girişimlerde önemli neticeler getirmemiştir. BAB'ın Sovyetler Birliği'nden gelen tehdidi caydıramaması ve NATO'nun yanında etkisiz kalması, AST girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, 1970'lerde başlatılan Avrupa Siyasi İşbirliği çalışmalarının da benzer durumda kalmıştır. Batı Avrupa'da savunma ve güvenlik sağlamaya yönelik olarak ayakta kalan yalnızca NATO olmuş ve Avrupa, Soğuk Savaş döneminde güvenliğini bu örgüte bırakmak zorunda kalmıştır.⁴³⁰

3.6. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ:

NATO, 40 yılı aşkın bir süre devam eden Soğuk Savaş döneminde ittifak üyelerinin hürriyet ve bağımsızlıklarını korumayı ve Avrupa'da yeni bir dünya savaşını önlemeyi başarmıştır. Soğuk Savaş döneminin ardından yaşanan belirsizlikler yeni bir küresel güvenlik ortamının oluşmasına yol açmış, NATO bu yeni dönemde belli aralıklarla dönüşüme tabi tutularak yeni dönemin güvenlik ihtiyaçlarına uygun olma

⁴²⁸ Demir, a.g.e., s.20-21.

⁴²⁹ Demir, a.g.e., s.21.

⁴³⁰ Sevinç Alkan Özcan, "Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve AGSP Arasında Türkiye", <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=13&makaleid=3536> (31 Mart 2011).

durumuna getirilmiştir.⁴³¹ Soğuk Savaş döneminin tehditlerini karşılayan NATO, Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle yeni roller geliştirmeye çabalamıştır.⁴³²

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Avrupa'daki politik ve askeri durumun değişmesi NATO'yu stratejik açıdan bir değişime itmiştir. 1990 Londra NATO Zirvesi'nde bu yeni ihtiyaçlar belirlenmiş ve bu ihtiyaçlar Londra Deklarasyonu ile ilan edilmiştir. Bu durum Avrupa'da daimi bir barış düzenine doğru ilerleme vaadi sunan, yeni ve ortak bir sayfanın açılması doğrultusunda atılan güçlü bir adım olmuştur.⁴³³ 7 Kasım 1991 tarihindeki NATO Roma Zirvesi'nde bu ihtiyaçlar ortaya konmuş ve "stratejik kavram" ile resmileştirilmiştir. Roma NATO Zirvesi'nde belirlenen bu yeni strateji, eski düşmanlarla çatışma yerine işbirliğini vurgulamıştır.⁴³⁴ Zirve sonucu NATO'nun yeni misyonu çatışma riski yüksek bölgelerdeki gelişmelerin yol açabileceği olumsuzlukları engelleyecek ve Batılı güçlerin çıkarlarının tehdit edilmesini önleyecek örgütsel mekanizmaların geliştirilmesi ve meşrulaştırılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Zirve sonucunda, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun en temel görevleri şu şekilde belirlenmiştir: Avrupa'da sabit bir güvenlik sağlamak, Avrupa halklarını tehdit ve güç kullanıma karşı demokratik çerçevede korumak. NATO adayları için oluşabilecek riskli gelişmeleri engellemek ve güvenliklerini sağlamak ve onların kendi alanlarındaki çabalarını desteklemek. NATO üyesi devletler için terör saldırılarına karşı koymak ve Avrupa'da stratejik güç dengesini korumak.⁴³⁵ Bu çerçevede 1991 sonlarında bütün Avrupa ülkelerinin katılımına açık olan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) ve Barış İçin Ortaklık (BİO) oluşturulmuştur.⁴³⁶

NATO'nun 1990'lardaki stratejilerinin ana hatları Kasım 1991'deki Roma zirvesinde çizilmiştir. Roma zirvesi, İttifak'ın değişen tehdit algılamalarının somut olarak örgütün stratejisine yansıdığı bir zirve olmuş, "Yeni Stratejik Konsept" kabul

⁴³¹ Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, "NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti ve Türkiye", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=ortak&id=930:natonun-yeni-stratejik-konsepti-ve-tuerkiye&catid=12:analizler-guvenlik&Itemid:147 (28 Mart 2011).

⁴³² Todd Sandler, Keith Hartley, **The Political Economy of NATO**, 1. Basım, New York: Cambridge University Press, 1999, s.201.

⁴³³ Hikmet Erdoğan, **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, 1. Basım, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s.97.

⁴³⁴ Akgül, **a.g.e.**, s.94

⁴³⁵ Sean Kay, **NATO and The Future Of European Security**, America: Roman&Littlefield Publishers, 1998, s.62.

⁴³⁶ Yılmaz, *Güç ve Politika*, **a.g.e.**, s.563.

edilmiştir. NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti, geniş kapsamlı ve işbirliği esasına dayanan güvenlik anlayışı çerçevesinde oluşturulmuştur. Sovyetler Birliği'nin düşman olmadığı kabul edilmiş, NATO'nun yeni tehdit unsurları uluslararası terör, Ortadoğu'dan gelebilecek askeri tehditler, kitle imha silahlarının yaygınlaşması ve uyuşturucu kaçakçılığı olarak tespit edilmiştir. Yeni tehdit unsurlarıyla askeri gücün yanında siyasal ve ekonomik araçlarla mücadele edilmesi kararı alınmıştır. NATO kuvvetlerinin daha hareketli, daha hızlı ve ileri teknoloji teçhizatı kullanan bir yapıya kavuşturulması kararlaştırılmış, NATO'nun alan dışı operasyonlara da girişebileceği karara bağlanmıştır.⁴³⁷ 1997 Madrid NATO Zirvesi'nde belirlenen bu yeni stratejinin gözden geçirilmesine karar verilmiş ve Avrupa'da yaşanan değişimleri yansıtacak şekilde güncelleştirilmesine karar verilmiştir.⁴³⁸ Madrid Zirvesi'nde devlet ve hükümet başkanları güncelleştirilen bir yeni kavramı Washington NATO Zirvesi için onaylamışlardır.⁴³⁹

Nisan 1999'da Washington'da yapılan NATO'nun 50. kuruluş yıldönümü Zirvesi'nde, Avrupa-Atlantik bölgesinin ortak savunması, barış ve istikrarı için “yeni bir stratejik konsept” kabul edilmiştir. Yeni konseptte güvenliğe yönelik tehditler çok boyutlu ve genelde önceden tahmin edilmesi güç olarak nitelendirilmiş, caydırma ve savunma, önleyici diplomasi ve kriz yönetimi gibi kavramlar vurgulanmıştır.⁴⁴⁰ Kabul edilen bu yeni konseptle: İttifak'ın asli görevleri; güvenlik ve danışma ve savunma olup, Atlantik-Avrupa bölgesinde güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesi için kriz yönetimi ve ortaklıklar da önemli unsurlar oluşturmuştur. NATO'nun, Soğuk Savaş sonrası ortamda önemli bir unsur rol üstlenmeyi ve üzerine düşeni yapmayı başarmış olduğu vurgulanarak ittifak kuvvetleri için yönergeler oluşturulmuştur. NATO kuvvet ve hareket planlayıcılarına amaçlar ve görevler konusunda uygulama talimatları bulunmaktadır. Bu strateji: Kollektif savunmadan barışı desteklemeye ve diğer krizlerle

⁴³⁷ Gökhan Özkan, “Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası'na Yansımaları”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 12, Sayı. 1, (2010), s.113-114.

⁴³⁸ NATO Elkitabı, **a.g.e.**, s.42.

⁴³⁹ Alfred Cahen, **The Atlantic Alliance for the 21st Century**, 1. Basım, Brussels: P.I.E. Peter Lang S.A. Presses Interuniversitaires Europeennes, 2001, s.47.

⁴⁴⁰ Fırat Purtaş, “Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk-Amerikan Askeri İlişkileri”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 2, Yıl. 1, (Aralık 2005), s.10.

müdahale hareketına kadar ittifak görevlerinin tamamı için askeri yeteneklerin sürekli geliştirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir.⁴⁴¹

NATO Washington Zirve'yle birlikte "kapsamlı Güvenlik kavramı Stratejisi" konusunda uzlaşmaya varılmış ve bu strateji, NATO'nun askeri gücünde önemli bir indirimle gidilmesini, fakat bunun yerine esnek, hızlı hareket edebilen acil müdahale birliklerinin kurulmasına dayanmıştır. Nükleer silahlarda indirim yapılmasını ve Çevik Tepki Gücü'nün çok uluslu biçimde oluşturulması kararı da, bu stratejiye dayandırılmıştır. NATO'nun bu yeni stratejisi, esas olarak üye devletlerin dışında gelişen ve NATO üyesi devletler açısından bir istikrarsızlık ifade edebilecek her türlü uluslararası çatışma ve çatışma ihmaline müdahale edilebilmesi anlamı taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle NATO, 1991 sonrasında kendi bölgesini iç halka olarak kabul eden bir güvenlik anlayışından yola çıkmış, ikinci güvenlik halkası olarak üyelerin sınırlarına yakın coğrafyaları saptamıştır.⁴⁴²

1991 ile 1999'da ilan edilen kararlar doğrultusunda, NATO'nun 21. yüzyıl güvenlik ve savunma konseptinin özellikleri şu biçimde özetlenebilmektedir:

-Transatlantik bağların korunması: Avrupa ile Kuzey Amerika'nın güvenlikleri birbirlerinden ayrılabilir değildir.

-Etkin askeri kapasiteyi korumak: Her koşulda caydırıcı güç olmak.

-Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nı ittifak çerçevesinde geliştirmek: İttifakın 1996 Berlin Dışişleri Bakanları toplantısı kararları doğrultusunda Avrupa güvenliğinin NATO ile paralel geliştirilmesi.

-Kriz yönetimi ve çatışma çözümü: Bölge dışı alanlarda ortaya çıkan krizlere müdahale ve çatışmalara barışçı çözüm.

⁴⁴¹ Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, "Başlangıçtan Bugüne NATO'nun Stratejik Konsept'nin Geçirdiği Evreler", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=915:balangcandan-buguene-dsa-stratejik-konseptinin-gecirdii-evreler-dsa&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (17 Mart 2011).

⁴⁴² Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, a.g.e., s.237.

-İşbirliği, ortaklık ve diyalog: Özellikle Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Akdeniz ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi.

-Genişleme.

-Silahlanma, silahsızlanma ve silahların yaygınlaşmasında sorumluluk alma.⁴⁴³

3.7. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO-AGSP İLİŞKİLERİ:

3.7.1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA'DAKİ GÜVENLİK TEHDİTLERİ:

Soğuk Savaş boyunca Avrupa güvenlik ve savunma mimarisi ağırlıklı olarak Doğu-Batı kutuplaşması ve ideolojik tehditlere göre şekillenmiştir. Komünizmin yıkılmasıyla birlikte, güvenliğin siyasal, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları daha önemli hale gelmiştir.ayrıca belirsizliklere dayalı potansiyel ilişkiler ve tehditler, Avrupa güvenliğinin temel sorunlarını oluşturmuştur. Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrası yeni içerikler kazanan güvenlik konsepti, güvenliğin askeri boyutunun yanı sıra, toplumsal, çevresel ve ekonomik boyutlarını da içeren bir değişime uğramıştır.⁴⁴⁴

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Avrupa'daki politik ve askeri durum değişmesi NATO'yu stratejik açıdan bir değişime itmiştir. 1990 Londra NATO Zirvesi'nde yeni ihtiyaçlar belirlenmiştir ve bu ihtiyaçlar Londra Deklarasyonu ile ilan edilmiştir. 7-8 Kasım 1991 tarihindeki Roma NATO Zirvesi'nde bu ihtiyaçlar ortaya konmuş ve "Stratejik Kavram" ile resmileştirilmiştir.⁴⁴⁵

Bölgesel düzlemde Yugoslavya'nın dağılması ve Balkanlarda etnik ve kültürel merkezli sorunların oluşturduğu çatışmalar, Avrupa için yeni güvenlik tehditleri oluşturmuştur. Avrupa kıtasını çevreleyen bölgelerde, insan hakları ihlalleri, azınlık sorunları ve ekonomik istikrarsızlığın varlığı Avrupa güvenliğine yönelik tehditleri artırmıştır. Ortadoğu ve Güney Asya'nın kitle imha silahlarıyla ve bunları fırlatmak için gerekli teçhizatla donanması, uluslararası terörizm, organize suç, uyuşturucu

⁴⁴³ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, a.g.e., s.239.

⁴⁴⁴ Arıkan, a.g.e., s.377.

⁴⁴⁵ Akgül, a.g.e., s.94.

kaçakçılığı, yasadışı göç, çevre kirliliği, askeri kaynaklı çevre tahribatı Avrupa güvenliğini tehdit eder konuma gelmiştir.⁴⁴⁶

Özetle Avrupa güvenliğini tehdit eden temel güvenlik sorunları şu başlıklarla özetlenebilir:

-Bölgesel çatışmalar, özellikle Balkanlar, Akdeniz ve Kafkasya Bölgeleri'nde potansiyel etnik ve dinsel merkezli çatışmalar ve sınır uyuşmazlıkları.

-İnsan hakları ihlalleri.

-Avrupa Birliği içerisinde Kuzey-Güney çatışması.

-Radikal İslam ve radikal milliyetçilik.

-Terörizm, organize suçlar ve uyuşturucu ticareti.

-Çevre ülkelerde yaşanan yoksulluk, nüfus artışı ve göç.

-Çevre sorunları ve çevresel tehditler.⁴⁴⁷

Soğuk Savaş sonrası yeni güvenlik parametreleri olarak tanımlanan bu potansiyel tehlike ve riskler, güvenlik kavramının askeri olmayan boyutlarını öne çıkarmıştır. Bu sorunlar, etkinliklerini kolaylıkla ulusal sınırlar ötesine taşıyarak, bölgesel hatta küresel tehdit haline dönüşebilmektedir.⁴⁴⁸

3.7.2. NATO-AGSP İLİŞİKİLERİ:

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte NATO ve AB siyasi ve askeri açıdan bir değişime gitme mecburiyeti göstermiştir. Soğuk Savaş boyunca temel felsefesi Sovyetler Birliği'ni çevrelemek ve Demir Perde'yi çevrelemek olan NATO, 1990'ların başından itibaren oluşmaya başlayan yeni güvenlik çerçevesi içerisinde bir dönüşüm sürecine ve yeni strateji arayışlarına girmiştir. Ortadan kalkınan kitlelesel askeri çatışma

⁴⁴⁶ Arıkan, a.g.e., s.377-378.

⁴⁴⁷ Arıkan, a.g.e., s.378.

⁴⁴⁸ Arıkan, a.g.e., s.378.

tehdidi yerini işbirliğine dayalı güvenlik yaklaşımlarına bırakmıştır. İstikrarsızlıklar ve gerginliklerden kaynaklanan potansiyel risklere karşı işbirliği öngörülmüştür.⁴⁴⁹

NATO'nun yeni stratejisinin ilkeleri 1990'da NATO Londra Zirvesi'nde tespit edilmiştir.⁴⁵⁰ Bu değişiklikler, tepkisel ve savunmaya yönelik bir güvenlik yaklaşımından, daha spesifik ve güvenlik istikrarının yayılması üzerine odaklanmış bir yaklaşıma geçiş olarak özetlenebilir.⁴⁵¹ Kasım 1991'deki NATO Roma Zirvesi'nde tespit edilmiş bu strateji ilkeleri yürürlüğe konmuştur. 7-8 Kasım 1991 tarihlerindeki Roma Zirvesi'nde yayınlanan "Yeni Stratejik Konsept" başlıklı bildiriyle NATO'nun dönüşümünün nitelikleri belirlenmiştir. Güvenlikle ilgili yeni yaklaşımlar ve tehdit algılamaları tanımlanmıştır. Bu bildiride; artık merkeze yönelik geniş çaplı bir saldırı tehdidinin olmadığı belirtilmiş; siyasal, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar, milliyetçi ve etnik çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması gibi konular güvenliğe ilişkin yeni riskler olarak sıralanmıştır. Soğuk Savaş döneminde temel ilişkileri savunma ve caydırıcılık olan NATO, temel işlevlerinin yanı sıra kendisine değişen koşulların gereği olarak "önleyici diplomasi" ve "kriz yönetimi" gibi yeni misyonlar belirlemiştir. Barışı koruma operasyonlarında NATO'nun AB, BAB ve AGİT'le işbirliği yapabilmeyi, BM misyonuna katılabileceği belirtilmiştir.⁴⁵²

NATO ile bu dönemde başlayan değişikliklerle beraber Avrupa ülkeleri, 1990 sonrasında Avrupa'daki savunma ve güvenlik işlerinin kendisine bırakılmasını isterken, AB olarak önce BAB'ı canlandırmaya ve BAB'ın askeri operasyonlar yapabileceği bir yetenek kazandırmaya çalışmışlardır. BAB'ı AB'nin savunma bileşeni olarak ilan etmişler bununla beraber eş zamanlı olarak NATO içinde AGSK adı altında yeni bir kavram ortaya çıkarmışlardır. AGSK kavramı, 1990'ların başında Londra ve Roma'da alınan kararlar sonucunda şekillenmiştir. Bu kavramı, transatlantik bağ çerçevesinde ele alınmış ve NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirmek amacıyla ODGP'yi tamamlayıcı bir aktivite olarak tanımlamışlardır. NATO içerisinde AGSK gelişimi, Amerika'nın

⁴⁴⁹ Purtaş, a.g.e, s.9.

⁴⁵⁰ Purtaş, a.g.e., s.9.

⁴⁵¹ Jonathan Parish, "Gerekli Olmaya Devam etmek", <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue1/turkish/art.html> (25 Mart 2011).

⁴⁵² Purtaş, a.g.e., s.10.

NATO imkanlarının kullanımına izin verdiği olası operasyonlarda Avrupalı müttefiklerin yeteneklerini artırma amacı gütmüştür.⁴⁵³

AGSK'nin oluşturulmasının altında yatan temel unsurlar şu başlıklar altında sıralanabilir:

-Birliğin yeni dünya düzenine uyum ihtiyacı.

-NATO içerisindeki ABD ağırlığını dengelemek ve Birlik olarak bağımsız hareket edebime yeteneğini kazandırmak.

-Birliğe ekonomik ve siyasi ağırlığıyla uyumlu savunma ve güvenlik boyutu kazandırmak.

-Bosna ve Kosova'da ortaya çıkan eksiklikler.

-Enerji kaynakları üzerinde söz sahibi olabilmek.

-ABD'nin Avrupa güvenliğinde yüklendiği ekonomik yükü Avrupa ülkeleri ile paylaşma isteği.⁴⁵⁴

Ocak 1994 NATO Brüksel Zirvesi'nde, NATO kaynaklarını ve yeteneklerini kullanarak BAB'ın bağımsız hareket edebileceğine dair bir uzlaşma sağlanmıştır. NATO içinde AGSK kavramı ve NATO ve BAB'ın birlikte oluşturdukları Birleşik Müşterek Görev Gücü kavramı geliştirilmiştir. NATO içinde oluşturulan ve AGSP ile karıştırılmaması gereken AGSK'nin temel çıkış noktası, ABD'nin Avrupa ülkelerinin güvenlik ve savunma politikalarında daha fazla sorumluluk almalarını ve etkilerini ittifak içinde geliştirmelerini sağlamak amacıdır. ABD, Avrupalı müttefiklerinin savunma ve güvenlik alanındaki faaliyetlerinin kendi kontrolü altında olması için bu kavramı oluşturmuştur. Bu kavram, BAB'ın aynı karargahları ve kadroları oluşturmasına gerek kalmadan hızlı bir şekilde operasyonel hale gelmesini sağlayacak bir çözüm sunmuştur. AGSK ve BMGG kavramları 1996 Berlin Bakanlar Toplantısı'nda geliştirilmiş, Brüksel ve Berlin düzenlemelerine göre AGSK, NATO'dan

⁴⁵³ Hüsamettin İnaç, Ümit Güner, "Avrupa ve Amerika Güvenlik Çatışmaları Bağlamında Türk Dış Politikası", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, (Güz 2006), s.145.

⁴⁵⁴ İnaç, Güner, **a.g.e.**, s.145.

“ayrılabilir ama ayrı olmayan” kuvvetler fikrine dayandırılmıştır. Ayrıca NATO’nun bütünüyle müdahil olmadığı operasyonlarda, BAB’ın NATO varlık ve Yeteneklerine güvenceli erişimi sağlanmıştır.⁴⁵⁵ AGSK-NATO ilişkileri Avrupa güvenliğinin şekillenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Örgüt olarak NATO, AGSK’nin şekillenmesine yardımcı olmuştur.⁴⁵⁶

AGSK kavramıyla ilgili bir açıklamak yapmak daha gerekirse AB’nin güvenlikle ilgilenmesine karşı çıkan İngiltere ve Hollanda, AB’nin bir güvenlik politikasını önlemek için “kimlik” sözcüğünü kullanmıştır. Ancak Fransa ve Almanya’nın ısrarlı tutumu ve olayların akışı Avrupa’nın güvenlik politikasına sahip olmasını zorunlu kılmıştır. 1997’den sonra AGSK yerine AGSP sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁵⁷

3 Haziran 1996 yılında Berlin’de yapılan NATO Dışişleri Bakanlar Toplantısı’nda, AGSP’nin daha çok NATO içinde geliştirilmesi ve AB’nin BAB aracılığı ile güvenlik alanında daha fazla söz sahibi olması benimsenmiştir.⁴⁵⁸ Bu gelişme, Avrupa savunma ve güvenliğinin NATO içinde geliştirilmesi, NATO’nun Avrupa kıtasında etkinliğini sürdürmesi ve ABD’nin de bu kapsamda Avrupa’daki nüfuzunu koruması anlamına gelmektedir.⁴⁵⁹

1990’ların ortalarından itibaren Balkanlarda yaşanan karışıklık; AB’nin güvenlik ve savunma alanlarındaki açılımlarının işlevselliğinin yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. Bosna-Hersek savaşında Avrupa, süreci askeri ve siyasi olarak yönlendirmede etkisiz kalmıştır. NATO’ya alternatif olarak çıkarılan BAB’a ait birliklerin yaptığı operasyonlar başarısız olmuş ve devreye ABD girmiş, NATO aracılığıyla müdahalede bulunmuştur. BAB henüz rüştünü ispatlayacak durumda olmadığını göstermiş, Batı Avrupa’nın NATO’ya ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır.⁴⁶⁰

⁴⁵⁵ Efe Haydar, *Avrupa Birliği’nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası*, a.g.e., s.73.

⁴⁵⁶ İnaç, Güner, a.g.e., s.146.

⁴⁵⁷ Çaşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.444.

⁴⁵⁸ Demir, a.g.e., s.23.

⁴⁵⁹ Kamuran Reçber, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Sisteminde NATO Dışlanıyor mu?”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl. 3, Sayı. 5, (Temmuz 2005), s.99.

⁴⁶⁰ Hayri Argav, **Batının Yeni Doğu Seferi**, 1. Basım, İstanbul: Peri Yayınları, 2000, s.53-54.

Bu gelişmelerin ardından 4 Aralık 1998 St. Malo'daki AB zirve toplantısında İngiltere'nin Birliğin savunma ve güvenlik alanında faaliyet göstermesi için birlik oluşturulması yönündeki Fransa'nın fikrini kabul etmiştir. İngiltere'deki bu değişimin sebepleri; “tek kutuplu dünyada daha az tehlike vardır” düşüncesinin yanlışlığı, İngiltere'nin coğrafi olarak Avrupalı müttefiklerine daha yakın olması, Yugoslavya krizi, Orta Asya'daki Afganistan sorunlarına Batılıların dahil olması, terörizm, etnik sorunların varlığı, Doğu Bloku yıkıldıktan sonra güvenliğin hala önemini korumasıdır. St. Malo'da; AB'nin NATO'nun görev almadığı ve müdahale etmediği krizlerle müdahale etmesi, bunun için gerekli donanımına sahip olması ve yeterli askeri gücün desteklenmesi, NATO'nun bir müdahil olmadığı yerde AB'nin karar alması için AB'nin uygun ve bağımsız bir yapıya ve askeri kapasiteye kavuşturulması, Avrupa'nın güçlendirilmiş silahlı kuvvetlere ihtiyacı olduğu ve Avrupa savunma sanayi ile desteklenmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁶¹

1999 NATO Washington Zirvesi'nde Avrupa ile ilgili sorunlarda ilk görevin NATO'ya ait olduğu, NATO'nun bir bütün olarak katılmadığında görevin AB tarafından üstlenilmesi öngörülmüştür. AB'nin NATO imkanlarından yararlanmak istediği her seferde NATO Konseyi'nden onay alacağı belirtilmiştir. Washington Zirvesi'nde kabul edilen dokümanlarda; tüm Avrupalı müttefiklerin, NATO ve BAB'da geliştirilen düzenlemelere uygun olarak AGSK içinde yer alması gerektiği, NATO ve AB'nin, NATO ve BAB arasındaki mevcut düzenlemelerin üzerine tesis edilecek şekilde ortak danışma ve işbirliği geliştirecekleri, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AB önderliğindeki bir harekate mümkün olan en kapsamlı şekilde katılımlarının sağlanacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin önemle üzerinde durduğu, AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanması konusunda görüşülmüş ve ittifaka üye devletlerin, AB'nin NATO askeri imkanlarına erişimi her operasyon için ayrı olarak (case-by-case basis) değerlendirmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye, NATO nezdinde alınan bu kararın uygulanmasını, özellikle Marsilya Deklarasyonu ile BAB'ın işlevsiz hale getirilmesi ile gelişen süreç içinde talep etmiş ve karadan geri dönülmesine Ankara Mutabakatı'nın kabulüne kadar karşı çıkmıştır.⁴⁶²

⁴⁶¹ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.444-445.

⁴⁶² Demir, **a.g.e.**, s.25.

AB Köln Zirvesi'nde, NATO'nun yer almadığı AB'nin otonom karar alma ve askeri ve askeri hareket gerçekleştirebilme özelliği en önemli gelişme olmuştur. NATO-AB arasında şeffaflık, işbirliği ve etkili karşılıklı danışmanın gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁶³

Aralık 1999 tarihinde yapılan AB Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, 'kriz yönetimi' için müdahale unsurunun kurulması, ancak bu oluşumun askeri değil, daha çok sivil bir birim (soft power) şeklinde yapılması karara bağlanmıştır. Bu kararlar çerçevesinde danışma görevini üstlenecek kurumlar olan, Siyasi ve Güvenlik Komitesi ile AB bünyesinde askeri eylemlerin gerçekleştirilmesinden sorumlu olacak geçici (sürelili) bir Askeri Komite oluşturulmuştur. Ayrıca, AB öncülüğünde AGSP kapsamında yapılacak olan operasyonlarda kullanılmak üzere, 60 bin kişiden oluşan, 60 günde aktif hale gelen, bir yıl sürdürülebilir, 400 uçak ve 100 gemi ile desteklenecek bir temel hedef kuvvetin oluşturulması öngörülmüştür.⁴⁶⁴

Sonuç Bildirgesi'nde ayrıca, Petersberg Görevleri'ni yerine getirmek için hazırlanan plan bu kuvvetin, "Avrupa Ordusu" olarak algılanmaması gerektiğine işaret edilirken, AB üyesi devletlerin kolektif savunmasında NATO'nun hala temel bir örgüt olmaya devam edeceği de önemle vurgulanmıştır.⁴⁶⁵

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın gelişmesi, AB ile NATO arasındaki İlişkilerde Önemli Değişikliklere sebep olmuştur. Her iki kurum şimdiye kadar defalarca bir araya gelmiş, müşterek toplantılar organize etmiş ve enformasyon alışverişinde bulunmuşlardır. Haziran 2000'de Portekiz'in Feira kentinde yapılan AB Zirvesinde NATO ile olan ilişkilerini geliştirmek üzere dört alan tespit edilmiştir: Güvenlik konuları, kapasite Hedefleri, AB'nin NATO varlıklarına erişimini Düzenleyecek bir model ve dördüncüsü, daimi danışma mekanizmasının kurulması. AB'nin NATO'nun dahil olmak ya da müdahalede bulunmak istemediği durumlarda güvenlik politikasının operasyon boyutunu yürüteceğine dair genel bir kanı oluşmuştur. Bazı AB ve NATO üyeleri bu iki kurum arasında bir iş bölümünü tahayyül etmişlerdir. Buna göre AB, Avrupa'da güvenlik politikalarının yürütülmesine odaklanacak; NATO

⁴⁶³ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.445.

⁴⁶⁴ Demir, **a.g.e.**, s.25.

⁴⁶⁵ Demir, **a.g.e.**, s.26.

ise küresel bir aktör olarak hizmet edecektir, yani Avrupa-dışı alanlarda faaliyet gösterecektir. Bir başka önemli nokta AGSP, NATO gibi kolektif savunma temeli üzerinde oturmamaktadır. Bu nitelik de işlevsel bir rol farkını ortaya koymuştur.⁴⁶⁶

Ayrıca 2000 yılında gerçekleşen Feira Zirvesi'nde üye devletlerin kriz yönetiminde kullanılabilir 5000 kişilik bir polis gücünü oluşturmaları öngörülmüştür. Helsinki Zirvesi'nden sonra NATO'nun bünyesinde geliştirilen "kimlik" olgusu yerine AB'ye özgü bağımsız güvenlik politikasını içeren OGSP'den bahsedilmeye başlanmıştır. Gözlemlenen tanım farklılığı, kimlikten politikaya geçiş, ortak güvenlik ve savunma konusunda sadece kavramsal düzeyde tartışılır olmaktan öte, uygulamaya da konulacağıının habercisi olmuştur.⁴⁶⁷

Aralık 2000 yılında Nice Zirvesi yapılmış ve Nice Antlaşması ile AB üyesi devletler arasında ODGP'nin ve AGSP'nin kurumsallaşması büyük önem taşımıştır. Amsterdam Antlaşması'nda olduğu gibi Nice Zirvesi'nde alınan kararlar itibarıyla da "savunma" konuları, güçlendirilmiş işbirliği prensibi dışında kalmıştır. Nice Zirvesi'nde ayrıca, AGSP çerçevesinde oluşturulan Acil Müdahale Gücü içinde faaliyet göstermek üzere, AB Bakanlar Konseyi bünyesinde sürekli olarak çalışmalarda bulunacak, Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite, Askeri Karargah isimli üç yeni birim oluşturulmuş ve BAB'ın operasyonel faaliyetlerinin büyük bölümü, AB tarafından devralınmıştır.⁴⁶⁸ Ayrıca Nice Zirvesi'nde alınan bir başka kararda AGSK NATO'dan bağımsız olarak oluşturulmayacak ve operasyonlarda NATO'nun olanaklarından yararlanacaktır şeklindeydi.⁴⁶⁹

Nice Antlaşması çerçevesinde, BAB'ın AB içindeki rolüyle ilgili hükümler Avrupa Birliği Antlaşması'ndan çıkarılmıştır. AB Helsinki Zirvesi'nde NATO'nun müdahale etmek istemediği uluslararası krizlerle, kendisinin alacağı kararlar doğrultusunda askeri operasyonları yapmayı ve buna yönelik kurumsal yapıyı oluşturmayı kararlaştırmıştır. Bu yeni kurumsal yapılanma, BAB'da ortak üyelik statüsüne sahip ülkeler açısından sorunlar yaratmıştır. Türkiye'nin de aralarında

⁴⁶⁶ Burak Tangör, "Güvenlik Yönetişimi Yaklaşımı ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 3, (2004), s.259.

⁴⁶⁷ Demir, **a.g.e.**, s.26.

⁴⁶⁸ Demir, **a.g.e.**, s.26-27.

⁴⁶⁹ Metin Aydoğan, **Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz?**, 2. Basım, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2002, s.302.

bulduğu söz konusu ülkeler, Petersberg Görevleri'nin yerine getirilmesinde BAB'ın devre dışı kalmasıyla birlikte, BAB aracılığıyla AB ile kurdukları bağlantıyı yitirerek AB karar alma mekanizmalarından tamamıyla dışlanacaklar endişesine kapılmışlardır. Bu tür endişeler Köln ve Helsinki Zirvelerinde öngörülmüş ve zirve sonuçlarında, ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirme çabaları sırasında AB ve NATO arasındaki danışma ve işbirliğinin sürdürüleceği, AB üyesi olmayan NATO müttefiklerinin de bu yeni sürece katkıda bulunabilmeleri amacıyla gereken düzenlemelerin yapılacağı ve BAB'ın ortak üyelerinin de söz konusu güce katılabilmeleri için gayret sarf edileceği belirtilmiştir.⁴⁷⁰

AB üyesi olmayan NATO müttefiklerinin durumu konusunda, özellikle Türkiye'nin AGSP ile ilgili itirazları AB açısından en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. AGSP hakkında ABD'nin yaklaşımı da başlangıçta eleştirel ve temkinli olmuş, ancak ABD'nin kaygıları büyük ölçüde giderilebilmiştir. Türkiye açısından bakıldığında, başlangıçta verilen sözlerin yerine getirilemediği ve AB üyesi olmadığı gerekçesiyle AB'nin OGSP karar mekanizmalarında yer alamayacağı belirtilmiştir. AB'nin "katılım" bağlamında ortaya konan düzenlemeleri Washington Zirvesi'nde belirlenen çerçeveye uymamıştır. AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklere karşı görmezlik yapılmış, "güvenceli erişim" ile "güvenceli katılım" açısından hakkaniyete uygun bir uyum sağlanamamıştır. Bu gelişme üzerine Türkiye, AB'nin NATO imkan ve yeteneklerinden "sınırsız güvenceli erişim" statüsünde yararlanabilmesine ilişkin bir kararın alınmasına onay vermemiştir. Bu süreç içerisinde, NATO üyesi devletlerin kazanılmış statülerine zarar gelmeden, AB üyesi devletler arasında bir ODGP ve dolayısıyla AGSP'nin oluşumunu başından beri desteklediğini açıkça ortaya koyan ABD ise özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde yaşadığı terör saldırısının küresel güvenlik politikalarında yaptığı değişiklik sonucunda, AGSP'nin bir an önce hayata geçirilmesini kendi güvenlik stratejisi açısından daha fazla önemsemeye başlamıştır.⁴⁷¹

14-15 Aralık 2001 Leaken Zirvesi'nde AGSP çerçevesinde AB'nin NATO imkanlarını kullanmasıyla ilgili sorunların giderilmesi beklenmiştir. Bu nedenle Türkiye, savunma ve güvenlik kaygılarından dolayı NATO'nun olanaklarının AB'ye

⁴⁷⁰ Demir, a.g.e., s.27.

⁴⁷¹ Demir, a.g.e., s.27-28.

koşulsuz vermeye karşı çıkmıştır. ABD'nin arabuluculuğuyla 2 Aralık 2001'de ABD, İngiltere ve Türkiye arasında Ankara Mutabakatı yapılmıştır. Bu mutabakata göre Türkiye, AB'nin yakınında yapacağı operasyonlarda karar mekanizmalarında yer alacak ve Türk-Yunan uyuşmazlıklarında, AB birliklerini kullanmayacaktı. 6 Aralık 2001'de Yunanistan, AB-NATO ortaklaşa bakanlar toplantısında Türkiye'ye taviz verildiği için Yunanistan tarafından karar onayı engellenmiştir. AGSP Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın devreye girmesiyle 19 Mayıs 2003 Brüksel Zirvesi'nde bu sorun çözülmüştür.⁴⁷²

12-13 Aralık 2002'de AB Kopenhag Zirvesi yapılmıştır. Bu Zirvede AGSP ile ilgili olarak Avrupa Konseyi Zirvelerinde daha önce kabul edilen ilkeler ve Nice Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda, AB ile NATO arasında kalan tüm düzenlemeler üzerinde kapsamlı bir anlaşma sağlanması memnuniyetle karşılanmıştır. Avrupa Konseyi, Birliğin NATO ile danışma çerçevesinde Makedonya'daki askeri operasyona mümkün olan en kısa sürede hazır olacağını teyit etmiştir.⁴⁷³

Zirve Bildirisinde Malta ve Kıbrıs'ın AB'ye üye olduktan sonra NATO imkan ve yeteneklerinin kullanıldığı operasyonlara katılmayacağı vurgulanmış ve bu operasyonlarla ilgili kararlara katılmayacağı özellikle belirtilmiştir. Zirvede Ortadoğu'da barışın şart olduğu vurgulanmıştır. AB, BM Güvenlik Konseyi'nce kabul edilen Irak'a yönelik 8 Kasım 2002 tarihli 1441 sayılı kitle imha silahlarının arındırılmasına yönelik kararı da desteklemiştir.⁴⁷⁴

Bir diğer önemli adımda 17 Mart 2003 tarihinde NATO-AB arasında müşterek çalışma esaslarını belirleyen Berlin-Plus paketi kabul edilmiş ve AB'nin NATO planlama usullerine girişi, komuta ilişkileri ve İttifak'ın imkan ve kabiliyetlerini kullanması hususlarında uzlaşmaya varılmıştır. Mayıs 2003'te ise iki kurum arasındaki ilişkileri güçlendirme amacı taşıyan "NATO-AB Yetenek Grupları" kurulmuştur.⁴⁷⁵

2003 yılında NATO-AB ilişkilerinde önemli bir seviyeye geldiğini ortaya koyan yeni bir belge kabul edilmiştir. Avrupa'nın güvenlik anlamında dış dünyaya

⁴⁷² Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.447.

⁴⁷³ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.449-450.

⁴⁷⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.450.

⁴⁷⁵ Demir, **a.g.e.**, s.29.

bakışının temel bir belgesi olarak kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin kabul edilmesiyle birlikte aynı zamanda AB askeri kapasitesinin artırılmasına yönelik Temel Hedef 2010 adıyla yeni bir belge de kabul edilmiştir.⁴⁷⁶

AB, Yeni Güvenlik Stratejisi doğrultusunda Mayıs 2004'te Temel Hedef 2010'a yönelik yeni planı onaylamıştır. Bu planı, 2010 yılına kadar AB'nin küresel çaptaki askeri müdahaleleri için silahlı gücün inşa edilmesini öngörmekte, bu görevi yerine getirecek birliklerin iki ayaklı olarak müdahale birlikleri ile bu birliklere bağlı 60 bin kişilik güç ve Avrupa Muharebe Grupları (MG-European Battle Groups) adlı küçük muharip birliklerinden oluşturulması öngörülmektedir. Temel Hedef 2010, Temel Hedef 2003'e göre "niteliksel" yönü ağır basan dolayısıyla kuvvet ve personel sayısı gibi "niceliksel" taahhütlerden daha çok AGSP'yi ileri götürecek askeri yeteneklerin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır.⁴⁷⁷

Acil Müdahale Gücü'nü yeni oluşumlar ile destekleme çalışmalarını hızlandırmak için AB Dışişleri Bakanları, Mayıs 2006'da Brüksel'de yapılan Genel İşler Konseyi'nde, OGSP kapsamında 2010 yılına kadar tamamlanması öngörülen askeri yetenekleri de belirlemişlerdir. Muharebe Grupları'nın, Acil Müdahale Gücü'nden farklı olarak 15 gün içerisinde harekete geçebilmesi ve operasyon kararı verildikten sonra en fazla 10 gün içinde konuşlanabilmesi amaçlanmıştır.⁴⁷⁸

AB'nin askeri alanda attığı adımlar Birliğin bir "sert güç" olma amacını taşımadığı şeklinde değerlendirilmiştir. AB'nin uluslararası bir aktör olarak özellikle "yumuşak güç" ögesi olması gerektiği düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda 2004 yılında Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz ve Hollanda'nın katkıları ile 800 kişilik bir jandarma gücü kurulmuştur. 23 Ocak 2006 tarihinde ise Avrupa Jandarma Gücü (EUROGEDFOR) karargahı, Vicenza/İtalya'da açılmıştır. Avrupa Jandarma Gücü, NATO'ya bir rakip değil, AB'nin uluslararası etkisini artırmak için kurulmuştur.⁴⁷⁹

28-29 Kasım 2006 tarihlerinde NATO üyesi devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla Riga'da düzenlenen Zirvede, ABD'nin Transatlantik ilişkilerinin

⁴⁷⁶ Akgül, a.g.e., s.105.

⁴⁷⁷ Demir, a.g.e., s.29-30.

⁴⁷⁸ Demir, a.g.e., s.30.

⁴⁷⁹ Demir, a.g.e., s.30.

geliştirilmesi, gelişen ve etkileşen AGSP karşısında NATO'nun öne çıkarılması konusundaki istek ve baskıları ile sonuçlanmıştır. 26 üye ülkenin tümü ele alındığında şu netice ortaya çıkmıştır: ‘‘Ne NATO’suz, ne de NATO’yla’’. Riga Zirvesi’nin sonucunda genel izlenim, ABD’nin Avrupa üzerindeki denetimini devam ettirebilmesi için gereken NATO ağırlığının sağlanmış olmasıdır.⁴⁸⁰

Bu gelişmelerin ardından diğer bölümde detaylarıyla anlattığımız Lizbon Antlaşması’nda ODGP ile ilgili önemli adımlar atılmıştır. ODGP’ye kılavuz ilkeler ve kararlar şeklinde yeni araçlar getiren Lizbon antlaşması, NATO benzeri bir düzenlemeyle üye devletlerden birine yapılacak saldırıya karşı diğer üyeleri yardım etme yükümlülüğü altına almıştır. Ancak bunu yaparken, üyelerin geleneksel hassasiyetlerine ve NATO yükümlülüklerine aykırı bir girişimde bulunulmayacağını da teyit etmiştir.⁴⁸¹

Lizbon Antlaşması düzenlemeleriyle, gelecekte ortak savunmanın geliştirilmesi anlamında hukuki bir zemin yaratılmaya çalışılmıştır. Ama bugün AB’nin içerisinde bulunduğu koşullar, tarafsız üyelerin durumu ve ortak savunmanın sağlanmasında hala en geçerli bağlılığın NATO’ya karşı olması, AB savunmasının (NATO’nun 5. maddesinin öngördüğü nitelikte) bir ortak savunmanın gerçekleşmesi için zamana ihtiyaç olduğunu göstermektedir.⁴⁸²

3.8. ODGSP/AGSP’İN NATO’YA VE ABD’YE ETKİLERİ:

NATO, Soğuk Savaş döneminde Avrupa’da barış ve demokrasi ve istikrarın korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde de bu misyonunu devam ettirmiştir. AB’nin ayrı bir savunma örgütlenmesine gitmesi NATO’yu zayıflatma eğilimi içindedir. ABD II. Dünya Savaşı’ndan beri Avrupa içindeki bütünleşme çabalarını desteklemiş, AB’nin AGSP oluşturma çabaları ABD’yi tedirgin etmiş ve NATO dışı oluşumlar istememiştir. ABD, Avrupa’nın kendisinden transfer edeceği teknolojinin başka ülkelerin eline geçmesinden endişelenmektedir. NATO AGSK’ye kaynak aktarabilir, veto hakkı nedeniyle bu kaynaklar geri alınabilir.

⁴⁸⁰ Akgül, **a.g.e.**, s.108.

⁴⁸¹ Aslihan P. Turan, **a.g.e.**, s.38.

⁴⁸² Kocamaz, **a.g.e.**, s.963.

NATO üyesi olup AB üyesi olmayan ülkelerin NATO dışı AGSP oluşturulmasında karar verme sürecinde yer almaması sorunlara yol açmaktadır.⁴⁸³

ABD, asıl olarak Avrupalıların güvenlik ve savunma politikalarında kendi ayakları üzerinde durabilme çabalarını desteklemiştir. Ama yukarıda da belirttiğimiz gibi, AB'nin NATO'ya rakip bir yapılanma içine girer ve Avrupa'nın güvenliğini Amerika'dan bağımsız olarak sağlama iddiasında bulunursa böyle bir yaklaşımı ABD'nin kabul etmesinin mümkün olamayacağı sürekli olarak vurgulanmıştır. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Strabe Talbott 1999'da Londra'da yaptığı bir konuşmada AGSP'nin önce NATO içinden çıkan daha sonra NATO dışında gelişme ve nihayet NATO'dan ayrı olarak ona rakip bir organizasyona dönüşmesini ABD'nin istemediğini belirtmiştir.⁴⁸⁴

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklerde hem ABD hem de AB'nin yapısı ve politikaları etkilenmiştir. Uluslararası sistemde meydana gelen yeni siyasi ve ekonomik gelişmeler yalnızca AB'nin yapısı ve politikalarını etkilememiş, ABD güvenlik dış politikalarında da önemli değişimlere zemin hazırlamıştır. Uzun yıllar boyunca yüksek maliyetli, büyük askeri bir güç bulundurmuş olan ABD içsel ve dışsal nedenlerle rekabet gücünü artırmak kaygısıyla, gerek güvenlik politikasında gerekse spesifik bir dış politikada aracı olarak askeri stratejisinde nicel ve niteliksel değişimlere gitmek zorunda kalmıştır. Yeni tehdit algılamasının Doğu Avrupa'dan çok Asya'dan kaynaklanması ve ekonomik bir içerik taşıması; ABD'yi Soğuk Savaş sonrasında, AB ile olan bağlarına ikincil bir önem atfetmeye ve yeni güvenlik ve dış politikasını (istisna teşkil eden Orta Amerika ve Ortadoğu dışında) Asya üzerinde yoğunlaştırmaya yöneltmiştir.⁴⁸⁵

ABD ve Avrupa her ne kadar “Batılı olma” kavramı içinde ortak değerlere sahipse de Avrupa, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin güdümü altında kalmak istememiştir. AB, ekonomiyi takiben siyaset ve savunma konularında etkili olmaya

⁴⁸³ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.462-463.

⁴⁸⁴ Akçadağ, a.g.e.,

⁴⁸⁵ Mert Gökırmak, “Tehdit Dengesi” ve NATO İttifakının Geleceği”, http://www.stadigma.com/turkce/aralik2003/12_2003_03.pdf (25 Mart 2011).

çalışmak istemiştir.⁴⁸⁶ AB bu yeni dönemde, uluslararası sistemde doğan belirsizlik ortamında, II. Dünya Savaşı sonrası sistemdeki merkezi konumunu kaybetmesini yeniden kazanmak istemiş, Avrupa AB vasıtasıyla yeni bir güç odağı olarak uluslararası politikada etkinlik kazanmak istemiştir. Bu dönemde AB'nin uluslararası alanda hızlanan faaliyetleri ve nüfuz arayışları, beraberinde AB entegrasyon sürecini de etkileyen gelişmeleri gündeme getirmiştir. Sistemde meydana gelebilecek güç boşluğunu doldurmak ve yeni istikrarsızlıklara sebep olmamak için siyasi bütünleşme sürecini geliştirmek zorunda olduğunu hisseden AB, ortak bir güvenlik ve dış politika anlayışına işlevlik kazandırmaya çalışmıştır.⁴⁸⁷

Kuzey Atlantik bölgesinin her iki yakasında meydana gelen bu değişimler, Batı Bloğunun temelini oluşturan NATO içindeki ilişkileri ve örgütün etkinliğine zarar verme noktasına getirmiştir. NATO içinde yeni güvenlik arayışlarına girilmesi ve Avrupa'nın ittifak içinde daha etkin bir rol talep etmesi bu sürecin yansıması olmuştur.⁴⁸⁸ Bu dönemde ABD açısından bakıldığında, AB'nin AGSP ile güvenlik ve savunma konularında attığı adımların NATO'ya muhtemel etkileri ve Avrupa ile Atlantik arasındaki bağın zayıflaması ihtimali ABD'yi endişeye sokan konular olmuştur.⁴⁸⁹

AB'nin 1998'de, AGSP'nin Ortak Dış ve Savunma Politikasının Avrupa bacağı olduğunu söylemesi ile AGSK bir kenara bırakılmış ve NATO dışı bir yapılanmaya yönelmesiyle transatlantik bacağına bir ayrışma noktası yaratmıştır. Yine benzer bir durum Avrupa'nın yeni şekillenmekte olan güvenlik mimarisinde, kendisine saygın bir rol verilmesinde ısrarcı olması sebebiyle 1999 Washington NATO Zirvesi'nde yaşanmıştır. NATO üyesi olan AB üyesi müttefikler, NATO'nun sadece 5. madde, AB'nin ise geri kalan tüm görevlerini üstlenmesinde ısrar etmişler, çetin müzakereler sonucunda NATO'nun da 5. madde dışı görevleri olduğu kabul edilmiştir.⁴⁹⁰

⁴⁸⁶ Armağan Kuloğlu, “60 Yıllık İttifak: NATO ve Türkiye”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Cilt. 1, Sayı 4, (Nisan 2009), s.57.

⁴⁸⁷ Gökırmak, **a.g.e.**,

⁴⁸⁸ Gökırmak, **a.g.e.**,

⁴⁸⁹ Kasım, **a.g.e.**, s.93.

⁴⁹⁰ Gökırmak, **a.g.e.**,

2004 yılında yapılan NATO konferansında Kafkaslar ve Orta Asya ilişkilerinin geliştirilmesi gereken öncelikli hedefler seçilmiştir.⁴⁹¹ Bu gelişme NATO'nun Kafkasya'daki varlığı, AB'yi rahatsız eden gelişmelerden birisi olmuştur. 2004 yılındaki İstanbul NATO Zirvesi'nde Balkanlar, Irak ve Kafkasya bölgeleri ile ilgili bazı kararlar alınmış, Kafkaslar bölgesindeki ülkelerle işbirliği yapılması, bu bölgede barışın sağlanması kararları ile NATO'nun Kafkasya'ya genişlemesi AB'yi rahatsız etmiştir ve üstü örtülü bir rekabetin olduğunu göstermiştir. Bölgenin NATO için önemli büyüktür. Özellikle Gürcistan ve Azerbaycan, NATO'nun doğuya doğru genişleme stratejisini, Batı sistemi içinde bulunmanın kolay ve etkili yollarından biri olarak görmektedir. Ermenistan da dahil olmak üzere, üç ülke Kafkasya'da NATO ile Bireysel Ortaklık Eylem Planı içerisinde ilişkilerini sürdürmektedir. NATO Kafkasya bölgesinde bu zirve kararı ile özel temsilci atamıştır.yaşana bu gelişme AB'nin bu bölgede nüfuzunu artırmak amacına, NATO ile ABD'nin de müdahil olarak daha başat rol oynamak istemesi ile ters düşmektedir.⁴⁹²

ABD ve Avrupa, demokrasi ve liberalizm değerlerine inansalar da, bu değerlerin tanımlanmasında Atlantik'in iki yakası arasında görüş farklılığı vardır. Bu durum, askeri dengesizlikten daha derin bir görüş farklılığıdır ve bu algılama hatasında ABD'nin de rolü söz konusudur. ABD askeri üstünlüğü ve yaptırım yeteneği ile bir "sert güç". Avrupa ise işbirliği, insani yardım gibi araçlarla "yumuşak güç" rolünü ön planda tutma eğilimindedir.⁴⁹³

NATO ile AB arasında yaşanan tartışmalardan biride NATO'nun küresel bir güç olma girişimidir. NATO'nun etkinliğini artırarak küresel bir örgüt haline gelmeye çalışması, bu kapsamda Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Kore gibi ülkeleri kapsayacak şekilde çabalaması, belirli bazı üyelerin çabaları ile bu girişimin kısıtlanması yönünde tutum izlemesi ve Ortak Güvenlik ve Dış Politika konsepti gereği bunun AB'nin hakkı olduğu savunulmaktadır. Ayrıca yine bazı ülkelerin AB'nin sorumluluğunda olduğuna inandıkları Afrika'ya NATO'nun müdahil olmasını önlemeye çalışmaktadırlar. Örnek olarak NATO'nun Mukabele Kuvvetinin harekate hazırlık denetlemesinin Afrika'da bir yerde yapılmasına, NATO içindeki bazı AB üyeleri karşı

⁴⁹¹ Hasan Köni, **Son Küresel Kart Amerikan Turanı**, 1. Basım, İstanbul: Hayykitap, 2007, s.125.

⁴⁹² Akgül, **a.g.e.**, s.107-108.

⁴⁹³ Yılmaz, **Güç ve Politika**, **a.g.e.**, s.480.

çıkmiş ve denetleme tatbikatı için başka bir yer seçilmek zorunda kalmıştır. Yaşanan bu olaylar NATO ile AB arasında bir rekabetin yaşandığını göstermektedir.⁴⁹⁴

Ancak, Lizbon Antlaşması'nda güvenlik ve savunma ile ilgili hükümlerinin, AB'nin kendisine ait daimi askeri güçlerinin (Avrupa Ordusu) oluşturulmasını öngörmediği dolaylı bir yolla ifade dilmesi, günümüzde AB-NATO ilişkileri çerçevesinde yaşanan gelişmeler rekabetin geri plana itildiğini göstermektedir. ABD Başkanı Obama, NATO ile AB arasında işbirliğine dayalı sıkı ilişkiler kurulması gerektiğine dikkat çekmektedir.⁴⁹⁵

Bu gelişmelerin ardından bakacak olursak, AB'nin güvenlik ve savunma konularında atığı adımların NATO'ya muhtemel etkileri ve Avrupa ile Atlantik arasındaki bağı zayıflaması ihtimali endişeye neden olan konulardır. NATO'nun Avrupa bağlantısının kesilmesi ve AB'nin ayrı bir savunma örgütlenmesine doğru gitmesi NATO'yu zayıflatacaktır. Ayrıca güç dengesi politikasıyla ABD'nin gücünü dengelemek isteyen AB'nin bu amaçla atacağı adımlar NATO'yu olumsuz yönde etkileyecektir.⁴⁹⁶

ABD açısından soğuk savaş sonrası dönemde AB'nin ortak bir güvenlik politikası yürüterek ayrı bir savunma örgütü kurması ve AGSK'nin NATO'ya bağlı olup olmaması en önemli endişe noktası olmuştur.⁴⁹⁷

AB'nin NATO'dan tamamen ayrı bir güvenlik politikası yürütmesi durumunda ABD'nin tek taraflı politikaları AB'nin çıkarlarına ters düşecek şekilde artacak, global tehditlerin önlenmesinde iki örgüt rakip hale gelecek, bu rekabetin AB ile ABD arasındaki ticari ilişkileri de zarar görecektir. AB askeri harcamalarını büyük ölçüde artırmak zorunda kalacaktır. Tüm bunlar göz önüne alındığında AB'nin tamamen bağımsız bir oluşuma gitme ihtimali mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle de 1998

⁴⁹⁴ Ergin Saygun, "Değişen Güvenlik Ortamında NATO", http://vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Milli%20Güvenlik/Strateji/Degisen_Guvenlik_Ortaminda_NATO.pdf (01 Nisan 2011).

⁴⁹⁵ Akçadağ, a.g.e.,

⁴⁹⁶ Akçadağ, a.g.e.,

⁴⁹⁷ Biçer, a.g.e., s.143.

sonrası rekabete dönüşen ilişkiler günümüzde yerini daha çok işbirliğine bırakmış gözükmektedir.⁴⁹⁸

3.9. 11 EYLÜL SALDIRILARININ NATO-AGSP'YE ETKİLERİ:

ABD'ye yönelik 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terörist saldırılar, gerek ABD'yi gerek uluslararası topluluğu çok derinden etkilemiştir. Yüzlerce masum insanın hayatını kaybettiği bu saldırılar küreselleşmeyle birlikte terör eylemlerinin, çok yoğun bir hale dönüşmesine, teknolojik gelişmelerle birlikte ülke sınırlarını kolaylıkla aşabilme imkanına sahip olduğunu göstermiştir.⁴⁹⁹ Bu saldırı sonucunda 3000 Amerikan vatandaşı hayatını kaybetmiş, yaşanan bu denli büyük kayıplar terörizmin uluslararası alanda ne kadar önemli hale bir sorun olduğunu göstermiştir.⁵⁰⁰ 11 Eylül saldırıları, terörizm ile uluslararası hukuk ve siyasi ilişkiler arasında bir dönüm noktası olmuştur. 11 Eylül'den sonra terörle savaş ulusal sınırları aşan bir boyut kazanmıştır.⁵⁰¹

11 Eylül saldırıları, NATO'nun terörizm politikasının dönüşüme uğramasına ve "saldırı" durumunda müdahaleyi düzenleyen NATO Antlaşması'nın 5. maddesinin uygulamaya konulmasına, yine ilk defa bir terör eyleminin örgüte üye devletlerden birine karşı gerçekleştirilen gerçek bir saldırı olarak kabul edilmesine neden olmuştur. NATO'nun terörizme karşı savunmasıyla ilgili 11 Eylül saldırıları sonrası şekillenen yeni askeri kavramı, NATO için dört muhtemel askeri faaliyet kategorisi belirlenmiştir. Bunlar anti-terör, sonuç yönetimi, faaliyet kategorisi, karşı terörizm ve askeri işbirliğidir. Bunlardan anti-terörizm, sınırlı tepki ve askeri kuvvetlerin olayı belirli sınırlar içerisinde tutmaları ve tehdit uyarılarının garanti edilmesi, entegre hava savunma sisteminin etkinliğinin korunması ve füze savunmasına yönelik çalışmalar dahil, zayıf noktaların giderilmesi konusundaki savunma önlemleri anlamına gelmektedir. Savaş yönetimi, bir saldırı sonrasında yeniden toparlanma ile ilgilidir ve planlama ile kuvvet planlamasına katkı yapılması, acil yardım için olanak sağlanması,

⁴⁹⁸ Akçadağ, a.g.e.,

⁴⁹⁹ Ülkü Halatçı, "11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonunun bir değerlendirmesi",

<http://www.usakgundem.com/makale/18/11-eyl%C3%BCI-ter%C3%B6rist-sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1-ve-afganistan-operasyonunun-bir-de%C4%9Ferlendirilmesi.html>
(01 Nisan 2011).

⁵⁰⁰ Alain Joxe, **Kaos İmparatorluğu**, 1. Basım, (çev.), Işık Ergüden, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 213.

⁵⁰¹ Murat Saraçlı, "Uluslararası Hukukta Terörizm", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 1-2, (Yaz 2007), s.1056.

eşgüdüm merkezleri oluşturulması ve eğitim yeteneklerinin geliştirilmesi gibi unsurları içermektedir. Karşı terörizm, karşı kuvvet faaliyetleri dahil saldırı önlemleri anlamına gelmektedir. Askeri işbirliği ise, Rusya, Ukrayna, Ortak Akdeniz Diyalogu ülkeleri ve diğer ülkeler, Avrupa Birliği, AGİT ve BM ile işbirliğini kapsamaktadır.⁵⁰²

11 Eylül Saldırıları sonrası, uluslararası terörizmle mücadele NATO zirvelerine de yansımıştır. 2002 yılındaki Prag Zirvesi'nde müttefikler arasında terörizme karşı Ortak Eylem Planı benimsenmiştir. Akdeniz Diyalogu içindeki ülkelerinde katıldığı bu planda: İstihbarat paylaşımının ve sınırlarının güvenliğinin sağlanması gerektiği, ön plana çıkmıştır. Yine 2004 İstanbul Zirvesi'nde terörizmin her türlüüne uluslararası hukuk hükümlerince karşı gelineceği belirtilmiştir. 2006 Riga Zirvesi'nde de bilhassa Afganistan'daki Taliban güçleriyle mücadele kapsamında konuya yer verilmiştir. Terörizmle mücadele ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca terörizme karşı NATO askeri güçlerinin caydırma, engelleme, savunma faaliyetlerinin sürdürüleceği vurgulanmıştır. Bütün bunlar özellikle de Afganistan ve Irak için sürdürülebilir politikalar, vaatler yeni transatlantik birliğinin sağlanması yönünde olmuştur. Bu politikalar NATO'yu Avrupa dışına yöneltmiştir ve İttifak'ı operasyonlara hazır hale getirmektedir. Nitekim 11 Eylül saldırıları Atlantik'in iki yakasında güvenliği sağlamanın ne kadar zor olduğunu göstermiştir.⁵⁰³

Vahim sonuçlar doğurmuş olan 11 Eylül saldırıları ortak bir tehdit ve korku karşısında, AB ülkelerinin ortak savunma politika belirlemeleri açısından hızlandırıcı bir etki yaratmıştır.⁵⁰⁴ Terörizmle mücadelede diplomatik alanda atılan adımlar BM Kararlarının desteklenmesi, ABD ile dayanışma, AGSP çerçevesinde güvenlik ve savunma politikalarının revizyonu, terörizmi Arap ve İslam alemiyle eş tutmaktan kaçınma, Ortadoğu Barış Süreci'ne ivme kazandıracak çabaları destekleme, Afganistan'ın yeniden yapılanmasına katkı, İran, Pakistan ve Filistin yetkilileriyle

⁵⁰² Serhan Yalçiner, **a.g.e.**, s.111-112.

⁵⁰³ Enver Bozkurt, **NATO'nun Geleceği**, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tjmXLMLqy0CB21PINjzMUmX0oMcYB.pdf> (02 Nisan 2011), s.186-187.

⁵⁰⁴ Aslıhan P. Turan, **Avrupa Birliğinin güvenlik politikası**, http://www.bilgesam.com/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=461=avrupa-biirliinin-guevenlik-politikas&catid=122:analiz-guvenlik&Itemid=78 (02 Nisan 2011).

terörizme başvurulmasını engelleyecek sosyal, ekonomik ve politik önlemler üzerinde fikir alışverişi gibi girişimler başlatılmıştır.⁵⁰⁵

11 Eylül saldırıları NATO-AB arasındaki ortak dayanışmayı sağlamlaştırma yönünde ivme kazandıran bir durum olmuştur. NATO ve AB farklı özelliklerde iki organizasyon olsa da kriz yönetimi amaçları karşılıklı ortaklığı kuvvetlendirmiştir. Etkili karşılıklı danışma, diyalog, işbirliği ve şeffaflık, AB-NATO menfaatleri ve bağımsız karar alma sinerjik bir durum yaratmıştır. BM Antlaşması'na saygı, bu ilkeler çerçevesinde çalışma, uyum, açıklık ve her iki organizasyon için ortak olan askeri yetenek ihtiyaçlarının geliştirilmesi karşılıklı olarak kuvvetlendirilmiştir. Haziran 2002'de bir araya gelen AB liderleri 11 Eylül saldırıları sonrası ortaya çıkan terörizmle mücadele için terörizme karşı koyma ihtiyaçlarının geliştirilmesine karar vermiştir. Solana'nun ortaya koyduğu AGS'nin geliştirilmesi ve Petersberg Görevlerinin Anayasa'da yer alması sağlanmıştır.⁵⁰⁶

Yine bir diğer terör eylemi olan ve AB ülkelerinde şok etkisi yaratan 11 Mart 2004 tarihindeki İspanya'daki terörist bombaların patlaması sonrası AB liderleri, AGSP'nin terörizme karşı savaşa katılım yönünde geliştirilmesi için hızlı bir çalışma başlatılmıştır.⁵⁰⁷

3.10. IRAK SAVAŞI, ABD VE AGSP:

2003 yılında gerçekleştirilen Körfez Savaşı'nda ABD'nin tek başına hareket etmesi uluslararası hukuka önemli bir gölge düşürmüştü, ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası kurumlarında önemli rol oynayan üç uluslararası ve bölgesel örgütü gözden çıkardığını da ortaya koymuştur. Bu örgütler, BM, NATO ve AB'dir. 2003 yılı Irak Savaşı'nda AB üyesi ülkeler arasında yaklaşım farklılıkları ve yaygın tartışmalar yaşanmıştır. İngiltere, İspanya, Portekiz ve Danimarka gibi ülkelerin ABD ile birlikte hareket etmelerine karşılık, özellikle Almanya ve Fransa ABD'nin Irak müdahalesine karşı çıkmıştır. Bu durum AB'nin günümüzde henüz uluslararası bir aktör olamadığını ve üye devletlerin ulusal politikalarını asgari seviyeye indiremediklerinin bir göstergesi olmuştur. AB üyesi devletler arasındaki yaklaşım farklılıklarının günümüzde devam

⁵⁰⁵ Ovalı, **a.g.e.**, s.97.

⁵⁰⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.485.

⁵⁰⁷ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.485.

etmesi ve ‘‘Avrupalı’’ üst kimliğinde bir türlü birleşememeleri durumu ABD’ye karşı ortak bir tutum alınmasını engellemiştir.⁵⁰⁸

11 Eylül travması Amerikan dış politikası ve ulusal güvenlik stratejisinde köklü değişiklere yol açmıştır. Saldırıları karşısında Amerika’da giderek yaygınlaşan toplumsal güvensizlik ve duyarlılık, ulusal çıkarların öne çıkarıldığı ve uluslararası toplum, uluslararası analaşmalar, uluslararası örgütler, kısacası çok taraflılıktan tek taraflılığa yönelen yeni bir dış politika dönemi başlatmıştır. Bush yönetimi, kitle imha silahlarına karşı koyma, tehditkar devletlerle baş etmede askeri ve teknolojik gücünü kullanacağını duyurmuş ve amaçla yeni bir güvenlik stratejisi belirlemiştir. Amerika’nın bir anlamda Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası düzene ilişkin bu perspektifi kendisini Avrupa ile karşı karşıya getirmiş ve Soğuk Savaş boyunca ortak çıkarları olduğu kadar ortak değerleri de paylaşan Atlantik topluluğu, Avrupa ve Amerika arasında iki farklı stratejik kültürün filizlendiği bir sürece girmiştir.⁵⁰⁹

Amerikan dış politikasında anarşik ve hobbessvari bir yaklaşım öne çıkmıştır. Tek hiper güç olarak Amerika gücünü ve üstünlüğünü sürdüreceği bir dünya görüşü benimserken, Avrupa askeri alanda zayıflığı ve yaklaşık yarım asırlık bütünleşme deneyiminin etkisiyle, uluslararası hukuk, uluslararası işbirliği ve müzakereler gibi liberal kavramların baskın olduğu daha idealist bir dünya modeli benimsenmiştir.⁵¹⁰

Irak krizi ile gündeme gelen küresel güvenlik ve askeri güç tartışmaları, AB’nin uluslararası aktörlüğünü ve ODGP/AGSP sürecinin geleceğini belirleyici olması dolayısıyla Birlik içinde yeniden tartışma süreci başlatmıştır. Birliğe yeni katılacak üyelerin ABD yanlısı bir politika izlemeleri, krizi en çok ODGP/AGSP açısından etkilemiştir. AB’nin uluslararası krizlerde etkin olamadığı bir gerçektir. ABD’nin aşırı hukuk tanımazlığı, realist politikası, saldırgan bir savaş politikası izlemesi karşısında AB’nin hukuka daha çok bağlı kalması ABD-AB işbirliğinde kısmen de olsa ABD politikasını frenlemiştir. NATO kapsamında daha tarafsız, hukuki zemine dayanan güvenlik ve savunma politikalarıyla istikrarlı bir ortam yaratılmaya

⁵⁰⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.489-490.

⁵⁰⁹ Sevilay Kahraman, ‘‘Avrupa Birliği ve Irak Krizi: Bölünmeden Yeniden Birleşmeye Uzun, İnce Bir Yol’’, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 4, (Bahar 2003), s.154.

⁵¹⁰ Kahraman, **a.g.e.**, s.154.

çalışılmaktadır.⁵¹¹ Avrupalıların büyük bir çoğunluğu, ABD'nin Irak'a müdahaleye giden yolda uyguladığı tek taraflı politikayı onaylamamıştır. Bu noktada, Irak Müdahalesi, Avrupa'yı ABD'nin Politikalarının dengelenmesi hususunda duyarlı bir siyaset izlemeye itmiştir.⁵¹²

3.11. AB/NATO GENİŞLEMESİNİN ODGP/AGSP'YE ETKİLERİ:

Doğu genişlemesi, Avrupa Birliği için doğu sınırını daha ileri taşınması ve Doğu Avrupa'da istikrara katkı sağlama potansiyelinden dolayı güvenlik işlevi yerine getirmesi açısından önemli görülmektedir. Yugoslavya'nın dağılması, bölgesel düzeyde iç siyasi gelişmelerin, güvenlik meselelerine olan etkisini ve güvenliğe ilişkin bağlantısını açıkça ortaya koymuştur. Doğu genişlemesi, üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada AB, sekiz ülke ile bağlarını güçlendiren her bir ülkeye özel ve farklı strateji geliştirip takip etmiştir. 2004 yılında Çek cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya; 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya Birliğe üye olmuşlardır. Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya ile de katılım görüşmeleri başlatılmıştır. İkinci aşamada, AB, çatışma önleme ve uyuşmazlıkların çözümü süreçlerinde uluslararası seviyede daha katılımcı bir rol üstlenmeye başlamıştır. Üçüncü aşama, genişleme ile ilgili olarak, Avrupa ile Akdeniz ülkeleri arasında bir bağ kurulmuştur. Bu bağlar, önemli jeopolitik ve istikrar sağlayıcı hedeflere odaklanan antlaşmalar imzalanması yoluyla kurulmuştur.⁵¹³

AB üyesi ülkelerin bir bütün oluşturmaktan öte kendi çıkarlarını ön plana çıkarması, karar alma mekanizmasındaki hantallık ve esnek olmama, siyaset belirleme ve alınan kararları uygulama konularında en fazla zorlandığı alan dış politika ve güvenlik politikasıdır. Oysa AB derinleştikçe bu konuların aşılacağı düşünülmüştür. Genişlemeyle birlikte Birliğin ODGP'deki karar alma mekanizması ve süreçleri daha da hantallaşmıştır. AB'nin bu konularda gösterdiği tutarsız ve yetersiz tavırlar Birliğin ne kadar kırılgan olduğunu ortaya koymaktadır. Bu öngörü ABD'nin işini kolaylaştırmıştır. İngiltere'nin ABD ile stratejik ittifak içinde olması, daha sonra da İspanya ve Portekiz'in bu ittifaka katılması, İtalya'nın ikili oynaması, ODGP'nin Fransa ve

⁵¹¹ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.494.

⁵¹² Levent Ersin Orallı, "Güvenlik Politikaları Bağlamında AB-ABD İlişkileri ve Irak Savaşı", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 3, (2007), s.241.

⁵¹³ Zeynep Yücel, a.g.e., s.47-48.

Almanya'nın güdümünde yol alması nedeniyle Birliğin ODGP'sinin tam olarak yerleşmediği, benimsenmediği anlaşılmaktadır.⁵¹⁴

Genişlemeyle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri AB'ye entegre olarak istikrarsız ve kriz oluşabilecek bir bölge bertaraf edilmiştir. Aynı olay Yunanistan, İspanya ve Portekiz içinde yaşanmıştır. Birlik genişlemeyle bazı sıkıntıları yaşasa da Avrupa'da istikrarsız ve güvensizliğin olduğu, sürekli krizlerin yaşandığı bir ortamda, AB'nin ekonomik açıdan istikrarlı olması beklenemez. Yugoslavya örneği ve Balkanlar da dün gibi gözler önündedir. ODGP/AGSP politikası zaten sıkıntılı bir şekilde yürütülmekteyken kriz ve istikrarsızlığın hakim olduğu bir Avrupa'da etkili ve başarılı bir dış politika beklenemez. Irak konusunda yaşanan krizde bu belirginleşmiştir. Genişlemeyle ODGP/AGSP arasında paradoksal bir durum olsa da zamanla sıkıntıların aşılabacağı değerlendirilmektedir.⁵¹⁵

Genişleme AB'yi ekonomik, mali ve parasal konularda süper güç yapmakta ve genel olarak AB'nin uluslararası varlığını güçlendirmektedir. AB daha çok büyüdükçe ve daha çok çeşitlendikçe karar vermek daha çok güçlenmekte ve ortak tutumlara ulaşılması daha çok zorlanmaktadır. Bu durum ODGP/AGSP'yi olumsuz etkilemektedir. AB üyesi ülkelerin savunma ve güvenlik alanındaki ulusal çıkarlarını birbirine yaklaştırması, AGSP'nin oluşturulması ve genişlemenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için yoğun çabalar harcanmaktadır. AB'de İngiltere, Fransa ve Almanya arasında, özellikle savunma ve güvenlik alanlarında ulusal çıkarların uyuşma zemini oluşturulması AB'nin gelişimini ve istikrarını güçlendirecektir. AB ve NATO'nun Merkezi ve Doğu Avrupa'ya genişlemesi Avrupa'da denge ve refah seviyesinin artmasını sağlamıştır. Bu hem AB'nin, hem de NATO'nun güvenliğini ve kuvvetlenmelerini sağlamıştır. Avrupa ve dünya barışı için bu bir gerekliliktir.⁵¹⁶

Genişleyen bir AB daha çok ekonomik kaynak ve coğrafi alana sahip olacaktır. Yaşlanan Avrupa nüfusu karşısında daha çok genç nüfusa sahip olacaktır. Çok kültürlülük ve bunun üzerine kurulu birleşik Avrupa inandırıcılığını arttıracaktır. AB kurallarına bağlı, istikrarlı ve güvenli, hukukun üstünlüğü, demokrasi, özgürlüğe inanç,

⁵¹⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.495-496.

⁵¹⁵ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.497.

⁵¹⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.498.

piyasa ekonomisinin işlediği, sosyal değerlerin yerleştiği ve geliştiği, sosyal devlet ilkelerinin yarattığı birleşik bir Avrupa'nın dünyada daha etkili, daha çok kabul edilebilir bir yere sahip olacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Böyle bir Avrupa, ODGP/AGSP konusunda dışa karşı daha etkili ve başarılı olacaktır. AB içindeki sorunlar zaman içinde aşılabilecek sorunlardır. Bu çerçevede genişleme inancını tüm dünyaya yaymak, bu değerleri geliştirmek tüm insanlık ve dünya barışı için bir gerekliliktir.⁵¹⁷

3.12. TÜRKİYE-AGSP İLİŞKİLERİ:

Türkiye tercihini büyük çoğunlukla “Batı” yönünde yapmış bir ülkedir. Türkiye siyasal, sosyal ve ekonomik normlar olarak Batı'daki normları kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kendi ulusal normlarına yakınlaştırarak bir sentez elde etmektedir.⁵¹⁸ Bu doğrultudan hareketle Türkiye, AB ile müzakere süreci devam eden ve Avrupa'nın da ötesinde bölge ve dünya barış ve istikrarına katkılar yapan bir NATO müttefiki ve Avrupa güvenliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Dünya ve dolayısıyla Avrupa güvenlik sisteminin yeniden şekillendiği bir konjonktür içinde Türkiye özellikle, AB üyesi devletler arasında ODGP oluşturulma sürecine büyük önem vermiş ve bu oluşumların içinde yer almak istemiştir. Bu kapsamda Türkiye imkanlar ölçüsünde, NATO destekli ya da özerk AB hareket/misyonlarına destek sağlamış, AB Temel Hedeflerine ve Muharebe Gruplarına önemli taahhütlerde bulunmuştur.⁵¹⁹

Türkiye uluslararası alanda baktığımızda önemli bir konumdadır. Birleşmiş Milletlerin, Avrupa Konseyi'nin ve çok sayıda başka uluslararası kuruluşların bir üyesidir ve Batı Avrupa Birliği'nin de ortak üyesidir. Pakistan, İran ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile birlikte Ekonomik İşbirliği Örgütü ve Karadeniz İşbirliği Konseyi dahil muhtelif bölgesel oluşumlarda da yer almaktadır. Türkiye, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nda öncü bir rol oynamakta ve tüm faaliyetlerine katılmaktadır.⁵²⁰

1952'de NATO'ya giren Türkiye, Avrupa kolektif güvenliğinde yer almıştır. Bu yolla hem kendi güvenliğini sağlamış hem de Batı Avrupa'nın güvenliğine önemli

⁵¹⁷ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.498-499.

⁵¹⁸ Erol Manisalı, **Türkiye Avrupa İlişkileri**, 2. Basım, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1998, s.87.

⁵¹⁹ Demir, **a.g.e.**, s.41.

⁵²⁰ Akdoğan, **a.g.e.**, s.187.

katkılarında bulunmuştur. Türkiye, batı dünyasının en büyük tehdit olarak gördüğü Sovyetler Birliği'ne hem denizden hem de karadan komşu olması nedeniyle Batının bir ön karakolu görevini yapmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte Batı güvenliğinin en büyük düşmanı olan Sovyetler Birliği ortadan kalkınca Avrupalılar güvenlik ve savunma politikalarını gözden geçirmeye başlamışlardır.⁵²¹

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa güvenliğinde başlayan yeni mimaride Türkiye, BAB'ın yeniden canlandırılmasıyla birlikte, 20 Kasım 1992'de BAB'da ortak üyeliğe kabul edilmiştir.⁵²²1993-1994 yıllarında Türkiye, NATO'dan BAB'a devredilen Avrupa Uzun vadeli Planlama Grubu, Avrupa Muharebe Grubu, Batı Avrupa Lojistik Grubu faaliyetlerinde tam üye statüsünde yer almıştır. Bunlara ilave olarak 1993'de oluşturulan Batı Avrupa Silahlanma Organizasyonu'nun kurulmasında itibaren 13 üyesinden birisi olmuştur.⁵²³

Türkiye 1995 yılından itibaren BAB Askeri Karargahında subay görevlendirmiş ve Askeri Karargahın tüm faaliyetlerinde tamamen eşit hak ve sorumluluklarla temsil edilmiştir. Olası bir BAB hareketinde kullanılmak üzere bir kısım kuvvet ve karargahlar BAB'a bildirilmiş, BAB ülkelerinin eğitim tesislerinin ortak kullanım çalışmaları ile BAB Muharebe çevrimine dahil olmuştur. 1993'de, oluşumundan itibaren BAB Uydu Merkezinin faaliyetleri kapsamında Türkiye'yi ilgilendiren muhtelif alanlarda uydu analizleri yapılmıştır.⁵²⁴

18 Kasım 1997 tarihinde gerçekleşen BAB Bakanlar Konseyi toplantısında, ortak lojistik kavramı (Joint Logistic Concept) adı altında bir belge onaylanmıştır. Söz konusu belge ile, BAB'ın Türkiye, Norveç ve İzlanda'dan oluşan ortak üyeler ile Avusturya, Danimarka, Finlandiya ve İsveç'ten oluşan gözlemci üyelerin BAB'ın AB ve NATO ile ilgili girişimlerde tam üyelerle aynı kriterlerde değerlendirilmesi konusuna açıklık getirilmiştir. Buna göre, gerek ortak üyeler gerek gözlemci üyeler, planlama operasyonları, Avrupa Uzun Vadeli Planlama Grubu, Batı Avrupa Silahlanma Grubu ve İspanya'nın Torrejon üssünde bulunan uydu verilerini değerlendirme merkezinde yer

⁵²¹ Siret Hürsoy, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kısacasında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 1, (Haziran 2005), s.38.

⁵²² Haydar Çakmak, "Avrupa Güvenliği, NATO ve Türkiye", **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 1, Numara. 3, (Bahar 2009), s.2.

⁵²³ Rupp, a.g.e., s.59.

⁵²⁴ Rupp, a.g.e., s.59.

almaya başlamışlardır. Bu toplantıda alınan kararlar doğrultusunda, ortak üyelerin BAB'ın AB adına yürüttüğü hareketlarda yer almasına imkan tanınmış ve gözlemci üyelerin BAB'ın BMGG'yi kullanarak gerçekleştirdiği hareketlarda görev almasının yolu açılmıştır.⁵²⁵

1997 Amsterdam Antlaşması sonrasında Avrupa Birliği'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma süreci Türkiye'yi gelişen süreçte olumsuz yönde etkilemeye başlamış ve bu durum AB ile olan ilişkilerine de yansımaya başlamıştır.1997 Amsterdam Antlaşması ile ortak savunmanın kurulması için Avrupa Konseyi'ne yetki verilmiştir. Ayrıca ODGP, BAB'ın AB'ye katma amacı belirtilmiştir.⁵²⁶ Ayrıca Amsterdam antlaşması ile BAB'ın Petersberg Görevleri AB'ye entegre edilmeye başlamıştır.⁵²⁷

1998 St. Malo Zirvesi'nde Fransa ile İngiltere AB'nin savunma rolünü genişletme kararı almışlardır. St. Malo'da Birliğin, güvenilir askeri güçler tarafından desteklenmiş özerk hareket kapasitesine sahip olması ve bunları uluslararası krizlere yanıt vermek için hazır bulundurulması ve kullanılması konusunda anlaşmaya varmışlardır. BAB'ın AB ile bütünleştirildiği Köln Zirvesi'ne giden süreç St. Malo zirvesi ile başlamıştır.⁵²⁸

23-24 Nisan 1999'da gerçekleştirilen NATO'nun Washington Zirvesi, NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan ülkelerin statülerine saygı duyulması ve AB'nin AGSP'yi bir araç olarak kullanarak NATO'nun planlama ve hareket kapasitesine ulaşımında Kuzey Atlantik Paktı üyelerinden onay alması konusunda atıfta bulunmuşsa da, NATO'nun AB üyesi olmayan ülkelere AGSP içerisinde AB sadece sıradan bir danışma mekanizması önermiştir.⁵²⁹ Bu durum Atlantik ittifakı ve Avrupa'nın mimarisinin değil, aynı zamanda Türkiye ve diğer AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikleri için AGSP pozisyonunda bir dönüm noktası olmuştur.⁵³⁰ Bu gelişme adil

⁵²⁵ Burak Özdemir, **Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, 1. Basım, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:171, Ekim 2002, s.12.

⁵²⁶ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 132.

⁵²⁷ Hürsoy, **a.g.e.**, s.38.

⁵²⁸ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 132.

⁵²⁹ Hürsoy, **a.g.e.**, s.38-39.

⁵³⁰ Ramazan Gönen, **Turkey's Delicate Position Between NATO and The ESDP**, Ankara: Center For Strategic Research, SAM Papers No.1, 2003, s.52.

olmayan bir durum yaratmış, Türkiye istemeyerek de olsa AB'nin AGSP çerçevesinde muhtemel operasyonları gerçekleştirmek için NATO'nun planlama ve hareket kabiliyetlerinden yararlanabilme imkanını engellemek zorunda kalabileceğini açıklamıştır.⁵³¹

Haziran 1999'da yapılan AB Köln Zirvesi'nde Avrupa Birliği'nin uzun vadede Petersberg Görevleri operasyonlarının yanı sıra, güvenlik alanında daha fazla söz sahibi olma, bunun için savunma boyutunu da içeren faaliyetlerinde bulunma amacı ortaya çıkmıştır. AB'nin bu faaliyetleri yürütürken NATO olanak ve yeteneklerinin yanı sıra ulusal veya çokuluslu Avrupa olanaklarından da yararlanabileceklerini duyurmuşlar, dolayısıyla AB üyesi olmayan NATO Müttefiklerinin statüsünün ne olacağı sorunu ortaya çıkmıştır.⁵³² Ayrıca Köln Zirvesi'nde BAB'ın misyonunu tamamladığı ve 2000 yılında feshedilmesine karar verilmiştir. BAB'ın görevleri de AB'ye devredilmiştir.⁵³³

Yine Köln Zirvesi'nde AB ülkelerinin onayladığı Almanya Dönem Başkanlığı Raporunda, NATO üyesi olmayan AB devletlerinin (Avusturya, Finlandiya, İrlanda ve İsveç) AB üyesi olmayan NATO devletlerinin (Türkiye, ABD, Çek Cumhuriyeti, İzlanda, Kanada, Norveç ve Polonya) daha avantajlı bir statüye getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Raporda, “müttefik olmayan üyeler dahil tüm AB üyesi devletlerinin AB operasyonlarına tam ve eşit katılım” deyimini kullanılırken, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler için “AB önderliğinde yürütülecek operasyonlara, BAB'da mevcut danışma düzenlemeleri üzerine kurulacak olası bir katılımdan ve bunun kabullenebilir bir biçimde düzenlendiği” belirtilmiştir.⁵³⁴

Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde, AB askeri kriz yönetimine üçüncü ülkelerin katılımı konusunda, AB'nin karar verme özerkliği ve tek kurumsal çerçevesi esas alınarak yeni açılımlar getirmiştir.: 1) NATO'nun AB üyesi olmayan müttefikleri, 2) AB'ye aday ülkeler, 3) diğer beklenen ortaklar. AB, barış zamanında NATO'nun AB üyesi olmayan müttefikleri ve AB'ye aday ülkeler ile güvenlik ve savunma politikaları ve kriz yönetimi üzerine diyalog ve bilgilendirme amaçlı yapılar oluşturacaktı. Kriz

⁵³¹ Hürsoy, a.g.e., s.39.

⁵³² Burak Tangör, *Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişimi*, 1. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009, s.140.

⁵³³ Efe Haydar, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, a.g.e., s. 133.

⁵³⁴ Burak Tangör, *Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişimi*, a.g.e., s.140-141.

durumunda ve AB karar belirleme sürecinde bu yapılar danışma niteliği üstlenecekti. Konsey'in operasyon kararı aldığı durumlarda, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler, Berlin Artı operasyonlarına, eğer isterlerse katılabileceklerdi. Ancak, AB'nin NATO varlıklarını kullanmadığı operasyonlarına katılımları, Konsey'in kararı ile davet edilmelerine bağlı olacaktı. AB operasyonlarına askeri güç tahsis eden tüm ülkeler, bu operasyonların gündelik işleyişine, ad hoc Katılımcılar Komitesi aracılığıyla katılabilecekler ve AB üye devletleriyle eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olacaklardı.⁵³⁵

19-20 Haziran 2000 tarihinde AB Feira Zirvesi yapılmış, yayınlanan Deklarasyonda, temel yetenek hedefleri konusunda ülkelerin katkılarını belirlemek üzere, AB üyesi ülkelerin temsilcilerinin katılımıyla 22-24 Mayıs 2000 tarihlerinde bir toplantı yapıldığı, AB'nin bağımsız karar verme iradesi gereğince bu konudaki çalışmaların 15'li olarak başladığı ve süreceği ancak planlama konusunda NATO uzmanlarının katkısına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Nitekim Türkiye'nin de aralarında bulunduğu NATO uzmanları- ülkelerini değil, NATO'yu temsilen- bu konudaki çalışmalara destek sağlamışlardır. Aynı deklarasyon ile, AB ülkelerinin yanı sıra, Norveç, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nin temel yetenek hedeflerine (ek) katkı teklifinin memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir. Her bir dönem başkanlığı sürecine, en az ikişer kez AB+ 15 (aday ülkeler+ Norveç ve İzlanda) ve AB+ 6 (AB üyesi olmayan Avrupalı NATO ülkeleri) ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda görüşmeler yapılması kararlaştırılmıştır.⁵³⁶

AB'nin hareket icra etmesi durumunda 6'lı ülke ile diyalog ve danışmanın sıklaştırılacağı, NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanılmasına karar verilmesi halinde, bu ülkelerin otomatik olarak harekate iştirak ederek, kuvvet katkısında bulunabileceği, AB'nin NATO'dan bağımsız hareket yapması halinde ise, AB Konseyi'ni kararını müteakip söz konusu ülkelerin harekate davet edilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca hareketin günlük takibinin Katılımcılar Komitesi tarafından kontrol edileceği, ancak

⁵³⁵ Burak Tangör, **Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları:OGSP**, 1. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010, s.181.

⁵³⁶ Rupp, a.g.e., s.63.

harekatın politik kontrolü ve stratejik yönlendirmesinin AB15 Konseyi tarafından yapılacağı ortaya konmuştur.⁵³⁷

Feira Kararlarının yayınlanmasından sonra Türkiye, AB Güvenlik ve Savunma politikası ve bunun NATO'ya yansımalarının yakından izleneceğini ve AB'nin NATO kararlarına uygun olarak, her biri tek tek değerlendirilerek katkısının katılımıyla orantılı olmasını gözeceğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin AOGSP'yi ulusal çıkarları ve AB üye adaylığı sorumluluğuyla değerlendireceği, ittifak içinde eşitsizlik ve bölünme yaratılmamasına önem verildiği kaydedilmiştir. Bundan başka Avrupa Birliği'nin AB üyesi olmayan Avrupalı NATO müttefiklerinin kriz yönetimi dahil AOGSP ile ilgili düzenlemelere katılımlarına dair Feira'da alınan kararların yetersiz görüldüğü ve bu düzenlemelerin iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁵³⁸

Türkiye'nin AB zirvelerinde AGSP konusunda alınan kararlarla ilgili sorunları Köln Zirvesi ile başlamış ve Helsinki ve Feira Zirvelerinde alınan kararlar ile devam etmiştir. Söz konusu zirvelerde, AGSP ile ilgili olarak AB üyelerinin almış olduğu kararlar, Türkiye'nin BAB bünyesinde ve NATO Washington Zirvesi'nde elde etmiş olduğu hakların aşındırılmasına yol açmıştır. Bu nedenle, Türkiye son zamanlarda gerçekleştirilen AB zirvelerinin tatminkar sonuçlar doğurmadığını ifade ederek, özellikle AGSP karar alma mekanizması içerisinde yer alabilmesine zemin yaratacak düzenlemelere gidilmesi gerekliliğini vurgulamıştır.⁵³⁹

7-9 Aralık 2000 tarihlerinde Fransa'nın Nice kentinde yapılan zirve toplantısında BAB'ın görevleri AB'ye devredildiğine karar verilmiş ve böylece BAB içi boşaltılmış bir tabela örgütü haline gelmiştir.⁵⁴⁰ Zirvede alınan kararlar doğrultusunda NATO varlıklarının ve yeteneklerinin kullanılmadığı operasyonların karar sürecinde üçüncü ülkelere söz hakkı verilmeyeceği belirtilmiş, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin katılımları, karar biçimlendirme ve karar verme sonrası uygulama süreçleriyle sınırlama getirilmiştir. NATO varlık ve yeteneklerinin kullanılacağı bir operasyonda planlama NATO tarafından, özerk AB operasyonunda ise AB Genelkurmayı tarafından yapacağı belirtilmiştir. Davet edilen üçüncü ülkeler hareket

⁵³⁷ Rupp, **a.g.e.**, s.63.

⁵³⁸ Burak Tangör, *Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişimi*, **a.g.e.**, s.145.

⁵³⁹ Özdemir, **a.g.e.**, s.18.

⁵⁴⁰ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği, NATO ve Türkiye*, **a.g.e.**, s.7.

planlama ve katkıları konusunda bilgi değişiminde bulunmak üzere AB Genelkurmayına irtibat subayı gönderebileceklerdi.⁵⁴¹

Avrupa Birliği'nin AGSP konusunda 1997 Amsterdam Antlaşması ile başlayan Köln, Helsinki, Feira ve Nice Zirvelerinde alınan kararlarla ortaya koyduğu Türkiye ile ilgili tavır Türkiye'nin AGSP Mekanizmalarında yer alamaz olduğudur. Bu yaklaşım, AB'nin, NATO olanak ve yeteneklerini kullandığı operasyonlar da dahil olmak üzere tüm operasyonlar için geçerli kılınmıştır.⁵⁴²

NATO üyesi Türkiye, 1992'den beri BAB'ın ortak üyesiydi ve örgütün karar alma sürecine ve askeri operasyonlarına, tam üyelikle birlikte katılabiliyordu. Türkiye'nin sorunu, BAB'dan AB'ye geçiş sürecinde BAB ortak üyesi olarak kazanımlarının korunması ve AB çerçevesine taşınmaması ve Nice düzenlemelerinin Nisan 1999 Washington uzlaşmasından sapan içeriğidir. Türkiye Aralık 2000 NATO Brüksel Zirvesi'nde AB'nin NATO varlıklarına erişimini veto etmiştir. Türkiye, AGSP karar alma sürecinde dışlanarak Yunanistan'ın Acil Tepki Kuvveti'ni güvenlik çıkarlarına aykırı olacak şekilde kullanmasından çekinmekteydi. Türkiye'nin hassas bölgelerinde planlanan NATO operasyonlarının Yunanistan tarafından veto edilebileceği, böylece NATO'nun müdahalesi engellenirken, Yunan vetosu nedeniyle davet edilemeyeceği AB operasyonlarına yol açmasından endişelenmekteydi. Türkiye, Berlin Artı operasyonlarında ve NATO müttefiklerinin yakın coğrafyasında gerçekleşecek ve ulusal güvenlik çıkarlarını doğrudan etkileyebilecek AB operasyonlarına bu ülkelerinde katılımlarının sağlanmasını istiyordu.⁵⁴³

Bu gelişmelerin ardından ABD ve İngiltere'nin yoğun diplomatik çabalarıyla Ankara'da yapılan toplantıların sonunda, Türkiye ile AB arasında 2 Aralık 2001'de Ankara Mutabakatı adıyla anılan uzlaşma sağlanmış oldu. Laeken Zirvesi öncesinde varılan bu mutabakat ile Türkiye'nin beklentileri büyük ölçüde karşılanmıştır. Bunların başında, kurulacak Avrupa Acil Müdahale Gücü'nün iki NATO müttefiki arasındaki anlaşmazlıklara karışmayacağı gelmektedir. Bu madde ile Türkiye'nin Yunanistan'la olan sorunları (Kıbrıs ve Ege gibi) Acil Müdahale Gücü'nün görev alanı dışında

⁵⁴¹ Tangör, *Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP*, a.g.e., s.181-182.

⁵⁴² Aydoğan, a.g.e., s.305.

⁵⁴³ Tangör, *Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP*, a.g.e., s.182.

tutulmaktadır. Kurulacak Acil Müdahale Gücü, Türkiye'nin yakın çevresinde operasyon düzenlediği takdirde, Türkiye bu operasyonun karar mekanizmasında yer alacaktır. Böylece Türkiye'ye bölgesinde yer alacak operasyonlarda söz hakkı tanınmış olmaktadır. Bir diğer madde ile Acil Müdahale Gücü, NATO'nun imkan ve yeteneklerinin tümünden otomatikman yararlanamayacaktır; bu bağlamda NATO'nun imkan ve yetenekleri stratejik olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayrılacaktır. Stratejik olmayan imkan ve yeteneklerden otomatik olarak yararlanılabılırken stratejik olanlar için NATO'da oylama yapılacaktır.⁵⁴⁴

Ankara Mutabakatı'ndan hemen sonra gerçekleştirilen 14-15 Aralık 2001 Laeken Zirvesi'nde Yunanistan, Ankara Mutabakatı'na karşı çıkmış ve mutabakat zirve sonuçlarında yer almamıştır. Yunanistan'ın uzlaşmayı reddetmeye iten sebep mutabakatta yer alan taraf ülkelerin aralarındaki anlaşmazlıkların çözümünde NATO Antlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülüklerine sadık kalacakları ve AGSP'nin müttefiklerine karşı kullanılmayacağı hükümleriydi. Bu ifade ile Yunanistan, AGSP'yi Türkiye ile olan anlaşmazlıklarında kullanamayacaktı. Ardından Yunanistan Hükümeti, Türkiye ile anlaşmaya varabilmesi için Ankara Mutabakatı'nda Türkiye'ye verilen güvencelerin aynısının kendisine de verilmesi talebinde bulunmuştur.⁵⁴⁵

Sorun 24-25 Ekim 2002 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen Avrupa Konsey'i toplantısında çözüme kavuşturulmuştur. Söz konusu metin "Brüksel Belgesi" ismini almış, AGSP'nin müttefiklerinin aleyhine kullanılmaması; buna karşılık NATO'nun da AB yeteneklerine karşı kullanılmaması; operasyonel planlamanın NATO'da yürütülmesi durumunda ise AB üyesi olmayan müttefiklerin tamamen bu operasyonların içinde yer alması; planlamanın AB'nin içinde yapılması durumunda, Avrupalı müttefiklerin katılımcı olarak subay göndermeleri ve AB'nin planlayacağı özerk operasyonlarda, daha sıkı bir danışma mekanizması kurulması konularında anlaşmaya varılmıştır. Brüksel Belgesi'nde Yunanistan'ın talepleriyle "AGSP'nin bir müttefike karşı kullanılmayacağı" taahhüdüne karşılık olarak "NATO'nun da AB'ye ya da AB üyelerine karşı kullanılmayacağı" ibaresi eklenmiştir. Ayrıca, metne

⁵⁴⁴ Demirdöğen, **a.g.e.**, s.74.

⁵⁴⁵ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savuma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 137-138.

Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırı tutumlarda bulunulmayacağına dair bir ifade de konmuştur.⁵⁴⁶

2002 AB Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye, AB'nin tam üyeliğe kabul ettiği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni AGSP dışında tutmasından sonra, Avrupa Ordusu'nun NATO imkan ve yeteneklerinden yararlanmasına yeşil ışık yakmıştır. Türkiye, bunun karşılığında komuta kademesinde temsil hakkı olacağı belirtilmiştir. Türkiye ayrıca, AGSP'nin NATO imkanlarını kullanacağı müdahale zamanlarında karar mekanizması ile siyasi stratejik yönetiminde söz sahibi olacaktı. AB'nin savunma ve dış politikasının NATO kapsamında olan faaliyetlerinde Türkiye'nin tam katılım mekanizması, AB'nin NATO İmkanlarını kullanacağı müdahale planları Türkiye'nin de tam üye olduğu NATO içinde yapılacak, dolayısıyla Türkiye AB'nin askeri hareketliliğinden sürekli haberdar olacağı ve Türkiye açısından hassas noktalar olan Ege ve Kıbrıs gibi alanlara Avrupa Ordusu'nun Müdahalesi söz konusu olmayacaktır şeklindeydi.⁵⁴⁷

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesine ve sonrasındaki gelişmeler sonucu Türkiye, Ortadoğu'da yeni güvenlik sorunlarıyla meşgul olmak zorunda kalmıştır. Ortadoğu bölgesinden kaynaklanan güvenlik sorunları Türkiye'nin AB'nin dış politika ve güvenlik politikasına uyum sağlamasını zorlaştırmada etkenlerden birisi olmuştur. Bu husus AB'ye tam üye olmaya aday Türkiye'nin güvenlik alanında AB ile olan farklılığının azalmasına engel olmuştur.⁵⁴⁸

Irak işgali sonrası dönemde de gelişen bazı olaylar, yine AB ve Türkiye arasında AGSP alanında olumsuz gelişmelere neden olmuştur. Türkiye'nin tam üyelik olarak iştirak ettiği Batı Avrupa Silahlanma Grubu ve Batı Avrupa Silahlanma Organizasyonu sırasıyla 23 Mayıs 2005 ve 31 Ağustos 2006 tarihinde kapatılmıştır. Böylece Türkiye'nin bu kurumlarda elde ettiği haklar kaybolmuştur. Avrupa Savunma Ajansı faaliyetlerine üye olmayan Batı Avrupa Silahlanma Grubu ülkelerinin (Norveç, Türkiye) katılabileceği bir istiare komitesinin oluşturulması ve üçüncü ülke, kuruluş ve topluluklarının özel proje ve programlara katılabilmesini öngören taslak, İdari Düzenlemeler Belgesi (Administrative Agreement) Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin

⁵⁴⁶ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, a.g.e., s. 138.

⁵⁴⁷ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 8. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 2005, s.1079.

⁵⁴⁸ Tangör, *Avrupa Birliği'nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP*, a.g.e., s.188.

vetosu nedeniyle bugüne kadar onaylanmamıştır. Yine benzer şekilde Fransa'nın öncülüğünde İtalya, Portekiz, İspanya ve Hollanda tarafından ortaklaşa 23 Ocak 2006 tarihinde Vicenza/İtalya'da kurulan 800 kişilik Avrupa Jandarma Kuvvetine, Fransa'nın vetosu nedeniyle Türkiye, 14 Mayıs 2009 günü gözlemci üye olabilmıştır. 2007 yılında yayımlanan Temel Hedef 2010 Kuvvet Hedefleri listesinde Türkiye'nin asıl kuvvet olarak önediği bir takviyeli tugayın yedek kuvvet listesinde bulunması ve dolayısıyla karar mekanizmalarında yer alamaması üzerine, Türkiye söz konusu taahhüdünü geri çekmiştir.⁵⁴⁹

Türkiye AB ilişkileri siyasi açıdan istenilen düzeyde olumlu yönde bir gelişme göstermemektedir. AB'nin, Türkiye'nin üyelik sürecinden yararlanma amacıyla olduğu yönünde Türk toplumunda yarattığı algılama, yine bu süreci tarihsel yüzleşme ve geçmişten hesap sorma şeklinde kamuoyuna yansıyan görünüm; çeşitli iç ve dış sorunlara marjinalist yaklaşım ile Türkiye'ye yönelik çifte standart uygulamalar, Türkiye'de büyük umutlarla başlatılan AB yolculuğunu olumsuzluğa sevk etmektedir. Siyasi alandaki olumsuz ilişkiler ağı, AGSP'ye de yansımakta Türkiye'nin söz konusu güvenlik yapılanmasına dahil olma çabası gerçekleşmemektedir. Bu süreçte Türkiye'nin en büyük endişesi, AB'nin gelecekte kendi kaynakları ile tam olarak oluşturacağı bir askeri gücü kullanma yeteneğine kavuşması, böylece ABD, NATO ve dolayısıyla Türkiye'yi tamamen karar mekanizmaları dışında bırakacak bir gelişmenin olmasıdır.⁵⁵⁰

Avrupa'nın güvenliği, Batı'nın güvenliği çerçevesinde değerlendirilmiştir. Türkiye'de bu bağlamda geçmişte Batı güvenliğine önemli katkılar sağlamıştır. Bugün Avrupalılar güvenliklerini AB'nin üyesi ülkeleri ile yapmak istemektedirler. Eğer Türkiye AB üyesi olursa diğer ülkeler gibi Avrupa güvenliğindeki yerini alacaktır. Eğer Türkiye AB üyesi olmazsa ABD ile NATO çerçevesi içinde veya bir başka çerçevede kolektif bir güvenlik içinde kendi güvenliği için bulunmaya devam edecektir. Türkiye'nin Avrupa güvenliğinin dışında kalması hem Avrupalılar için hem de Türkiye için olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Uluslararası barış ve güvenlik önemli bir katkısını kaybeder.⁵⁵¹

⁵⁴⁹ Demir, **a.g.e.**, s.42-43.

⁵⁵⁰ Demir, **a.g.e.**, s.42-45.

⁵⁵¹ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği, NATO ve Türkiye*, **a.g.e.**, s.10-11.

Türkiye'nin 21'inci yüzyıl Avrupa güvenlik sisteminde etkin ve verimli bir konumda yer alması, aynı zamanda 21'inci yüzyıl Avrupa güvenlik kurumlarının geleceği içinde önemli bir garanti oluşturabilecek ve Avrupa güvenliğine önemli ölçüde katkılar ve destekler sağlayabilecektir.⁵⁵²

3.13. TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNİN ODGP/AGSP'YE OLASI KATKILARI:

Türkiye'nin bulunduğu bölge, tarihin gün ışığına çıktığı andan itibaren Avrupa politikasının bir parçası olmuştur.⁵⁵³Türkiye, Doğu Avrupa ve Batı Asya alt sistemleri ile Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kafkasya bölgelerinin kesişme noktasıdır. Hem Soğuk Savaş döneminde hem de bugün dünyanın bu coğrafi bölütlerinde bir eksen görevi üstlenmiştir.⁵⁵⁴Küresel güç olmaya çalışan AB'nin oluşturmaya çalıştığı AB gücü yalnızca Avrupa değil, Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar'da da faaliyet gösterecektir. AB önderliğindeki kriz önleme operasyonları, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarını etkileyecektir. Dolayısıyla, AGSP mekanizmalarına tam olarak katılan Türkiye, AB'nin bu bölgelerdeki sorunlarla başa çıkmasında en büyük yardımcısı olacaktır. Jeostratejik konumu ve Avrupa'nın bölgesel istikrarı için vazgeçilmez olan Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin ODGP'ye katılımı rolünü daha etkin hale getirecek; Kafkaslarda, Ortadoğu'da ve Balkanlarda önemli bir rol oynayacaktır.⁵⁵⁵

Özellikle Türkiye'nin Ortadoğu politikalarında AB'ye önemli katkılar sağlayacaktır. AB liderleri tarafından Türkiye'nin stratejik önemine dair açıklamalar özellikle Irak Savaşı sonrası dönemde artarak devam etmiştir.. AB devlet adamları yaptıkları açıklamalarda, Türkiye'den özellikle Ortadoğu bölgesinde aktif bir politika takip etmesini arzuladıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye, kültürler arası diyalogun gelişmesini sağladıktan başka, Ortadoğu barış projesine daha aktif bir şekilde katılabilir ve atacağı siyasi ve güvenlik adımlarıyla hem bölgede istikrarın kurulmasına katkıda

⁵⁵² Hasret Çomak, "Avrupa Güvenlik Yapılanmasının yeni parametreleri ve Türkiye'nin Durumu", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=113:avrupa-guevenlik-yapilanmasnn-yeni-parametreleri-ve-tuerkiyenin-duruu&catid=70:ab-analizler&Itemid=78 (10 Nisan 2010).

⁵⁵³ Erik Cornell, **Türkiye Avrupa'nın Eşiğinde**, 1. Basım, Gülseren Ergün (çev.), İstanbul: Cem Yayınevi, 1998, s.11.

⁵⁵⁴ Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9. Basım, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s.727.

⁵⁵⁵ Efe Haydar, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savuma Politikası' ve Türkiye*, **a.g.e.**, s. 138.

bulunabilir. Böylece, Türkiye, siyasi, ekonomik, kültürel ve stratejik bakımlardan AB'nin Ortadoğu'ya yaklaşmasında kilit rol oynayabilir. Ortadoğu bölgesi gerek jeopolitik konumu ve gerekse de temel enerji kaynaklarına sahip olması itibarıyla, Avrupa'nın asla ihmal edemeyeceği bir coğrafyadır. Ayrıca, Temmuz 2004'te İstanbul'da gerçekleştirilen NATO toplantısında gündeme gelen Büyük Ortadoğu Projesiyle, Türkiye'nin bölgedeki kilit önemi, gerek ABD ve gerekse de AB üyesi devletler tarafından bir kez daha teyit edilmiştir.⁵⁵⁶

Türkiye'nin AB'ye muhtemel katılımı sadece AB'nin din ve devlet ayrımı, laik kimliği ve çok-kültürlü Avrupalı kimliği için turnusol testi olmakla kalmayacak, ayrıca Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya ile ilişkileri dolayısıyla Türkiye, Avrupa'nın ileri mevki demokratik ve laik ülkesi olarak bu bölgelerde Avrupa'nın kimliğinin tanıtımı açısından önemli bir köprü görevi görebilecektir. Türkiye'nin çok kültürlü geleneksel yapısı ve bu yapının AB'ye katılımı yolu ile AGSP'ye yansıtılması Ortadoğu, Kafkaslar, Orta Asya veya Afrika'daki Müslüman bir ülkede gerçekleşebilecek olası bir AGSP kriz önleme operasyonunu daha kolay bir ihmal haline getirmekle kalmaz, operasyonun başarısı ve istikrarın bekası içinde vazgeçilmez bir stratejik üretici olabilir.⁵⁵⁷ Özellikle 11 Eylül sonrası dünya siyasetinde Müslüman-karşıtı olmayan bir "Batı" kimliğinin oluşturulmasında "Batı"nın Türkiye gibi ülkelere her zamankinden de fazla ihtiyacı olacaktır.⁵⁵⁸

Türkiye'nin AB üyeliği, Avrupa bütünleşmesine son dönemlerde insanlığı tehdit eden terörizmle ilgili olarak da katkı sağlayacak ve AB'nin terörle mücadele etmesindeki kararlılığını bütün dünyaya gösterecektir. Bir taraftan terörizm ile etkili bir şekilde mücadele edilirken, diğer taraftan demokratikleşme ve ekonomik gelişme ekseninde yeni açılımların yapılmaya çalışıldığı bir ortamda, AB tecrübesi ve

⁵⁵⁶ Mustafa Sıtkı Bilgin, "Türkiye'nin AB'ye Katılma Sürecinde Orta Doğu'da Sahip Olduğu Stratejik Konumun Önemi", **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar**, 1. Basım, Harun Arıkan, Muhsin Kar (drl.), İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2005, s.257.

⁵⁵⁷ Hürsoy, **a.g.e.**, s.43.

⁵⁵⁸ Pınar Bilgin, "Türkiye-AB İlişkilerinde Güvenlik Kültürünün Rolü", **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye**, 1. Basım, Cem Karadeli (drl.), Ankara: Ayraç Yayınevi, 2003, s.220.

Türkiye'nin oluşturacağı sinerji Avrupa ve çevresi başta olmak üzere tüm dünyada barış ve istikrara katkıda bulunacaktır.⁵⁵⁹

Türkiye'nin AB üyeliğine bir diğer katkısı da askeri güç yönünden olacaktır. Türkiye, Avrupa Birliği tarafından Petersberg Görevleri kapsamında yürütülen operasyonlarda önemli katkılarda bulunabilecek askeri kapasite ve tecrübeye sahiptir. Avrupa Birliği'ne devredilen NATO Balkanlar'daki barışın inşası ve korunması operasyonlarına katılmıştır. Ayrıca yine NATO'nun Afganistan'da yürüttüğü operasyonlarda önemli görevler üstlenmektedir. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Lübnan'daki barış gücünde de Türk askerleri görev yapmaktadır. Birliğe üye olamamasına rağmen Türkiye AB'nin Bosna, Kosova ve Kongo'da yürüttüğü operasyonlara katılmaktadır. Barışın inşası ve korunmasına yönelik operasyonlardaki tecrübesinin yanı sıra, Türkiye güçlü bir orduya sahiptir. Türk ordusu bölgenin en güçlü, personel sayısı bakımından da NATO'nun 2. büyük ordusudur.⁵⁶⁰

AB'nin Ortak Dış Güvenlik Politikasını askeri bir güç olmaksızın yapılandırılması çok inandırıcı olmayacaktır. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) iyi eğitilmiş, profesyonel, sürekli olarak modernize edilen, tecrübeli, geniş askeri ve sivil stratejik imkan ve kabiliyete sahip ordusuyla bölgesinde ve çevresinde caydırıcı bir güç olarak görülmektedir. AB'nin Güvenlik Ve Savunma Politikasının, etkin bir askeri güce sahip olması Türkiye olmadan yeterince gelişebilmesi mümkün görünmemektedir. AB'nin, Türkiye'nin üye olması ve AGSP içerisinde etkin bir şekilde kullanılmasıyla jeopolitik bir güç olması kolaylaşabilecektir.⁵⁶¹

Türkiye'nin AB üyeliği, aynı zamanda Medeniyetler Çatışması tezinin yanlışlaşması bakımından önem taşımaktadır. Aralarında İslam ülkelerinin de bulunduğu yoksul ülkelerle Batı arasındaki ideolojik çatışma, 11 Eylül 2001'de ABD'de ikiz kulelere yapılan saldırıların ardından yeni bir aşama kaydetmiştir. Avrupa Birliği'nin tüm dünyada yapılan insani yardımların tek başına yarısından fazlasının

⁵⁵⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, "Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri", <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/etki/olasi.pdf> (12 Nisan 2011), s.16.

⁵⁶⁰ Ufuk Kantörün, "AB'nin Güvenlik Politikasında Türkiye'nin Yeri", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=583:abnin-guevenlik-politikasnda-tuerkiyenin-yeri&catid=70:ab-analizler&Itemid=134 (18 Nisan 2011).

⁵⁶¹ İsmail Duran, Orhan Sezgin, "Avrupa Birliği'nin Jeopolitik Mücadelesine Türkiye'nin Tam Üyeliğinin Etkileri", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 6, Yıl. 3, (Aralık 2007), s.179.

finansörü olmasına karşılık, geri kalmış ülkelerde yaygın ideolojik söylem, Avrupa Birliği'nin de bir parçası olduğu Batı'yı, 'sömürgecilik çağının mirasyedisi' olmakla suçlamaktadır. Türkiye'nin AB'ye üyeliği ile birlikte, bu yandaki radikal düşüncelerin etki alanı sınırlanmış olacaktır. Avrupa Birliği'nin zenginler kulübü üye Hıristiyan değerleri benimseyen ülkeler grubu olmadığı görüşü genel kabul görecektir ve bu durum da zaman zaman şiddete ve teröre başvurmaktan kaçınılmayan radikalizmin etkisini kıracaktır.⁵⁶²

Türkiye adeta bir enerji okyanusunun tam ortasında ada gibi bir devlettir. Kuzeyinde petrol zengini Rusya Federasyonu bulunmaktadır. Güneyinde ve doğusunda ise dünya petroleri ve doğal gazın %65'nden fazlasına sahip Ortadoğu ülkeleri vardır. Yine doğusunda son dönemlerde dünya enerji piyasalarına katılan, en önemli enerji kaynağı ülkeleri olan Hazar Havzası ülkeleri bulunmaktadır.⁵⁶³ Türkiye'nin enerji kaynakları koridorunda bulunması ve bu bölgelere yakın olması, AB ekonomileri için çok önemli olan enerji kaynaklarının sürekli ve güvenli olarak Avrupa pazarına ulaşması için AB'nin Türkiye'yi yanına alması gerekmektedir. Ortadoğu'daki kargaşa ve kaos ortamı AB'ye bir katkı sağlamayacaktır. Türkiye'nin herhangi bir AB üyesi ülkeyle sorunlu ve çatışma halinde olması hiçbir fayda sağlamayacaktır. Bunun yerine AB'ye entegre olmuş ve tam üye olan Türkiye, dışarıda kalmasından daha çok hem kendisi hem de AB açısından daha faydalı olacaktır. Bu AB'nin II. Sütununu oluşturan ODGP/AGSP için kaçınılmaz bir gerekliliktir. Barış içinde yaşayan Türkiye, barış içinde yaşayan Avrupa'da yerini alacaktır.⁵⁶⁴

⁵⁶² Hasret Çomak, *Türkiye'nin AB Üyeliği Avrupa ve Dünya'da Barış ve Güvenliği Ne Yönde Etkileyecek?*, a.g.e., (10 Nisan 2011)

⁵⁶³ Sedat Laçiner, Arzu Celalifer Ekinci, Gülay Kılıç, "AB-Türkiye İlişkileri ve Avrupa'nın Enerji Güvenliği", **Yeni Dönemde Türk Dış Politikası, Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri**, Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Hacı Necefoğlu (Ed.), Ankara: USAK Yayınları, Şubat 2010, s.138.

⁵⁶⁴ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.501.

4. BÖLÜM

AGSP’NİN OPERASYONLARI VE GELECEĞİ

4.1. AGSP’NİN OPERASYONLARI:

AGSP kapsamında AB tarafından yürütülen sivil-askeri kriz yönetimi operasyonları baktığımız zaman birkaç ortak özellik göze çarpmaktadır. AB müdahaleleri genellikle:

-Küçük çaplı ve kısa süreli operasyonlardır.

-Genelde daha önceden NATO ve BM tarafından yürütülmüş olan operasyonları devralma şeklinde gelişmiştir.

-Güvenlik açısından çok şiddetli çatışmalar esnasında yürütülmemiştir.

-Genelde askeri gibi gözükse de sivil ağılıklıdır.⁵⁶⁵

Resmi olarak Ocak 2003’te başlayan AGSP, Bosna Hersek’teki sivil karakterli BM Polis Misyondan (EUPM), Kongo Demokratik Cumhuriyeti’ndeki askeri karakterli Artemis’e, Makedonya’daki askeri Concordia’dan Proxima’ya uzanan bir takım kriz yönetimi operasyonları düzenlemiştir. Askeri operasyonlar Berlin Plus Çerçeve Antlaşması aracılığıyla NATO’nun desteği ile (Concordia) veya desteği olmaksızın (Artemis) yürütülmüştür.⁵⁶⁶

AB, 1999 yılından günümüze kadar gelen süreçte 23 tane askeri ve sivil operasyona imza atmıştır ve operasyonlardan dokuzunu başarıyla tamamlamıştır. Bugüne kadar gerçekleştirilen operasyonların hedefleri, büyüklükleri ve bütçeleri birbirinden oldukça farklıdır. Bosna Hersek (Althea) operasyonu için 7000 personel gönderirken, Gine (Bissau) operasyonu için sadece 15 personel gönderilmesi

⁵⁶⁵ Aslıhan P.Turan, **a.g.e.**, s.42.

⁵⁶⁶ Aslıhan P. Turan, **a.g.e.**, s.42-43.

operasyonların çapları bakımından yaşanan çarpıcı farklılıkları göz önüne sermektedir.⁵⁶⁷

4.1.1. ODGP/AGSP'NİN FİNANSMANI:

Avrupa Birliği'nin ODGP için idari maliyetler ve operasyonel maliyetler olan ayırma gidilir. İdari maliyetler, AT Bütçesinden karşılanır. Operasyonel maliyetler ise ya Topluluk bütçesinden ya da Konsey'in takdiriyle üye devletlerin katkılarından karşılanır. Bir ortak eylem kararının maliyeti uygulamada Topluluk bütçesinden karşılanmaktadır.⁵⁶⁸Bunun yanı sıra AB askeri veya savunmaya yönelik hareketlerin ortak masraflarını finanse etmek için 23 Şubat 2004 tarihinde ATHENA adı verilen bir finans mekanizması oluşturmuştur.⁵⁶⁹

4.1.2. BOSNA-HERSEK POLİS MİSYONU-ALTHEA:

Yugoslavya, çok sayıda etnik kökenli farklı grupları bünyesinde barındırıyordu. 1991 yılında Hırvatistan, Slovenya, Makedonya ve Bosna Hersek'in bağımsızlıklarını ilan etmesiyle bölünme süreci başladı. Özellikle Bosna Hersek'te dini farklılığın da olmasıyla en şiddetli çatışmalar yaşandı ve 1992-1995 yılları arasında 3000 kişi hayatını kaybetti kasım 1995'te de Paris Dayton Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla Bosna Hersek'te silahlar sustu. AB, Avrupa'nın ortasında meydana gelen bu iç savaşa, ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturamamasından seyirci kalmış, müdahale edememiştir. Ancak Yugoslavya'da yaşanan bu olaylar, AB'nin süratle bir güvenlik ve savunma politikası oluşturup, ortak askeri bir güç etrafında birleşerek olaylara müdahale edebilmesi için dinamik bir güç olmuştur.⁵⁷⁰

1 Ocak 2003'te başlayan Avrupa Birliği Polis Misyonu (EUPM), AGSP kapsamında başlatılan ilk sivil kriz yönetim misyonudur. 2003 yılında EUPM, Dayton Barış Antlaşması uyarınca Bosna'ya gönderilen BM Uluslararası Polis Gücü'nün yerine geçmiştir. Aralık 2009'da görev süresi uzatılan Polis Kuvveti 2011 yılının sonuna kadar Bosna'da kalacaktır. EUPM'nin görevi orta ve üst kademe polislerle danışmanlık ve

⁵⁶⁷ Kocamaz, a.g.e., s.970.

⁵⁶⁸ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.385.

⁵⁶⁹ Aslıhan P. Turan, a.g.e., s.42.

⁵⁷⁰ Tarık Söylemiş, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Üç Kritik Sınav: Makedonya, Kongo ve Bosna Hersek Misyonları", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 12, (2007), s.50.

gözetim yapmaktır. BM Polis Gücü'nün aksine kendisi polis faaliyetlerine katılmamaktadır. EUPM'nin üç temel görevi vardır: Yerel polis organlarının sorumluluklarını ve standartlarını yükseltmek, polis yapılanmasının reformunu desteklemek, polis güçlerine organize suçlarla mücadelede, özellikle devlet düzeyinde savcılık ve adli çalışmaların gelişmesini sağlayarak yardım etmek.⁵⁷¹ AB polis gücünü %80 AB üyesi ülkelerden, %20'sini üçüncü ülkelerden sağlamıştır. Türkiye de bu güce 12 personelle katkıda bulunmuştur.⁵⁷²

AB Konseyi 12 Temmuz 2005'te Bosna Hersek'e ilişkin ortak eylem kararı almış, 2005'te Bosna'da AB, NATO'dan askeri istikrarlaştırma görevini devralmıştır. NATO'nun yönettiği SFOR, EUFOR'a Devredilmiştir. BM'nin 1551 sayılı kararıyla 9 Temmuz 2004'de askeri bileşeni de dahil olmak üzere AB görevini yürürlüğe koymuştur. 7000 kişilik EUFOR, 2004 yılı sonuna kadar NATO kuvveti olan SFOR'un yerini almıştır. Althea Operasyonu AGSP kapsamında düzenlenen müdahalelerin en büyüğü olma sıfatını almıştır.⁵⁷³

AB'nin Bosna'daki Althea Operasyonu'na, Türkiye 350'nin üzerinde askerle katkıda bulunmuş ve NATO'nun İstikrar Gücü'nün görevi sona erdikten sonra hayata geçirilen bu operasyonun Bütünleşik Polis Birimi'ne (İntegrated Police Unit) jandarma güçleriyle katkıda bulunmuştur.⁵⁷⁴

Bosna'da başlatılan EUFOR operasyonu ODGP kapsamında başlatılan ilk askeri harekattır ve iki temel amaç taşımaktadır: Bosna Hersek'te iç güvenliği sağlamak ve şiddetin önüne geçmek. Genel anlamda bu iki amaca da ulaşıldığı görülmektedir. EUFOR'un Bosna Hersek'teki misyonunun dört ana eksenine mevcuttu: Ekonomi reformu, hukuk devletinin kurulması, polis kuvvetlerinin yeniden yapılandırılması ve savunma araçlarının reformu.⁵⁷⁵

⁵⁷¹ Aslıhan P. Turan, **a.g.e.**, s.43.

⁵⁷² Fehmi Ağca, "Batı Balkanların Geleceğinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Rolü", <http://www.girisim.comu.edu.tr/dergi/1/eskiyilr/5in1/fagca.pdf> (22 Nisan 2011), s.54.

⁵⁷³ Caşın, Özgöker, Çolak, **a.g.e.**, s.460.

⁵⁷⁴ Siret Hürsoy, "Birleşmiş Milletler Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Sivil Katkıları", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/444/4976.pdf> (22 Nisan 2011).

⁵⁷⁵ Aslıhan P. Turan, **a.g.e.**, s.44.

4.1.3. GÜRCİSTAN-JUST THEMIST:

Gürcistan da hukuk devletinin oluşturulması görevi, Konsey'in 28 Haziran 2004 tarihinde aldığı ortak eylem kararıyla gerçekleştirilmiştir. Bu görev AGSP'nin sivil yönünü ortaya koyan önemli bir adımdır. Operasyonun adı Just Themist'dir. Gürcistan'da ceza kanunu, ceza usul yasası reformunu desteklemek, yargı reformu alanında Gürcistan otoriteleriyle koordinasyon sağlamak, ceza yargılaması alanında bölgesel olduğu kadar uluslararası gelişmeleri desteklemek gibi görevleri yürütmüştür.⁵⁷⁶

4.1.4. MAKEDONYA-CONCORDIA VE PROXIMA:

AB'nin AGSP mekanizması içinde görev üstlendiği ülkelerden biri Makedonya'dır. Makedonya'da, Arnavutlar ile Makedonlar arasında 2001 yılında başlayan iç çatışmalar, ülkenin güvenlik güçleri tarafından kontrol edilmeyecek hale gelmiştir. Çözüm için uzlaşma yolunu seçen hükümet, barışın tesisi için uluslararası kuruluşlardan yardım talep etmiştir.⁵⁷⁷ Ağustos 2001'de Makedonya'da NATO ve AB, Makedonya'nın düzenli kuvvetleri ile Arnavut isyancılar arasındaki çarpışmalara son vermek üzere Ohrid Antlaşması'nı hazırlamıştır. NATO ve AB'nin müdahalesi savaşı önlemiş ve ülkeye barış ve istikrar getirmiştir.⁵⁷⁸

Bu bağlamda 31 Mart 2003'de AB, kod adı Concordia olan askeri misyonu Makedonya'ya göndermiştir. Misyonun amacı: Makedonya hükümet birimlerine özellikle sınır ve bölge güvenliğinin sağlanması ve Ohrid Antlaşması'nın yürütülmesinde yardımcı olmaktır. Operasyon karargahı Brüksel'deki Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargahı'nda yapılandırılmıştır. Kuvvet karargahı Skopje'de, bölge karargahları ise Skopje, Kumancua, Tetova'da konuşlandırılmıştır. Misyonda 26 ülkeden toplam 400 asker görev almıştır. AB Konseyi, bu askerlerin bölgeye sevk

⁵⁷⁶ Caşın, Özgöker, Çolak, a.g.e., s.460.

⁵⁷⁷ Emine Akçadağ, "Balkanların Güvenliğinde AB ve Türkiye Etkisi", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=936:balkanlarn-guevenliinde-ab-ve-tuerkiye-etkisi&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=143 (16 Nisan 2011).

⁵⁷⁸ Olli Rehn, **Avrupa'nın Gelecek Sınırları**, 1. Basım, Onur Şen, Hasan Kaya (çev.), İstanbul: Binbir Kitap Yayınları, 2007, s.176.

edilmesi için 4.7 milyon Euro kaynak sağlamıştır.⁵⁷⁹ Türkiye’de Concordia Operasyonu’na bitim tarihi olan Aralık 2003’e kadar katkılarını sürdürmüştür.⁵⁸⁰

Concordia’yı takiben 15 Aralık 2003’te Proxima Polis Misyonu Başlatılmıştır. Proxima askeri değil ülke polisine organize suçlarla mücadelesinde kontrol ve tavsiye görevini içeren bir yıllık bir süre için başlatılan bir operasyondur. Proxima bu kapsamda aşağıdaki konularda destek sağlamıştır:

-Hukuk ve düzenin sağlamlaştırılması, örgütlü suçlarla mücadele ve hassas alanlara odaklanma.

-İçişleri bakanlığının kapsamlı bir reforma tabi tutulması.

-Daha geniş bir Avrupa’da bütünleşik bir sınır yönetiminin bir parçası olarak sınır polisinin oluşturulması.

-Nüfus içinde güven veren bir yerel polisin oluşturulması.

-Polisiye güvenliğin sağlanması alanında komşu devletlerle işbirliğinin geliştirilmesi.⁵⁸¹

4.1.5. KONGO-ARTEMIS VE KINGHASA:

AB’nin operasyonlarından birisi Kongo’da sürdürdüğü Artemis Operasyonu’dur. Etnik çatışmalar nedeniyle 1998 yılında Kongo’da savaş başlamış, Uganda, Ruanda ve Kongo etnik çatışmalar nedeniyle birbirlerine düşmüşlerdir. Mayıs 2003’de Kofi Annan, Javier Solana aracılığıyla AB’ye Kongo’ya yapılacak, kriz yönetimi çerçevesindeki müdahale için teklifte bulunmuş ve Güvenlik Konseyi’nin 30 Mayıs 2003 tarih ve 1484 sayılı kararına göre Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ne Petersberg Görevleri Çerçevesinde askeri misyon ve yardım gönderilmesine karar verilmiştir. AB de yapılacak operasyon için 2000 askerini buraya göndermiştir.⁵⁸²

⁵⁷⁹ Söylemiş, **a.g.e.**, s.47.

⁵⁸⁰ Hüseyin Bağcı, Şaban Kardeş, ‘‘Türkiye’nin Barış Operasyonlarındaki Rolüne Bakış’’, http://www.aysam.gen.tr/asyaavrupa/?newid_in=199&cantalogid_in=44 (15 Nisan 2011).

⁵⁸¹ Aslıhan P. Turan, **a.g.e.**, s.45.

⁵⁸² Kocamaz, **a.g.e.**, s.970.

Misyon'un kod adı Artemis'ti ve AB Bunia'ya 12 Haziran 2003'de 2000 askerini göndermiştir. Misyonu 13 AB üyesi toplam 16 ülke katılmıştır. Bölgeye gönderilen kuvvetler, Bunia Havaalanı'nı tamir edip güvenliğini sağlamışlar, evlerini terk etmiş olan insanların geri dönmesine katkıda bulunmuşlardır. Temmuz 2003'de Pretoria Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla Kongo'da yeni bir hükümet göreve başlamıştır. 1 Eylül 2003'de AB Artemis misyonuna son vermiş ve görevi BM'ye devretmiştir. AB Artemis misyonu için 7 milyon Euro kaynak harcamıştır. AB Komisyonu 2007 yılına kadar Kongo'ya 200 milyon Euro yardım yapılmasına karar vermiştir.⁵⁸³Bu misyon AB'nin Avrupa dışındaki ilk özerk askeri operasyonu olmuş, AGSP için temel bir atılım olmuştur.⁵⁸⁴

20 Ekim 2003 tarihinde Kongo Cumhuriyeti, AB'den devlet kurumlarının korunması ve iç güvenlik faaliyetlerinin güçlendirilmesi amacıyla Birleşik Polis Birimi oluşturmak için yardım talep etmiştir. Bu talebe AB Politika ve Güvenlik Komitesi, Birleşik Polis Birimi'nin kurulmasına üç yoldan yardım edebileceği şeklinde yanıt vermiştir. Eğitim merkezinin rehabilitasyonu ve yenilenmesi, Birleşik Polis Birimi'nin eğitimi, ilk eğitim, donanımın takiben Birleşik Polis Birimi'nin görevlerini yerine getirirken içlenmesi, denetlenmesi ve Birleşik Polis Birimi'ne kılavuzluk yapılması ana eksenleri oluşturmaktadır. 9 Aralık 2004 tarihinde bu görevler yerine getirilmek amacıyla Kinghasa misyonunun 2005'te başlatılmasına karar verilmiştir. Bu operasyonlar haricinde Kongo'nun talebi üzerine AB, 2005 yılında, güvenlik sektörünün reformuna yönelik bir tavsiye ve yardım misyonu başlatmaya karar vermiştir. Ayrıca 2006 yılında AB, BM'nin Kongo'da yürüttüğü MONUC hareketine destek vermek, askeri üsleri ve personeli korumak ve tehlikedeki bireylerin korunması amacıyla sınırlı karakterde hareketler düzenlemek amacıyla EUFOR RD Kongo operasyonunu başlatmıştır.⁵⁸⁵

4.1.6. KOSOVA-EULEX:

AB, henüz Kosova bağımsızlığını ilan etmeden önce Eulex isimli bir AGSP görevi ve bir özel temsilciyi Kosova'ya atamıştır. Amaç, hukukun üstünlüğünün

⁵⁸³ Aslıhan P. Turan, *a.g.e.*, s.49-50.

⁵⁸⁴ Hans Hoebeker, Stephanie Carette, Koen Vlassensroot, "EU Support, to the Democratic Republic of Congo", http://www.egmontinstitute.be/papers/07/afr/EU_support_to_the_DRC.pdf (19 Nisan 2011).

⁵⁸⁵ Aslıhan P. Turan, *a.g.e.*, s.47.

sağlanması ve işleyiş konusunda Kosovalı makamlara yardımcı olmaktadır.⁵⁸⁶ Şubat 2008'de AB tarafından hukuk devleti misyonu ile kurulan Eulex'de suçluların takibi, kamu düzeni ve güvenliği için icrai yetkilerle donatılmıştır.⁵⁸⁷

Kosova Eulex misyonu Kosova'nın tanınması sürecinde yaşanan sancılı dönemden sonra gecikmeli olarak hayata geçebilmiştir. Aralık 2008'de göreve başlayan Eulex ancak Nisan 2009'da faal hale gelebilmiştir. Mezarların açılarak kimlik tespitinin yapılması, kayıpların bulunarak ailelerine teslim edilmesi, yargı alanında yapılan reformlara yardım edilmesi, gümrük düzenlemelerinde yapılan iyileştirmelerle kaçakçılığın önlenmesi, operasyonun kazanımlarındandır. Ancak Eulex operasyonu sırasında önemli sorunlar ve sıkıntılar yaşanmıştır. Kosovalı Sırpların operasyonda kesinlikle Ağabeyle işbirliği yapmak istememeleri, Rusya'nın onay vermemesi nedeniyle operasyonun gecikmesi ve üye devletler arasında yaşanan görüş ayrılıkları bu sıkıntıların en temel olanlarıdır.⁵⁸⁸

4.1.7. AFGANİSTAN-EUPOL:

Afganistan'da AB personeli, yerel polis kuvvetlerinin eğitilmesi görevini üstlenmiştir. Ancak üye ülkeler arasında gönderilen personel sayısının dengesiz dağılımı nedeniyle yaşanan problemler, her ülkenin ulusal kısıtlamalarının yarattığı belirsizlik ve kapasite eksiklikleri AB'yi zorlayan faktörler olmuştur. Programdaki personel yetersizliği, AB Polis Misyonunun ABD tarafından yönetilen polis yetiştirme programı tarafından bastırılmasına neden olmuş ve AB'nin başarısını gölgelemiştir.⁵⁸⁹ Ayrıca AB, Afganistan'ın yeniden yapılandırılması ve istikrarı için sivil misyonunda da yer almıştır.⁵⁹⁰ Türkiye'de AB'nin bu sivil misyonuna 4 polis memuru ile katılmıştır.⁵⁹¹

⁵⁸⁶ Akçadağ, a.g.e.,

⁵⁸⁷ Füsün Arsava, "Self-Determinasyon Hakkı ve Kosova", *Uluslararası Politika Hukuk Dergisi*, Cilt. 5, No. 17, (2009), s.13.

⁵⁸⁸ Kocamaz, a.g.e., s.971.

⁵⁸⁹ Kocamaz, a.g.e., s.972.

⁵⁹⁰ International Security Information Service, Europe, "EUPOL Afghanistan-an opportunity For Whom?", http://www.isis-europe.org/pdf/2007_artrel_27_esr33eupolafghanistan.pdf (15 Nisan 2011), s.1.

⁵⁹¹ Numan Hazar, "Barış Harekatları ve Afrika Birliği ile Türkiye arasında Güvenlik Alanında İşbirliği İmkanları", <http://www.tasamafrika.org/pdf/yayinlar/Numan-Hazar-TR.pdf> (19 Nisan 2011), s.8.

4.1.8. ÇAD-EUFOR:

Çad operasyonu oldukça kapsamlı bir operasyon olmuştur. EUFOR, Sudan'ın Darfur bölgesindeki askeri, insani, politik ve finansal sorunları çözmek için önemli bir çaba göstermiştir. Özellikle insani yardım, insani yardım sağlayan personelin güvenliği, BM personelinin güvenliğinin sağlanması alanlarında önemli katkılar sağlamıştır. Darfur'da 13 insani kuruluşun ihraç edilmesi, Uluslararası Suçlular Mahkemesi'nin Ömer Beşir'i tutuklaması ve mülteci akınının artması operasyonu zora sokan nedenler olmuştur.⁵⁹² AB, Sudan, Çad ve Orta Afrika üçgenindeki bölgeye EUFOR adına 3700 asker göndermiştir.⁵⁹³

4.1.9. ADEN KÖRFEZİ -ATALANTA OPERASYONU:

2008 yılı ikinci yarısında Somali sahillerine yakın korsanlık faaliyetlerinin artış kaydetmesi üzerine, BM'nin çağrısı üzerine bölgeye NATO ve AB gibi uluslararası örgütler caydırıcı güç gönderdikleri gibi, bazı ülkeler de kendi deniz ticaret gemilerinin güvenliği için savaş gemilerini görevlendirmiştir.⁵⁹⁴

Bu maksatla 8 Aralık 2008'de Avrupa Birliği, Atalanta Operasyonu adı altında Somali'de artan korsan faaliyetlerine karşı ilk deniz operasyonunu başlatma kararı almıştır. Avrupa Birliği tarihinde bir ilk olarak nitelendirilen ve AB üyesi ülkelerden Fransa, Almanya, Yunanistan, Hollanda ve İspanya'ya ait gemilerden oluşan filo, Aden Körfezi deniz yolu üzerinde güvenliğin sağlanması ve Birleşmiş Milletlerin ve diğer kuruluşların Somali'deki ihtiyaç bölgelerine yardım paketlerinin ulaştırılmasında rol oynamaktadır.⁵⁹⁵

AB'nin bu askeri hareketi, BM Güvenlik Konseyi'nin tamamı 2008 yılında alınan kararları desteklemek amacıyla icra edilmektedir. Harekatın hedefi Şöyledir:

⁵⁹² Kocamaz, a.g.e., s.973.

⁵⁹³ Ahmet Kavas, "Afrika'yı ABD ve Avrupa Kaybediyor, Çin Kazanıyor", **Gündem Analiz Dergisi**, Sayı. 23, Yıl. 2, (Şubat 2008), s.25.

⁵⁹⁴ Celalettin Yavuz, "Türk Deniz Kuvvetleri ve Somali'de Korsan Avı", <http://www.turksam.org/tr/a1588.html> (19 Nisan 2011).

⁵⁹⁵ Emine Akçadağ, "AB Deniz Gücü ve AB Üyesi Bir Türkiye'nin Bu güce Yapacağı Katkılar", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=957:ab-ueyesi-bir-tuerkiyenin-bu-guece-yapaca-katklar&catid=70:ab-analizler&Itemid=134 (15 Nisan 2011).

-Aç ve ihtiyaç sahibi insanlar için gönderilen yardım malzemelerini taşıyan gemi ve vasıtaların emniyetle Somali'ye intikalini sağlamak.

-Somali sahillerinde hasar görmesi muhtemel tekneleri korumak, yine aynı sahillerdeki korsanlık ve silahlı soygun çetelerini caydırmak.⁵⁹⁶

4.1.10. FİLİSTİN AB POLİS MİSYONU-EUPOL COPPS:

EUPOL COPPS, 14 Kasım 2005'te Avrupa Konseyi tarafından benimsenen Ortak Hareket Belgesi ile kurulmuştur. Polis gücünün yetkisi uluslararası standartlara uygun, sürdürülebilir ve etkin bir Filistin polis gücünün oluşturulmasına destek olmak ve AB'nin kurum inşası programları ve diğer çabalarla işbirliği halinde adalet sistemi reformu dahil güvenlik sektörü reformuna destek olmaktır. Polis gücü, yetkileri dahilinde temel olarak Filistin polis gücünün kapasitesini artırmak amacıyla altyapı ve donanım ihtiyaçlarını karşılamak yanında demokratik ve hesap verebilir bir polis gücünün nasıl olması gerektiği konusunda kamu düzeni eğitimi vermiştir. Ayrıca Ekim 2007'de kurulan hukukun üstünlüğü bölümü kapsamında Filistin'in adalet sisteminin reformuna yönelik olarak danışmalık, program planlama ve proje yardımı sağlanmıştır. EUPOL COPPS, özellikle güvenlik ve kurum inşası açılarından AB'nin Filistin Otoritesinin Yol Haritası kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirebilmesini kolaylaştırma amacının önemli bir parçası olmuştur. Polis gücü, sağlam bir adalet ve yargı sistemi ve modern, demokratik, hesap verebilir ve etkin bir Filistin polis örgütü kurum inşa sürecine katkı sağlamıştır.⁵⁹⁷

AB, 15 Kasım 2005'te İsrail Hükümeti ve Filistin Otoritesi arasında imzalanan "Gazze'ye Giriş ve Hareket Antlaşması" gereğince Gazze-Mısır sınırındaki Refah sınır geçiş noktasında üçüncü taraf olarak gözlem ve denetim görevini yerine getirebilmek amacıyla EU BAM Rafah'ı oluşturmuştur. Her iki tarafın da davetiyle AB Dışişleri Bakanları 21-22 Kasım 2005'te yaptıkları toplantıda üçüncü taraf görevini yerine getirebilmek için EU BAM Rafah'ın oluşturulmasına karar vermişlerdir. EU BAM Rafah, anlaşmanın kendisine verdiği yetkiler çerçevesinde Filistin Otoritesinin sınır kapısından geçişlerde anlaşma kurallarına uygun bir şekilde denetim yapıp yapmadığı

⁵⁹⁶ Yavuz, a.g.e.

⁵⁹⁷ Taylan Özgür Kaya, "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analizi", **Ortadoğu Etütleri Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 3, (Temmuz 2010), s.92-93.

konusunda gözetim ve değerlendirme görevi yerine getirmiştir. Ayrıca, sınır yönetimi konusunda Filistin Otoritesinin kapasite inşasına danışmanlık hizmeti sağlamış ve Refah Sınır Geçiş Noktasının yönetimi konusunda Filistinli, Mısırlı ve İsraili yetkililer arasında irtibat sağlamıştır. Misyon 26 Haziran 2005 tarihinde sınır geçiş noktasında gözetim ve denetim görevine başlamış ancak İsraili asker Gilad Shalit'in kaçırılmasından sonra sınır kapısı normal geçişlere kapatılmış ve sadece istisnai durumlarda açılmıştır. 13 Haziran 2007'de Hamas'ın Gazze'nin kontrolünü tamamen eline geçirmesi ile sınır kapısı tamamen kapanmış ve misyonun çalışmaları da geçici olarak askıya alınmıştır. Misyon, şu anda İsrail'in Aşkalın kentinde tekrara göreve başlamak için hazır durumda bekletilmektedir.⁵⁹⁸

4.1.11. IRAK-EUJUST LEX:

Avrupa Birliği, Irak'ın güvenliği, hukuk devleti organlarının inşası ve bu birimlerde görev yapacak personel eğitimi konularında çalışmalarda bulunmuştur. Bu bağlamda kurulan EUJUST LEX çerçevesinde bu güne kadar toplam 103 ayrı program başlatmış ve bu şekilde yüksek kademeli polis, hakim ve savcılarının yetiştirilmesine katkılarda bulunmuştur. Bu çalışmalarla AB, Irak'ın inşası, istikrarı hukuk ve demokrasi devleti oluşturulmasına yönelik çalışmalara katkıda bulunmuştur.⁵⁹⁹

Bunların yanında AGSP, Endonezya- Açeş arasında barışın sağlanması, Moldova ve Ukrayna arasında sınır yönetimi, Gine Bissau'da güvenlik alanında reform, misyonlarını gerçekleştirmiştir.⁶⁰⁰

4.2. 2011 LİBYA İÇ İSYANI VE AB'NİN TUTUMU:

Tunus ve Mısır'da 2011 başında yaşanan kitle gösterilerinin ardından iktidarların değişmesi Libya'daki muhalefet hareketini de etkilemiş ve olayların

⁵⁹⁸ Kaya, **a.g.e.**, s.93-94.

⁵⁹⁹ Uğur Çil, "Almanya'nın Irak ve Kuzey Irak'a Bakışı ve İlişkileri", **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 23, (Kasım 2010), s.96.

⁶⁰⁰ Kocamaz, **a.g.e.**, s.970.

başlamasına neden olmuş ve Kaddafi'nin kendisine karşı başlayan kitle gösterilerini bastırmak için sert önlemlere başvurması krizin derinleşmesine yol açmıştır.⁶⁰¹

Yaşanan çatışmalar sonucunda 25 Şubat 2011'de muhalif güçler, önemli Libya kentlerini ele geçirmeyi başarmış, 5 Mart 2011 tarihinde Libyalı muhalifler Geçici Ulusal Konseyi'ni kurmuşlardır.⁶⁰²

Yaşanan çatışmalar neredeyse iç savaşa dönüşmüş bunun sonucunda BM Güvenlik Konseyi 17 Mart 2011 tarihinde toplanarak 1973 No'lu kararı almıştır. Kararın ardından 19 Mart 2011 tarihinde koalisyon kuvvetleri Libya'ya hava harekatı başlatmışlardır. Hava operasyonuna Fransa, İngiltere, İspanya ve diğer bazı ülkeler destek vermişlerdir. ABD ise bölgedeki iki savaş gemisi ve Tomahawk füzesi taşıyan üç denizaltısı ile operasyona katılmıştır. İlk hava harekatını Fransa gerçekleştirmiştir.⁶⁰³

AB'de, BM yaptırım kararı doğrultusunda kendisi de ayrıca yaptırım uygulaması kararı almıştır. 28 Şubat 2011 tarihinde bir paket hazırlamıştır. 28 Şubat paketine göre, göstericilere karşı kullanılacak mühimmat ve malzeme ve silaha karşı ambargo uygulanması, Kaddafi ailesine ait değerlerin dondurulması, Kaddafi ve taraftarlarına vize verilmesinin kaldırılması aynı paralelde gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği, Trablus'a silah ambargosu, hesapları dondurma ve seyahat yasağı uygulamasında mutabakata varmıştır.⁶⁰⁴

Hava operasyonu ile müdahale, iç çatışmaların önlenmesi, insan kaçakçılığının engellenmesi, gayrimeşru yollardan gerçekleşen insan ölümlerinin sonlandırılması için yapılmıştır. Ancak neredeyse bu amaçlar gerçekleşmemiştir. İç çatışmalar sona ermemiş, NATO'nun müdahaleyi üstlenmesinden sonra Kaddafi aleyhine olan baskı artmış ama Kaddafi kaybettiği yerleri tekrar ele geçirmeyi başarmış, insan kaçakçılığı

⁶⁰¹ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, "Libya Savaşı, Uluslararası Müdahale ve Türkiye", Rapor No:38, Mart 2011, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/2011325_orsam_libya.pdf (25 Nisan 2011), s.17.

⁶⁰² Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, **a.g.e.**, s.20.

⁶⁰³ Sinan Oğan, "Libya'ya Odise'nin Şafağı Başladı... Türkiye'nin Manevra İmkamı Kısıtlanıyor..." <http://www.turksam.org/tr/a2364.html> (25 Nisan 2011).

⁶⁰⁴ Serdar Erdurmaz, "Libya Sorununun Çözümünde, BM, AB ve NATO'nun İşlevleri ve Muhtemel Senaryo", <http://www.turksam.org/tr/a2350.html> (26 Nisan 2011).

daha çok artmıştır. İtalya'nın Lampedusa adası göçmen akınına uğramaya başlamıştır.⁶⁰⁵

Libya operasyonu, AB içerisinde bir fikir birliğinin olmadığını göstermiştir. 19 Mart günü başlayan koalisyon güçleri tarafından yürütülen operasyona dair gelişmeler Birlik ülkeleri tarafından yakından takip edilmiştir. Operasyon sürecinin bu şekilde gelişmesinde; Fransa'da 2012 seçimlerine yatırım yapmak isteyen Sarkozy'nin küçük bir Napolyon edasıyla hareket etmesi, İngiltere ve Fransa'nın insan haklarının, demokrasinin koruyuculuğunu üstlenmek suretini yansıtmak istemeleri, Libya'daki petrol rezervinin miktar olarak olmasa da nitelik olarak üstün olması ve ABD'nin operasyonu doğrudan üstlenip Irak ve Afganistan'dan da başka bir Müslüman ülkeye girip işgalci görünümünü kazanmaktan çok süreci operasyonel üstlenmesi olarak ama alttan alta idare etme isteği rol oynamıştır. Birlik içinde özellikle Almanya'nın bu operasyona mesafeli yaklaşması bir kez daha dış politika ve güvenlik konularına dair fikir ayrılıklarını su yüzüne çıkarmıştır. Bunun ortaya çıkışı Brüksel'de Libya için yapılan zirvede ortak adım atmak için ortak bir iradenin olmayışından belli olmuştur.⁶⁰⁶

4.3. AGSP/ODGP'NİN GELECEĞİ:

550 milyon nüfusu, tek parası olan, dünyadaki en büyük ticari blok olması, dünyadaki en büyük insani ve kalkınma yardımları sağlayan bir güç olarak, dış politikasında çoğunlukla askeri olmayan araçları kullandığı için “sivil güç” olarak adlandırılan AB, bu niteliğinden hızla sıyrılmaya ve global bir oyuncu olma çabası içerisine girmiştir. AB, bugün artık pek çok önemli uluslararası sorunda önemli roller oynamaya başlamıştır. AB, Bosna'daki NATO misyonunu 2 Aralık 2004 tarihinde devralması ve Bosna, Makedonya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde barışa katkı yapması; Rusya'nın Kyoto Protokolü'nü imzalamasında etkili olması; İran'la yaşanan nükleer enerji bunalımında arabulucu olarak devreye girmesi; ABD'nin Irak politikasını

⁶⁰⁵ Deniz Tören, “Libya Müdahalesi ve Yol Açtığı Güvenlik İkilemi”, <http://www.orsam.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1742> (26 Nisan 2011).

⁶⁰⁶ Ömer Şimşek, “Avrupa Birliği'nin Libya Tutumu: Güç Gösterisi, Fikri Ayrılık ve Belirsizlik”, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/avrupa/1227-avrupa-birliginin-libya-tutumu-guc-gosterisi-fikri-ayrilik-ve-belirsizlik> (26 Nisan 2011).

eleştirmesi; Lübnan'a asker göndermesi AB'nin küresel rolünü oynamaya başladığını göstermeye başlamıştır.⁶⁰⁷

Bu gelişmelere rağmen günümüzde güvenlik ve savunma alanında AB'nin rolü beklenilenden çok daha zayıftır. AB'nin özellikle ABD ile karşılaştırılabilecek ve dengeleyebilecek bir kurumsal güç olabilmesi ancak, etkin bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturmasıyla mümkün olabilecektir. Dış ve güvenlik politikasında ciddi aktör olabilmek, üye devletlerin önemli dış ve güvenlik sorunlarında yetkiyi Birliğe devrettiği işlerliği olan bir karar alma yapısına ve gerektiğinde kullanabileceği bir askeri güce sahip olmayı gerektirir. 20 yıllık Avrupa Siyasi İşbirliği tecrübesinden sonra Maastricht Antlaşması'yla başlayan ODGP alanındaki çabalar yavaş ancak, kararlı adımlarla ilerleme kaydetmektedir.

Ortak bir Avrupa yaklaşımı oluşturmaya en elverişsiz bir alan olan ODGP alanındaki çalışmaların hızla ilerlemesi önündeki en ciddi sorun, farklı geleneklerden gelen, farklı tarihlere ve hatta farklı kolonyel bağlara ve ilişkilere dolayısıyla farklı çıkarlara sahip üye ülkelerin tümünün dış politika ve güvenlik alanlarında uluslar üstü bir yapılanmaya gidip gitmeyecekleri ya da nasıl gidecekleri konularında farklı bakış açılarına sahip olmaları ve kendi çıkarları ile Birliğin çıkarları dengesini ayarlamada güçlük çekmektedirler. Ortak bir dış politika oluşturma hedefi, sık sık ulus devletlerin meşruiyet ve özel imtiyaz talepleriyle karşı karşıya kalmaktadır. 2004 yılındaki 10 yeni devletin katılımı ve 2007 yılındaki 2 devletin katılımıyla AB içindeki Atlantikçi kamp güçlenmiştir ve uzlaşma formülünü bulmak daha fazla zaman alacaktır. Ancak AB, bu güçlüğü aşmada daima farklı girişimlerdeki üyeleri uzlaştıran formüller bulmayı başarmıştır ve gelecekte de muhtemelen böyle olacaktır.⁶⁰⁸

ODGP/AGSP'de yaşanan gruplaşma sıkıntısı Birliğin diğer alanlarında da kendini gösterebilme olasılığına sahiptir. AB'yi bekleyen önemli risklerden birisi de Birlik içerisinde gruplaşmaların olmasıdır. Almanya'nın, Fransa'nın ve İngiltere'nin etrafında kümeleşecek ülkeler grubunun oluşmasıdır. Ama her şeye rağmen AB

⁶⁰⁷ Efe, *AB'nin Gelişen 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' ve Türkiye*, a.g.e., s.142.

⁶⁰⁸ Efe, *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*, a.g.e., s.76-77.

hedefine Doğru İlerlemektedir ve bugün itibariyle Avrupa’da ciddi Bir Rakip Oluşum Gözükmemektedir.⁶⁰⁹

Düşünsel temelleri çok gerilere giden AGSP konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak bu gelişmelere rağmen AGSP’nin işlerlik kazandırılması sonrasında ve Avrupa Güvenlik Stratejisi’nin kabul edilmesiyle, Balkanlarda bir dizi görev alınmasına rağmen, bu konuda tam olarak bir politik varlığa varılamamıştır. Bu bağlamda AGSP’nin gelecekte karşı karşıya olacağı en temel zorluk uygulamaya dönük politik iradeyle ilgili gözükmemektedir.⁶¹⁰

Özellikle iki kutuplu sistemin sona ermesinden sonra, Fransa’nın başını çektiği ve Avrupalı olarak nitelendirilen devletlerin girişimiyle Avrupa’ya özgü bir güvenlik sistemi ve savunma sisteminin tesis edilmesi konusunda, AB Kurucu Antlaşması’na hükümler konulmuştur. Bu hükümlerle, NATO aracılığıyla güvenliği dolayısıyla savunmasını garanti altına alma amacı güden devletlerin (örneğin Danimarka) özel durumu korunmuştur. Ancak, NATO’cu olarak nitelendirilen devletlerin tutumları nedeniyle, AB içinde güvenlik ve savunma alanları klasik anlamda hükümetler arası işbirliği karakterini korumaktadır. Bu anlamda, AB bünyesinde, oybirliği unsuru, karar alma mekanizmasına büyük boyutlarda yansıtılmaktadır. AB Petersberg Görevleri kapsamında, NATO’nun imkan ve yeteneklerinden yararlanarak çeşitli operasyonlara katılabilmektedir. Bu durumda da Avrupa güvenlik ve savunma sisteminde NATO’nun dışlanması ve NATO’ya rağmen salt Avrupa’ya özgü bir yapılanmaya gidilmesi pek mümkün gözükmemektedir.

Avrupa savunma ve güvenlik sisteminin etkin bir şekilde işleyebilmesi, AB üyesi devletler arasında meydana gelen bu görüş ayrılıklarının giderilmese bağlıdır. Bu görüş ayrılıklarının tümüyle giderilmesi ise güç gözükmemektedir. Ancak, üye devletler arasında mümkün olduğunca işbirliğinin teşvik edilmesi ve uzlaşılan hususlarda kurumsallaşmaya gidilmesi gerekmektedir. İlerde daha sağlıklı bir ortak güvenlik ve

⁶⁰⁹ Haydar Çakmak, ‘‘AB ile İlişkiler’’, **Türk Dış Politikası 1919-2008**, 1. Basım, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara: Platin Kitap, 2008, s.992.

⁶¹⁰ Şeymus Demir, ‘‘Bir Askeri Güç Olarak Avrupa Birliği; İmkanlar ve Sorunlar’’, <http://www.e-akademi.org/makaleler/sdemir-1.htm> (25 Nisan 2011).

savunma politikası belirleyebilmek ve etkin bir küresel güç olabilmek için Birlik içinde bu uzlaşmanın sağlanması önemli bir husustur.⁶¹¹

Avrupa'nın güvenlik ve savunma politikalarının geleceğinde NATO'nun hiç kuşkusuz önemli bir yeri olacaktır. ODGP'nin geleceği, NATO'nun geleceği ve onun geçirdiği dönüşüm ile yakından ilişkilidir. Bugüne kadar iki örgütün birlikte katıldıkları operasyonlarda yöntem oldukça açık olmuştur. NATO ve ABD gidip savaş yürütür sonrasında ise AB barışı koruma faaliyetlerini sürdürür. Ancak Afganistan örneğinde olduğu gibi AB, artık sadece ABD'nin stratejik çıkarlarını gerçekleştirebilmesi için binlerce personel görevlendirmeyi tercih etmemekte aynı zamanda kendi askeri kapasitesini artırmaya çalışırken, diğer yandan NATO operasyonlarının kapsamının sadece askeri operasyonlar olarak kalmasının gelecek tehditleri önlemede yetersiz kalacağını anlamıştır. Örgüt, Nisan 2009'da Strasburg Zirvesi'nde açıklanan yeni güvenlik stratejisinde operasyonların insan odaklı hale getirilmesi, şeffaflaştırılması ve yeni güvenlik tehditlerine karşı daha kapsamlı bir yaklaşım getirilmesi gerektiğini açıklamıştır. Bu noktada gelecekte iki örgütün oynadığı rollerin birbirleri ile çakışması ihtimali doğmaktadır.⁶¹²

Bu açıdan AB ve NATO'nun sorunsuz biçimde işbirliği yapabilmeleri için aralarındaki olası sorunları çözmeleri ve görev tanımlarını daha keskin sınırlarla yapmaları gerekir. AB'nin geliştirdiği Muharebe Grupları ile NATO'nun Hızlı Mukabele Gücü'nün etkin biçimde işbirliği yapmaları sağlanabilirse gelecekte Bosna'daki gibi bir durum yaşandığında müdahale etmek daha kolay olabilecektir. Afganistan örneği, iki örgütün işbirliğine olan ihtiyacı yakından göstermiştir. Ülkede, askeri kapasiteye ihtiyaç duyulduğu kadar polis gücünün eğitilmesine, yargıçlara, mühendislere ve kalkınma uzmanlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Her an sıcak çatışmaya girilmesi riski ile hastane inşa etmenin, yol yapmanın hükümetleri ya da insanları korumanın zorluğunun üstesinden ancak iki örgütün etkin işbirliği ile gelinebilir. AB bugüne kadar yaptığı operasyonlar vasıtasıyla sözü edilen konularda önemli bir deneyim kazanmıştır.⁶¹³

⁶¹¹ Kamuran Reçber, **a.g.e.**, s.100.

⁶¹² Kocamaz, **a.g.e.**, s.975.

⁶¹³ Kocamaz, **a.g.e.**, s.975.

Reel-politik açıdan düşünüldüğünde, kısa ve orta vadede Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları NATO'ya alternatif olacak kapasite ve yeterliliğe sahip değildir. Şüphesiz, ABD'nin bu rekabete izin vermesi de düşünülemez. Orta ve kısa vadede NATO hakimiyeti devam edecek olsa da AB ortak güvenlik ve dış politika geliştirme alanında sabit kalacağı beklenmemelidir. 11 Eylül sonrasında yaşanan global nitelikteki gelişmeler de AB'nin bu konuda çaba sarf etmesini zorunlu kılmaktadır.⁶¹⁴

AB'nin NATO ve ABD ile ileride de güvenlik alanında işbirliği içinde olacağını yukarıda anlattıklarımız ışığında söyleyebiliriz. AB'nin, NATO ile uyumlu operasyonel AGSP'yi oluşturmakla, ABD ile ilişkilerini “yeniden dengeleyerek” ve “risklerle görevleri yeniden paylaşarak” temel iki bileşenlerden birisi olduğu Avro-Amerikan dünyasının günümüzdeki hegemonyasının gelecekte de devam etmesini sağlamak istediği söylenebilir. Zira, AB'nin çekirdeğini oluşturan Batı Avrupa devletleri ABD ile birlikte küresel kapitalist düzenin “merkezini” oluşturmakta ve küreselleşme sürecinin kazanan ve aynı zamanda yönlendirici tarafında bulunmaktadır. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası dönemde Batılı devletlerin güvenlik stratejilerinin değişmesi; NATO'nun misyon değişikliği; AB üyelerinin 1990'ların sonunda “Avro-Atlantik ittifakının kapsamlı amaçlarının ve görevlerinin gerçekleştirilmesi için Avrupalı müttefiklerinin özel katkısı” olarak nitelendirilebilen bir AGSP'yi oluşturması ve operasyonel hale getirmesi; askeri endüstri ve diğer ilgili sektörlerin tekrar önem kazanması; Avrupa ile ABD (AB ile NATO) arasında görev paylaşımına dayalı “stratejik ortaklığın” varlığını ispatlar niteliktedir.⁶¹⁵

Avrupa güvenliğinin geleceğinde yeterli bir altyapı ve uzun vadeli konsept sahibi olma sorunları göze çarpmaktadır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası bugün için ne yeterli bir altyapıya, ne de uzun vadeli bir konseptte sahiptir. Bunun nedeni, AB ülkelerinin kısıtlı kaynaklarının ancak sınırlı bir uluslararası kuvvet projeksiyonuna imkan vermesi ve küresel bir gündem yerine bazı ülkelerin kısa vadeli öngörülerine dayanıyor olmasıdır. AGSP'nin buradaki eksiği gerçek bir genel stratejik çerçevenin olmamasıdır. Bunun temelinde üye ülkeler arasında eski kolektif savunma

⁶¹⁴ Kader Özlem, *Avrupa'da Güvenlik Politikalarının Oluşum Süreci ve NATO-AB-Türkiye İlişkileri Açısından Analizi*, a.g.e

⁶¹⁵ Galym Zhussipbek, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt. 5, Sayı. 19, (2009), s.86.

anlayışı yerine kollektif güvenliğin esasını teşkil edecek güvenlik hedefleri konusunda politik konsensüse varma zorluğu yatmaktadır. Avrupa yeni tehdit ve risklerle karşı karşıyadır ve yeni güvenlik ortamı uluslararası güvenlik konusunda yeni yaklaşımların geliştirilmesini ve yeni güvenlik stratejilerinin formüle edilmesini gerekli kılmaktadır. Kısaca, Avrupalılar güvenlik ve savunma konusunda kendi platformlarını yaratmak durumundadır. Gelecekte bu konular üzerinde yaşanacak bir sorunun engellenmesi için şimdiden bunu çözüm yoluna gitmeleri gerekli bir koşuldur.⁶¹⁶

AB ülkelerinin savunma harcamaları da şimdi olduğu kadar gelecekte de önemli bir konu olacaktır. Uzun süreden beri Avrupa ülkeleri ABD gücünün arkasına sığınmışken AB içinde de birçok ülke, AB'nin savunma harcamalarının %40'ını karşılayan İngiltere ve Fransa'nın sırtından geçinmektedir. Dünyanın ikinci büyük savunma bütçesine sahip olmasına rağmen AB hala ABD'nin çok gerisindedir ve harcamaları gibi savunma kabiliyetleri de neredeyse ABD'nin yarısı kadardır. Avrupalı ortakların pek çoğu ABD için altyapı ve gelişmişlik düzeyi olarak değerli birer stratejik ortak değildir. AB içinde sadece İngiltere, Fransa, İrlanda, İspanya ve Hollanda profesyonel bir orduya sahiptir. Yeni AB üyesi ülkelerin yüksek yoğunluklu bir çatışma için kabiliyetleri sınırlıdır. Avrupa'nın eksik kabiliyetleri içerisinde en çok dikkati çekenler şu şekilde sıralanabilir; stratejik kuvvet intikali, hassas güdümlü mühimmat, komuta ve kontrol sistemleri, istihbarat, havadan yakıt ikmali, düşman savunma sistemlerinin baskı altına alınması. Ciddi bütçe açıkları devam ederken AB savunma yapısı nicelikten niteliğe ciddi bir değişim geçirmek zorundadır.⁶¹⁷

Gelecek 15 yıl içerisinde, AB tarafından savunma harcamalarına ayrılan ödenekler, Çin ve diğer ülkelerin oldukça gerisinde kalacaktır. Artan güvenlik ve savunma rolüne rağmen AB, tarihsel olarak, savunma harcamalarının koordinesinde ve rasyonel olarak kullanılmasında güçlükler ile karşılaşmıştır. AB'nin, NATO kuvvetlerinin yerine veya onun tekrarı olması nedeniyle, yeni bir ordu geliştirip geliştiremeyeceği açık bir sorun olmaya devam edecektir.⁶¹⁸

⁶¹⁶ Sait Yılmaz, "Avrupa Birliği'nin Geleceği", **Turan Stratejik Araştırmaları Dergisi**, Yıl. 4, Sayı. 4, (Sonbahar 2009), s.22.

⁶¹⁷ Yılmaz, *Avrupa Birliği'nin Geleceği*, a.g.e., s.23.

⁶¹⁸ Yılmaz, *Uluslararası Güç ve Politika*, a.g.e., s.483.

Avrupa Birliği askeri standartları yakalamada ileriye dönük adımlar atmaya da başlamıştır. Avrupa Komisyonu, bu bağlamda Birliğin ortak asker yetiştirilmesi gerekliliğine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Örneğin Fransa ve Almanya helikopter pilotlarını ortak kullanmaktadır. Bununla birlikte AB üyesi ülkeler gün geçtikçe daha fazla uzmanlaşmaya gitmektedirler. Örneğin Çek Cumhuriyeti, biyolojik, kimyasal ve nükleer silahların geliştirilmesinden sorumlu olurken, Estonya siberetik teknoloji ekipmanlarının geliştirilmesinde uzmanlaşmaktadırlar.⁶¹⁹

AB'nin yumuşak güç ve sert güç ayarı da gelecekte de etkinliğinde önemli bir konu olacaktır. Yumuşak güvenlik politikası, barış ve güvenliğin sağlanması/güçlendirilmesi ve bu amaç için askeri olmayan araçların kullanılmasıdır. AB'nin yumuşak güvenlik politikalarına örnek olarak genişleme süreci, Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktı, Komşuluk politikası ve AB özel temsilcilerinin atanması gösterilebilir. sert güvenlik politikası, çatışmanın çözümü, barış koruma ve barış gözleme gibi amaçlar için askeri yeteneklerin kullanılmasıdır. Avrupa Birliği Antlaşması'nda yer alan Petersberg Görevlerinin bazıları bu politikaların kapsamında yer almaktadır. Bu kapsamda Bosna Hersek, Makedonya ve Kongo'da AB polis gücü görev almıştır. Savunma politikası, AB içinde henüz askeri kuvvetlerinin toprak bütünlüğünün korunması, vatanın savunulması ve gerekirse saldırı amaçlı olarak kullanılması görevlerini yerine getirebilecek bir yeteneğe kavuşmamıştır. AB, acil müdahale gerektiren krizlerle hızlı bir şekilde tepki gösterebilirse uluslararası ilişkilerde etkin bir güç olarak rol oynayabilecektir.⁶²⁰

AB, küresel rolünü oynarken, etkin ve tutarlı bir ODGP'ye ve AGSP'ye ihtiyaç duyacaktır. Savunma harcamalarında artış yapması ve araştırma ve geliştirmeye daha fazla bütçe ayırarak Atlantik'in iki yakasındaki teknolojik dengeyi sağlaması gerekecektir. Ayrıca, dünyamızda giderek artan istikrarsızlıklar ve krizlerle mücadele etmek için ODGP'nin geliştirilmesi bir zorunluluktur. 1993'ten beri Bakanlar Konseyi, nükleer silahların azaltılmasından anti-terörizme, Balkanlardan Doğu Timor'a kadar uzanan bir dizi dış politika sorunları üzerine pek çok ortak tutum belirlemiş, ortak

⁶¹⁹ Kocamaz, a.g.e., s.976-977.

⁶²⁰ Burak Tangör, "Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri", **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, 1. Basım, Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal (Ed.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s.385.

eylem kararı almış; Balkanlar, Ortadoğu gibi kriz bölgelerine yönelik özel temsilciler atamış; Amsterdam Antlaşması'ndan sonra 1999'da Ukrayna ve Rusya'ya yönelik 2000 yılında da Akdeniz'e yönelik Ortak Stratejiler benimseyen AB, hızla şekillenen AGSP ile Birliğin komşu bölgelerde ya da uzak bölgelerdeki kriz durumlarına, NATO ile işbirliği içinde müdahale etme yeteneği kazanmak istemektedir. Kurumsal oyunculuğa soyunan AB, bugün artık pek çok önemli uluslararası sorunda önemli roller oynamaya başlamıştır. Böylelikle yukarıda da değindiğimiz misyonlarda yer alması AB'nin küresel rolünü oynamaya başladığını göstermiştir. ODGP ve AGSP güçlendikçe ve bu konuda artan rolünü önemli bir şekilde gelecekte de oynamaya devam edecektir.⁶²¹

⁶²¹ Efe, *Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*, a.g.e., s.77.

SONUÇ

Avrupa Birliği, dünyada Şimdiye kadar görülen en başarılı ekonomik ve siyasi entegrasyonu başarmıştır. Bununla beraber güvenlik ve savunma alanlarında çalışmalarda bulunmuş ve ortak bir savunma ve güvenlik konusunda da girişimde bulunmuştur. Ekonomik alanda olduğu kadar olduğu kadar büyük bir başarı yakalayamamışsa da çabalarına devam etmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında büyük bir felaketle yüz yüze kalan Avrupa bir daha böylesine büyük bir yıkım yaŐamamak için hem ekonomik hem savunma alanında girişimlerde bulunmuştur. İlk girişim 1947 yılında İngiltere ve Fransa'nın imzaladığı Dunkirk Antlaşması olmuştur. Bu antlaşmayla Sovyet yayılması engellenmek amacıyla yapılmıştır. AKÇT'nin başarıyla kurulmasının ardından 1950'lerin başında dış politika, savunma ve güvenlik alanlarında da bir bütünleşmeye gidilmesi ön plana çıkmıştır. Fransa Başbakanı Rene Pleven tarafından Avrupa Savunma Topluluğu oluşturulmuş fakat yine Fransa Parlamentosu tarafından reddedilen AST başarısız bir girişim olarak kalmıştır.

AST başarısız bir girişim olarak kalmasına rağmen 1948 yılında İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un imzaladığı Brüksel Antlaşması'na 1954 yılında Batı Almanya ve İtalya katılarak bu dönemdeki en başarılı girişim olan Batı Avrupa Birliği'ni kurmuşlardır. BAB 50 yıllığına kurulmuş ve Avrupa savunmasını Avrupalılar yürütür tezini savunmuştur. Sovyetler Birliği tehdidine karşı hissedilen kaygı bu birliğin kurulmasında önemli bir etken olmuştur. Soğuk Savaş döneminde BAB önemli bir işlev görememiŐ, NATO Batı Avrupa'nın güvenlik Şemsiyesi olmuştur. Ancak BAB, 1954-1973 yılları arasında Federal Almanya'nın NATO'ya katılımının sağlanması, 1954 yılında Silahlanmayı Denetleme Ajansı'nın kurulması ve İngiltere'nin AET'ye katılım sürecini hızlandıran fonksiyonların gerçekleşmesinde önemli bir paya sahip olmuştur.

1950 ve 1960'lardaki ekonomik alanda elde edilen entegrasyon başarısı Topluluğu siyasi alanda da işbirliğine teşvik etmiş ve cesur adımların atılmasına neden olmuştur. 1970'lerden itibaren hazırlanan raporlar ve topluluk zirveleri sonucunda 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Siyasi İŞbirliği alanında önemli

bir gelişme yaşanmıştır. Ortak Pazarın kurulmasının yanında, ortak güvenlik ve dış politika alanında işbirliği, sosyal politikadan ekonomik alana birçok alan ve politikada Topluluk yeniliğe gitmiştir.

Bu gelişmelerin üzerine 1980'lerde BAB tekrar önem kazanmaya başlamış 1984 tarihli Roma Deklarasyonu ile AGSP oluşturma yolunda önemli bir adım atılmıştır. Ama asıl önemli adımlar Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte atılmaya başlamıştır.

Avrupa Birliği, bir ortak dış politika geliştirip uygulama iradesini 1987 yılında Tek Senet ile göstermiş 1992 Maastricht Antlaşması ile Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasını kurumsallaştırmaya çalışmıştır. Maastricht Antlaşması'yla oluşturulan 2. sütun adı verilen Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturulmuştur. BAB ve AB'nin bütünleştirilmesi Maastricht Antlaşması'yla ayrıca öngörülmüştür. Maastricht Antlaşması'yla üye ülkeler, BAB'ın AB'nin gelecekte dış politika ve güvenlik sürecine dahil edilmesi hususunda anlaşmış ve 40 yıllık serüven sonucunda ODGP konusundaki tereddütlerde giderilmiştir.

Maastricht Antlaşması sonrasında 1997 yılında imzalanan ve 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'yla, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının etkinliğini sağlamayı amaçlayan düzenlemelere gidilmiş, Amsterdam antlaşması ile temele amaç, dış Politika, güvenlik ve savunma alanlarında ortak stratejik çerçevenin kurulması ve Amerikan kontrolündeki NATO'dan bağımsız ve etkin bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası oluşturulması Hedeflenmiştir. Amsterdam Antlaşması ile bir diğer önemli gelişmede oybirliği ile karar alan Konsey toplantılarına katılmayan üyelerin ortak karar alınmasına engel olamayacağı hükmü getirilerek bu alanda alınacak kararların engellenmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

2000 yılında Nice kentinde yapılan AB zirvesi ile bir takım yeni kararlar alınmış, AB ve BAB arasındaki hükümler kaldırılmış ve AB Antlaşmasının 17. maddesi yenilenmiştir. 1 Şubat 2003 tarihinde Nice Antlaşması yürürlüğe girmiştir. Oybirliği ilkesi yerine oy çokluğu ilkesi benimsenmiş, AB'nin 5000 kişilik polis gücünün oluşturulması kararlaştırılmıştır.

2005 yılında AB Anayasası'nın Fransa ve Hollanda'da reddedilmesi sonucu Avrupa Birliği'nde bir hayal kırıklığı yaratmış bu gelişmenin ardından yapılan çalışmalar sonucunda 2007 yılında Lizbon Antlaşması imzalanmıştır. Lizbon Antlaşması, Reform Antlaşması olarak da adlandırılmıştır. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda en önemli gelişme Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın en önemli ayağı ve Avrupa Birliği'nin askeri ve savunma alanlarını kapsayan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının adını Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası olarak değiştirmiştir.

Yukarıda kısaca tekrar bahsettiğimiz Avrupa'nın ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabası, özellikle Soğuk Savaş sonrasında NATO ile ilişkilerde önemli bir yer tutmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte AB ve NATO bir değişime gitme zorunluluğunda kalmıştır. AB, bu yeni dönemde küreselleşmeyle birlikte II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemde kaybettiği gücünü Birlik vasıtasıyla tekrar önemli bir konuma getirme politikasına yönelmiştir. Bu vesileyle güçlü bir AGSP oluşturmada buna dahil olmuştur. Özellikle bu yeni dönemde dünyada ve özellikle Doğu Avrupa'da gelişen istikrarsızlıklar ve güç boşluğu durumunda AB siyasal bütünleşme ve ortak bir güvenlik politikası anlayışına işlevsellik kazandırmaya çalışmıştır.

AB'nin NATO içinde veya dışında geliştirmeye çalıştığı güvenlik anlayışı özellikle ABD'yi endişeye sokmuştur. ABD, NATO içerisinde NATO'ya uyumlu bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğini desteklemiş bunun dışında gelişebilecek bir oluşuma çekimser ve endişeli bir yaklaşım sergilemiştir. Özellikle bu konseptin dışındaki bir gelişmeyle NATO teknolojisinin NATO üyesi olmayan başka ülkelerin eline geçmesinden endişe duymuştur.

1990'dan itibaren başlayan bu yeni süreçle AB-NATO ilişkileri özellikle ABD bağlamında iniş ve çıkışlar yaşamıştır. ABD'de gerçekleşen 11 Eylül terör saldırıları NATO ekseninde ABD-AB arasında bağların kuvvetlenmesine yol açarken, 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesinde AB'nin tutumu ABD yanlısı olmamış ve ciddi bir eleştiri getirmesine sebep olmuştur. AB'nin bu tutumu ABD'nin kısmen de olsa Irak politikasını frenlemiştir.

Bu yeni dönemde AB özellikle bir yumuşak güç olma eğilimde olurken özellikle ABD, 11 Eylül terör saldırıları sonrası sert güç olma politikasına ivme kazandırmıştır. AB daha çok barış sağlama, istikrar ve kriz yönetimi konularında barışçıl yollarla uluslararası hukuk ve normlara saygı çerçevesinde hareket isteği ile hem ABD hem de NATO ile kısmen de olsa bir karşı duruş sergilemiştir.

AB yeni dönemle birlikte ekonomik alanda yakaladığı başarısını devam ettirmiş, siyasi bütünleşme konusunda önemli bir yol kat etmiştir. Ancak bu yeni dönemden günümüze kadar geçen sürede en zorlandığı konu ortak bir dış politika, güvenlik ve savunma politikası oluşturma alanında yaşamıştır.

Ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturmada Birlik içindeki ülkelerin kendi çıkarlarını ön plana çıkarması, karar alma mekanizmasındaki hantallık ve esnek olamama, siyaset belirleme ve alınan kararları uygulamada yaşanan zorluklar, bu politikanın başta gelen zorluk ve aksaklıkları olmuştur. Özellikle genişlemeyle birlikte ODGP karar alma mekanizması daha da hantallaşmıştır. Birlik içinde İngiltere'nin ABD ile stratejik ittifak içinde olması, İspanya ve Portekiz'in bu ittifaka yakın olması, İtalya'nın ikili oynaması, ODGP'nin Fransa ve Almanya'nın güdümünde ilerlemesi, ODGP'nin Birlik içinde tam olarak benimsenmediğini ortaya koymuştur. Doğu Avrupa'ya genişlemeyle birlikte Birliğe katılan bu yeni ülkelerin daha çok ABD yanlısı politika izlemeleri de ODGP'ye olumsuz etki eden faktörlerden birisi olmuştur. Ancak genişlemeyle birlikte AB, Doğu Avrupa'daki istikrarsız ve çatışmalı bir bölge oluşumunu da engellemiştir.

Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma politikasında önemli bir sorunda NATO imkanlarından faydalanarak yapılacak operasyonlarda AB üyesi olmayan Avrupalı ülkelerin dışlanması sorunu olmuştur. Özellikle Türkiye bu konuda bulunduğu bölge, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi ile olan sorunlarından dolayı rahatsızlık duymuştur. BAB'da elde ettiği ortak üyelik statüsünün kaybedilmesi ile başlayan ve AGSP'den Birlik üyesi olmadığı için dışlanmaya başlaması sonucu Türkiye, AB'nin NATO imkanlarından yararlanmasına veto hakkını kullanmıştır. Türkiye, özellikle Yunanistan'la yaşayacağı bir sorunda AB'nin müdahil olma ihtimaline karşı çekincesini belirtmiş ve bu konudaki rahatsızlığını sürekli olarak belirtmiştir. 2004 yılında ABD ve İngiltere'nin devreye girmesi ile Ankara Mutabakatı imzalanarak Türkiye'nin

çekinceleri giderilmeye çalışılmıştır. Ancak AGSP kapsamında Türkiye'nin bu politika içinde aktif olamaması ve yaşanan bu sorunlar Türkiye'nin AB üyeliğini etkileyen faktörler olmuştur. Türkiye'nin özellikle diğer bir endişesi de AB'nin gelecekte oluşturacağı bir askeri yeteneğe kavuşması sonucu ABD, NATO ve Türkiye'yi dışlayan bir karar mekanizmalarının oluşturulması hususudur.

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olması, AB'ye ODGP/AGSP kapsamında önemli katkılar sağlayacağı olasılığı yüksek gözükmektedir. Türkiye'nin olası üyeliği ile AB, Kafkasya, Ortadoğu ve balkanlardaki çıkarlarını olumlu yönde etkileyecek, enerji kaynaklarına Türkiye üzerinden daha da yakınlaşacak ve istikrarlı bir bölge oluşumunda önemli bir katkı sağlayacaktır. Türkiye'nin AB üyeliği ile kültürel alanda bir bütünleşme yaşanacak ve özellikle Müslüman dünyasında oluşmuş olan anti-İslamiyet önyargısının yıkılmasına vesile olacaktır. Demokratik ve laik bir Türkiye ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine güzel bir örnek oluşturacak ve bu sayede AB ile bu ülkeler arasında bir köprü görevi görecektir ve bu ülkelerle AB arasında daha güçlü bağların oluşumuna olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin uzun yıllar terörle olan mücadelesinde elde ettiği deneyim ve tecrübe Avrupa Birliği'nin terörle mücadelesine önemli bir katkı sağlayacaktır. Dünyanın sayılı askeri güçlerinden biri olan Türk askeri gücü ile birlikte Avrupa Birliği önemli ölçüde bir askeri güç elde edecektir. Türkiye'nin AB üyeliği dünya barışına önemli bir katkı sağlayacak ve medeniyetler çatışması tezinin yanlışlaşmasına önemli bir katkı sağlayacaktır.

AB, Soğuk Savaş sonrası ile birlikte oluşturmaya çalıştığı ODGP/AGSP'yle birlikte küresel bir güç olma yolunda uluslararası krizlere müdahale ve barış operasyonları da gerçekleştirmiştir. Balkanlardan Afrika'ya kadar bir çok bölgede varlık göstermiştir. Bu operasyonlar, küçük çaplı ve süreli operasyonlar olmuş, NATO ve BM tarafından yürütülmüş operasyonları devralma şeklinde olmuştur. Genelde askeri gözükse de sivil ağırlıklı olmuş ve güvenlik açısından çok şiddetli çatışmalar esnasında yürütülmemiştir. AB, bazı operasyonları veya misyonları askeri bakımdan yürütmüş kimi operasyonları da sivil operasyonlar şeklinde yürütmüştür. Özellikle barış sağlama, istikrar yaratma ve devlet kurumlarının inşa edilerek demokrasi ve hukuk normlarına uygun hale getirilmesine çabalamıştır. Bazı misyonlarda sivil polis misyonu görevini

üstlenmiş, adalet ve hukuk kurumlarının yeniden düzenlenmesine ve inşa edilmesine katkı sağlamış, kimi misyonda sınır yönetimi gibi misyonları üstlenmiştir. Bu operasyonlara ve sivil misyonlara Türkiye’de katkı sağlamıştır.

Avrupa Birliği bugün için önemli roller oynamış özellikle uluslararası politikada genellikle askeri güç olmayan araçlar kullandığı için sivil güç olarak lanse edilmiştir. AB hızla global bir oyuncu olma çabası içerisine girmiştir. Dünyanın farklı bölgelerindeki operasyonlara katılımı ve üstlendiği misyonlarla barışa katkı sağlamış, İran’ın nükleer enerji bunalımına arabulucu olmuş, ABD’nin Irak politikasını eleştirmesi, Lübnan’a asker göndermesi, Rusya’nın Kyoto Protokolünü imzalamasında etkin bir aktör olması, Avrupa Birliği’nin global bir oyuncu olmaya başladığını göstermiştir. Ancak günümüzde bu gelişmelere rağmen 2004 ve 2007 genişlemesiyle birlikte ortak bir güvenlik ve savunma politikasının yürütülmesinde farklı sesler yükselmeye başlamış, özellikle Atlantikçi kamp güçlenmiştir. Birlik üyelerinin farklı tarih ve farklı kolonyel bağlara sahip olması AGSP konusunda kendi çıkarları ile Birliğin çıkarları arasında farklı bakış açılarına sahip olmaları denge ayarlamada güçlük çekilmesine neden olmaktadır.

2011’in başlarında Tunus’ta başlayan muhalif ayaklanmalar, Mısır ve Libya’ya da sıçramış ve büyük bir iç çatışmalara dönüşmüştür. Avrupa Birliği, bu yaşanan gelişmelerde aktif bir rol oynayamaması nedeniyle eleştirilere neden olmuştur. Özellikle Libya’ya yapılan hava operasyonu AB içerisinde bir fikir birliğinin olmadığını göstermiştir. Hava operasyonuna Fransa ve İngiltere’nin koalisyon güçleri altında kendi başlarına hareket etmesi, Almanya’nın bu operasyona çekimser kalması ve Libya için Brüksel’de yapılan AB Zirvesinde ortak bir iradenin ortaya çıkmaması bunun göstergesi olmuştur. İlerde daha etkin bir dış politika, güvenlik ve savunma sisteminin işleyebilmesi için meydana gelen bu görüş farklılıklarının giderilmesi ile mümkün olabileceği ihtimali yüksek gözükmektedir.

Avrupa Birliği ve NATO arasındaki ilişkilerde güvenlik ve savunma politikasının geleceğinde önemli bir noktada duracaktır. Avrupa Birliği genellikle bugüne kadar ABD ve NATO’nun gidip operasyonu yürüten taraf olurken, AB’de operasyon sonrası barışı sağlama faaliyetlerinde bulunmuştur. Avrupa Birliği, 2009 yılında gerçekleştirdiği Strasburg Zirvesi ile yeni bir tutum izlemeye karar vermiş

operasyonların insan odaklı hale getirilmesi, şeffaflaştırılması ve yeni güvenlik tehditlerine karşı daha kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesini açıklamıştır. Bu yeni strateji ile gelecekte NATO ile AB'nin rollerinin çakışması ihtimalinin olması gözükabilir. Böylesi bir durum yapılacak operasyonlarda işbirliğini zayıflatarak görüş ayrılığına sebebiyet verebilir ve yapılan operasyonun başarısını gölgeleyebilir. Bu durumda ileride dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi olabilecektir.

Avrupa Birliği ve NATO gelecekte daha sorunsuz bir ilişki geliştirebilmesi, aralarındaki sorunları çözme ve görev tanımlamalarını belirlemek durumuna gidebilmez. Bu konuda atılacak adımlar ileride daha sağlıklı bir ilişkinin elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Buradaki diğer önemli bir noktada ABD'nin Avrupa Birliği'nin NATO'dan ayrı hareket etme isteğine ne yönde bakacağıdır. Bugüne kadarki gelişmeler de ABD'nin buna pek sıcak bakmayacağı yönündedir.

Günümüzde ve orta vadede bakıldığında AGSP'nin NATO'ya alternatif olacak kapasite ve yeterliliğe pek ulaşılmadığı görülmektedir. Bunun dışında yeterli bir altyapı ve uzun vadeli bir konseptte sahip olunamaması da AGSP'nin gelecekte daha etkin ve global bir oyuncu olma rolünde eksiklik yaratabilecek konular olarak gözükmektedir. Avrupa Birliği, güvenlik konusunda yeni stratejilerini değişen koşullara adapte etme içerisinde bulunabilmelidir.

Birlik ülkeleri uzun bir süre askeri harcama konusunda ABD'nin arkasına sığınmış, Fransa ve İngiltere AB'nin savunma yükünü çekmiştir. Dünyanın önde gelen savunma harcamalarına sahip Avrupa Birliği, buna rağmen ABD'nin çok gerisinde kalmıştır. Bunun yanında Birlik üyeleri içerisinde Fransa, İngiltere, İrlanda, İspanya ve Hollanda profesyonel bir orduya sahiptir. Bu durum ileride daha güçlü bir askeri yapılanma olmak isteyen AB'nin dezavantajlarından birisi olarak gözükmektedir. Askeri harcama ve kapasite üzerinde yapılacak çalışmalar ve özellikle Türkiye'nin olası AB üyeliği savunma kapasitesi ve askeri güç konusunda AB'ye savunma güvenlik politikası kapsamında önemli bir katkı sağlayacaktır. Bunun yanında ileri teknoloji isteyen askeri teçhizat ve savunma sistemlerinin geliştirilip uzmanlaşmaya gidilmesi, Birliğe önemli katkı sağlayacaktır. Bu alanda Birliğin çalışmalara başladığı görülmektedir.

Avrupa Birliği'nin daha etkin ve tutarlı bir ODGP/AGSP geliştirmesi, Birliğin küresel bir güç olma yolunda attığı adımlara önemli bir katkı ve güç sağlayacaktır. Özellikle bu yolda ilerlemesini daha güçlü bir hale getirecektir. İleride yerine getirilen askeri ve sivil misyonlarda, barış ve istikrar sağlama gibi görevlerde Birliğin daha da başarılı olmasını sağlayacaktır. Özellikle bu alanda güçlenen bir Avrupa Birliği, dünya barışına önemli bir katkı sağlayacak, küresel çağda uluslararası alanın en önemli sorunlarından biri olan terörizmle karşı mücadelede önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AĞAOĞULLARI Mehmet Ali, “Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/45315110.pdf> (19 Kasım 2010).

AĞCA Fehmi, “Batı Balkanların Geleceğinde Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Rolü”, <http://www.girisim.comu.edu.tr/dergi/1/eskiyilr/5in1/fagca.pdf> (22 Nisan 2011).

AĞCA Fehmi, “Avrupa-Akdeniz Ortaklığının Avrupa Birliği’nin Güvenlik ve Savunma Politikalarına Etkileri”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 4, Yıl. 2, Aralık 2006.

AKBIYIK Nihat, KOÇ Muzaffer, “Küresel Krizler ve Sosyal Politikalara etkileri”, <http://ozal.congress.inonu.edu.tr/pdf-71.pdf> (16 Kasım 2010).

AKÇADAĞ Emine, “Amerikan Federalizmi ile Avrupa Federalizmi”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=492:amerika-federalizmi-le-avrupa-federalizmi&catid:analizler-sosyo-kultur&Itemid=151 (18 Kasım 2010).

AKÇADAĞ Emine, “NATO ve Avrupa Birliği: Ortaklar mı, Rakipler mi?”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=585:nato-ve-avrupa-birlii-ortaklar-m-rakipler-mi&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (18 Aralık 2010).

AKÇADAĞ Emine, “AB Deniz Gücü ve AB Üyesi Bir Türkiye’nin Bu Sürece Yapacağı Katkıları”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=957:ab-ueyesi-bir-tuerkiyenin-bu-guece-yapaca-katklar&catid=70:ab-analizler&Itemid=134 (15 Nisan 2011).

AKÇADAĞ Emine, “Balkanların Güvenliğinde AB ve Türkiye Etkisi”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=9

[36:balkanlarn-guevenliinde-ab-ve-tuerkiye-etkisi&catid=95:analizler-balkanlar&Itemid=143](http://www.canaktan.org/canaktan_personal-arastirmalar/liberal-demokrasi/aktan-liberal-dusunurler.pdf) (16 Nisan 2011).

AKDOĞAN Yalçın, **Kırk Yıllık Düş Avrupa Birliği'nin Siyasi Geleceği ve Türkiye**, 1.Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

AKTAN Coşkun Can, VURAL İstiklal Yaşar, AKTAN Tülay, “Liberalizme Katkıda Bulunan Yazarlar”,http://www.canaktan.org/canaktan_personal-arastirmalar/liberal-demokrasi/aktan-liberal-dusunurler.pdf (16 Kasım 2010).

AKÇAY Ekrem Yaşar, ARGUN Çiğdem, AKMAN Elvettin, “AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 4, 2010.

AKGÜL Öner, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet-İşbirliği Analizi ve Türkiye”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 4, Yıl. 7, Haziran 2007.

ARABACI Ahmet, “Avrupa Birliği Entegrasyon Süreci ve Tarım Lobileri”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 33, 2007.

ARAS Bulut, TOKTAŞ Şule, **Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan**, 1. Basım, Ankara: Seta Yayınları, 2008.

ARI Tayyar, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 4. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006.

ARI Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 8. Basım, Bursa: MKM Yayıncılık, 2009.

ARI Tayyar, “Türk-Amerikan İlişkileri: Sistemdeki Değişim Sorunumu?”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 4, No. 13, 2007.

ARIKAN Harun, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”, **Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye, Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Politikaların Uyumlaştırılması**, Muhsin Kar, Harun Arkan (drl.), İstanbul: Beta Yayınları, 2003.

ARMAOĞLU Fahir, **20. Yüzyılda Siyasi Tarih, Cilt 1-2: 1914-1995**, 16. Basım, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007.

ARGAV Hayri, **Batının Yeni Doğu Seferi**, 1. Basım, İstanbul: Peri Yayınları, 2000.

ARSAVA Fusun, “Self-Determinasyon Hakkı ve Kosova”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 5, No. 17, 2009.

ARNHART Lary, **Siyasi Düşünce Tarihi Plato’dan Rawls’a**, Çev: Ahmet Kemal Bayram, Adres Yayınları 2. Basım, Ankara, 2005.

ATLIOĞLU Yasin, “Suriye Dış Politikasında Güç ve Güvenlik İlişkisi”, **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 1, Güz 2009.

AYDINLI Halil İbrahim, “Sosyo-Ekonomik Dönüşüm Süreci (Post Fordizm) ve Sanayi Ötesi Yaklaşımlar”, **Kamu-iş Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 4, 2004.

AYDINONAT N. Emrah, “Adam Smith’in “Görünmez Eli”: Doğru Sayar Olabileceğime Yanlışlar”, **Görünmez Adam Smith**, 1. Basım, Mine Kara N. Emrah Aydınonat (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

AYDOĞAN Metin, **Avrupa Birliği’nin Neresindeyiz?**, 2. Basım, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2002.

AYTUĞ Hüseyin, “Bütünleşme Kavramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı”, **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 1, 2008.

“Avrupa Birliği, Tarihçe”, http://www.euroxase.com.tr/tr_ab.php (12 Kasım 2010).

“Avrupa Birliği”, <http://www.abuzmanlari.org.tr/web/docs/TR-AB/Tarihce.pdf> (10 Aralık 2010).

BAÇ MÜFTÜLER Meltem, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bakış**, 1. Basım, İstanbul: Tesev Yayınları, 2006.

BAGCI Hüseyin, KARDAŞ Şaban, “Türkiye’nin Barış Operasyonlarındaki Rolü”, http://www.aysam.gen.tr/asyaavrupa/?newid_in=199&cantalogid_in=44 (15 Nisan 2011).

BARDAKÇI Selma, “Bölgesel Güvenlik ve Bölgesel Çatışma Ekseninde ASEAN Örneği”, <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar1/39-selma-bardakci/529-bolgesel-guvenlik> (25 Kasım 2010).

BAYDİL Emin, “Sovyetlerin Yıkılmasından Sonra NATO’nun Yeni Hedefleri ile Ortadoğu Bölgesi Arasındaki İlişkiler Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme”, <http://www.akademikbakis.org/19/11.pdf> (18 Şubat 2011).

BAYKAL Sanem, “Reform Antlaşması ve Getirdikleri: Kurumsal Yapı Çerçevesinde Genel Bir Değerlendirme”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 7, No. 1, 2007.

BEAUD Michael, **Kapitalizmin Tarihi**, 1. Basım, Fikret Başkaya (çev.), Ankara: Dost Kitabevi, 2003.

BEST Antony, HANHİMAKİ Jussi M., MAİLO Joseph A., SCHULZE Kirsten E., **Uluslararası Siyasi Tarih 20. Yüzyıl**, 1. Basım, Taciser Ulaş Belge (çev.), İstanbul: Yayın Odası Yayınları, 2006.

BİÇER Savaş, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği”, **Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci**, 1. Basım, Cengiz Aktar (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

BİLGİN Mustafa Sıtkı, “Türkiye’nin AB’ye Katılma Sürecinde Ortadoğu’da Sahip Olduğu Stratejik Konumun Önemi”, **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Siyasal, Bölgesel ve Ekonomik Boyutlar**, 1. Basım, Harun Arıkan, Muhsin Kar (drl.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.

BİLGİN Pınar, “Türkiye-AB İlişkilerinde Güvenlik Kültürünün Rolü”, **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye**, 1. Basım, Cem Karadeli (drl.), Ankara: Ayraç Kitabevi, 2003.

BİRDİŞLİ Fikret, “Neoliberalizmin Ulusal Güvenlik Siyasaları Üzerine Etkileri ve Türkiye’nin Güvenlik Siyasası Üzerine Bir İnceleme”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 13, 2009.

BRAUMOLLER Bear, “Systemic Politics: The Great Powers in General (dis) Equilibrium”,
<http://kb.osu.edu/dspace/bitstream/handle/1811/31804/Bear%20Braumoller%20lecture%20summary.pdf.Sessionid=43BA6A79317D4A94EA7> (15 Kasım 2010).

BOLAYIR Cenk, **Amsterdam Antlaşması, “Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları”**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2000.

BOZKURT Enver, “NATO’nun Geleceği”,<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tjmXLMLqyOCB21PINyzMUmXOoMcYB.pdf> (22 Nisan 2011).

BÜYÜKANIT Yaşar, “Yeni Güvenlik Anlayışları ve Orduların Dönüşümleri”, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, No. 71, Cilt. 2, Numara. 2, Güz 2009.

CANBOLAT İbrahim S., **Avrupa Birliği ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler**, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002.

CAHEN Alfred, **The Atlantic For the 21th Century**, 1. Basım, P.I.E Peter Lang S. A. Presses Interuniversitaires Europeennes, Brussels, 2001.

ÇAMAN Efe, “Uluslararası İlişkilerde (Neo) Realist Paradigmanın Almanya’daki Gelişimi ve Evrimi: Kindermann ve Münih Okulu”,<http://usak.org.tr/dosyalar/dergiler/JigOrGLAzhif6qP2ZPOe8s6hF7Af.pdf> (22 Ekim 2010).

CAŞIN Mesut Hakkı, ÖZGÖKER Uğur, ÇOLAK Halil, **Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına Etkisi**, 1. Basım, İstanbul: Nokta kitap, 2007.

CAŞIN Mesut Hakkı, ÖZGÖKER Uğur, **Avrupa Birliği, Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teoriksel Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler**, 1. Basım, İstanbul: Arion Yayınları, 2008.

CHOMSKY Noam, **11 Eylül ve Sonrası Dünya Nereye Gidiyor?**, 1. Basım, Taylan Doğan, Nuri Ersoy, Mehmet Kara, Ali Kerem (çev.), İstanbul: Aram Yayınları, 2002.

CORNELL Erik, **Türkiye Avrupa'nın Eşiğinde**, 1. Basım, Gülseren Ergün (çev.), İstanbul: Cem Yayınevi, 1998.

ÇAKMAK Cenan, "Realist Teori, Uluslararası İlişkilere Etkisi ve Kritiği", http://www.akader.info/KHUKA/2006_mart/4.pdf (23 Ekim 2010).

ÇAKMAK Haydar, "Avrupa Güvenliği, NATO ve Türkiye", **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 1, Numara. 3, Bahar 2009.

ÇAKMAK Haydar, "AB ile İlişkiler", **Türk Dış Politikası 1919-2008**, 1. Basım, Haydar Çakmak (Ed.), Ankara: Platin Kitabevi, 2008.

ÇETİN Halis, "Liberalizmin Tarihsel Kökenleri", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 1, 2002.

ÇOMAK Hasret, "Türkiye'nin AB Üyeliği Avrupa ve Dünya'da Barış ve Güvenliği Ne Yönde Etkileyecek?", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=95:tuerkiyenin-ab-ueyelii-avrupa-ve-etkileyecek&catid=70:ab-analizler&Itemid=134 (28 Aralık 2010).

ÇOMAK Hasret, "Avrupa Güvenlik Yapılanmasının Yeni Parametreleri ve Türkiye'nin Durumu", http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=113:avrupa-guevenlik-yapilanmasnn-yeni-parametreleri-ve-tuerkiyenin-duruu&catid=70:ab-analizler&Itemid=78 (10 Nisan 2011).

ÇİL Uğur, “Almanya’nın Irak ve Kuzey Irak’a Bakışı ve İlişkileri”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 23, Kasım 2010.

DEDEOĞLU Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, 1. Basım, İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları, 2008.

DEDEOĞLU Beril, “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II.: AVRUPA Birliği’nin Yakın Geçmişi”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, 1. Basım, Beril Dedeoğlu (drl.), İstanbul: Boyut Yayınları, 2002.

Değişim ve Gelişim Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, 4. Basım, İstanbul: Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı Yayınları, 2003.

DEMİR Nesrin, “Avrupa Konseyi ve Şartlarının Avrupa Birliği Kopenhag Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi”, [http://eab.ege.tr/pdf/6_2\(C6-S2-M14.pdf](http://eab.ege.tr/pdf/6_2(C6-S2-M14.pdf) (19 Kasım 2010).

DEMİR Sertif, “Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 9, Yıl. 5, Haziran 2009.

DEMİR Şeyhmus, “Bir Askeri Güç Olarak Avrupa Birliği: İmkanlar ve Sorunlar”, <http://www.e-akademi.org/makaleler/sdemir-1.htm> (25 Nisan 2011).

DEMİRDÖĞEN Ülkü, “Nice Zirvesi Sonrasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye”, http://www.iku.edu.tr/TR/iku_gunce/SosBilSanGunceC1S2/SosBil/SanC1S2_69.pdf (17 Mart 2011).

DEMİRAY Muhuttin, İŞCAN İsmail Hakkı, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi ve Jeopolitik Arka Planı”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 21, Ağustos 2008.

DESMOND Dinan, **Avrupa Birliği Tarihi**, 2. Basım, Hale Akay (çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2009.

DESMOND Dinan, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi İkinci Cilt H-Z**, 1. Basım, Hale Akay (çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, “Türkiye’nin Üyeliğinin AB’ye Muhtemel Etkileri”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/etki/olasi.pdf> (12 Nisan 2011).

Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, “NATO’nun Yeni Stratejik Konsepti ve Türkiye”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=ortak&id=930:naton-un-yeni-stratejik-kosepti-ve-tuerkiye&catid=12:analizler-guvenlik&Itemid:147 (28 Mart 2011).

Dış Politika ve Araştırmalar Grubu, “Başlangıçtan Bugüne NATO’nun Stratejik Konsept’nin Geçirdiği Evreler”, http://bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=915:balangcdan-buguene-dsa-stratejik-konseptinin-gecirdii-evreler-dsa&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (17 Mart 2011).

DİNÇER İsmail, SEZGİN Orhan, “Avrupa Birliği’nin Jeopolitik Mücadelesine Türkiye’nin Tam Üyeliğinin Etkileri”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 6, Yıl. 3, Aralık 2007.

DOĞAN Naci, “Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO’nun Rolü ve Türkiye’nin Stratejik Konumu”, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/manasdergi/sbd/sbd10/sbd-10-03-pdf> (14 Kasım 2010).

DOĞAN Bahar Burtan, “Klasik Liberal Teoride Bireyciliğin Yeri ve Önemi ile Bireycilik ve Kalkınma Sorunsalı Arasındaki Etkileşimler”, <http://www.mevzuatdergisi.com/2010/08a/01.htm> (15 Kasım 2010).

DOĞAN Nejat, “NATO’nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999 Kuzey-Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne”, <http://www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/447/5027.pdf> (18 Şubat 2011).

DONNELLY Jack, “Realism and International Realitions”, <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/com032/99053676.pdf> (01 Kasım 2010).

DUMAN Mehmet, “Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri”, <http://kosbed.kocaeli.edu.tr/duman.pdf> (19 Kasım 2010).

EFE Haydar, “Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 9, No. 1, 2010.

EFE Haydar, “AB’nin “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” Oluşturma Çabaları”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 3, Yıl. 2, Güz 2007.

EFE Haydar, “AB’nin Gelişen “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” ve Türkiye”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 3, 2007.

EFE Haydar, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 1, 2008.

ERALP Atila, **Devlet, Sistem, Kimlik ve Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 9. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

ERDOĞAN Ekrem, AK Mehmet Zeki, “Neo-Liberal Ekonomik Dönüşümler ve Sendikalar”, **Kamu-iş Sendikası Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 2, 2003.

ERDOĞAN Hasan, “Avrupa Birliği’nde Anayasa Hazırlık ve Onay Sürecinin Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 13, Sayı. 3, 2008.

ERDOĞAN Emre, “Küreselleşen Dünyada Türkiye’nin Rolü Kırılgan Demokrasiyi Korumak”, <http://www.urbanhobbit.net/PDF/kuresellesen.pdf> (18 Kasım 2010).

ERDOĞDU Hikmet, **Avrupa’nın Geleceğinde Türkiye’nin Önemi ve NATO İttifakı**, 1. Basım, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.

ERDURMAZ Serdar, “Libya Sorununun Çözümünde, BM, AB ve NATO’nun İşlevleri ve Muhtemel Senaryo”, <http://www.turksam.org/tr/a2350.html> (26 Nisan 2011).

ERGIN Feridun, **Uluslararası Politika Stratejileri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları No. 347, 1975.

EMEKLİER Bilgehan, “Soğuk Savaş Sonrasında Uluslararası Sistemin Analizi”,http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=698:souk-sava-sonras-uluslararası-sistemin-analizi&catid=113:analizler-sosyo-kultur&Itemid=151 (12 Ekim 2010).

ERHAN Çağrı, “ABD’nin Güvenlik Anlayışı”, **SBF Dergisi**, Cilt. 56, Sayı. 4, Ekim-Aralık 2007.

ERHAN Çağrı, “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, 1. Basım, Refet Yinanç, Hakan Taşdemir (drl.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002.

ERHAN Çağrı, “Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele”, <http://www.urbanhobbit.net/PDF/küreselleşme.pdf> (13 Ekim 2010).

FEİTH Douglas D., “North Atlantic Treaty Organization’s Future”, The DISAM Journal Papers 2002, <http://www.disam.dsca.mil/pubs/V24-4%20PDF%20Files%20By%20Author/Feith%20Douglas.pdf> (15 Şubat 2011).

FİNER S. E., “Liberal Demokrat Devlet”, **Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar**, 1. Basım, Kemal Saybaşı (çev.), Kemal Saybaşı (drl.), Ankara: Doruk Yayıncılık, 1999.

FRENCH Julian Lindley, **A Chronology of European Security and Defence 1945-2006**, 1. Basım, New York: Oxford University Press, 2007.

FUKUYAMA Francis, **Tarihin Sonu mu?**, Çev: Yusuf Kaplan, Der: Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Vadi Yayınları 5. Basım, Ankara, 2005.

GÖKIRMAK Mert, “Tehdit Dengesi ve NATO İttifakının Geleceği”, http://www.stadigma.com/turkce/aralik/12_2003_03.pdf (25 Şubat 2011).

GÖNEN Emre, **AB'nin Güvenlik Arayışı ve Organlarının İşlevi (BAB-NATO-AGİT)**, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Katkılar ve Konuşma Metinleri 11-12 Ocak 2001, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul Harp Akademileri Basımevi, 2001.

GÖNEN Zafer, “Temel Hakların Sınırlanması-Sınırlamanın Sınırları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 12, Yıl .6, Güz 2007/2.

GÖNEN Ramazan, **Turkey's Delicate Position Between NATO and The ESDP**, Center For Strategic Research SAM Papers No.1/2003, Ankara, 2003.

GÖNLÜBOL Mehmet, **Uluslararası Politika, İlkeler-Kurumlar-Kavramlar**,5. Basım, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000.

GÖNLÜBOL Mehmet, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9. Basım, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996.

GÖKBAŞ Seval, “Çok Kutuplu Yeni Dünya Düzeninde “Güvenlik” Algısı”, <http://www.stratejikongoru.org/pdf/yeniguvenlikalgisi.pdf> (16 Ekim 2010).

GÜLER Narin, “Barselona Süreci&Akdeniz İçin Birlik”, <http://izto.org.tr/NR/rdonlyres/271E2928-83D9-49BD-AB01-4D1CF9767A75/15819/Barselona.pdf> (28 Aralık 2010).

HALATÇI Ülkü, “11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonunun Bir Değerlendirmesi”,<http://www.usakgundem.com/makale/18/11-eyl%C3%BCI-ter%C3%B6ristald%C4%B1%C4%B1lar%C4%B1-ve-afganistan-operasyonunun-bir-de%C4%9Fendirilmesi.html> (01 Nisan 2011).

HASGÜLER Mehmet, ULUDAĞ Mehmet B., **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Örgütler, Tarihçe-Organlar-Belgeler-Politikalar**, 4. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010.

HAZAR Numan, “Barış Harekatları ve Afrika Birliği ile Türkiye Arasında Güvenlik Alanında İşbirliği İmkanları”, <http://www.tasamafrika.com/pdf/yayinlar/Numan-Hazar-TR.pdf> (15 Nisan 2011).

HOEBEKE Hans, CARETTE Stephanie, VLANSSENROOT Koen, “EU Support, to The Democratic Republic Of Congo”, http://www.egmontinstitute.be/papers/07/afr/EU_support_to_DRC.pdf (19 Nisan 2011).

HOLDEN Bary, **Liberal Demokrasiyi Anlamak**, 1. Basım, Hüseyin Bal (çev.), Ankara: Liberte Yayınları, 2007.

HÜRSOY Siret, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kıskaçında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 1, Haziran 2005.

HÜRSOY Siret, “Birleşmiş Milletler Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Sivil Katkıları”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/444/4976.pdf> (22 Nisan 2011).

IRWIN Christopher, BURROWS Bernard, 1. Basım, **The Security Western Europe**, London: Charles Knight & Co. Ltd., 1972.

İNANÇ Hüsamettin, GÜNER Ümit, “Avrupa ve Amerika Güvenlik Çatışmaları Bağlamında Türk Dış Politikası”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt.6, Sayı. 1, Güz 2006.

International Security Information Service, Europe, “EUPOL Afghanistan an Opportunity For Whom?” http://www.isis-europe.org/pdf/2007_artrel_27_esr33eupolafghanistan.pdf (15 Nisan 2011).

İŞYAR Ömer Göksel, “Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama”, **Akademik Bakış Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 3, Kış 2008.

İZCİ Rana, “Uluslararası Güvenlik ve Çevre”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Bakışlar**, 1. Basım, Faruk Sönmezoğlu (drl.), İstanbul: Der Yayınları, 1998.

JOXE Alain, **Kaos İmparatorluğu**, 1. Basım, Işık Ergüden (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

KAHRAMAN Sevilay, “Avrupa Birliği ve Irak Krizi: Bölünmeden Yeniden Birleşmeye, Uzun İnce Bir Yol”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 4, Bahar 2003.

KANTÖRÜN Ufuk, “AB’nin Güvenlik Politikalarında Türkiye’nin Yeri”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=583:abni-n-guevenlik-politikasnda-tuerkiyenin-yeri&catid=70:ab-analizler&Itemid=134 (18 Nisan 2011).

KARA Bülent, “Yeni Paylaşım Dili Olarak İnsan Hakları Söylemi ve Gelişimi”, <http://ide.edu.tr/tammetinler/demokrasi22.pdf> (18 Kasım 2010).

KARA Mine, “Yerleşik Hayatta Bireycilik, Adam Smith ve Friedrich Von Hayek Üzerine Bazı Notlar”, **Görünmez Adam Smith**, 1. Basım, Mine Kara, N. Emrah Aydınonat (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

KARABULUT Bilal, “Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler: Karadeniz’in Güvenliğini Yeniden Düşünmek”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 2, Güz 2009.

KARACASULU “Nilüfer, Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 3, No. 9, 2007.

KARAOSMANOĞLU Ali, “Küresel Gelişmeler ve Uluslararası Sistemin Etkileri”, **Türkiye’nin Vizyonu Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, 1. Basım, Atilla Sandıklı (drl.), İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2008.

KARLUK Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 8. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 2005.

KASIM Kamer, “11 Eylül Sürecinde Kafkasya’da Güvenlik Politikaları”, **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 1, No. 1, 2006.

KASIM Kamer, “NATO’ya ve ABD-AB İlişkilerine Etkisi Bakımından Ortak Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, Bahar 2002.

KAY Sean, **NATO and The Future of European Security**, Roman&Littlefield Publishers, America, 1998.

KAYA Taylan Özgür, “Avrupa Birliği’nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analiz’i”, **Ortadoğu Etütleri Dergisi**, Cilt.2, Sayı. 3, Temmuz 2010.

KAVAS Ahmet, “Afrika’yı ABD ve Avrupa Kaybediyor, Çin Kazanıyor”, **Gündem Analiz Dergisi**, Sayı. 23, Yıl. 2, Şubat 2008.

KEDİKLİ Umut, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 2, No. 7, 2006.

KEMAN Uysal, “Avrupa Birliği: Yerel ve Bölgesel Yönetimler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 14, Sayı. 1, Yaz 2009.

“Klasik Realizm, Neo-Realizm, Neo-Klasik Realizm”, <http://fikirizleri.blogpost.com/2009/05/klasikrealizm-neo-klasik.html> (04 Kasım 2010).

KIZILTAN Alaattin, KAYA Yasemin, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 19, Sayı. 1, Nisan 2005.

KOCAMAZ Sinem, “Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt. 10, Sayı. 3, 2010.

KÖNİ Hasan, **Son Küresel Kart Amerikan Turanı**, 1. Basım, İstanbul: Hayykitap, 2007.

LAÇİNER Sedat, CELALİFER Arzu, “AB-Türkiye İlişkileri ve Avrupa’nın Enerji Güvenliği”, **Yeni Dönemde Türk Dış Politikası, Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri**, Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Hacali Necefoğlu (Ed.), Ankara: USAK Yayınları, Şubat 2010.

LANSFORD Tom, **All for One: Terrorism, NATO and the United States**, 1. Basım, Ashgate Publishing Company, Burlington USA, 2002,

KULOĞLU Armağan, “60 Yıllık İttifak: NATO ve Türkiye”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 4, Nisan 2009.

“Kuzey Atlantik Antlaşması, NATO’nun Kuruluşuna İlişkin Antlaşma”, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/nato.html> (01 Mart 2011).

LEBRONS Chris, <http://ocw.mit.edu/courses/political-science/17-960-fundations-of-political-science-fall-2004/assignments/waltz.pdf> (03 Kasım 2010).

“Lizbon Antlaşması Işığında Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasının İşleyişi”, <http://www.bilgesam.org/tr/images/documents/emine.pdf> (25 Aralık 2010).

MANİSALI Erol, **Türkiye Avrupa İlişkileri**, 2. Basım, İstanbul: Çağdaş Yayınları,, 1998.

MAZOWER Mark, **Karanlık Kıta Avrupa’nın 20. Yüzyılı**, 2. Basım, Mehmet Morallı (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

MEARSHEİMER John J., “Structural Realism”, http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199298334/dunne_Chap01.pdf (25 Ekim 2010).

MÖLLİNG Christian, “ESDP After Lisbon: More Coherent and Capable?”, **Center For Security Studies, ETH Zurich**, Vol. 3, No 28, February 2008.

‘NATO El Kitabı’’,<http://www.uik.sakarya.edu.tr/wp-content/nato-handbook.pdf> (22 Şubat 2011).

‘‘North Atlantic Treaty Organization (NATO)’’,http://www.nti.org/e_research/offical_does/invertory/pdfs/nato.pdf (19 Mart 2011).

OĞAN Sinan, ‘‘Libya’ya Odise’nin Şafağı Başladı... Türkiye’nin Manevra İmkânı Kısıtlanıyor...’’, <http://www.turksam.org/tr/a2364.html> (25 Nisan 2011).

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, ‘‘Libya Savaşı, Uluslararası Müdahale ve Türkiye’’, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/2011325_orsam_libya.pdf (25 Nisan 2011).

ORALLI Levent Ersin, ‘‘Güvenlik Politikaları Bağlamında AB-ABD İlişkileri ve Irak Müdahalesi’’, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 3, 2007.

ORAN Baskın, **Türk Dış Politikası Cilt II.**, 4. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

OVALI Ali Şevket, ‘‘Westfalyan Adalet’ten İnsan Merkezli Adalete: Uluslararası Adalet ve Adaletsizliğin Gündemi’’, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt. 10, Sayı. 3, 2010.

OVALI Ali Şevket, ‘‘AB’nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid Saldırılarının Etkileri’’, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 3, No. 3, Bahar 2006.

ÖZCAN Sevinç Alkan, ‘‘Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve AGSP Arasında Türkiye’’, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=13&makaleid=3536> (31 Mart 2011).

ÖZDAL Barış, “Lizbon Reform Antlaşması’nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası’na İlişkin Düzenlemelerin Analizi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 7, Yıl. 4, Haziran 2008.

ÖZDEMİR Burak, “Avrupa’nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi**, No. 171, Ekim 2002.

ÖZLEM Kader, “Avrupa’da Güvenlik Politikalarının Oluşum Süreci ve NATO-AB-Türkiye İlişkileri Açısından Analizi”, <http://www.turksam.org/tr/a699.html> (15 Aralık 2010).

ÖZGÖKER Uğur, **Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler**, 1. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 2006.

ÖZKAN Gökhan, “Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası’na Yansımaları”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 12, Sayı. 1, 2010.

ÖZTÜRK Namık Kemal, “Federalizm ve Türkiye”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt. 25, Sayı. 4, Aralık 1992.

ÖZER Ahmet, **11 Eylül, Türkiye ve Küreselleşme**, 1. Basım, İstanbul: Peri Yayınları, 2003.

ÖZER Mehmet Akif, “Dünden Bugüne Avrupa Birliği”, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 1, Numara. 2, Güz 2008.

PARİSH Jonathan, “Gerekli Olmaya Devam etmek”, <http://www.nato.int/docu/review/issue1/turkish/art.html> (25 Mart 2011).

PURTAŞ Fırat, “Soğuk Savaş Sonrası NATO’nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk-Amerikan Askeri İlişkileri”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı. 2, Yıl. 1, Aralık 2005.

QUİLLE Gerrard, **The Lisbon Treaty and Its Implications For CFSP/ESDP**, Briefing Paper Security and Defence, Brussels, 2008.

REÇBER Kamuran, “AB Kurucu Antlaşması Düzenlemeleri İtibariyle AB Üyesi Devletler Arasında Ortak Dış Politika, Güvenlik ve Savunma Konularında Bir Uzlaşma Var mı?”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt. 35, Sayı. 3, Eylül 2002.

REÇBER Kamuran, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Sisteminden NATO Dışlanıyor mu?”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl. 3, Sayı. 5, Temmuz 2005.

REHN Olli, **Avrupa'nın Gelecek Sınırları**, 1. Basım, Onur Şen (çev.), İstanbul: Bin Bir Kitap, 2007.

ROUKE John T., **İnternational Politics On the World Stage**, 11. Basım, Boston: McGraw, 2006.

RUPP Michael, **Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**, Hürrem Cansevdi (Ed.), 1. Basım, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2002.

SADEGE Mireille, “Türkiye, NATO ve AGSP”, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 1, Numara. 1, Bahar 2008.

SARAÇLI Murat, “Uluslararası Hukukta Terörizm”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 1-2, Yaz 2007.

“Sanayi Devrimi”,
http://web.iyte.edu.tr/~denizsengel/ar_421/ar421texts/Sanayi%20Dev.1-1.pdf (19 Kasım 2010).

SANDER Oral, **Siyasi Tarih 1914-1994**, 16. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2007.

SANDLER Todd, HARTLEY Keith, **The Political Economy of NATO**, 1. Basım, New York: Cambridge University Pres, 1999.

SAYGUN Ergin, “Değişen Güvenlik Ortamında NATO”,
http://vizyon21yy.com/documan/Genel_Konular/Milli%Guvenlik/Strateji/Degisen_Guvenlik_Ortaminda_NATO.pdf (01 Nisan 2011).

SCHİMMELFENİNG Frank, **The EU, NATO and the Integration of Europe**, 2. Basım, New York: Cambridge Universty Pres, 2003.

SESLİ Mutlu, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Tehditleri ve AGSP’nin Geleceği”, <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=21.%20Y%DCZYILDA%20YEN%DD%20G%DCVENL%DDK%20TEHD%DDTLER%DD%20VE%20AGSP%92N%DDN%20GELECE%D0%DD&kimlik=1192007985&url=makaleler/msesli-1.htm> (18 Ekim 2010).

“Soğuk Savaş ve 11 Eylül Sonrası Uluslararası Sistemdeki Değişimin Güvenlik Algılamalarına Etkisi ve Türkiye”, <http://www.tasam.org/images/tasam/tepebas.pdf> (15 Ekim 2010).

SÖYLEMİŞ Tarık, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Üç Kritik Sınav: Makedonya, Kongo ve Bosna Hersek Misyonları”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 12, 2007.

ŞATANA Nil, ÖZPEK Burak Bilgehan, “ABD ve Türkiye’de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları”, **Ortadoğu Etütleri Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, Ocak 2010.

ŞİMŞEK Ömer, “Avrupa Birliği’nin Libya Tutumu: Güç Gösterisi, Fikri Ayrılık ve Belirsizlik”, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/avrupa/1227-avrupa-biirliginin-libya-tutumu-guc-gosterisi-fikri-ayrilik-ve-belirsizlik> (26 Nisan 2011).

TANGÖR Burak, **Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Gelişimi**, 1. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.

TANGÖR Burak, **Avrupa Birliği’nin Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları: OGSP**, 1. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.

TANGÖR Burak, “Güvenlik Yönetişimi Yaklaşımı ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 3, 2004.

TANGÖR Burak, “Avrupa Birliği’nin Dış İlişkiler”, **Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, 1. Basım, Belgin Akçay, Sevilay Kahraman, Sanem Baykal (Ed.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

TANGÖR Burak, “Ortadoğu Barış Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği’nin İsrail’e Yaklaşımı (1991-2001)”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, Bahar 2004.

TALLEN Derya, “Amsterdam Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği İç Güvenlik Stratejisine Özet Bir Bakış”, <http://www.isref.org/index.php?pid=43&page=view&=997> (20 Aralık 2010).

TANİLLİ Server, **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası Cilt III. 16-17 Yüzyıllar Kapitalizm ve Dünya**, 2. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1999.

TANİLLİ Server, **Dünyayı Değiştiren On Yıl Fransız Devrimi Üzerine (1789-1799)**, 1. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1999.

TEPEBAŞ Ufuk, “Bölgesel Sorunların Çözümünde Uluslararası Örgütlerin Rollerini”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 10, 2007.

TEZCAN Ercüment, “Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/478/5520.pdf> (28 Kasım 2010).

“The Treaty of The Amsterdam (1997)”, <http://www.historiasiglo20.org/europe/amsterdam.htm> (22 Aralık 2010).

THOMSON David, **Siyasi Düşünce Tarihi**, 3. Basım, Ali Yaşar Aydoğan (çev.), İstanbul: Şule Yayınları, 2000.

TOPRAK Elif, “Neo Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa Entegrasyon Kavramları Işığında Türkiye-Avrupa Birliği Uyumu”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 7, No. 1, Güz 2007.

TÖREN Deniz, “Libya Müdahalesi ve Yol Açtığı Güvenlik İkilemi”, <http://www.orsam.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1742> (26 Nisan 2011).

TUNCAY Mete, **Batı’da Siyasal Düşünceler Tarihi Seçilmiş Yazılar Yeniçağ**, 1. Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

TURAN Aslıhan P., “Avrupa Birliği Güvenlik Aktörü Olmaya Ne Kadar Yakın?”, **Bilgi Strateji Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 3, Güz 2010.

TURAN Aslıhan P., “Avrupa Birliği’nin Güvenlik Politikası”, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?com_content&view=article&id=461:avrupa-biirliinin-guevenlik-politikas&catid=122:analiz&Itemid=78 (02 Nisan 2011).

TURAN İlter, **NATO İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1971.

TURHAN Turgut, “Ortak Pazar’dan İç Pazar’a”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/302/2844.pdf> (08 Aralık 2010).

TÜRKMEN İlter, “Avrupa Birliği ve Federalizm”, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster.aspx?id=164669&yazarid=194> (14 Kasım 2010).

UĞRASIZ Bülent, “Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 2, 2003.

“Uluslararası İlişkilerde Realizm”, <http://www.salom.com.tr/news/detail-14137-uluslararasi-iliskilerde-REALIZM.aspx> (26 Ekim 2010).

UZUN Turgay, ÖZEN Serap, **Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye**, 1. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.

ÜLGER İrfan Kaya, **Avrupa Birliği’nin ABC’si**, 3. Basım, Ankara: Sinemis Yayınları, 2005.

ÜLGER İrfan Kaya, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, 1. Basım, İstanbul: AB-Türkiye İşbirliği Derneği Yayını, 2003.

ÜLGER İrfan Kaya, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği: Süreç ve Kurumlar”, **Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci**, 1. Basım, Cengiz Aktar (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

ÜLGER İrfan Kaya, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arka Planı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları”, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, 1. Basım, Refet Yinanç, Hakan Taşdemir (drl.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002.

VERGARA Francisco, **Liberalizmin Felsefi Temelleri, Liberalizm ve etik**, 1. Basım, Bülent Arıbaş (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

WALLERSTEİN Immanuel, **Dünya Sistemleri Analizi**, 2. Basım, Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy (çev.), İstanbul: Aram Yayınları, 2005.

WALLERSTEİN Immanuel, “The Modern World System”, <http://marriottscholl.byu.edu/emp/WPW/class%209%20-%20World%20System%20perspective.pf> (22 Kasım 2010).

WALTZ Kenneth, QUESTON George H., **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, (Çev.) Ersin Onulduran, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 510., Ankara, 1982.

YALÇINER Serhan, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl. 2, Sayı. 4, Güz 2006.

YAPICI Merve İrem, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 3, 2007.

YAVUZ Celalettin, “Türk Deniz Kuvvetleri ve Somali’de Korsan Avı”, <http://www.turksam.org/tr/a1588.html> (19 Nisan 2011).

YAVUZ Celalettin, “Avrupa Birliği’nin Güvenliği ve Türkiye”, <http://www.turksam.org/tr/a1880.html> (02 Ocak 2011).

YAVUZ Celalettin, “Güvenlik” Kavramının Çok Boyutlu Yeni Anlamları”, <http://www.turksam.org/tr/a1997.html> (22 Ekim 2010).

YENİGÜN Cüneyt, “Milli Egemenlik ve Sup nasyonalizm İkilemi: Türkiye ve Avrupa Birliği’nin Dış Politikalarının Analizi”, **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, 1. Basım, Mustafa Aykaç (drl.), İstanbul: Elif Kitabevi, 2002.

YILMAZ Sait, **Güç ve Politika**, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2008.

YILMAZ Sait, “Avrupa Birliği’nin Geleceği”, **Turan Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl. 4, Sayı. 4, Sonbahar 2009.

YILMAZ Sait, “Güçsüz Güç”, **Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl. 3, Sayı. 5, Haziran 2007.

“Yirmi Birinci Yüzyılda NATO”, http://www.nato.int/docu/21-cent/21st_tur.pdf (16 Şubat 2011).

YÜCEL Zeynep, “Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikasının Güvenlik Boyutu”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 4, No. 13, 2008.

ZHUSSİPBEK Galym, “2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB’nin Nitelikleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 8, No. 1, 2009.

ZHUSSİPBEK Galym, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 19, 2009.